

G. COSBUC.

POVESTEA unei CORÓNE



DE
HOTEL



Institutul de Arte Grafice, CAROL GOBI
Bucuresti, Str. Doamna 16.
18 95

N^o 418/R.S. 29 Jun 899 Inv. 211.

G. COSBUC.

POVESTEA unei CORONE



DE
OTEL

FUNDATIUNEA UNIVERSITARIA
CAROLI



Institutul de Arte Grafice CAROL GOBI
Bucuresti, Str. Domnei 16.
18 99.

POVESTEA
UNEI CORÓNE DE OȚEL

RESTATORNICIREA DOMNIEI ROMANESCI

ȘI

RĂȘBOIUL NOSTRU PENTRU NEATÎRNARE

SCRISĂ

ANUME PENTRU ȚĂRANIME



107147

9/953

1958

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 81 655
Inventar C107147

RC 97/02

B.C.U. Bucuresti



C107147



Coroana Regelui nostru Carol și-a tuturor regilor, pe care ni-î va rînduî Dumnezeu, de-acum îna-
inte, în scaunul domniei româ-
nesci, este făcută din oșel de tu-
nuri de-ale Turcilor din Plevna.

De-a drépta și de-a stînga statuei
lui Mihaiu-Vitezul, în Bucuresci, sunt
doue tunuri aședate pe telegile lor. Ele au fost
ale lui Osman, în reduta Griviței. Uitându-te la
ele nici nu bănuesci cătă perire de Români au
făcut aceste doue tunuri, care staū așa de liniș-
tite ca străjeri ai liniștitului Domn turnat din
bronz.

Dar pe căt de neastîmpărat a fost Voievodul
pe care-l străjuesc, și pe căt de multă pustiire a
dus el în rîndurile Turcilor, pe atăt de nepoto-
lite au fost ele și pe-atăta perire au asvîrlit din
gura lor de foc în rîndurile vitejilor dorobanși
ai noștri.

Astă-dî sunt mute și reci. Dar atunci când a-

veaŭ glas de tunet și eraŭ aprinse de mânia dușmănescă, înfiorătoare le-a fost puterea și dătător de spaimă cântecul ! Viteji aŭ fost cei ce le-aŭ dat rostire guriŭ lor, dar și mai viteji aceia cari li s'aŭ împotrivit mâniei și-aŭ murit uimindu-le că nu pot îngrozì pe năvălitori.

Și-aŭ cădut în mânilor noastre, aŭ căzut nu numai tunurile cetățuilor, aŭ cădut înschși cetățuile lui Osman, și-a cădut Osman vitézul însuși. Iar cu el de-odată puterea pe care o aveaŭ Turcii asupra némului românesc. Și drept martori aŭ vitejiei noastre staŭ acele două tunuri, în vederea tuturor, acolo la piciorole Voevodului celui mai îndușmănit cu Turcii.

Din tovarășele lor am făcut altă mărturie cu mult mai vorbitore a vredniciei românesce : Le-am topit trupul de oșel și-am turnat dintr'însul o corónă domnescă, vecinică stemă a puterii românesce și podóbă pe fruntea regilor noștri. Tunul dușman, care fulgera împotriva Românilor, ađi e fulger al mării cumpărate cu viețile noastre, și-acum în loc să ne vorbescă de robie și de moșii de-ale Sultanului, ne vorbesce de libertate și de-o țară volnică pe sórta ei.

Și de-alungul vremilor, cât va voi Dumnezeu să trăiască printre némuri némul românesc, în țara lui cea de la strămoși moștenită din adîncurile vremii, ne vom mândri cu coróna de oșel a țării, și mărturie de-apururi ne va fi de sfărâmata putere a celor ce ne-aŭ stăpănit odată cu tunurile din care e făcută.

Ne vom mândri de ea, că mare luptă ne-am luptat și prin grele primejdii ne strecurarăm viața, până

s'o dobândim prin voinicia sufletului nostru demorfit prin străduință. Ea ne va mărturisi prin vece vrednicia, chiar atunci când de mult vor fi uitat nepoții noștri că noi am fost în puterea Turcilor odată, atunci când numai din cărțile prăfuite vor mai sci urmașii noștri, ce greu a fost traiul amărît al strămoșilor lor, așa de amărît încât lor, celor liberi de mult și tari de vreme îndelungată, totul li se va părea ca o vorbă din poveste.

Precum e stégul semn al oștirii, așa e coróna semn al Domniei. Iar corónele celor ce stăpânesc țări și păstoresc popóre sunt făcute din aur și din pietre scumpe, iar vulturii, orî lei, orî sórele și fel de fel de alte semne de pe ele sunt închipurii ale faptelor mari și strălucite pe care le-a făptuit țara, orî ale vre-unor vrednicii mari ale némului. Coróna României, fiind de oșel, închipuesce prin însuși oșelul ei, de-o parte o vrednicie mare a némului românesc: trăinicia firii și a ființii noastre, iar de alta parte o faptă strălucită: restatornicirea némului românesc prin unirea țărilor și restatornicirea Domniei românesce prin răsboiul pentru neatîrnare!

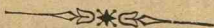
Pentru voi, acei ce'n vremea păcii sînteți plugari și păstori, iar în vremea răsboiului dorobanți ai țării, pentru voi am scris cartea acésta, ca să sciți și să cunósceți cine-a făcut Coróna de oșel, și cum aũ făcut-o. Cetînd cartea, veți băga de sémă că în povestea mea s'amestecă alte povești ale altor întîmplări de mai nainte, care se țin lanț una de alta. Că Domnia puternică de azi ne-a venit pe urmele neatîrnării, iar neatîrnarea ne-a adus-o răsboiul, și răsboiul a fost adus de

restatornicirea Domniei, iar acésta a fost o urmare a Unirii Principatelor care a fost și ea la rîndul ei adusă de alte întîmplări.

Tóte acestea sînt fapte mari, și mari vor rămâne de-a pururî, iar povestea lor vrednică este să fie scrisă pe pîetre anume puse pe marginile drumurilor, ca toți drumetii să le cetască și să se închine înaintea lor, căci faptele sfinte sînt. Iar faptele sfinte ale némului românesc trebuie să fie pentru noi evanghelia némului, precum e carte sfînta pentru creștinii evanghelia lui Hristos.

Eû, dacã era să vi le spuiî pe tóte, m'aș fi întins cu povestea prea departe. Mie mi-a stat în gînd mai întîi de tóte răsboiul, dintru care ni s'a isvodit de-adreptul România de astăzi, al cărei semn vędut e Coróna de oșel.

Să cetiți cartea cu multă luare aminte, Români. Și mândriți-vę cu faptele povestite, căci ale vóstre sînt! Si rugați pe Dumnezeu să dea copiilor și nepoșilor noștri priceperea și bărbația, pe care au avut-o strămoșii și părinții lor, ca să fie apărători ai țării și ai némului tot așa de viteji ca și voi. Incedeți-vę în puterile noastre, căci în credință e mântuirea, și luptați-vę cu suflet ca de-apururi prin vęcuri némul nostru să fie preamărit și tare precum a fost mai de mult și cum este astăzi, căci e nēm voinic și popor iubit de Dumnezeu și ursit să fie căpetenie printre némuri!



DOMNITORUL

1. ÎNAINTE DE RĂȘBOIU



I.

ând a intrat în țara care-L alesese Domnitor, Prințul Carol a ȃis căt-re ce-L întîmpinară : « In clipa în care am pus piciorul pe acest pămînt cu sfințenie apărat, am și devenit Român. Cetățen astăđi, iar mâ-

ne soldat de va fi nevoe, Eű voiű împărtăși cu Români și sórta cea bună și sórta cea rea.»

Un-spre-dece anı a fost, după vorbele Sale, numai cetățen, dar a venit și nevoia când a trebuit să fie soldat, și pe căt a fost de înțelept cetățenul, pe atăta a fost soldatul de vrednic.

Căt a ținut rășboiul, el n'a avut astîmpăr și alinare. Cinci luni încheiate a stat tot în tabără, în mijlocul oștirii luptătore, ba de multe orı în focul plumbilor, și era cu capul într'o sută de părți: tóte trebuia să le scie, tóte să le vadă, tóte să le căr-muiască, și să răspundă pentru toți și pentru tóte.

Fie-care își cunoșce greul său, și tot pe al său îl crede mai amar. E adevărat, bună oră, că oșténul de rînd rabdă gerul și fόμεa, bătaia vîntului și a ploilor, că e silit să intre unde-și vede cu ochii peirea. Greul pe care-l duce, i-se pare asvîrlit pe nedreptul în spatele lui, și e ispitit să credă că e bine în rêsboiul de generali, că stau pe loc și dau porunci. E părere. Toți, de la oștén până la căpetenia oștirii, își au greutățile lor, tóte amare, și numai felul lor le deosebesce.

După ce veți fi cetit cele ce vi le voiú spune despre traiul și trudele Domnitorului pe timpul rêsboiului, despre amarurile câte Le-a îndurat, veți vedé că oșténul de rînd póte fi vesel că e numai oștén. E adevărat că Domnitorul ar fi putut trimete pe un general să cărmuiască rêsboiul, iar El să stea acasă. Dar tocmai fiind-că a voit singur să se lupte cu greutățile și să stea ca stréjă neclintită unde era nevoe de El, tocmai de aceea trebuie să ne uităm mai cu drag la Dînsul, să-L luăm ca pildă a iubirii de datorie și a credinții către țara căreia I-a jurat.

Născut dintr'un ném de ómeni rêsboinicî, El însuși are porniri spre fapte viteze. I-a fost dragă oștirea, și de aceea îndată ce s'a aședat în scaun a început să-și intemeieze cu tot dinadinsul oștire stătătóre. A găsit la venirea Lui puțintică oștire, dar cu străduință multă și cu mai multă voință a tot sporit-o, făcënd-o asemeni oștirilor vechi ale altor țări. Și cât de bine ne-a prins oștirea! Dacă ne găsea rêsboiul fără oștire îndeajuns, orî cu óste neîngrijită, noi póte că și ađi am fi plătit Turcilor bir.

Și-a făcut o oștire vitéză, căci Româniî din firea lor sunt porniți spre lupta dréptă a vitejiei, și, cu puțină trudă, faci din ei oșteni desăvîrșiți. Vechii Voevođi aveaŭ oștiri puternice nu prin mulțimea lor, ci prin voinicie și iscusință. Cântecul ferentarului ȓice :

Iute ca săgéta tabăra străbate,
Bate singur ȓece, cincî-spre-ȓece bate,
Ferentar sînt eŭ!

A fost o vreme, când singuri noi Româniî aveam oștire stătătoare în tóte țerile de pe atunci ale Europei. Țările pe atunci aveaŭ numai lefegii, oșteni plătiți, cari după isprăvirea răsboiului se împrașiaŭ; iar oștirea nóstră era, după felul oștirilor de astăđi, nu adunată în pripa primejdiei și risipită după isprăvirea rēului, ci totdeauna sub arme pe lângă Voevod. E adevărat că legea, limba și moșia ne-aŭ fost mîntuitorii noștri; lor le mulțămim viața pe care ne-am strecurat-o printr'atâtea primejdiî ale vécurilor. Dar legea ne-am apărat-o cu sabia, cu sabia ne-am apărat și moșia. Dumneȓeul nostru a fost un Dumneȓeŭ al rēsbóelor, și numai oștile ne-aŭ mântuit capul.

II

În primăvara anului 1877, țara nóstră era în mare nedumerire. Rușii începuseră răsboiul; oștirile lor s'adunaŭ la Prut, ale Turcilor la Dunăre.

După obiceiul vechiŭ, rēsbóele dintre Ruși și Turci se purtaŭ în Țara românească. Ea le era în drumul Rușilor, cari se grăbeaŭ să ajungă mai iute

la hotarul țării turcesci, și în drumul Turcilor cari năzuiau să întîmpine pe Ruși și să porțe răsboiul afară din țara lor.

Orî biruiau Rușii, orî Turcii, țara noastră pătinea tot aceleași rele.

După legămîntul din străbunî noi eram datorî să ținem cu Turcii în vreme de răsboi, și să le dăm și ôste. E lucru lesne de înțeles, că de țineam cu Turcii, ne stricam cu Rușii. Ei, de ciudă ne călcau țara și ne făceau tot rēul pe care țî-l face vrăjmașul.

Ne-am ispitit noi de mai multe orî să cătăm sprijin la Ruși și să ținem cu ei, în vreme de răsboie cu Turcii, și iarășî e lesne de înțeles, că în felul acesta ne-a fost și mai rēu. Turcii fiindu-ne dușmanî, ne pustiau țara și ne-o aprindeau, iar după isprăvitul răsboiului ne-aveau cu totul pe mâna lor, să se rēsbune cum le place. Ca pedép-să ne sporeaū birul, ne puneau greutăți din nou isvodite.

Dar orî cu cine țineam, tot reu ne mergea, și ruga noastră cea mai din inimă era: Apără-ne Dóme de fómete, de ciumă și de rēsbóe între Turci și Ruși.

Acum, pornindu-se din nou răsboiul între ei, ne dase prin gând c'ar fi bine să nu ținem nici cu Rușii nici cu Turcii. Să se bată ei cât vor pofti, dar pe noi să ne lase în pace.

Și la urmă și Rușii și Turcii s'ar fi învoit cu tréba asta. Ei aveaū să intre în țară la noi, să se bată împreună, iar noi să stăm deoparte, nedând ajutor și oștire nici unora nici altora.

Dar ce folos am fi avut noi dintr'asta? Țara ar

fi fost și atunci călcată de oștiri străine, póte mai rău ca de altă dată, căci acum și unii și alții ne-ar fi fost neprieteni. Ne-am fi cruțat oștirea de perire, dar țara ar fi fost tot în foc și supt sabie.

Și pe noi de țară ne durea Țara trebuia scutită de pustiiri și de năvăliri de oști străine.

Ar fi fost ușor lucru. Țara era a noastră, eram stăpâni pe ea, și trebuia s'o spunem și Turcilor și Rușilor că nu le dăm voie să intre în țară.

Ușor de ȕis, dar iată că și Rușii și Turcii erau hotărâți să intre iarăși cu oștile în țară la noi, peste voia noastră.

Dacă îți intră străinul în casă, peste voia ta, ai dreptul să te aperi. Acest drept îl aveam și noi.

Am fi putut să trimetem oștiri orî la Prut să împiedice pe Ruși de-a intra în țară, orî la Dunăre să împiedice pe Turci.

Aveam dreptul, și n'aveam puterea N'am fi putut opri pe Ruși. Oștile lor sunt mari și multe. Ei și-ar fi făcut loc cu de-a-sila și tot ar fi intrat în țară. Iar atunci s'ar fi purtat cu noi dușmănește.

Dacă am fi oprit pe Turci, ar fi însemnat că le suntem dușmani și că ne-am răsvrătit. Și dacă s'ar fi întîmplat la urmă să bată Turcii pe Ruși — cum i-aū și bătut la Plevna și cum i-aū mai bătut și într'alte răsboie — n'am fi ajuns tot pe mâna lor, n'ar fi fost tot cântecul cel vechiū?

Iar să te împotrivesci în două părți, și la Dunăre și la Prut, ar fi fost faptă de nebun.

Acésta ne era acum nedumerirea. Cu binele nu puteam face nici pe Turci nici pe Ruși să nu ne calce țara. Cu răul nici atâta.

Să le fim și unora și altora într'aceeași vreme

prieteni, era rău. Să le fim amîndorora de-odată dușmani era și mai rău.

Să stăm cu oștirile de-o parte la munte era iarăși rău. De ce aveam oștire bună și vitează? Ca să stea de-o parte prin munți, în vreme ce în țară era răsboi și pustiire?

Dar să băgăm óstea în foc era și mai rău, căci trebuia să ținem partea orî Turcilor, orî Rușilor.

În vremurile acelea nu sciam unde ne stă capul. Ne era cum, ȕice vorba, greú la deal și rău la vale. Înainte foc, îndărăt apă mare. Nu puteam merge nici încolo nici încóce, iar dacá státeam pe loc ne ajungeau amîndoué de odatá.

III

Țara întregá își pusese atunci tótá nádejdea în Domnitorul ei. Era om cu minte și chibzuit, și El avea să scie cum să scape țara de primejdii.

Cum o ȕice El, așa să fie.

Asta însemná, că Țara avea depliná încredere în cuminția Domnitorului și în sufletul Lui de bărbat care scie cum să rupá lucrurile într'un fel, și mai ales în inima Sa cea mai presus de cât tóte doritóre numai de binele și de fericirea țării nóstre.

Dar cu atáta era mai greú lucru pentru Domnitor. Dacá lucrurile, așa cum le-ar fi hotărít El ar fi ieșit rău, dacá ne-am fi încurcat într'un răsboiú fără noroc și dacá țara ar fi fost asvirlitá într'o stare mai rea de cât mai 'nainte, tótá răspunderea pentru relele aduse ar fi căđut pe capul Domnitorului.

El a ȕis să facem așa!

Am avut și noi, Români, Domni buni și vrednici de-alungul vremii, cari și-au iubit neamul, dar când au ajuns în încurcături mari au părăsit mai bine scaunul domniei, de cât să ia răspundere prea grea și să se scie învinuiți că din fapta lor a pornit răul țerei.

Póte că a fost bine și așa. Dar e cu mult mai bine și mai frumos când Domnul stă alături cu țara în primejdie și nu se dă înlături de grija și de greutatea răspunderii, când face așa cum crede El că e mai bine, și când cu inima curată póte să dică în fața lumii și a lui Dumnezeu: Dacă au ieșit lucrurile după cum nu le-am voit, este că așa a vrut puterea Celui-de-sus.

Și așa a făcut Domnitorul nostru, luând răspunderea asupra Sa.

A chibzuit singur, s'a frământat zile și săptămâni întregi cu gândurile, judecând în sufletul său bunele și relele pe cari ni le-ar putea aduce prietenia ori dușmănia fie cu Rușii, fie cu Turcii. A cumpenit părerile ómenilor luminați și pricepători, a ispitit gândurile mulțimii din țară, a cerut sfatul bătrînilor țării și prin scrisori a cercetat gândurile celor mai ispitiți ómeni într'ale politicei.

A voit să le scie pe tóte, ca să Se încredințeze și de ceea ce-ar face alții fiind în locul Său.

Mai întâiu a adunat pe toți bărbații noștri cei mai cu pricepere întru cârmuirea țării și s'a sfătuit cu ei. Din nepotrivirea lor în gânduri se vede lămurit ce încurcătură dase peste noi. Unii găsiau cu cale, să lăsăm țara deschisă, în drumul oștirilor rusescei și turcescei, iar óstea noastră să se aduțe în munții Olteniei.

Alții se luptau cu gândul că ar fi mai bine să ne dăm pe partea Turcilor, că de vor birui Turcii nu ne va fi mai rău de cum ne-a fost; iar de nu vor birui, Rușii tot nu ne pot face răul ce ni-l pot face Turcii, nu ne pot mări birul, nu ne pot surpa aședămintele țării.

Iar alții se străduiau cu povata, să ne dăm pe partea Rușilor și ne mântuim odată de Turci, scăpând țara de bir și de stăpânire.

Toți aveau dreptate și temeiu în spusele lor.

Cei ce voiau prietenia cu Turcii aduceau ca temeiu grija lor de neisbîndirea Rușilor și de multa supărare apoi a Turcilor și a răsbunării lor.

Cei ce năzuiau spre Ruși aduceau ca temeiu oștirea noastră. Acum aveam oștire, nu ca alte dăți, când s'aun mai învălmășit Rușii cu Turcii, și când noi n'aveam oștire de loc. Acum oștirea noastră putea să ție piept cu Turcii. Și aveam și un Domn cuminte și cunoscător într'ale purtării de răsboie, diceau ei.

Așa erau împărțite gândurile ómenilor. Iar Domnitorul tot nelămurit era.

IV

Pe acele vremuri Domnitorul avea de cel dintăi sfetnic al Său pe Ion Brătianu. Acesta, ca și Domnitorul, se încredea orbesce în oștirea țerii și se bizuia pe puterile ei.

Brătianu da tot aceleași povețe Domnitorului, pe cari Insuși Domnitorul le găsise c'ar fi mai bune, adică să facă un legămînt priincios cu Rușii pentru

trecerea lor prin țară, dar prietenie să n'aibă cu ei nici în clin nici în mănec. Iar oștirea noastră să se adune tótă în Oltenia, ferindu-se din calea Rușilor, ca să se vadă, că ea nu ține nici cu Rușii nici cu Turcii.

Și Domnitorul s'a hotărît așa : a făcut legămînt cu Rușii. Le da voe să trecă prin țară, ca orî căror drumeți, fără să-î aibă nici prietenî nici dușmani.

Dar pentru asta, Turcilor le-a sărit țandăra.

Parcă erau de pe altă lume, așa nu voiaū să înțelegă silnicia care ne-a făcut să lăsăm pe Ruși să trecă prin țara noastră. Părintele Domnitorului, Prințul Anton, đisese că de vom da voe Rușilor să trecă Prutul, Turcii ne vor găsi pe jumătate vinovați și ne vor ținea măcar pe jumătate de dușmani ai lor. Când colo, Turcii ne-aū găsit vină deplină și ne aū ținut de dușmani pe de-a întregul.

Abia sosită Rușii la Dunăre, și într'o đi Osman pașa, maî-marele Vidinului, a și început să-și arate colții. Fără să le dăm măcar pricină de bănuială că le voim răul, Turcii lui Osman aū sărit cu tunul și-aū început să bată Calafatul. Apoi aū început să bată tóte orașele de pe lângă Dunăre, arătându-ne vrăjmășie îndesată și cu vîrf.

Acum se schimbaseră lucrurile.

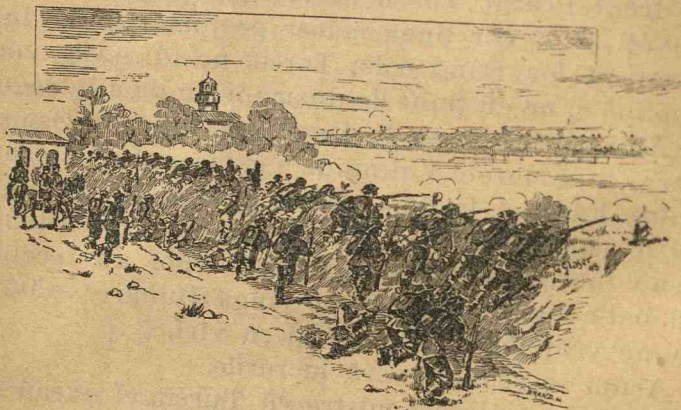
După legămintele noastre cu Turcii, ei aveaū să ne apere țara, că era sub stăpânirea lor. Dacă le-am fi arătat noi vrăjmășie și am fi tras noi dîntăiū cu tunul, ar fi đis tótă lumea că ne-am răs-vrătit și am lovit pe stăpâniī noștri. Și dacă ne-ar fi bătut în răsboiū, nimeni nu ne-ar fi dat dreptate,

cum nu dai celui ce ridică mâna asupra mai marelui său.

Dar acum *ei* rădicaseră mâna asupra noastră, ei care aveau datoria să ne apere.

Iar noi aveam dreptul să ne apărăm, și să facem război cu ei. Și nimeni nu ne-ar fi făcut vină dintr'asta. Și chiar de ne-ar fi biruit ei în război, ar fi sărit lumea să ne mântuie și să nu ne lase urgiei lor, în tocmai cum aperi pe cel slab când cel tare îl bate fără nici o vină.

Era acum altă fâie. Inima Domnitorului a crescut de bucurie, vedând cum s'au schimbat în bine lucrurile și că singurii Turcii și-au tăiat apa de la mără.



O luptă peste Dunăre.

Dacă Turcii voesc războiul, să-l aibă!
Țara era amărâtă pe Turci de câte ne făcuseră de vécuri, și acum oștirea ne era voinică și doritoare de luptă, iar Domnitorul atâta dorea să-și boteze oștirea în foc vrăjmașesc.

Indată după pornirea vrăjmășiei din partea Turcilor, începute de Osman, întréga țară românească s'a cutremurat de bucurie, că Turcii singuri ne-aū cerut răsboiul. Toți ne-am aflat gata să sprijinim pe Domnitor și cu sufletul tot să-l ajutăm întru purtarea răsboiului.

Țara noastră s'a rostit neatîrnată de stăpînierea turcască, iar Domnitorul ieșit de sub poruncile Sultanului și nesupus de cât lui Dumnezeu și legilor țerii noastre. Toți într'un gând am cerut ștergerea birului ce l-am dat Turcilor și printr'asta am rupt tóte legămintele ce le făcuseră strămoșii noștri cu Turcii.

Pînă atuncî am fost supt un fel de epitropie a Turcilor, eram cređuți slabi și avênd nevoie de apărare străină. Acum ne-am scuturat jugul epitropiei. Și trebuia s'arătăm într'un răsboiū, că într'adevăr n'avem nevoie de ea, că ne putem ține pe picidrele noastre și că suntem destul de tari să ne apărăm noi singuri.

V

Răsbóiele pe lângă pustiire și foc în țară, pe lângă mórte de ómeni, de sărăcie, de bóle și de fómete, aduc și spaimă multă. Adese-orî spaima face mai mult rău țării de cât răsboiul însuși.

Ómenii își lasă casele și fug, negustorii își curmă negustoria, și tótă lumea umblă zăpăcită. Se sperie unii de vorbele altora, și chiar cei mai cu suflet când vêd pe unul și pe altul că-și adună avutul și fug, își pierd firea și fac și ei ca fricoșii.

Peste capul nostru trecuseră atâtea rele aduse de

răsbóie, în cât am umblat vecinic cu ghiață'n sin.

Când aũ început să curgă oștile rusesci spre Dunăre, țara noastră se răscoli de spaimă și de gróză. «Aũ să trecă Turcii, să ne pustiască țara» diceau bătrínii care o mai pățiseră.

De obicei, când aveau răsbóie cu Rușii, Turcii apucau Rușilor înainte și le eșiau întru întâmpinare în țară la noi. Două locuri le erau mai cu priință pentru întâmpinare: Giurgiul și Calafatul.

Giurgiul a fost pînă mai acum vr'o cincî-deci de ani cuib turcesc în țara noastră. El și Brăila erau orașe ale Sultanului pe pămîntul Românilor, și într'aceste orașe aveau chiar și biserici Turcii. Acum erau ale noastre cu totul.

În fața Giurgiului e cetatea cea tare a Rusciucului, iar în fața Calafatului e Vidinul, cea mai puternică cetate turcescă de la Dunăre. Și le era cu îndemână Turcilor să trecă în țară la noi acolo unde aveau sprijin la spate cetăți puternice.

De la Giurgiu Turcii puteau înainta iute și de-a-dreptul spre Bucuresci, în vre-o câte-va césuri; iar de la Calafat — după obiceiul cum pórta ei răsbóiel — sosiau în cóstele Rușilor cari se 'ngrămădiau la Dunăre.

De-aceea noi, înainte de-a se începe răsbóiel am adunat oști la Giurgiu și la Calafat, ca să nu lăsăm Turcii să trecă Dunărea. Și lucru de mirare, de rîndul acesta Turcii n'aũ încercat să trecă, măcar că își adunaseră multă putere de oști într'aceste locuri.

Dar marginea țării o ducea într'o spaimă. N'aũ trecut Turcii ađi, dar vor trece mâine! De géba li se spunea ómenilor, că Turcii n'aũ să trecă în

țară, că în drumul lor e multă oștire românească și destul de tare să oprască pe Turci.

Spaima îi făcea să nu se încreadă în oștire. Și tot mai [mult sporea svonul, că Turcii s'adună câtă frunză și iarbă, și că e mare primejdie la Giurgiu și la Calafat.

Locuitorii din părțile acelea fugiră; cei din Bucuresci nu vedeau decât Turci și se grăbeau să-și încarce averile în căruțe și s'apuce prin văile Prahovei, ba să trecă și munții la Brașov.

«A fugit Vodă?» întreba unii. Și se mira că Vodă n'a fugit din Bucuresci. Era adecă obiceiul, mai înainte când Domni erau slujbași plecați ai Turcilor și lipsiți de oștire, să-și adune averea și să plece la Brașov, când se isvodeau răsboie și năvăliri de Turci.

Acum însă aveam oștire multă și vrednică, iar Domnul nu era un slujbaş al Turcilor de ați pe mâne. Dar noi încă nu ne obicuiserăm cu gândul, că avem o oștire și alt-fel de Domn. Vedeam oștirea și n'o vedeam, și nu ne venea să credem că o avem. Nu ne cunosceam puterile.

Ființarea Domnitorului în Bucuresci mai domolea spaima. Dacă Lui nu i-e frică, diceau cei mai fără pricepere, se vede că nu e primejdie. Și iarăși se gândeau, că póte la urma urmei Turcii nu trec Dunărea tocmai din pricină că oștirile noastre sînt într'adevăr tari. Cei mai necredincioși ca Toma, clătinau din cap și nu se găseau de mirare.

Domnitorul se străduia din răsputeri să astîmpere spaima. Când se svonise dintru-ntâiu că de data asta s'a isprăvit cu țara Românilor, că Turcii

aŭ s'o bată cu totul și s'o aibă în stăpînire deplină, cum aŭ țara bulgărească, și că tot pămîntul țării va fi luat de Turci, Domnitorul a domolit svonul și spaîma nu cu vorba, ci cu fapta. Era adecă în Moldova un boer care voia să-și vîndă moșiile, și Domnitorul, ca să arate țării că Turcii nici n'aŭ să bată țara și nici să ia pămînturile, a cumpărat moșia boerului. I-a dat pe ea două milioane, cu tôte că tocmai atunci îi venea peste mână să cheltuiască atâția bani. Dar, cumpărând moșia, a deschis ochii fricoșilor și le-a dovedit că El așa de cu temeiu scie că Turcii nu vor intra în țară, încât îndrăsnesc să-și cumpere pămînturi.

Iar ca să domolască spaîma, că la Giurgiu și la Calafat e potop și perire, Insuși a plecat întăiŭ la Giurgiu și a stat în oraș, în vreme ce Turcii de peste Dunăre băteau orașul cu ghiulele și cu obuzuri. Apoi a mers pe marginea Dunării prin bateriile române și a intrat printre rîndurile pedestrimei care era acolo. După acestea a mers la Calafat.

Oștirea, vedînd pe căpetenia ei în bătaia focului turcesc, a prins suflet. Flăcăii noștri erau destul de inimoși și gata să intre în luptă, dar când aŭ vedut pe Domnitor amestecându-se printre ei, îmbărbătînd pe cei slabi și lăudînd pe cei îndemnatici și inimoși, le-a crescut inima de bucurie și de mîndrie. Cunosceau acum cu toții că acesta e omul pe care l'a trimes Dumnezeu să-i ducă în răsboe cu biruință.

Iar cei slabi de înger cari s'așteptaŭ să vadă pe Vodă plecînd din Bucuresci pe valea Prahovei către Brașov, ca să fie departe de locul rului,

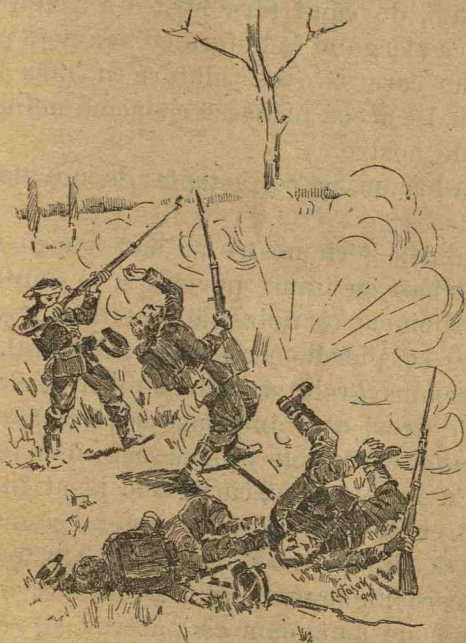


M. S. Regina Elisaveta



M. S. Regele Carol I.

când Il vădura plecând spre Dunăre la Giurgiu unde era foc și amenințare, s'aũ mai scuturat puțin și aũ simțit că le vine inima la loc.



Isbiți de obuz, de peste Dunăre.

La Calafat, Domnitorul intrând într'o baterie a fost primit de Turci cu obuzuri, și un obuz a cădut la piciorle Lui, stropindu-l cu pământ răscolit și rănind câțiva tunari de lângă El. Scirea acestei întâmplări a trecut prin totă țara ca o cutremurare de spaimă, iar florii ei aũ fost aducători de sănătate.

Nu se mai îndoia nimeni acum. Domnitorul își pusese Insuși capul în primejdie, semn că nu se teme de urgia Turcilor și că Insuși vrea să fie în

capul oștirii Sale ca să dea piept cu vrăjmașii. Ne învrednicise Dumnezeu cu un Domn, cum de mult nu mai avuserăm. Aū trecut mai mult de o sută de ani, de când țara noastră n'a vădut oștire românescă alergând la hotare, cu baioneta pe pușcă, nici Domn care să stea alături cu țara în zilele încercării. De aceea prinsese rădăcină neîncrederea în inimile noastre.

Și iată-l acum, pe cel așteptat de noi atâta amar de vreme.

Pe plaiurile țării noastre se mai găsaū încă flăcăi și bărbați cu inimă pornite spre fapte viteze, firea răsboinică și neînspăimîntată a strămoșilor noștri nu se pierduse cu totul în nepoți. Dar aū venit vremuri grele și nimeni nu le-a mai pus la încercare firea, care începuse se amortescă.

Precum e cărbunele aprins, așa ne-a fost odată inima. Cu încetul apoi, cărbunele lăsat în pace s'a acoperit cu cenușă. Și zicea lumea, că e stins cărbunele, că din ce a fost el odată a rămas numai cenușa care nu se mai poate aprinde. Și înșiși unii dintre noi ne amăgeam cu părerea și, vădend cenușa, credeam că nu mai e scântee sub ea.

A venit însă vremea răsboiului. Duhul răsburării și al vitejiei a suflat peste cărbune și cenușa s'a împrăștiat. Și iată-l cărbunele tot aprins, așa cum îl doriaam și cum a fost el odată, după spusa cărților vechi ale nēmului nostru, care vorbește de Domnii cei mari ca Ștefan, ca Mircea și ca Mihai Vitezul.

Domnitorul a bănuit de cu bună vreme firea bărbătească a Românilor și, judecând după vestitele fapte ale trecutului, nu s'a înșelat. De cu bună

vreme El a deprins pe bărbații némului nostru cu apucăturile ostășești, făcând din strajă pămîntescă o oștire vrednică și tare, și așteptând ziua când ar trebui să sară cu dînsa în foc pentru desrobirea némului.

VI

E cu cale să spunem, că rătăcirea minții unora dintre noi ne făceaū protivnici ai oștirii.

Cânele dac'ar putea vorbi, te-ar învăța să nu umbli tot cu băț prin sat, căci toți câinii îți voesc binele și, dacă sar la tine e vina ta, că te vęd cu băț. Așa și dușmanii noștri. Ne tot învățaū să nu ne străduim într'una să ne facem oștire, căci ei ne voesc binele și numai de grija oștirii nóstre staū gata să ne sară în spate, ca să nu le sărim noi întăiū.

Mulți de-ai noștri aū fost dați cu sufletul când pe partea unor dușmani de-ai noștri, când pe a altora. Iar aceștia, ce puteaū să ne învețe alta, de cât ce doriaū dușmanii? Dar n'aū folosit.

De-aū fost puțini, i-aū biruit adevęrații Români cu mulțimea; de-aū fost mulți, i-aū biruit cu inima, cu străduința și cu voia lui Dumnezeu care nu lasă pe cel ce se luptă cu inima curată.

La ce ni-e bună oștirea? ȃiceaū ei. Să ne batem cu Turcii? Sunt mulți ca nisipul mării. Orī cu Rușii? Sunt câtă frunză și iarbă. Orī să ne batem cu munții și cu apele? Și mai ȃiceaū ei: dacă intră Rușii în țară, ne apără Turcii, că sînt datorī după legămînt. Dacă intră Turcii, ne apără Rușii că sînt creștini ca și noi.

Destulă rușine pe noi, că trebuia să ne apere alții, ca pe copiii mici. Și de apărări așa cum le am avut de două sute de ani, să ferescă Dumnezeu și pe dușmanii noștri. Rușii ne strîngeau la pîept de ne eșia sufletul, ca să nu ne lase să ne omóre Turcii, iar Turcii ne trăgeau de cap de ne eșiau ochii, ca să ne scótă și să nu ne lase să ne omóre în brațe Rușii. Și apoi veneau și Austriacii și ne loveau peste picioare și peste mâni, ca să ne scape și de Ruși și de Turci, și ne tot ghiontuiau ca să ne smulgem din brațele Rușilor și să ne mântuim pîrul din mîna Turcilor.

Dacă și acésta era apărare, apoi avea dreptate să dică brósca din gura șarpelui: mulțămescu-ți Dómnne, că m'ai scăpat de barză.

Românii, cei cu inima întregă pentru némul lor, aveau alte gânduri. Ei nu se sprijineaú tot numai pe ajutor străin, și sciaú adevérul din biblie: ajută-te și Dumneđeú te va ajuta.

Și ne-am ajutat; ne-am făcut o oștire, ca să ne apărăm cu ea țara.

Și nu mai aveam nevoie de ajutor străin.

Când aú început să intre Rușii în țară, Marele Duce Nicolae a trimes două regimente din oștirea sa Domnitorului, ca să ne fie ajutor și să ne apere de Turci. Iar Domnitorul a zîmbit și le-a spus Rușilor, că Românii aú destulă oștire și nu e nevoie să pórte alții grije de țara nóstră, că purtăm noi destulă.

Rușii ne trimeteau după vechiul obiceiú, oștire să ne apere, dar lucrurile se schimbaseră așa de mult, că însiși Rușii mai târziu după vre-o două luni ne-aú cerut oștire ca să-i apărăm de Turci. Dacă

s'ar fi sculat din morți aceia dintre Români, cari
 aũ trăit pe vremea când țara noastră ar fi pe-
 rit — după credința lor — fără ajutor rusesc, și ar
 fi auzit acum, că tocmai Rușii aũ trebuit s'alerge
 după ajutórele oștirii române, ar fi murit din nou
 de multă mirare, cređând că a sosit sfârșitul lumii.
 Voiți oștire română să vă bateți cu Rușii? diceaũ
 ei în batjocură. Nu, ferescă Dumnezeu. Dar uite,
 că putem și noi vre-odată să le dăm ajutor și
 să-i scótem din rușine. Orî să vă bateți cu Turcii?
 Da. Și nu numai ca să ne batem, ei scurt și bine
 ca să-i batem.

Cu puterea oștirilor a ținut în loc Ștefan cel Mare
 năvala Turcilor, care se răvărsaũ cuprinđend pãmîntul;
 și Mihai Vitezul cu puterea oștirilor a as-
 vârlit în tóte spaimele pe Turci, așa că multă vre-
 me după aceea Turcii credeaũ, că armăsărarii lor
 de câte-orî se speriaũ ca din senin și sforăiaũ, spai-
 ma le era pricinuită că vedéũ înaintea lor umbra
 lui Mihai Vitezul.

Și de téma oștirilor lui Mircea și ale lui Țepeș,
 ale lui Ștefan cel tîner, Rareș și ale celor-alți Domni
 români, de téma oștirilor lor n'aũ îndrăsnit Turcii
 să se apropie prea tare de noi.

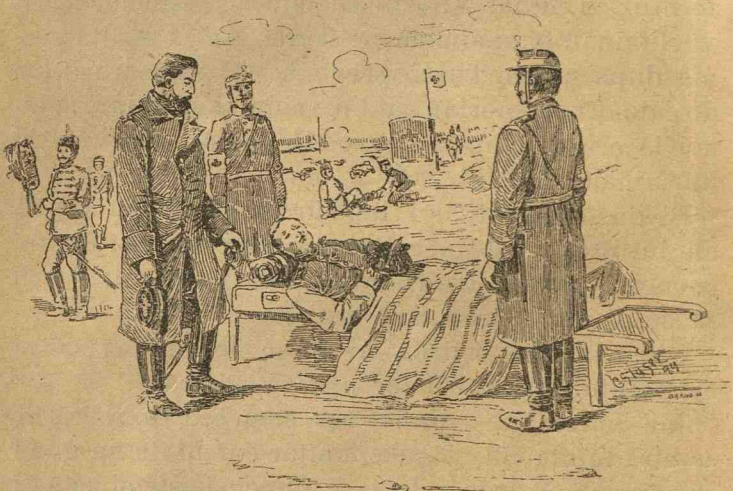
Și acum tot oștirea avea să le pue cruce la
 mormîntul stăpânirii lor asupra noastră.

Iar oștirea ne-a dat-o, așa cum era Domnitorul,
 cu străduința Sa și cu a multor ómenî de un gând
 cu dînsul. Oștirea a fost și atunci și este și astă-đi
 fala Domnitorului nostru, iar El însuși este fala
 țării noastre.

VII

Indată ce s'a încins războiul între noi și Turci Domnitorul a luat însuși comanda întregii oștiri. Insuși voia să fie în capul oștirii, pe care o iu-bia ca pe cel d'întâiu și cel mai puternic sprijin al țării. După gândurile Sale se alcătuiseră oștirea, și o cunoscuse și se 'ncredea într'însa, și voia să fie cu ea alături în foc.

Până ce să trecă oștirile noastre Dunărea, Domnitorul a fost tot pe drumuri, alergând în toate părțile ca să le vadă unde stau și cum stau pe marginile Dunărei, în fața Turcilor.



Domnitorul în ambulanțe

Purtarea unui război este, dintre toate lucrurile câte le fac oamenii, cel mai greu și mai serios. Războiul cere nespuse cheltelei, perire de oameni și

multă tărie de suflet. Din răsbóe se nasc țările și stăpânirile nouă, și tot în răsbóe pier țările și némurile. Răsboiul e un cântar—drept orî nedrept—al sortiî omenesci.

De multe-orî în răsbóie hotărasce voia lui Dumneđeū și schimbăciosul noroc al întîmplării. Dar hotărásce, iarășî de multe-orî, iscusința și puterea omului.

Voia lui Dumneđeū și săriturile întîmplării nu le poți înlătura. Dar lipsa putereî și a iscusinței în răsbóie sunt lucruri vinovate. E ca și când ai dice: e slab și prost, și sare cu răsboiul asupra altora.

Iar slăbia orî tăria în răsboiū nu însemnéză numai puținime orî mulțime de óste — cu tóte că mulți câștigă răsbóie cu mulțimea — ci mai ales tăria și slăbia de suflet. Pot să fie oșteniî și mulți și iscusitiî, că pierd răsboiul dacă sunt fricoși, orî dacă n'au căpeteniî cum se cade și dintru asta se încurecă, orî nu sunt ascultători poruncilor, orî târziî, orî se bat numai cu jumătate inima și nu le pasă dacă pierd saū dobândesc.

Ștefan cel Mare avea oșteniî puținî, dar iscusitiî și tari. Odată la Baia, în Moldova, a bătut pe Unguri cu multă cumplire, și erau mulți Ungurii. Și dice cronicarul: aici se vede meșteșugul de a bate cu puținî pe mulți. Ștefan cu puținî oameni, iscusitiî și tari, a bătut pe cei mulți dar proști. Tot așa a bătut Mihaîu Vitezul la Călugăreni pe Turci.

Oștirea nóstră era puțină după număr, alăturând-o cu a Turcilor și a Rușilor, dar era tare și iscusită. Atâta îi trebuie oștiriî, după puterea omenéscă, ca să birue, încolo e voia lui Dumneđeū.

Era iscusită, căci Domnitorul se strădui s'o facă deopotrivă cu oştirile némurilor luminate și cunoscatóre într'ale rėsboiului. Luase pildă de la acele némuri, și potrivì lucrurile nóstre după ale lor. Despre iscusința Românilor vė povestesc aiurea multe lucruri de laudă.

Iar tare ne era oștirea pentru multe cuvinte. De căpetenii bune se îngrijise Domnitorul; și însuși El, omul chibzuit și priceput, era căpetenia tuturor și a mers în rėsboiul ca să cârmuiască luptele cu Insuși capul Sėu. Ascultarea de poruncă o înțelege Românul, că nu e fire rėsvrătită, și astfel oștenii nóstri erau ómenii de încredere, supuși și cu credință. Când vom vorbi anumit despre óste, vom aduce pilde despre credința și ascultarea lor.

De frică nu sciaul Românii în luptă. Un om învățat, străin, cetind odată câți dușmani și de câte părți au avut Românii de-alungul vremii, și cum și-au dus ei amărîta viață sute de ani, ca un om cădut într'o grópă cu lei, a strigat de mirare: Cum nu le-a fost frică Românilor să trăiască!

Nouă nu ne-a fost frică nici de viață, chiar de-a fost amărîtă, și nici de mórte. Cine a ȓis vorba: nu da Dómne, omului cât póte răbda, a fost Român amărît, dar Român care a putut să rabde mai mult de cât trebuia să-ı dea Dumneȓeu.

În urmă, oștirea ne era tare și pentru cuvîntul poetului:

Nu e nici mulțimea, nu e nici iuțimea
Care 'n bătălie încunun'oștimea

Nu e nici noroc :

Cela ce se bate pentru neatîrnare,
Are ȓece brațe, ȓece inimii are

Inime de foc.

VIII

Oștirea noastră se adunase în Oltenia, de cu primăvară, ca să stavilască trecerea Turcilor în țară. Mai la urmă, după ce Turcii ne-au zădărit cerënd răsboiū, ea s'a aședat pe lîngă Dunăre mai cu temeiū și cu vrăjmășie, așteptând vreme potrivită să trecă în țara turcescă.

Ea a stat tăbărîtă, de-alungul Dunării de la Zimnicea pînă la Severin, răsfirată în fața cetăților turcesci, iar la Calafat înglotită în mare număr, ca să ție în pază Vidinul.

Domnitorul a plecat la tabără, îndată ce s'a audit că Rușilor le merge rău cu răsboiul și că li s'a pus Osman pașa de-a curmezișul în drum.

La tabăra de la Calafat a plecat Domnul cam pe la începutul lui Iulie și a stat acolo vr'o șese săptămâni. Nu s'a mai întors în Bucuresci, ci a plecat cu tótă oștirea la Plevna.

Ast-fel de când a plecat la tabără și pînă s'a întors acasă după căderea Plevnei, El a fost tot între oștenii Săi și a îndurat neajunsurile și greutatețile răsboiului două-deci și șase de săptămâni, fără întrerupere. Mai bine de o jumătate de an a zăbovit pe câmpiile de luptă, bătut de ploii și de vînturi și primejduindu-și viața pentru binele țării.

Oștirile Lui erau gata de luptă încă înainte de Rusalii, și cu tóte acestea n'aū trecut Dunărea pînă târđiū, pe la sərbătórea Adormirii Maicii Domnului. O parte din oștiri a trecut rînd pe rînd pe la Măgurele, ca să dea ajutor Rușilor cari să frămîntaū la Plevna, dar Domnitorul cu altă parte de oștire a stat tot la Calafat.

Două pricinî aŭ întârziat trecerea tuturor oștirilor năstre.

Intăiŭ, nevrerea Rușilor să ne luptăm alături cu ei. Dintru început ei aŭ ispitit pe Domnul Carol, dacā ar vrea să-Și lase oștirea să intre în foc alături cu Rușii, sub poruncile unui general rus.

La acēsta însă Domnitorul nu s'a învoit odată cu capul. El a spus Rușilor, că Romāniŭ voesc să mērgă în foc alături cu Rușii ca óste înfrățită, nu supusă. Oștirea romānă nu e culésă de pe drumurî și are o Căpetenie a ei, pe Domnul țării, și numai de poruncile Lui pôte s'asculte.



Oficeri în recunăscere

Rușii adicā, voiaŭ ca Domnul să stea acasă cu generalii săi, iar flăcāii năștri să se bată pentru

Ruși, sub poruncitori rusesci și amestecați printre Cazaci.

Era prea mîndru Domnul ca să îngăduie acesta și-Și prețuia prea mult oștirea, ca s'o asvîrlă pe mâini străine.

E adevărat, că și pe Ruși nu-î lăsa mîndria lor să se înfrățescă cu noi. Ei, cei tari și mulți, cu oștiri vechi și vestite, să facă tovarășie cu noi cei puțini și cu óste abia de câți-va ani! Se credeau, și-î credea lumea întrégă, că ei vor isprăvi iute răsboiul; și lucrul e adevărat, erau tari destul ca să bată singuri ei pe Turci.

Noi, am fi voit să ne batem de capul nostru: Rușii într'o parte, noi într'alta. Dar nici așa nu se învoiaș Rușii. Diceau, că le stricăm rostul lor, că ne amestecăm unde n'avem ce căuta, că vom fi bătuți de Turci, iar atunci Rușii, de ciudă că nu i-am ascultat, n'aș să ne mîntue și să ne sară într'ajutor. Și mai diceau, că răsboiul e al lor, ei l'aș început, și aș să ne opréscă cu sila să stăm acasă și să nu trecem Dunărea asupra Turcilor. Era și eiuda, care-î povățuia să ne spue lucruri de acestea.

Și de aceea noi am stat pe loc, așteptând vr'o întorsătură de lucruri. Și-a venit în urmă ce-am așteptat. Rușii aș fost bătuți la Plevna, și ce n'a putut mîndria, a putut nevoia. La urmă, ei aș fost siliți de Osman, să ne cheme într'ajutor.

Iar altă pricină care a zăbovit trecerea noastră peste rîu a fost podul de la Corabia.

Rușii aveau podul lor la Zimnicea. Domnitorul voia să avem și noi podul nostru, și oștirile să trecă pe pod românesc. S'a ales locul de pod la

Corabia, dar pînă să se isprăvescă podul aŭ trecut vr'o patru săptămîni.

După ce s'aŭ înfrăţit oştirile românesce cu cele rusesce la Plevna, s'a făcut alt pod mai mare şi mai trainic la Turnu-Măgurele.

X

Iar chemarea Românilor într'ajutor şi înfrăţirea oştilor ruseşti cu ale noastre, s'a întîmplat aşa.

Românii, cari păzeau Dunărea, aŭ dat Ruşilor tot felul de ajutor. Băteau cu tunul de peste rîu cetăţile pe cari le băteau tot în aceeaşi vreme Ruşii cu pedestrirea, le ajutaŭ să scufunde corăbiile de răsboiŭ aflătoare pe Dunăre, şi le înlesneau cărările în tot chipul.

Când aŭ ajuns Ruşii cu bătaia la Nicopole, cetatea turcescă din faţa Măgurelelor, aŭ rugat pe Români s'o bată cu tunul. Ai noştri aŭ bătut-o şi ea a cădut în mâna Ruşilor.

Cetatea Nicopolei era sub puterea lui Osmanpaşa din Vidin, Osman acela care a tras mai întăiu cu tunul în Români şi care a scos din pămînt ţăriile Plevnei. Osman, auşind că Ruşii vin spre Nicopole, a plecat din Vidin cu oştiră, s'o apere.

A sosit târziu. În loc să se întorecă în Vidin, Osman s'a abătut cu oştierea la vale şi a intrat în Plevna, făcîndu-şi în grabă redute de pămînt şi îngropându-se cu oştea prin şanţuri.

Ruşii s'aŭ luat după el. Dar le era, că trebuiaŭ să lase o parte din oşte ca pază în Nicopole, şi ei de totă n'aveau oştiere multă. Ca să pótă pleca cu temeiŭ, aŭ scris pe o bucăţică de hârtie o po-

runcă, în limba rusescă, către oștirea noastră de la Măgurele să trecă râul și să pazescă pe robii turci din Nicopole.

Domnitorul nostru s'a supărat. Intâiu, nu Rușii aveaŭ să trimetă porunci oștirii românești, apoi nu în limba rusescă, pe care noi n'o scim. Oastea română scie numai românesce și n'ascultă de cât de porunca Domnului țării.

Le-a răspuns cu binele, zicând: Vă dăm toate ajutórele ce le cereți, dar numai aici la noi în țară ca la óspeți. Peste Dunăre nu trecem, și în țara străină nu vă dăm ajutor. Dacă vă sîntem de folos acolo, în țara străină, Eŭ însumi voiŭ trece cu totă óstea, dar nu supus, nu asvirlit încolo și încóce, ci înfrățit cu voi, ca tovarăși la pagubă și la câștig.

Tocmai asta n'o voiaŭ Rușii.

Noi ajutor nu le-am dat de data asta. Aŭ plecat la Plevna, cum aŭ sciut, iar Osman le-a risipit óstea și i-a bătut.

Atunci aŭ scris însuși Domnitorului, rugându-L să le trimetă oștirea românescă într'ajutor. Iar Domnitorul chibzuind, că Osman póte să fie pri-mejdios, să bată din nou pe Ruși și să-i pue pe fugă și apoi luându-se după ei să intre în țară la noi, vedu că nu e bine să lase pe Ruși în strîmtóre.

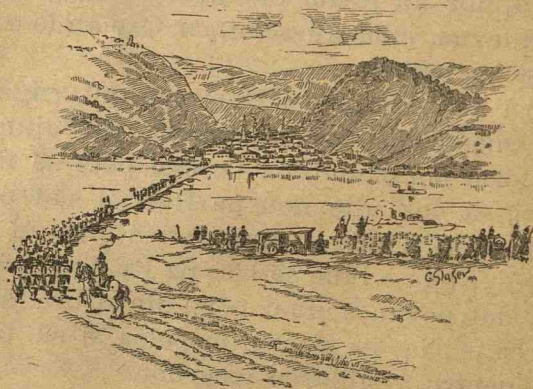
Și a dat poruncă unei părți din oștire, să trecă Dunărea, să ia în pază Nicopolea și să bată laturile, pentru veghiarea locurilor.

Rușii aŭ încercat acum să se bată a doua óră cu Osman și aŭ cerut de la Domnitorul nostru să lase oștirea trecută peste Dunăre, să se bată alături cu ei la Plevna.

Domnitorul din nou le-a nesocotit cererea și n'a

voit să trimetă oștirea la Plevna. Le-a răspuns: Oștirea Mea câtă a trecut dincolo de Dunăre are să ție paza cetăților, să vă ispitescă marginile pe unde și cum staă Turcii, să vă facă toate câte vă sunt de trebuință, dar în foc nu o las să intre. Oștirea română trebuie să scie pentru ce móre; și când va muri în luptă, are să móră pentru lauda némului românesc și pentru binele țării românesce. La Plevna, ea ar muri pentru folósele Rușilor și pentru lauda némului rusesc. Ea nu va intra în foc alături cu Rușii, de cât ca óstea înfrățită, sub porunca Mea de-adreptul.

Dar tocmai asta n'o voiaă Rușii. Și s'aă dus iarăș singuri la Plevna, și Osman i-a bătut din nou cu atâta cu cumplire, că Rușii se uitaă spre Dunăre ca să vadă pe unde e drumul mai scurt.



Nicopole și podul peste Dunăre.

Atunci însuși marele Duce, căpetenia tuturor oștirilor rusesci din răsboiă, scrisse Domnitorului Carol, rugându-l scurt: Treci Dunărea cât de curînd după toate vrerile tale.

Domnitorul era la satul Poiana, în tabără. El a cunoscut îndată, că Rușii sînt răsbiți de nevoe și că acum Îl chiamă ca tovarăș de luptă.

Era mare cinste pentru El și pentru oștirea Sa, că-l rógă Rușii să-î scape din încurcătură. El avea acum să alerge la Plevna, în capul oștilor sale, și s'arate lumii ce óste și-a făcut și cât de vrednic în lupte e némul care-l alesese Domn.

Chiar în ziua aceea el a trecut Dunărea, cu puțin generalî, și s'a dus în tabăra Rușilor.

Trebuia să hotărască felul în care se vor întovărăși oștirile Sale cu ale Rușilor, unde să se bată și cum, și cine să le fie Căpetenia tuturor, și altele multe câte trebuesc statornicite la o tovarășie.

Acolo, în cortul Impăratului, în sfat de generalî au început să se înțelegă asupra înfrățirii oștilor.

Pe atunci oștirile rusesce de la Plevna erau sub porunca unui general bătrîn. Lucru de înțeles, că Rușii aveau să rămâe tot supt generalul lor, iar Româniî supt un general român. Dar doi generalî, adecă doi comandanți nu se póte. Capul numai unul este. Rușii ar fi voit, ca generalul român, cu óstea nóstră întrégă, să stea supt generalul rus.

Când a venit vorba și despre asta, Marele Duce a întreat pe Domnitorul nostru, supt care general român își va lăsa óstea de la Plevna. Domnitorul răspunse, că óstea Lui are să stea deadreptul sub porunca Sa, nu supt a unui general.

Atunci se încurcă lucrurile, zise Marele Duce. Dacă vreî însuși Tu — își diceau tu, că erau prietenî bunî, — dacă Tu vreî să comandî singur óstea Ta, cum să facem cu comanda? O să fie greú să ascultî de porunca unui general rus.

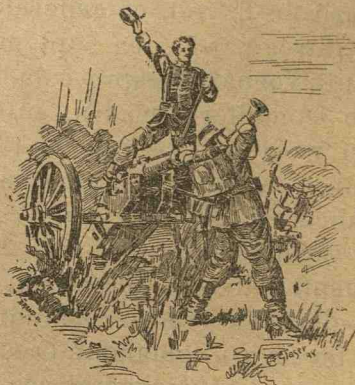
Fără îndoială, răspunse Domnul Carol, Eū ős-
tea Mea n'o las din mână. Și dacă Eū nu pot as-
culta de porunca unui general rus, ȑece generali
ruși pot s'asculte fôrte bine de porunca Mea.

Frumóse și îndrăsnețe vorbe! Dar scia de ce le
spune.

Tovărășia s'a făcut. Domnul nostru a fost ru-
gat de Impăratul să priměscă la Plevna comanda
peste tóte oștirile rusesci.

Cu timpul Rusii aū adunat la Plevna oști peste
oști, căci Osman s'a ținut cincī lunī în redutele lui
și așa cu timpul Domnul Carol avea sub comanda
Sa peste 120.000 de luptători. Români eraū a pa-
tra parte.

Oștirile înfrățite se numiaū «tabera Plevnei»
căci mai eraū și alte oștiri rusești cari se băteaū
într'altă parte cu Turcii, dar fără multă isbîndă,
căci Osman încurcase întreg rėsboiul și în jurul
lui eraū înglotite oștirile cele mai multe și mai
alese ale Rușilor.





A. S. Principele Ferdinand al României.

2. ÎN RĂSBOIŪ.



XI.

omnitorul nostru Iși avea cartierul în satul Poradim, cale de trei césuri pe jos pînă la Plevna.

Satul e sărăcăcios peste măsură, Bulgariî locuesc în bordeie; doi—trei Turci, cari se găsiaū în sat și avuseră nisce clădiri de lemn în chip de casă, le-aū aprins când s'aū apropiat oștirile de Plevna. Prin sat e un singur drum, numai praf în ȃilele bune și noroiū pînă în genunchi în ȃilele cu plóie. Incolo nimic, nici primărie, nici școlă, nici biserică.

Domnitorul își alesese cea mai bună locuință din sat, casa unui Turc care fugise. Era la marginea satului, și avea două odăi, una fără ferestre—asta a fost făcută bucătărie—iar cealaltă cu două ferestre fără geamuri, lipită pe jos, strîmtă și scundă, așa cum sunt locuințele țăranilor prin satele sărace. Uși nu erau nici la tindă nici la odăi. Curtea era mărișoră, dar plină de gunóie.

Acésta era locuința Domnitorului nostru, a Comandantului armatelor de la Plevna.

În ziua sosirii Sale, Domnitorul a lăsat să I-se facă o masă în odaie; pe patru pari bătuți în pământ, soldații au întins scînduri de brad, apoi au lipit geamurile cu hârtie, au spălat lavița Turcului, iar mai spre sêră au adus un pat de tabără. Astfel odaia era mobilată gata; avea masă, scaune și pat. Chiar în ziua aceea, în odaia acésta, s'au adunat vr'o două-șeci de generali la sfat, bine înțeles numai vr'o șeci au avut loc în odaie, ceialalți au stat prin tindă, iar doi au stăt afară cu capul vîrît pe ferestre.

Mai târziu I s'au adus din Turnu-Măgurele scaune, pat și două mese, una de scris în odaie și alta pentru mîncare. Pe asta o avea în curte, într'un cort de pînză.

Pîn'a fost vreme bună, Domnitorul cu suita Sa, vr'o patru-zeci de oficeri, mâncau în curte. Când ploua, mâncau cu toții în tindă, pe rînd, căci abea încăpeau câte șase la masă. Iar mesele lor nu erau mese de Domn, nici măcar de om cu dare de mână. Mâncau din mîncarea soldaților, ciorbă și rasol, și câte odată friptură de berbec. Ouă, unt, zarzavat și altele erau aduse în fie-care ți din Turnu-Măgurele, cale de 50 de kilometri. Vorba vine, că erau aduse; într'adevăr nu le vedeau cu ochii câte 3—4 țile, iar după ce au dat ploile și zăpada cu viscol, nu le-au mai văzut cu săptămânile.

Au fost țile când Domnitorul a mîncat pâne cu unt, și la amiază și sêra, și nu la masă, ci plimbându-se cu pânea în mână prin odae. Cam de

Singurul lucru pe care 'l aveau cu prisos era vinul. Ceï cari fumaū, o duceau rēū cu tutunul. O dată într'un sfat de generali, veni repede un oficer, scōse de supt manta o ghiulea de tun, umplută cu țigări, și o puse pe masă. A fost un chiot și o veselie între generali, de părea că le-ai fi dat averea lumii, și săriră să îmbrățișeze și se sărute pe oficer, căci nici unul nu avusese tutun de vre-o câte-va țile.

Așa era în cartierul domnesc. In cartierele generalilor comandantï era și mai rēū.

Iar oficerii de front răbdaū în rînd cu soldații. N'aveaū cisme în picioare, dormiaū în corturi pline de noroiū și rodeaū coji de pâne. Căpitanii și locotenenții, pe părțile mai mărginașe, mâncaū alătura cu soldații porumb copt și la prînz și la cină; apoi pâne cu brînză, cât a fost vreme bună. Iar după sosirea iernii, aū răbdat vitejesce și de fōme și de frig.

XII.

In odăița aceea s'a canonit Domnitorul nostru patru luni de țile, cu îtrerupere de câte-va nopți în care s'a canonit și mai rēū.

Venise, adică, Țarul la Poradim, cu gândul să stea mai apropiat de Plevna câte-va țile. Asta era cam pe la Sfîntul-Dumitru, pe o vreme cu plōie și cu viscol. Casa cea mai bună din sat trebuia dată acum Țarului, și ast-fel Domnitorul nostru a trebuit să plece prin sat prin noroiū și plōie, să-și caute un bordeiū de locuit. Și-a găsit unul pe o

rîpă, cel mai curăţel şi mai încăpător din sat, şi a stat acolo, iarăşi fără pat şi fără masă. A doua zi, cum plouase tótă nóptea şi se desfundase rîpa, l'a apucat gróza de noroiul de pe dél. Calul i se scufunda pînă în genunchi în noroiu, iar mai de vale, unde era pămîntul lipicios, era gata să rămâie inomolit pe drum. Tótă ziua aũ trebuit să lucreze soldaţii, ca să închipuiască un drum pînă'n cóstă.

Acéstă nouă locuinţă şi-o descrie însuşi Domnitorul nostru ast-fel: «Bordeiul, acoperit cu paie, prin pereţii căruia bate vîntul în bună-voe de tóte părţile, are două încăperi, dintre care una—tindă—e aprópe tótă ocupată de o vatră nespus de mare. Incercarea însă m'a învăţat, că îndată ce aprinđi focul pe vatră nu e chip de stat în tindă din pricina fumului şi a mirosului greũ. Ceealaltă încăpere, în spatele vetrei, are numai o biată de ferestruică, lipită cu hârtie, şi e jósă şi umedă şi, ca şi tinda, fără podélă, cu tóte acestea ea fu alésă să fie camera Mea de dormit! Bordeiul are o curte largă, în care am întins corturile. Pentru domnii din suită şi pentru servitorii s'a găsit adăpost prin bordeele vecine, căci în bordeiul Meũ abia este loc pentru Mine singur!»

Cât aũ ţinut căldurile, traiul în Poradim era de nesuferit. În apropiere se întindea tabăra, iar la vre-o câţiva kilometri erau liniile de luptă, aşa că aerul era plin de miros de sânge, de cadavre putređite, de cãrpă arsă, de praf de puşcă şi de aerul moenit, din pricina mulţimii celei mari de soldaţi adunaţi la un loc. Pe de-asupra satului sburaũ corbii, întunecând cerul.

Iar după ce-aŭ dat ploile, s'a făcut și mai rău. Gerul, care a urmat, a mai curățit aerul, dar a îngreuiat viața prin corturi.

Domnitorul nostru se scula pînă în ȝiuă și alerga pe dëluri de făcea inspecții.

Și, cum țineaŭ ploile într'una, el călărea ȝiua întrégă prin plóie, și se întorcea târȝiŭ acasă, în puterea nopții. Pierdea drumurile, abia rësbia prin noróie și orbecând printr'un întunerec ca iadul, sosea mort de obosélă acasă. Iar aici de cele mai multe orı găsia casa plină de fum — în ȝilele când bătea vîntul, — și ne putënd să dórmă în odae, se culca afară, în cortul din curte, și dîrdîia tótă nóp-tea de frig.

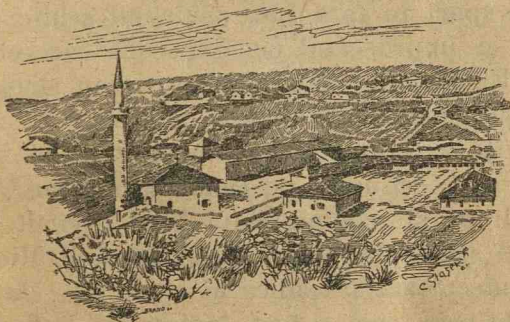
Obosit așa și rësbit de plóie, după ce sosia acasă și mânca, stătea de vorbă cu generalii sfătuindu-se. De multe orı avea să lucreze singur, să scrie scrisori ministrilor sêi, Dómnei, orı părinților, și stetea pînă după miezul-nopții la masa cea de brad, tremurând de obosélă și de frig, Scria la lampă, dar se întîmpla să se isprăvéscă petroleul în tabăra întrégă, și atunci trebuia să se desbrace prin întuneric și să se culce de silă. Odată avea de isprăvit o scrisóre grabnică; era târziŭ nóptea și I-se sfârșise petroleul. El a isprăvit scrisórea la lumina chibritelor aprinȝënd un chibrit după altul și ținëndu-l cu mîna stângă de-asupra rîndurilor pe hârtie. Când și-a isprăvit chibriturile, trei cutii, și-a încheiat și scrisórea.

Iar odihna, de care avea atâta nevoie, nu era odihnă. Tótă nóptea urlaŭ tunurile, și câte o-dată bubuia câte unul așa de aprópe și de grozav, în cât Prințul, și generalii și toți, sãriaŭ de spaimă

drept în mijlocul casei. De și obicinuți cu vecinicul cântec al tunurilor, erau vecinic îngrijați și săriau din pat îndată ce începeau tunurile să bată mai des. Era grija unei năvale din partea Turcilor.

Apoi, tótă nóptea sunau trîmbițele la apel, se da alarmă, și tot satul se umplea de soldații cari alergau cu vuet și să sbăteau ca furnicile.

A văduț însă Domnitorul nostru nopti și mai amare. Când Îl apuca nóptea și viscolul pe délurî



Satul Grivița.

atuncî póte de témă să nu pérđă drumul și să dea peste Turci, póte nefind cu putință să se lupte cu viscolul, era silit să dórmă prin șanțurile soldaților, prin bordeele taberii, prin spitale. Odată a dormit pe o năsălie de dus morții, într'un cort de ambulanță, căci n'a avut unde să dórmă într'alt loc.

XIII.

Voind deoparte să vadă Insuși starea lucrurilor pretutindenî, iar de alta ca să fie văduț de

soldații Săi că stă în rînd cu dînșii, unde e primedă, Domnitorul nostru de câte-va ori era să-și piardă viața.

Cînd a cercetat bateriile de la Calafat, înainte de începerea răsboiului, a scăpat ca prin minune de un obuz turcesc. Se urcase adecă pe cîma șanțului, și cu ochianul se uita peste Dunăre ca să vadă cum staș aședate tunurile turcesci. Atunci, par'că ar fi știut anume Turcii, aș asvârlit un obuz drept spre locul unde era Domnitorul. Obuzul s'a spart în fața Lui, asvîrlind schije în tôte părțile și împroșcând pe generalii cari erau pe lângă El. Hainele Domnitorului erau stropite de pămîntul răscolit de obuz.

La vîjiitura obuzului aș încremenit și soldații și generalii, știindu-l pe Domn acolo. Iar Domnul stete drept, și scoțînd chipiul, l-a învîrtit în aer arătînd spre zidul Vidinului, și strigînd: Mi-e drag Mie cîntecul acesta! adică al obuzului, căci prin răsboiele prin cari a fost înainte de a fi Domn, El a stat multe ȝile sub bătaia tunurilor, ca oficer, și le cunoscea cîntecul.

Dacă ar fi tras Turcii cu tunul numai cu două-trei palme mai departe, singur Dumneȝeu scie ce s'ar fi întîmplat.

Se vede, că Turcii într'adevăr sciaș și ȝiua și césul și bateria în care va veni Domnitorul nostru. Ei aveaș spioni prin tôte orașele de pe marginea Dunărei. Aceștia vor fi făcut semn cine scie cum Turcilor din Vidin să tragă spre locul știut. Altfel e greș de înțeles, cum n'aș tras Turcii înainte de-a sosi Domnul, și cum de-aș asvârlit cel dintii obuz drept spre locul acela și tocmai într'aceeași

clipă. Dacă a fost numai o întâmplare, atunci întâmplării să-i mulțămim că ne-a scutit țara și némul de-o nenorocire așa de mare.

Odată, în șanțurile de de-asupra redutei Plevnița, Domnitorul a intrat în bătaia glónțelor și-a stat câte-va minute în puterea morții. Asta a fost la vr'o două săptămâni după cucerirea Griviței.

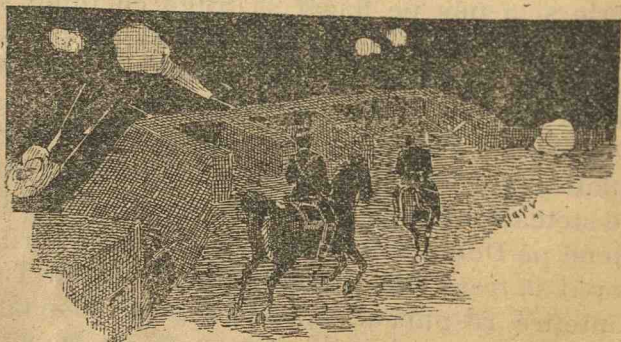
El voia să vadă șanțurile. A intrat în ele, s'a uitat la tóte cu de-amănuntul, apoi a intrat într'o baterie și a pus pe flăcăi să tragă cu tunul spre Plevnița. Turcii trăgeau cu puscile neconținut spre șanțuri, iar ai noștri răspundeau. Impușcătura, în felul acesta, ținea și ziua și nóptea între noi și Turci.

Domnitorul a trecut printre soldații care steteau pitulați și ochiaș spre parapetul Plevniței, după care steteau și Turcii pitulați și pândind. Soldații, vedând pe Domnul lor acolo în vizuina peririi, au început să tragă din puscă mai cu inimă, iar Turcii își întetiră răspunsul, așa că se porni de-odată o împușcătură așa de iute și désă, în cât Domnului i-a fost cu neputință să mai stea acolo, mai ales că vedu în fața Lui cum a cădut trăsmit de un plumb turcesc un sergent, cu care tocmai vorbea.

Aceste pilde ale Domnului întăreau inima oștenilor și în sufletul lor se sporea încrederea atât în Căpetenia oștirii cât și în vrednicia lor.

În ziua luptei celei mari, Domnitorul venise cu suita Sa de-asupra satului Grivița, ca să vadă cum I se luptă flăcăii. Răpit de vederea luptei, El s'a apropiat tot mai tare, așa că la urmă ieșise la larg pe o colină, în bătaia puscilor. El póte voia să îmbărbăteze pe dorobanții și vînătorii care se svîrcoliau sub redută. Într'adevăr flăcăii noștri săreau

mai cu inimă, știind că-î vede vitézul lor Domn. Dar răul era, ca vădându-L ai noștri, L-au vădută și Turcii, și un obuz a venit vijăind dintr'o redută și s'a înfipt în pămînt tocmai supt picioarele Domnului. Iar după el, au început să curgă plumbii turcesci spre locul acela. Se înțelege, Domnitorul s'a dat îndărăt cu multă părere de rău că nu pôte sta aprópe de vitejii Săi.



Nóptea în redute.

Iar nóptea, care a urmat acestei zile, a petrecut-o Domnul pe un dél, în plóie și fără foc. S'ar fi putut întîmpla să dea Turcii peste El și să-l prindă. Ce bucurie nebună ar fi fost în împărăția Sultanului, dacă ar fi prins pe Căpetenia oștirilor creștine de la Plevna. Dar pe noi ne-a ferit Dumnezeu de atâta nenorocire, iar Turcilor n'a voit profetul lor să le facă parte de așa noroc! La întîmplarea acésta mă voiú întórce cu povestirea.

De alte două orî s'a mai întîmplat, ca Domnul nostru să fie aprópe căđut în mânil Turcilor.

Odată, când s'a dat lupta la redutele Dubnicu-

lui, peste Vid. El a stat cu un general rus dincóce de Vid pe o colină, dând de știre că acolo va fi totă ziua și acolo să-l caute oficerii.

În ziua acésta toate tunurile creștinilor trăgeau spre Plevna, ca să facă pe Osman să creadă că iarăși vom da năvală de pretutindenă. Dar n'aveam gândul acesta ; voiam numai să amăgim pe Osman, ca să stea cu óstea în Plevna și să nu iasă într'ajutorul Turcilor de peste riú, la Dubnic. Numai Dubnicul ne sta în gând. Și într'adevăr am înșelat pe Osman—póte asta a fost cea dintâiu și cea de pe urmă dată când s'a înșelat Osman în chibzuirile lui: n'a dat ajutor celor din Dubnic, ținându-și oștirea prin redutele Plevnei gata de luptă.

Acolo pe colină, Domnitorul stete călare, urmărind lupta de la Dubnic. S'aușia tunul pretutindenă, iar mai pe aprópe focuri de pușcă. El vèdu pe délurile din față-î răsărind batalióne de pedestrime turcéscă, de-odată ca din pămînt, și reversându-se din multe părți. Abia părăsi Domnitorul colina, și ea și fu înecată de oștirea turcéscă. Fusese un loc primejdios, și Domnitorul numai cu un fir de pěr a fost departe de un păs grozav al sorții!

Iar în ziua caderii Plevnei, séra, Domnitorul plecase de pe șesul luptei la Tucenița la Impèratul, ca să-î ducă scire de sfîrșitul lui Osman. Pretutindenă era atunci o învălmășală de nespus, ca după o luptă mare.

Domnitorul trecu prin Plevna. Dar în învălmășală se rupse de El escadronul de roșiori care-l însoția și se perduseră și oficerii suitei.

Era întunec de tot, iar Domnul, călare, și abea

cu patru oficeri după el, se încurcase pe strimtele uliți ale Plevnei și nu putea să mai iasă pe șosea. Rătăciră multă vreme, iar la urmă îi cuprinse grija. Dacă Osman a lăsat oștire ascunsă în Plevna, când a eșit astă dimineță, și dacă vr'o parte din oștirea aceea va da prin întunec de niște oficeri străini, ce va fi? Aceste gânduri îi munceau, și grija lor se făcu spaimă, când începură să s'audă împușcături dese prin marginile Plevnei.

Era într'adevăr oștire turcăscă, Cerchezii ascunși, cari împușeau acum asupra compăniilor de creștini câți fură trimiși să ție pază orașului peste noapte.

Iar Domnul tot umbla rătăcind pe cotitele uliți. Caii li se împedicau de morți și de pietre asvirlite în drum din ruina caselor bătute de Ruși cu tunul. După multă umblare rătăcită, ajunseră pe șoséua Griviței. De aici începură s'alerge în galop. Dar nu-și vedeau nici mâna—, iar drumul plin de gropi. Calul Domnului s'a împiedecat de câte-va ori, odată s'a încâlcit cu picióarele în sîrmele tăiete ale telegrafului și a asvirlit pe Domn în șanț.

Mai pe aprópe de sat, Domnul cu oficerii Săi au ajuns carele noastre cari duceau răniți din Plevna. Aú trebuit să străbată pîntre care, așteptând de multe ori în șanț pîna se perîndaú carele. Iar la un car, care se prăvălise în șanț cu răniți cu tot, aú pus mâna însiși oficerii ca s'adune pe bieții soldați, care se văitaú, și Insuși Domnul le-a ajutat să rădice pe un rănit în car.

De la Grivița Domnul a luat o căruță țărănescă și așa a făcut drumul pîna la Radenița, unde ajunse după vr'o cincî césuri.

XIV.

În două rînduri era cât pe aci să fie ucis de o-buzele turcești, dincolo de Vid pe partea unde sta oștirea rusescă. Odată într'o Lună, tocmai în ziua în care cuceriră Români cetatea Rahovei.

La Plevna era o sărbătoare ostășească în ziua a-césta. Rușii sărbătoreau cucerirea Carsului, a unei puternice și înfricoșate cetăți turcesci din Asia.



Domnitorul în tabără.

În valea Tuceniței, s'adunaseră oștirile creștine cu Impăratul și Domnitorul nostru. Se făcu slujba dumnezească și cântară musicile militare. Tóte tunurile aũ dat salve, iar bubuitul lor era amestecat cu nesfîrșitul strigăt de bucurie al soldaților.

Turcii vădând adunate la un loc atâtea oștiri și auzind tunurile bubuind, creșdură că oștile noastre au gând de luptă și că se gătesc de navală. De aceea au sărit cu toții la parapet și s'au ținut gata de bătae.

După sfârșitul serbării, Domnitorul a plecat să cerceteze niște baterii de-ale Rușilor.

Ca să-și scurteze drumul a mers printr'o vale strîmtă. De-a drépta pe déluri erau redutele turcesci.

Era mare îndrăsnélă, să treci pe acolo. Dar de vr'o trei săptămâni Turcii din redutele de pe partea asta n'au mai tras cu tunul, cu tóte că Rușii îi supérau într'una cu focul lor, semn că Turcii duceau lipsă de ghiulele și cruțaă puținul cât îl aveaă. Redutele erau ca adormite, și numai pedestriimea ce se vedea câte odată în dosul lor, ținea pe Ruși în loc.

Incređut în amorțéla redutelor, Domnitorul s'a încumetat să trecă prin fața lor.

Dar, precum am spus, Turcii, bănuind pe diua de ađi o navală a Rușilor, mai ales că-î văđură adunați, au stat cu ochii în patru.

Abia zăriră Turcii céta de călăreți, și fără să-î scie cine sunt, au început să verse foc asupra lor.

Domnitorul cu oficerii începură s'alerge în galop. Focul turcesc se întéția mereu, căci Turcii la urmă cunoscură pe călăreți și văđură că între ei e și căpetenia oștirilor de la Plevna, și era deci vrednic focul pe care-l asvîrleaă. Ce bucurie ar fi fost pe ei, să sfîrșască de diile pe răsvrătitul ghiaur — cum îi diceaă ei —, ce pléscă fără preț și câtă

răsplată de la Sultanul, dac'ar fi ucis pe cel ce le sta acum în cõste cu atâta bărbăție!

O bombă a cădut chiar în mijlocul călăreților. Din întâmplare n'a omorît pe nimeni.

Rușii, din baterii, când vedură primejdia, încremeniră. Dar comandantul lor își veni repede în fire, și de-odată începură tunurile rusești să asvirlă cu nespusă mânie foc spre redutele Turcilor.

Obuzurile sburaū vâjiind și șuerând peste capul Domnitorului; El nu măi avea puțință nici măcar să cunõscă din care parte vin obuzurile. Alerga în gõna calului spre bateriile rusești. Iar peste El și peste călăreți era un nor de fum de iar-bă de pușcă, de nu se vedeaū unul pe altul.

Când a ajuns la baterii, generalul rus îi zise: Măria Ta ai fost salutat frumos din partea Turcilor, dar și noi le-am răspuns numai de cât; dar rog pe Măria Ta să plece să nu măi stea aici.

XV.

Respunderea pentru tõe cãte se întâmplaū și s'ar fi putut întâmpla la Plevna, era lãsată numai pe sēma Domnitorului. Și s'a întâmplat, cã de cãteva orĩ la vreme de primejdie mare, Rușii și-aū cãutat de sãnãtate lãsând pe Domnitor singur, sã facã ce știe.

În ziua luptei celei mari, Impēratul, cu Marele Duce și generaliĩ ruși s'aū întâlnit cu Domnul Carol pe e cõmã de dēl, care s'a numit dupã aceea

«Observator», căci mai târziu acolo venea de obicei Impăratul ca să se uite peste tabără.

Era pe la amiază. Urlați tunurile de pretutindeni, vr'o șase sute, se umpluse văzduhul de fum, clocoțeauă délurile și se rostogoleau de pe ele pietrele, de sguđuirea aerului. Și prin tóte văile se vedea pedestrime adunată pâlcuri, gata să sară pe ređute.

În vremea ce stăteau acolo, s'auđi dintr'o dată la stânga o răpăitură de puști și un vuet de năvală, care se tot apropia.

«Aú ieșit Turci! S'au repedit pe creștini!» strigară generalii. Alta nu putea să fie, căci oștirile aveau poruncă să dea năvală mai târđiu.

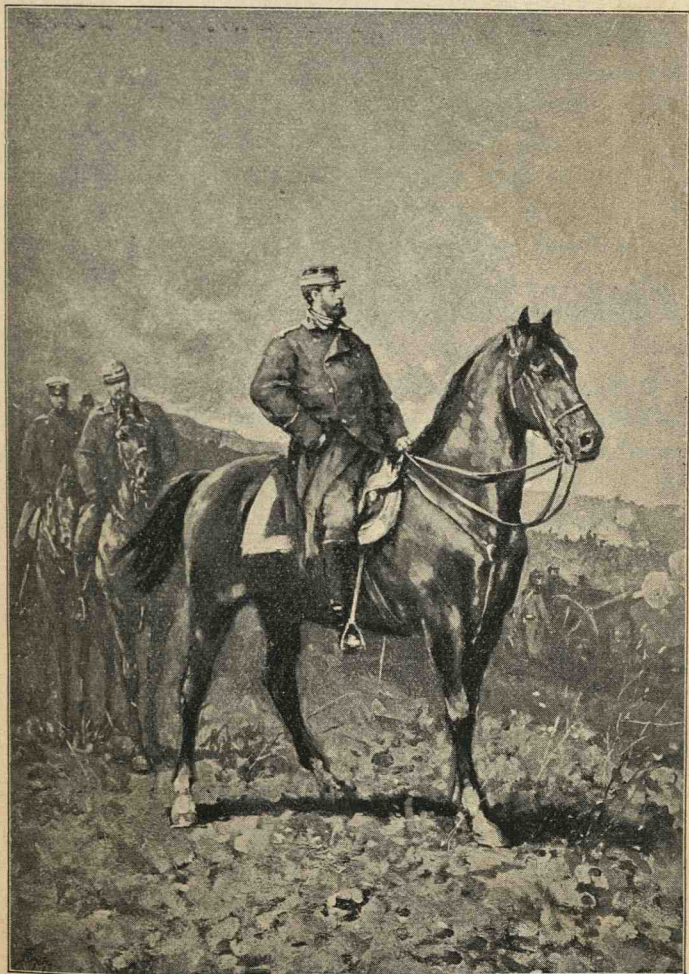
Și tot creștea vuetul și se întindea și pe de cealaltă parte. «Bataliónele lui Osman ies din Plevna, răslesc pe Ruși și-í íau la gónă. Și fug creștinii împinși de Turci, și s'apropie pedestrimea turcescă și pe urma ei alergă rupend pămîntul călăreții lui Osman, ducend pustiire și potop».

Impăratul sări speriat, generalii s'adunară pe lângă el, îndemnându-l să plece. Toți se gáteau să sară pe cai, și s'alerge departe, spre oștirea de sprijin.

Domnitorul nostru nu putea să plece. Și nu voea. El a încălecat și-a plecat spre vuet, ca că vadă ce-í.

Din ^{service} nenorocire, n'a fost nici un ređu. Turci nu ieșiseră din Plevna, călăreții lui Osman erau pe pace în tabără. Se încăeraseră Rușii cu Turci, înainte de vreme; asta era totul.

Domnitorul s'a întors lipiștit. Dar, dacă într'ade-



Domnul Carol pe dël la Grivița
(După tabloul lui N. Grigorescu).

văr ar fi fost cum se credea la început, cine ar fi trebuit să s'asvîrlă în perire?

Lupta din ziua acésta a fost fără isbândă. Rușii aũ fost bătuti în tóte locurile, unde aũ năzuit cu năvală. Noĩ am fost potopiți la Plevnița. Singura isbândă a fost a nóstră, la Grivița.

Pe délul «La observator» aștepta Impăratul sfîrșitul luptei. Era séră. El mai iute ar fi cređut că pot curge apele la dél, decât că nu vor birui creștinii până de séră pe Turci.

Dar rînd pe rînd îi veniră sciri că Rușii aũ fost biruiți pretutindenĩ.

Sosise și Domnitorul, cu inima sfîșiată, și-i spuse ce a fost, căci El tótă ziua alergase din loc în loc, și era tot la spatele oștirilor. Pe când vorbeau amîndoi, veni vestea, că acum într'adevăr ieșise Osman cu óstea și cutreeră văile, împrăștiind rămășițele oștiriĩ creștine. Nu era cine să-i stea împotriva, căci tóte oștirile nóstre erau obosite și strivite.

Impăratul, de spaimă că-l ajunge Osman cu óstea, a încălecat și a plecat în galop cu generalii spre tabăra cea mai din urmă.

Sosise nóptea. Tunurile creștinilor tăcură, dar ale Turcilor din Plevna urlau încă. Pretutindenĩ s'auđiau vaete și răcnete de răniți — că rămăseră pe câmp vr'o două-đeci de mii de ómeni răniți, morțiĩ erau peste cincĩ-spre-đece mii —, pretutindenĩ se vedeau pĩlcuri de oșteni îngroziți, rămășițe din batalióne, tremurând de obosélă și de frig și uđi pĩnă la piele, că plouase tótă ziua.

În vremea acésta de nespusă primejduire, Domnitorul în loc s'alerge pe urmele împăratului, a

plecat prin văi să-și adune oștirea, s'o întregescă și să ție piept lui Osman.

El a stat tótă nóptea cu Marele Duce pe un dél lângă Grivița. Și era întunec și ploua, și cu puțin pe lângă El, Domnitorul a petrecut tótă nóptea în bătaia focurilor turcesci. Flămând și obosit, și cu sufletul întristat de neisbânda luptei, de pierirea atâtor ómenī și de ticălósă și primejduită stare, în care aũ ajuns oștirile, El a mas, fără foc, învêlit în manta pe pământul gol. Nicī măcar cort n'avea de adăpostire.

Și de jur îmrejur s'aũ auđit tótă nóptea vaetele răniților, cum cereaũ apă, cum se rugaũ să fie învêliți, să fie duși la spitale. Dar cine să s'apropie de ei? Pe de-asupra lor sburaũ plumbii turcesci.

Amărită nópte a mai fost acésta pentru Domnul Românilor. Oștirea Sa împraștiată și strivită, și Turcii neclintiți din locul lor. Și dacă peste nópte vor sosi Turcii, cum să se apere? Insuși El, pentru paza Sa, avea numai un batalion. Puteaũ să l încunjóre Turcii, să-l prindă, să-l omóre.

Iar mâne ce va fi? De unde s'aducī oștiri pros-pete? Periră bieții Români cu nemiluita, și mâne cum vor-mai sta împotriva lui Osman? Mâne, fără îndoială, îi va isbi Osman. Acum, nóptea, l-a ținut pe loc plóia și oboséla, căci și ai lui s'aũ luptat tótă ȓiua.

Aceste gândurī munciaũ sufletul Domnitorului. Cu ce nădejde porniseră ai Sêi astă diminêță, și iată ce s'a ales de ei. Și par'că i se pustiise pământul, și I se întunecase mintea de supêrare și de grijă.

XVI.

Dar grijile cari l'au muncit după căderea Plevnei! Când ai scormonit un furnicar, ți-e de mirare iuțimea alergării și învălmășagul furnicilor, cum dau una peste alta, plécă înainte, se întorc, iarăși plécă înainte, se rostogolesc și cad, se 'ngrămădesc fără rost și alérgă nedumerite și cu firea pierdută.

Așa a fost la Plevna, după căderea ei. Era un vălmășag, de nu puteai să-i mai dai de căpătâiu.

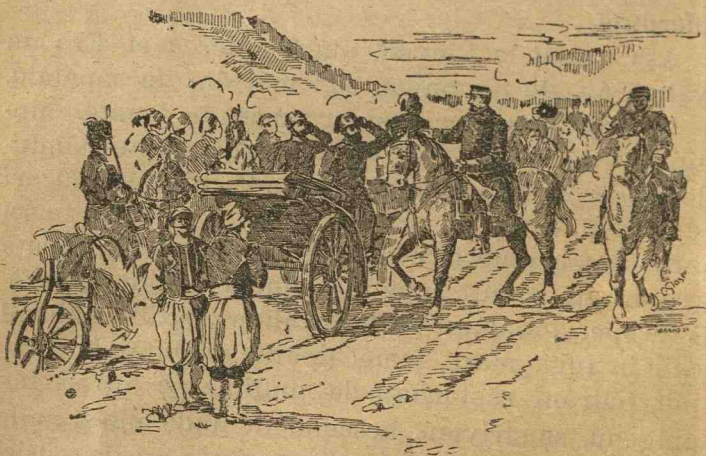
Ici bataliône alergând cu musica în frunte, chiotind și dând peste căruțe cu răniți, răsturnându-le peste morții adunați grămadă, dincolo pâlcuri de robiți turci, pe drumuri tunuri stricate, puscă aruncate, cai morți, boi trăgându-și sufletul, căruțe răsturnate, răniți tîrîndu-se pîntre soldați de pază Vite speriate, dând peste bataliône, vizitiî mînând caii în fuga mare, femeî țipând și căutându-și copiii, bătrîni răsturnați de mulțime, și toți se împingea, se strivia, nesciind de unde vin și unde se duc, și era țipăt, și răcnet, și cântec de muzică și chiot, și vai de lume.

Și alergau oficerii, călcînd lumea în picîore ca să dea porunci și să liniștescă lucrurile, și le încurca și mai rău; și băteau Cazacii beți cu paturile puscii și'n drépta și'n stînga, și plesneau cu biciul în mulțime călăreții de pază, și veniau cu vuet în góna cailor tunarii cu tunurile și nu se uita peste cine dau. Iar cine era răsturnat, acolo rămînea, și trecea peste el, și cădea clae peste grămadă cu toți.



Nici a doua zi, nici a treia zi nu s'a potolit învălmașagul. Tóte oștirile se îngrămădiseră în Plevna; oștirile lui Osman și locuitorii turci ai orașului mai sporiră furnicarul. Erau vr'o două sute două-zeci de mii de ómeni, toți cu capul pierdut, unii de bucuria biruinței, alți de zăpăcéla robiei.

Impăratul Rușilor a plecat a treia zi după căderea Plevnei, spre București. Marele Duce a pa-



Intîlnirea Domnitorului cu Osman.

tra zi cu toți generalii ruși, și au lăsat pe Domnitorul nostru singur, să facă rînduială în amarul acela de amestecătură de ómeni.

Trei luni cât a stat El la Plevna, cărmuind luptele și stăpînind tabăra, n'a avut atîta de lucru și atîta bătae de cap, ca acum.

Două săptămîni a tot alergat și a pus la cale lucrurile, și de abea a isprăvit.

Trei griji îi erau mai aprópe de suflet. Ce să

facă de acum cu oștirile românesce, cu robiții turci și cu răniții.

De oștirile Rușilor n'avea să mai pórte grijă. El a fost chemat de Ruși să ia comanda și peste ei până la căderea Plevnei. Acum, El nu le mai era căpetenie, iar Țarul putea să-și trimită oștile unde o voi. Și le-a și trimes într'alte părți să se lupte.

Grija o avea numai de oștirea noastră. Se frământa cu gândul s'o trimetă de acum la Vidin, ca să-l bată. Era însă târziu în iarnă, spre Crăciun, viscol și vreme aspră, podul peste Dunăre rupt și hrană nu se găsea. Puținica oștire, ce plecase mai înainte și bătuse Rahova, stetea întroenită de zăpezi.

Grija robiților turci o lăsase Rușii, tótă, pe sēma Domnitorului. Erau vr'o patru-șeci de mii de ómení. Nu era nici hrană pentru ei, nici locuri de adăpost, nici lemne de foc. Trebuiau duși, rind pe rind, la Turnu-Măgurele, ca să robescă până la sfirșitul rēșboiului în țară la noi și în Rusia.

Dar dusul lor cerea pază de oști, merinde și trudă. Rușii nu s'au mai gândit la nimic, i-au lăsat pe cap Domnitorului, să-i ducă unde-o sci și cum o sci.

Și așa a trebuit să rupă din oștirea noastră o parte, ca să care robii. Porneau pe robí câte două mii, câte cincí mii de odată, iar ca stréjă pe cale, plecau călărași și dorobanți, câte-un regiment ori două.

Cât amar au mai suferit acești robí, cei mai mulți goi și fără bucățică de pâne, drum de cincí zile în puterea iernii! Și cât au suferit și flăcăii

noștri, siliți să care robii pe o vreme grozavă, cum se pornise atunci.

Și altă grijă și mai mare o avea Domnitorul cu răniții și bolnavii. Erau și Turci vr'o dece mii, și și de ai noștri, Ruși și Români, pe atâția. Și nu erau căruțe ca să-i ducă la Măgurele, și nu erau doctorii și hrană; nu erau lemne, nu erau haine de învelit.

Dar, cu încetul, Domnitorul Carol le-a dus la plinire pe toate. El n'a voit să plece din Plevna, până ce n'a vădut la adăpost pe toți robiții turci, pe toți răniții și bolnavii, și a plecat cel mai de pe urmă din Plevna.

Cu câtă alergătură și cu ce bătaie de cap le-a dus la plinire pe toate, numai El și Dumnezeu o scie.

XVII.

Soldatul rănit are nevoie de mângâere, cel slab de încurajare, iar cel vrednic așteptă laudă.

Domnitorul a avut nu numai o deosebită dragoste să mângâie pe răniți, dar mai ales și-a făcut obiceiul, pe timpul războiului, să meargă pe fiecare și prin spitale să vadă răniții.

Iși iubia fiacărui, și I-se sfîșia inima vădându-i perind, fără să le pótă ajuta. Și nu numai de Români, ci și de Ruși și chiar de Turci purta grijă tot deopotrivă.

În spitalele noastre, de pe lângă Plevna, Turcii răniți aveau tot aceeași îngrijire ca și Români, mai ales că noi sîntem din fire mai îngăduitori și

mai bună cu sufletul, și apoi voiam să arătăm lumii, că nu sîntem sălbateci cum se străduiau dușmanii să ne scótă nume. Multe rele ne-aū spus Turcii după rēsboiū, bîrfindu-ne, ca dușmani biruiți, dar asta una ne-aū lāsat-o curatā ca sōrele: cā ne-am purtat cu ei mai bine de cum aū fost ei vrednici.

Dupā fie-care luptā, Domnitorul alerga la spitale, fie ziua, fie nōpte, pe vreme bunā orī pe viscol, ca sā vadā cu ochii cum sunt îngrijiți oștenii. Și erau vrednici de milā și de iubire bieții noștri bāeți, cā se bāteau cu inimā. Ar fi fost vrednici sā-i purtām pe palme și sā-i culcām în sîn, pe timpul rēsboiului, dar nu era cu putință.

Se ducea pe la paturi, întreba pe rāniți ce dureri aū, îi mângâia, le punea decorațiuni pe piept și ruga pe doctori sā aibā în pārintēsca pazā pe rāniți. Iar oștenilor le creștea inima, vēdēnd cum Domnul țării le pipāia rana, le desmerda fruntea ca o mamā copiilor ei și Insuși le aducea paharul cu ceaiū, și Insuși gusta dintāiū din ceaiū cu lingurița și apoi il da flēcāului.

Cānd vedea pe vr'unul într'un pat prea tare, porunceea sā i-se aducā paie; aducea El însuși cāte o plapomā și învelea pe cāte unul, le ajuta sā se rădice și sā-și pue iarāși capul pe pernā. Și cānd mai dintru început, rāniții se siliau sā se rădice în pat, vēdēnd pe Domnitor intrānd, — cā nu voiau bieții, sā stea culcați în fața Lui — El îi oprea: «Nu te ridică, dragul meū» dicea «cānd sunteți sānātoși mē ajutați voi pe mine, iar acum trebuie sā v'ajut Eū pe voi!»

Cu ast-fel de Domn nu era lucru de minune cā

mergeau băieții la război ca la nuntă, cum dice Peneș Curcanul. Iar ce aveau oșteni pe inimă a spus-o așa de frumos un pui de dorobanț din Putna. Pe acest dorobanț l-a întrebat doctorul glumind: «Ia spune, prietene, e bun om Domnul Carol?» Iar dorobanțul, dând din cap: «Bun dom'le, doctor! Să-l ție Dumnezeu! Pentru un om ca El nu-ți pare rău că trăești, dar nu-ți pare rău nici că mori!»

Vroind să cruțe sănătatea oștenilor, El se străduia să le înlesnescă viața, după cât îl ierta în prejurașile. Nu vi le pot înșira toate înlesnirile acestea, dar vă spuș una ca să le judecați pe toate.

Prin șanțurile de dinaintea redutelor turcescș se schimbau străjerii noștri dimineta. Turcii erau la o asvirlitură de băș și trăgeau spre flacă în vremea schimbării străjilor.

Bieții străjeri aveau grea viață. Nu e glumă să stai o nopte întrăgă, pe viscol și pe ploe, sub ochii Turcilor.

Domnitorul într'o di — pe vremea când plouase săptămâni de-arîndul — a găsit corturile ambulanței pline de bolnavi. Erau tot strejeri din șanțuri. Multora le degeraseră picioarele așa de rău, că doctorii trebuiă să le spintece cismele, ca să le scotă picioarele din ele.

El i-a îmbărbătat și i-a mângâiat, apoi dete poruncă să se schimbe de aci înainte mai des străjile prin șanțuri.

Și s'aș schimbat mai des, cu toate că printr'asta se sporise alergătura și grija oficerilor.

În toate scrisorile Sale, Domnitorul se plînge într'una de sôrta oștenilor, și nu era scrisore în care

să nu pomenescă de ei, cu tînguire și cu rupere de inimă. Și chiar când le mergea bine flăcăilor, El tot se plîngea, ca «soldații Meî sufer grozav» și-i lăuda mereu și iarăși îi plîngea. Asta e obiceiul inimii părinților, care se tem și de umbră și de sóre că le-o face rău copiilor lor.

Odată, prin spitale, întrebând, după obicei, pe oșteni, ce le poștețe inima, că li se va da tot ce li se pôte da în tabără, oștenii sficioși și mulțumiți cu puțin, îi răspunseră: Nimic, Măria Ta, avem de tóte. Dar ici colo câte unul a răspuns, că ar vrea o țigară.

El nu s'a gândit la asta, căci nu fuméză. Și n'a dis nimic atunci, dar a scris fără preget în Bucuresci, și la vr'o câte-va zile a sosit o mulțime de tutun trimes de Dómna Elisabeta. Tutunul s'a împărțit celor de prin spitale, ca să le fie pe multă vreme; cât a rămas s'a împărțit flăcăilor din tabără.

Cine fuméză pricepe ce bucurie a fost pe cei din spitale, avênd tutun: își mai alungară urîtul, se făcuseră mai vorbăreți și suferiaū durerile mai în liniște.

Era un lucru de nimic, la urma urmei. Dar inima îngrijată și bine-voitoare tocmăi dintr'asta se cunósce, că nu trece cu vederea, ba chiar pîndesce tóte lucrurile fie cât de mici, cari pot face bucurie altora.

XVIII

Pe oștenii vrednici, Domnitorul i-a avut tot-de-una în mare cinste.

Imi aduc aminte de o întâmplare, care arată și cum e soldatul Român și cum e inima Domnitorului.

Intr'o și sta Domnitorul într'o baterie la Calafat. De-odată se pornesc Turcii cu obuzurile, și un obuz trânti la pământ pe un tunar, umplându-l de noroiu. Nu-i făcuse de alt-fel nici un rău. El a sărit repede în picior, și vedând că Domnitorul se uită drept la el și, par că, încruntat, i se păru că-l muștră pentru mantaua înoroiată. Domnitorul se uită însă cu spaimă și cu milă, să vadă dacă l-a rănit obuzul.

«O curăț numai decât» dise flăcăul și începu să dea cu mâinile pe manta; și cu toate că veniau plumbii șuerând, el sta în calea peririi și nu se gândea să se ferescă de ele, ci numai să-și curețe mantaua. Și era speriat și cu inima sărită, nu de obuz, ci de muștrarea Domnitorului.

Iar Domnitorul l-a bătut pe umăr și l-a lăudat cu multe vorbe frumoșe, spunându-i că trebuie să se gândescă mai întâiu la viață, nu la manta și la supărarea Domnitorului, dar că se bucură că are ast-fel de oșteni.

Inainte de răsboi, noi aveam o singură medalie «Virtutea militară». Ca neam pe jumătate robit, noi n'aveam voe să batem medalii.

După ce țara s'a rostit neatârnată și smulsă de sub stăpînirea turcescă, noi ca stăpîni pe capul nostru, am început să ne purtăm ca stăpîni.

Domnitorul a bătut o medalie «Stéua României», cea dintâiu a noastră ca neam liber, iar soldații cari au primit această medalie, au căpătat și capătă o pensie pe an.

Apoi, a mai bătut una «Trecerea Dunării», care s'a dat ca de aducere aminte soldaților cari au trecut în țara turcăscă. Medalia asta o cunoșteți, că mulți o aveți câți ați ostășit în tabără pe atunci.

Iar pe vremea războiului a mai bătut o medalie a «Apărătorilor independenței».

Cei mai tineri dintre câți cetesc cartea asta, să bage bine de seamă, câte greutate și câte amaruri au dus bieții noștri flăcăi în război, și când vor vedea prin sat pe vr'unul mai bătrîn, de pe vremea războiului, cu medalie pe piept, să-și aducă aminte că medaliile sunt semnul unei mari vrednicii, și de aceea în mare cinste să aibă medalia și pe omul care o poartă și să se uite la el ca la o iconă. Cine i-a dat-o, a știut El bine de ce i-o dă.

E adevărat ca medalia e numai o bucățică de aramă ori de argint, — cum dic cei ce n'o au. Dar și crucea pe care o sărută milioane de oameni, e numai o bucățică de lemn; și sfântul patrafir, sub care ne punem capul, e numai o bucățică de pînză. Nu pînza, lemnul, ori arama au preț pentru noi: ele sunt semne sfinte, și nelegiuit e omul care nu le bagă în seamă.

Domnitorul a purtat mare grijă să împartă semne de vrednicie oștenilor Săi, și de multe ori însuși El a prins cu acul medalia pe pieptul câte unuia. Mare laudă pentru aceștia, și cu bună dreptate se pot mîndri cu medalia, când o pun pe haină în ziua de sîrbătoare.

Dorobanții moldoveni, cei mai din susul țării, au fost cei dintâi cari s'au apropiat de focul turcesc la Giurgiș și la Oltenița.

Când aŭ plecat spre Calafat, și-aŭ făcut drumul prin București. Aici s'aŭ adunat pe câmpul Cotrocenilor, și când a venit Domnitorul să-i vadă, aŭ ieșit din rînd toți flăcăii cari aŭ făcut vrednicii, chiemați pe nume de căpitanii lor. Iar Domnitorul le-a pus tuturor pe piept «Virtutea militară» de argint.

Nu sciŭ cum or fi alții, dar eŭ mă cutremur și mă simt petrecut de fiori, când vęd orî cetesc lucruri de acestea. Și când mă gîndesc, cum aŭ ieșit atunci dorobanții noștri, mîndri și voinicii în fața Domnitorului și a multor generali, și cum aŭ stat drepti ca bradul, și cum a tresărit flăcăul când a aŭdit strigând «Ion al Stanei!» — iar acel Ion era el — și cum l-a măsurat cu ochii Domnitorul, și cum l-a lăudat în aŭdul a miŭ de ómenŭ, și cum miŭ de ómenŭ i-aŭ chiotit «să trăiască!»—când mă gîndesc la acestea tóte, îmi vin lacrămile și mă simt așa de vesel, că par'că eŭ ași fi flăcăul acela.

Frumósă sórtă aŭ avut acești dorobanți, și mare ți de bucurie le-a hărăzit Dumneđeŭ.

Dar și mai mare bucurie a avut, tot în ȕiua aceea, un biet de tunar moldovean. El era scris pe listă, să fie decorat. Nu putuse însă bietul să vie cu ceialalți în rînd. Zăcea în spital, lovit de o schijă de obuz. După ce Domnitorul a isprăvit cu toți cei de pe câmpie, a ȕis către generali: «Mai avem un flăcăŭ, în spital. El n'a putut să vie la noi; să mergem noi la el!»

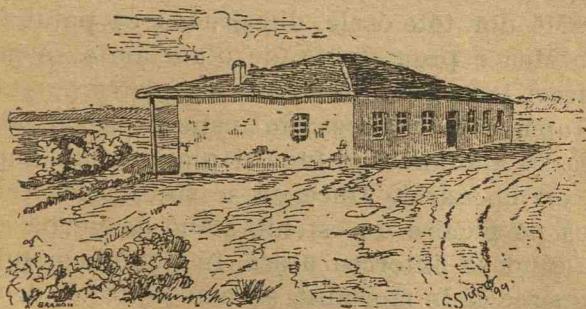
Și Domnitorul, împreună cu Dómna Elisaveta — că era și Ea la paradă — și cu generaliŭ după El, aŭ mers la spital, aŭ intrat în odaia rănitului și

apoi Insăși Dómnă Elisabeta i-a prins pe piept, «Virtutea militară» de argint.

Fericită și de aducere aminte pentru acest tunar!

XIX

V'am povestit aiurea, despre locuința Domnitorului. Mă întorc iarăși cu povestirea, la neajunsurile și oboselile pe cari le-a îndurat mai târziu în iarnă, după ce a dat ploile și viscolul.



Casa în care s'a predat Osman.

Inspecțiunile cele lungi și nesfârșite îl obosiau și cu și. Oștirile creștine își aveau tabăra pe o lungime de vr'o cinci-șase de kilometri, de jur împrejurul Plevnei, iar Domnitorul le cerceta în fie-care și, odată pe ale Românilor, odată pe ale Rușilor.

Domnul era tot pe deluri și prin văi. Țile întregi nu se da jos din șea; mânca prin redute și prin șanțurile oștirii, unde-l apuca vremea mesei ori fómăa.

Soției Sale, Dómnei Elisaveta I scria într'un rînd: «Eü sînt sănătos, dar mă cam dóre mijlocul de statul ~~me~~șea. Alaltă ieri și ieri am alergat tótă ziua și am dormit pe un pat de tabără. Bine înțeleș, am dormit îmbrăcat.»

În ziua căderii Plevnei, de la patru dimineța a fost tot călare și tot în góna calului pînă tîrziu în puterea nopții, și când a ajuns acasă s'a asvîrlit îmbrăcat pe pat, frînt de obosélă, și nici nu și-a adus aminte că nu mîncase nimic cât a fost ziua de mare.

Altă dată scria: «Cu sănătatea Mă laud bine, dar Mă dor tóte óșele, din pricină că patul din odaia Mea e prea strîmt, de n'am unde să mă 'n-vîrtesc, iar așternutul e tare ca piatra.»

După ce se întorcea din inspecții, seara, abia apuca să mănânce pe fugă și pleca orî la Impăratul, orî la Marele Duce, să se sfătuiască. Abia se ținea pe picîóre de ostenit, stînd de vorbă cu ei. Iar când se întorcea acasă, în puterea nopții pe 'ntunerec ca 'n mormînt, să măi lupta cu drumul.

Ulița prin Poradim era într'așa de ticălosă stare, că trăsura și caii Domnitorului acu-acu se vedeau în primejdie să se scufunde în noroiu și să nu măi iasă din el. Ba era primejdie orî să-L răstórne trăsura în gropile drumului, orî să se încurce între mulțimea de care și de căruțe ale oștirii, întepenindu-se între ele încât să n'o pótă vizitiul descurca pînă a doua zi. Pe lângă gropi și bălți, drumul măi avea o piedică, era plin de cai morți, care periseră de oboséla drumului. Pe mulți i-au dat vizitii și soldații la o parte, pe sub garduri, dar cei

mai mulți erau pe mijlocul uliții, așa că nu puteai răsbii cu trăsura, de mulțimea lor.

Domnitorul făcea pe jos de cele mai dese ori drumul de la locuința Sa, de la un capăt de sat, până la a Impăratului.

Se întorcea numai noroiu acasă. I s'a întâmplat de a căzut în noroiu, și El și generalii de după El. Impăratului i s'a întâmplat odată de a căzut cu cal cu tot, și-a fost un noroc că nu și-a frînt gâtul.

Iar după ce ajungea acasă, Domnitorul sciea ori scrisori, ori porunci oștiri, și se nevoia cu trebile de acasă, ale țării.

Cuptorul făcea fum, și Domnitorul nu putea să dormă în odaie. Se culca în cortul din curte, pe vreme de iarnă. După ce a început viscolul, a fost și mai rău.

Iată vorbele Sale: «Cum ningeă tótă nóptea, viscolind, zăpada era a doua și până în briu. Și viscolul bătea cu tótă urgia. Prin tóte crăpăturile odăiței, unde e patul de tabără al Meu, răsbea zăpada în odăiță, și mai ales la prag și prin tindă cât e de mare, era atîta zăpadă înghiețată, în cît servitorul de de-afară nu putea deschide ușa. Eú trebuia să mă trudesec să dau într'o parte zăpada. Aveam în odaie un scaun de fier, și cu spatele scaunului începeam să îndepărtez zăpada, ca și cu o lopată. De făcut foc nici vorbă nu era, căci viscolul, suflând pe coș, asvîrlea afară focul din sobă».

Viscolul a ținut așa vr'o trei săptămâni.

Dar chiar și voind să facă foc în sobă, pe vreme liniștită, nu era cu ce să-l facă. Tot Domnitorul însuși spune :

«Din pricina vîntului ascutit și tare, și mai ales din pricina lipsei de lemne, nimeni nu mai face foc în case; nimeni nu mai pôte fierbe mîncare. Singura hrană ce mai avem, pînea, e aprópe pe sfîrșite. Mai spre séră vîntul, din cât bâtea de cu mînie, a început să bată și mai tare. Și cât a fost nóptea de lungă, Eú, am tremurat de frig și n'am putut să mă încăldesc. In odae bate vîntul ca pe câmpie, și-am fost silit să puú un scaun peste plapomă în pat, căci alt-fel vîntul mi-ar fi luat plapoma de peste mine.»

Pe viscolul acela, când nu puteau face foc în casă, Domnitorul cu óspeții Sěi, generali și prinți ruși orí streiní, mîncau în cortul din curte. Vîntul sguduia cortul ca pe un steag și se lupta să-l răsórne orí să-l rădice 'n văzduh. Domnitorul cu óspeții tremurau în cort, și ca să le fie cald măcar la picíóre stăteau vîrîți în paie pîna la briú.

Domnitorul a îndurat asprimile vremii și a dus lipsa de multe-de-tóte, tot așa ca și dorobanții Sěi, dacă nu și mai mult.

Nu trebuie să judecăm numai cu ochii, și să rostim vorba că alta a fost pătımirea dorobanțului din șanț. O să đici: Dorobanțul stetea în șanț cu picíórele în zlóta pîna 'n glesne, iar Domnitorul stetea în cort cu picíórele în pae, și nu e tot una. O să đici: Domnitorul dormea în pat, fie cât de tare și de strîmt, dar dorobanțul dormea pe pămîntul gol, și iarăș nu e tot una. Și așa poți să-mi spuî multe.

Dar eú đic alt-fel. Dorobanțul era obicînuit de acasă și să mînince pîne gólă, și să umble prin noroiú și prin zlóta. El de mic știa ce e odihna

pe pământ gol. Dar Domnitorul nu era obicinuit nici cu una. Și așa dorobanțul în răsboi nu era scos din obiceiurile învățate de acasă, ori era prea puțin scos, dar Domnitorului i se schimbaseră cu totul chipul vieții și toate îi erau departe-departede felul cum le-avea acasă. Și 'n lume toate îți sînt bune, când sînt așa cum te-ai obicinuit să le vezi și să le ai de mic copil.

Și de aceea și, că Domnitorul a suferit tot aceleași greutăți ca și dorobanții.

Și e de mirare, că nu s'a îmbolnăvit de atâta ger și frig, de atâtea neajunsuri câte a îndurat

Adevărat, pe atunci era bărbat în puterea vîrstei — de trei-deci și opt de ani. Dar asta tot nu e un temei care să te apere de îmbolnăvire. Iată ce a spus El într'o scrisoare către soția Sa, Dîmna Elisaveta :

«Fie-care a fost bolnav aici, mai greu ori mai ușor, numai Eu, mulțămesc cerului, sînt pe deplin sănătos. Eu sînt învățat cu oboselile drumurilor lungi, și de aceea Mă simt aici în largul firii Mele. Iar generalii ruși n'a cap destul, să se mire de trăinicia Mea.»

XX.

Gîndesc, că din cele spuse pîn'acum, ați văzut cu totă deslușirea și greutățile câte le-a îndurat Domnitorul în răsboi, și trebile ce avea să facă, precum și chipul cum își petrecea vremea.

Eu știu și altele mai multe, dar mă tem că prea le spuî cu grămada și vă scot din sărita minții cu ele.

Dar tot nu mă rabdă inima să nu vă mai spuîu una. Asta însă e de veselie, că pân'acum tot de griji și de necazuri am vorbiț.

În tabără sunt, din vreme în vreme, zile de sărbători ostășești. Sărbătorile legiuite ale bisericii nu se pot ținea, căci dușmanii nu-ți dau răgaz.

În tabăra de la Plevna s'a ținut mai multe sărbători de acestea. Mai ales erau ale Rușilor, după izbândile oștilor lor cari se băteau cu Turcii dincolo de mare, în Asia. Am avut și noi ale noastre; cea mai de căpetenie s'a prăznuit după cucerirea cetății Rahovei.

Pe un câmp larg s'adunau oștirile, în haine de paradă. Veniau toți oficerii; venia și Domnitorul nostru și Impăratul Rușilor. La mijloc se ridica un altar, unde slujau preoții ostășești. Iar după sfînta slujbă li se da soldaților voe să se veselască și să întindă hori prin văi. Li se da mâncare mai bună și, dacă era cu putință, și câte puțin vin, căci fără vin n'are veselia haz.

Rușii își jucau Căzăcesca lor, iar Românii Chindiiile și Briul. Dar s'amestecau, de alt-fel, și vedeai Cazaci de cei bārboși și cu haina până în pămînt sārînd ca țapii, de după gāt cu dorobanții noștri, și jucând după fluer vr'o Sîrbă. Iar pe dorobanți dincolo îi vedeai svîrcolindu-se să jöce căzăcește în rîndul Rușilor, cu care nu se înțelegeau la vorbe, dar își vorbeau într'una și îndrugau dingură de credeaî că vorbeșe aceiași limbă și că sunt dintr'acelaș sat.

Domnitorului I plăcea nespus de mult să stea la horă, privind pe dorobanți și pe călărași. Și rîdea în rînd cu ei și se 'nveselia. E mare lucru

pentru oșteni să știe că Domnul țării și al oștirii împarte cu ei și grijile și necazurile, ca și veselia.

Dar mai presus de toate îi însufleția pe flăcăi gândul, că «Domnul Carol nu e mândru» cum spuneau ei «și nu se feresce de obiceiurile noastre. Că noi suntem oameni de rînd și nu scim alt-fel, și am lua foc cu gura pentru El, că stă între noi ca între ai Lui și nu ne bagă'n sémă că suntem țărani!»

Și aprinși de joc și îmbărbătați de ființarea între ei a Domnului, flăcăii tropoteau și se învîrteau, de nu-ți venia să crezi că ei, bieții, sunt frînți de oboselă și sunt în gura șarpelui.

Mai întindeau ei hori și într'alte zile, hori mai mici, ale unui batalion, pe ici pe colo prin văi, după naiu și după fluer. La sărbători ostășești se întindea hora mare, a miș de oameni, și le cântau musicile militare.

Odată Domnitorul, într'o inspecție sosind fără veste, a găsit pe flăcăi, la Chindie. Ei voiră să spargă hora, dar El le-a făcut semn să jöce înainte și s'a uitat la ei. Se trudeau destul bieții oameni și se luptau bine, și după vorba din bătrîni: Cine e vrednic la greutate, e vrednic și de horă.

Atunci a întrebat Domnitorul pe un sergent: Bine, băeți, nu sunteți voi destul de obosiți, de vă mai apucați de altă trudă, de-a jocului? Iar sergentul respunse: Așa ni-e firea, Măria Ta. La horă nimeni nu se plînge de obosit. Și apoi destul ne bate pămîntul; să-l mai batem și noi pe el.

Ieșise adică vorba între oșteni, ca se bat cu pămîntul, nu cu Turcii, pentru să trăgeau cu pușca tot numai în pămîntul după care s'ascundeau Turcii. Iar cum îi isbiau Turcii de după pămînt ră-

dicat, și cum piereaă, sărmanii, prin șanțuri sub pământ, diceaă că se bat cu pământul. Și sergentul bine a spus, că vreaă și ei să bată pământul, dacă nu alt-fel, măcar cu piciorole la horă.

Câte odată mai veniaă și Bulgarii de prin satele vecine, la horă. Și tot pe partea unde era oștirea Românilor se îngrămădeaă horile și veselele. Pe lângă pricina, că Româniă jucaă mai mult, era altă pricină mai mare: aici era biserica. Câte sate erau împrejurul Plevnei, mai aprópe, oră n'aveaă biserici, oră le aveaă vechi și neîncăpătore. Iar la Poradim, unde locuia Domnitorul, era o biserică frumósă și mare, și avea clopote.

Iar celelalte biserici n'aveaă clopote, căci Bulgarii din împărăția turcésă nu aveaă voe să pue clopote în turnul bisericii.

Biserica din Poradim o făcuse Domnitorul cu cheltuiala Sa. Adusese lemnăria și piatra din Oltenia, adusese meșteri zidari și zugravă din Turnu-Măgurele, cumpărase icóne și odăjdii și-a dat Bulgarilor și un preot.

Când s'a sfințit biserica, aă alergat Bulgarii de prin tóte satele, căci acum întâia óră, după mult amar de ană, aă auzit iarășă cantece de clopot la o biserică de a lor.

Vrednicia Domnitorului s'a arătat lumii și prin clădirea bisericii aceștia. El nu se gândea numai la răsboiă, ci la multe-multe deodată. Ducea grija și de sufletele creștinilor, și le-a făcut casă de rugăciune. Și între multe laude ce I se cuvin, o are și pe aceea, că în țara Bulgarilor, El a făcut lui Dumnezeu cea dintăiă biserică deplină.

XXI.

După atâtea trude și grijă, vrednic a fost Domnitorul nostru să-I ajute Dumnezeu și să-î ducă la plinire gândurile și dorul.

El cu óstea Sa a ridicat la mărire némul românesc. Ne-a sporit puterea țerii, prin sine Insuși și prin oștire, așa de mult, că Ruși, chiar Ruși cei puternici, au căutat sprijin la noi, când s'au vedit vremelnicesce strîmtorați.

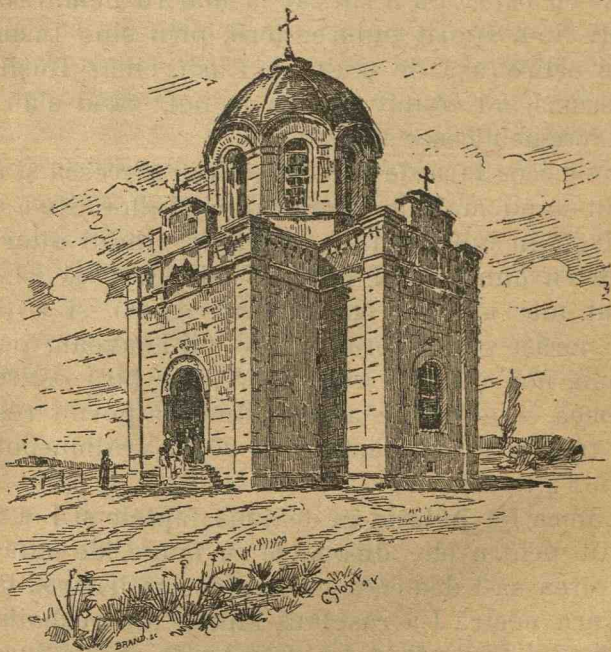
Ne-a scos țara de sub stăpînirea turcescă și ne-a făcut să nu mai fim birnici ai păgânilor. Ne-a scos la ivelă în lume și ne-a așezat în rîndul altor némuri cu nume și cu vață. E adevărat, că El le-a făcut tóte acestea cu ajutorul oștirii și a țării, dar iarăși e adevărat că de nu-L aveam pe El Domn, noi n'am fi avut oștire. Iar fără oștire la vremea ei, adică pe atunci când s'a pornit răsboiul, țara ar fi fost rămasă pe séma vrăjmașilor ca și 'ntr'alte rînduri.

Lumea I-a judecat în deajuns faptele și L-a răsplătit pentru ele, de-oparte cu laude, de alta cu învoirea să-I dea ceea ce ceruse, neatîrnarea țării.

Țara noastră I-a răsplătit faptele din răsboi, cu iubirea și credința ce I-a arătat-o de atunci încóce, cu încrederea fiască în El și cu veditate semne de recunoscință.

El a dat multor viteji de-ai Săi medalii, căci ele sunt semne ale vr'unei vrednicii, iar ómenii să străduiesc să le aibă. El însă nu póte să-Și dea sie-Și Insuși medalii, nici străine — ceea ce e ușor de înțeles — și nici de ale Sale, adecă de ale țării stă-

pânite de El. Lui Ii pôte da medaliî de ale Sale numai țara. De aceea, după întorcerea din răsboi, țara L-a rugat să primescă medalia «Virtutea militară». A primit-o cu dragă inimă și o pörtă pe piept și astăzi.



Biserica făcută de Domnitor în Poradim.

Multe medaliî I-a dat și domnitorii străini. Dintre ele, două sunt mai de căpetenie, pe care I le-a dat doi împărați, cei mai puternici din Europa, al Rusiei și al Germaniei.

Țarul Rușilor chiar a doua și după lupta cea

mare, când aŭ luat Româniŭ Grivița, L-a îmbrățișat și L-a rugat să primescă o medalie de mare preț a sfîntului Gheorghe. Iar după căderea Plevnei, Țarul I-a dat medalia numită a sfîntului Andreiŭ, pe care o dă rar și pentru vitejiŭ negrăit de mari.

Țarul, în scrisorile lui, I face Domnitorului nesfîrșite laude și-L numește «cel mai bun prieten al meu» și «mântuitorul oștilor rusești.»

Cum se schimbă sôrta! Țice cronicarul nostru : Nu omul schimbă vremile, ci vremile pe om.

Nu e tot-déuna adevărat, că omul nu schimbă vremile. Le schimbă. Prințul Carol, Domnul țării românești, a schimbat vremile. Odată și Turcii și Rușii se uitaŭ la noi de peste umăr și ne dădeaŭ într'o parte, nu alt-fel de cât așa cum împinge omul la o parte cu piciorul un vreasc care-î stă în cale. Iar pe timpul răsboiului, Rușii s'aŭ nădăjduit la noi și Turcii s'aŭ făcut grămadă într'un colț.

Dar e adevărat, că vremile schimbă pe om. Și ce dovadă v'aș da mai lămurită, de cât tot pe Ruși și pe Turci. Cum s'aŭ schimbat ei, față cu noi, din ce aŭ fost odată !

Impăratul Germaniei I-a trimes medalia de-odată cu o scrisóre. Țicea în scrisóre așa :

«Ți-o spuŭ încă odată, că simt într'adevăr mare bucurie, să-ți răsplătesc în vederea lumii faptele Tale în răsboiŭ. Intrégă purtarea Ta, în așa de multe împrejurări grele la isbucnirea crâncenului răsboiŭ și pe tot timpul cât a dăinuit el pân'acum, vrednică a fost de acéstă răsplătire, și fără îndoială va fi băgată în sémă după cum i se cuvine la vre-

mea încheierii păcii. Așa că și eu atunci voi putea primi medalia pe care ai de gând să mi-o dai.»

Vorba, de la sfârșitul scrisorii, despre medalia ce avea de gând să i-o trimetă Domnul Carol, e așa:

Domnitorul rugase pe împăratul Germaniei, să-I facă cinstea să primescă și să porțe pe piept o medalie de-a țării noastre.

Dar Impăratul s'a dat îndărăt și n'a voit s'o primescă. Noi eram un nēm robit, într'o țară mică, iar lui, împăratului celui mare și puternic nu-î făcea cinste o laudă venită prea de jos, și se 'mpotri-vea să primescă o medalie dintr'o mână necunoscută.

Dar de-odată cu răsboiul nostru s'aū întors lucrurile. Ne-am ridicat dintr'o dată de la pămînt, ne-am arătat puterile și am ajuns și noi ómenī în rînd cu lumea. De aceea dice împăratul Germaniei, că acum după răsboiū are să primescă medalia noastră, acum nu i-o dă o mână necunoscută și nu vine lauda prea de jos.

Dacă n'ar fi alte mărturii pentru vrednicia ce ne-am câștigat-o prin răsboiū, asta singură una ar ajunge să lămurescă pe cel neluminat.



III. INTÓRCERA DIN RĚSBOIŪ

XXII.



omnitorul a plecat cu totul din Plevna la două sĕptĕmĕni după cĕderea ei.

În ziua plecării era un ger cum nu mai fusese în iarna aceea. Zăpada era până în genunchi. Un escadron de roșiori plecase înainte să caute drumul acoperit de zăpadă și să-l însemneze cu stâlpi.

Nu se găsea nici o sanie prin toate împrejurimile Plevnei. Domnitorul a trebuit să plece într'o căruță. Dar zăpada era așa de mare pe-alocuri, în largul câmpiilor, în cât nu puteau răsbi caii înhămați la căruță, cu toate că erau zece înhămați.

Pe ulițele satelor zăceau înghețați în zăpadă pahonți de-ai Rușilor și țĕrani de-ai noștri, cari veniseră cu căruțele dela Turnu-Măgurele cu felurite treburi. Pretutindenă vedeai boi și cai morți, de-alungul ulițelor. Iar afară, pe câmpie zăceau Turci înghețați, dintre cei plecați spre Dunăre, un șir nesfârșit de cadavre înghețate. La satul Tre-

stenic-escorta Domnitorului a ajuns un convoi de robiți turci. Iți era mai mare mila de ei. Abia să tîraū prin zăpadă pînă în briū, galbeni și prăpădiți de fόμε și de bólă, și cădënd ici colo câte unul ca să rămăie peririi pe câmpie. Mulți erau aprópe desculți, în tunici suptiri, fără altă haină pe ei, și cu fesurile pe vîrful capului.

Dincolo de Trestinic escorta a pierdut drumul și-a apucat peste câmpie. Vîntul bătea cu tóta puterea, și zăpada viscolită răsturnase stîlpii puși de roșiori. Venia uneorî câte-un nor de zăpadă și acoperea cu totul escorta. Nu era chip de mers mai departe. Dar nici loc de poposit nu era.

Atunci Domnitorul, care-și luase cu El caii Săi de călărie, s'a gândit că póte va înainta mai iute călare. I-se strîngea inima de durere, vedënd atâția ómenî murind în zăpadă, auđind atâtea vaiete ale celor căduți pe cîmp, luptându-se cu mórtea. Și El nu putea să le ajute!

A plecat călare, cu puțini după El, căci mulți oficerî din escortă n'aveaū cai — le periseră la Plevna — și ast-fel trebuiă să rămăie în căruțe. Aceștia se înzăpădiră pe cîmpii și abia a treia zi sosiră la Dunăre.

La fie-care pas înainte Domnul da peste alte cadavre și peste alți ómenî ce se luptaū cu mórtea. Mulți erau și dorobanți morți, mulți și călărașii cari zăceaū înghiețați cu cai cu tot.

Ferice de-aceia peste care s'a întins liniștea morții, și n'aveaū să se mai lupte de geaba cu mórtea!

Acest drum era mai grozav decăt o câmpie de luptă. Sfîșiitóre de inimî erau gloatele, pe cari le-a cuprins mórtea în brațele de ghiață. Impre-

jurul unei róte de căruțe steteaŭ Turcii grămadă, pe róta și-au aprins bieții cel din urmă foc și steteaŭ pe lângă el înghiețați și rodeaŭ cojile de pâne!

Cu cât se apropia drumul de Nicopole, cu atâta creșcea numărul Turcilor morți pe câmpii.

Calul Domnitorului sforăind s'asvîrlea în două picióre și nu mai voea să trecă peste atâtea cadavre de ómenii și de animale. Dar Domnitorul nu avù putința să stea în drum. Adese-orii El descăleca, ducênd calul de frîu, pînă ce trecea peste cadavre. Dar și alt-fel, Domnitorul mergea pe jos câte-o lungă bucată de drum, ca să se mai încăldéscă puțin, căci vîntul bătea ascuțit și cu ace de ghiată.

Cam pe-asfințitul sórelui, Domnitorul ajunse pe podereele Nicopolei, pe care zăceaŭ cadavrele în șiruri, adevărate șiruri, om lângă om! Grozavă privești! Și jalnică întórcere acasă a biruitorului Domn!

Oficerii garnisónei din Nicopole, toți Români, autoritățile civile și prefectul rus îi ieșiră Domnului întru întîmpinare. Domnul merse întaiu în cetățuia orașului, apoi scobóri în oraș pe-o cóstă de deal repede și grozav de lunecósă. În piață înaintea cartierului domnesc, steteaŭ înșirați doboranții din Putna, rămășițele celor ce s'au bătut la Plevnița, și cei din Tecuciú.

Ulițele orașului seménaŭ cu o tabără pustiită. O nespusă mulțime de care și de căruțe steteaŭ înțepenite; mulți vizitii zăceaŭ aici, înghiețați de frig și morți lângă căruțele lor.

Masa la amiază, a doua zi, a luat-o Domnitorul în cetățue, în mijlocul oficerilor săi. Până la ce-

tăţue s'a urcat pe jos, pe alunecuşul c stei îngheţate.

La  nt rcere, Domnitorul a trecut pe la şanţurile de întărire ale cetăţuiei. In şanţuri erau ad postii mii de Turci: pe un ger de nesuferit, aceşti nenorociţi de ómeni erau siliţi să dorm  afară pe zăpadă, fără de-aşternut şi fără haia de 'nvilit. Vaietul lor s'audea str b t nd prin întunerecul nopţii jalnic şi fioros.

Inşişi dorobanţii din piaţa, au trebuit să dorm  peste nopte pe zăpadă, fără adăpostire, căci în Nicopole erau atunci unspredece mii de Turci robiţi, iar cei ce-i păzeau abia erau la vr'o două mii.

XXIII.

A doua  i, Domnitorul a trecut Dunărea, pe un vaporeş, la Turnu-Măgurele.

Pe malul Dunării era adunată o mulţime de popor, c t vedea  cu ochii. Era vremea rea şi ger.

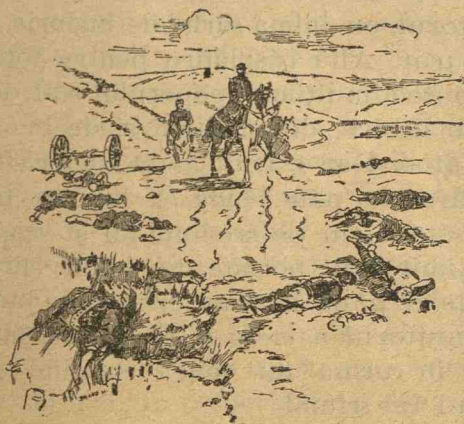
Dunărea era bătută de v nt. Sloii de ghiaţa trosnea  isbindu-se unii de alţii şi se sb tea , ridic ndu-se în ciocnirea lor şi sf r m ndu-se cu vuet. Nu mai departe de c t ieri, un vapor care trecea peste r u cu Turci robiţi a fost prins de sloi şi înţepenit în mijlocul apei, în c t nu s'a putut mişca nici într'o parte şi-a stat robit p n  de s r .

Mulţimea de pe malul românesc urm ria cu inima sc dut  vaporeşul care se le legăna în t te părţile şi se fr m nta isbit de valuri şi de ghieţuri. Era vuet  nsp im nt tor, mai ales că din podul cel mare, rupt de furtună cu vre-o două săptă-

mâni înainte, mai rămăsese câte-va picioare, iar ghiețurile se loviau de ele și săriau îndărăt cu nespūsă trosnire.

Vaporașul era isbit mereu, în cât făcea drumul îndărăt pe cât îl făcea înainte, și acum-acum putea să-l acopere sloii și să-l dea în adînc.

Cei de pe mal vedeau pe Domnitorul lor stînd pe podul vaporașului, într'o stare așa de primejdiosă și cu răpunere de cap. Insuși Domnitorul



Drumul spre Nicopole.

spune, că tótă vremea a stat gătīt să sară în rîu, dacă s'ar fi întîmplat cum-va să fie sfărămat vaporașul de ghiețuri.

În urmă, după nespūsă trudă, vaporașul a ajuns la mal.

Domnitorul cu inima plină de veselie și cu sufletul înălțat, a sărit din vapor, punînd piciorul pe pămîntul țerii Sale. Patru luni a fost departe de țară, patru luni a zăbovit pe pămînt străin cār-

muind luptele miilor de ómenī și ducēnd la biruință pe ai Sēi. Și acum simțīa și El bucurie în suflet că-și vede țara, și că s'a întors sănătos din vizuinile primejdiei. Fața lui era puțin trasă, și se vedea că e obosit de trudă.

Un chiot nesfīrșit al mulțimii a întimpinat pe vitēzul Domn. Miile de ómenī salutară, cu strigăte de veselie, pe cel ce ne-a redeșteptat mărirea strămoșilor, mulțumindu-ī pentru trudele Lui, mărturindu-ī credința și iubirea, de care așa vrednic era.

Domnitorul, cu inima sărită de bucurie, le-a mulțumit tuturor. Altă răsplătire pentru tóte trudele Lui, nu putea mulțimea poporului să-ī dea de cât doveđi de iubire, de credință și de bucurie că-L vede sănătos. Dar e mult atâta, și fericit e Domnitorul care se póte lăuda cu iubirea poporului, care se póte bizui pe credința lui și scie că bucuriile mulțimii sunt pornite din inimă curată.

De la port până în oraș, drum de-o jumătate de ceas, Domnitorul a mers într'o sanie, la pas, iar mulțimea în urma lui venea chiotind mereu și aducēndu-l în triumf.

I-s'a gătit locuință în casele primarului. După atâtă viață trăită în tabără, odăile unei case cu lumină și cu căldură I s'aú pārut un raiú. Insuși El spune, că după patru luni de traiú în șanțuri se șimțea străin, ca dintr'o altă lume, vēdēndu-se într'o odae caldă și aședāndu-se pe un scaun, ca să șadă mai cum se cade.

Câte-a mai suferit și El în rāsboiú!

In urmă a mers la biserică, unde s'a cetit sfīnta slujbă pentru bună întórcerea Sa și pentru biruințele Romānilor.

Apoi, peste ȃi, Domnitorul a cercetat spitalul ostășesc și, vędęnd cę prin oraș și pe cęmpie zac încă mulțime de morți, mai ales Turci din cei robiți și aduși în țarę, a dat poruncę sę se ęngrope numai de cęt toți morții răsipiți. Vederea acestei ticăloșii ale răsboiului a ęntristat inima milosului Domn și I-a scurtat bucuria ce-o avea de fericita Sa ęntorcere în țarę.

El a mulțumit tuturor, cęți s'aũ nevoieit ęntru ajutorarea ręnișilor, mai ęn deosebii a mulțamit doctorilor; a męngaiat ręnișii și le-a ręsplătit vitejia cu medalii «Virtutea militară.»

Sera a fost sęrbătore mare ęn oraș, cu fęclii și cu muzicę. Mulțimea adunată a arătat multă iubire Domnului care s'a ęntors ęncununat cu biruințe.

A doua ȃi, Lunii, Domnitorul a cercetat spitalele Crucei-roșii și ale societășilor de dόμε. Drumul era anevoios. Viscolul nu mai contenia, și zăpada pe alocurii era pînă ęn șoldurii. Soldașii curățau mereu drumul de la o baracę la alta, ca sę facă Domnului cale, dar abia isprăviau și drumul se ęntroenea din noũ. ęn tot locul El a ręmas mulțumit de buna ęngrijire ce se da ręnișilor, și-a mulțumit dόμεnelor, cari aũ alergat cu atęta iubire de-aprópele sę dea ajutor celor slabi.

A vorbit pe ręnd cu toți ręnișii, ęntrebându-i ce durerii aũ, unde s'aũ luptat și cęnd, apoi îi męngaiia cu vorbe, le punea ęnsuși pe piept medalii și îi lăuda pentru purtarea lor.

Intrând din baracę ęn baracę a ajuns și la lazaretul, unde erau numai ręniși turci. Aici Domnitorul s'a oprit, nevręnd sę ęntre, dar a rugat pe doctorii sę dea Turcilor tóte ęngrijirile ca și sol-

daților români și să nu facă nici o deosebire între ei, căci Români ori Turci, omeni sînt, și s'aû luptat și unii și alții pentru țara lor.

Vrednică inimă de Domn! Răniții turci, pôte, vëndend pe omul care le-a biruit țara și le-a croit sôrta acêsta, s'ar fi amărît întru inima lor, și unui rănit îi trebuie liniște și nu amărăciunea acêsta. Domnitorul a voit să-î scutescă și n'a intrat la ei.

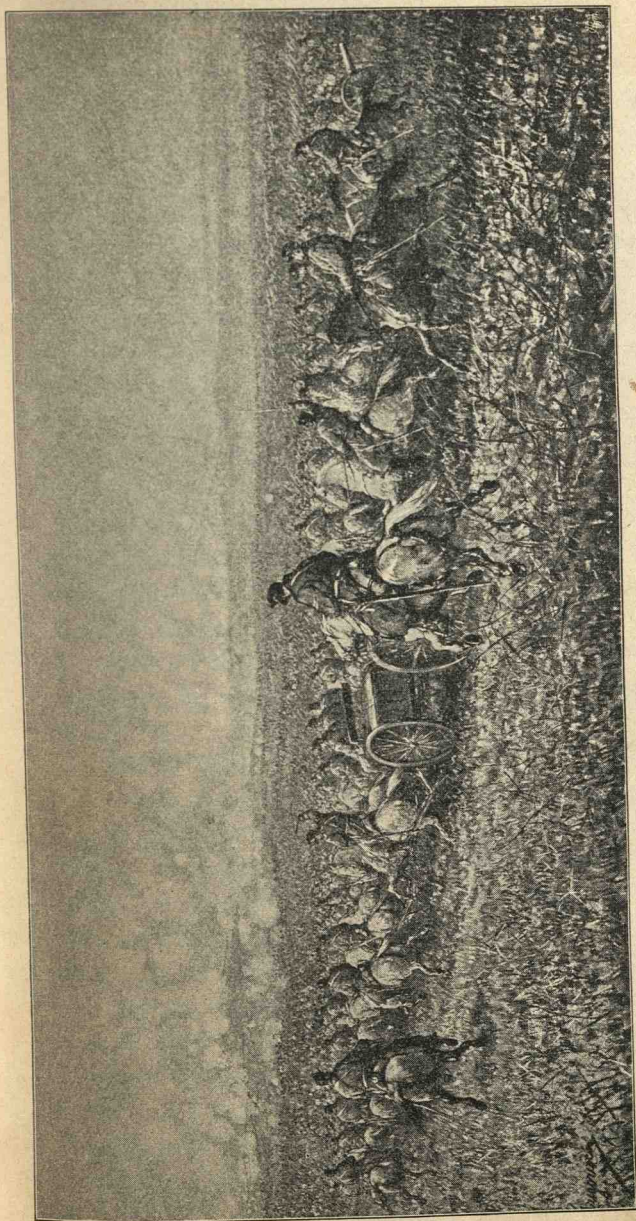
N'a voit să vadă nici pe robiții turci, cari erau adunați pe o câmpie afară din oraș. Dar a primit în locuința Sa pe colonelul ture care a apêrat reducta Griviței în ziua luptei celei mari, la 30 August. Acest colonel era între cei robiți. Domnitorul a vorbit multă vreme cu el, și l-a întrebat multe, apoi l-a lăudat pentru vitejia ce-a arătat-o ținend pîept vînătorilor și dorobanților noștri, împingend-u-î de trei ori îndărăt.

Domnitorul, cu gândurile în multe părți, era îngrijat de sôrta oștirii nôstre, care plecase asupra Vidinului și tocmai acum era pe drumuri, pe viscolul grozav ce se pornise. Dar i-aû sosit la Măgurele vești, că oștirea a apucat să se adăpostescă prin sate, pîna a nu fi prinsă de viscol. Scirile aceste I-aû mai înveselit inima.

XXIV.

A treia zi, Marți după amiază, Domnitorul a plecat spre Pitești.

De odată cu El, a plecat multă lume din Turnu-Măgurele. Dar nu se găsiaû săniî în oraș. Atâta lume trecuse pe acolo și atâtea săniî aû fost vîn-



Lupta de la Opanez.
(După tabloul lui N. Grigorescu).

dute, în cât acum nu se mai găsia nici una. Călărașii făceau pentru generali și doctori săniș cum puteau; tăiau tălpóie din scânduri de brad și înjghebau nisce săniș ca vai de lume.

Se lăsase o negură désă; sania Domnitorului abia răsbea prin zăpadă. Câmpia pustie pretutindenș și numai ici colo se vedeau cai morți și Turci înghețați, rămași din convoiurile de robiți.

Barba Domnitorului era numai țurțóie de ghiață. Il străbătuse gerul până în óse. Nu mai era chip de mers înainte pe câmpia întroenită și pustie, și așa Domnitorul fu silit să dórmă în Roșiorii de Vede.

A patra ȃi, Mercuri, Domnitorul a plecat mai departe. Era cu mult mai frig de cât erı. Și cu tóte că sute de țaranı se străduiseră tótă nóptea și aȃi tótă ȃiua să înlătore zăpada și să facă drum neted, sania Domnitorului s'a luptat cu nămețiș și cu drumul, și numai cu greutate putea răsbate pe câmpie.

Nóptea a venit repede. După ce s'a întunecat, sania n'a putut să înainteze decât numai la pas iar drumul până la Costești, la gară, era îndelungat.

După o călătorie de o ȃi întrégă, Domnitorul sosi la gara Costești, cam pe vremea cinei.

Trenul stetea gata de plecare.

În urmă frınt de oboseală și flămınd, Domnitorul sosi în puterea nopței la Pitești. Aici ca și la Măgurele il aștepta mare mulțime de oameni, așa că nu încăpea pe peronul gării și stetea îndesuită pe piața gării.

De la gară Domnul cu mulțimea a mers de-a dreptul la biserică, unde L-a întâmpinat Mitropo-

litul din Bucuresci și episcopul de Argeș. După slujbă, Domnul a luat parte la un banchet, cu toate că de-abea se ținea pe picioare de oboselă.

Piteștenii I-au făcut o primire frumoasă. Tot orașul era numai lumini, și strigătele mulțimii: «Trăiască Domnitorul! Trăiască România!» nu se mai sfârșiau.

A cincea zi, Joii, Domnitorul, a primit răspunsurile Adunărilor legiuitoare. Lucrul cu aceste răspunsuri este așa. De câte ori s'adună—odată pe an—legiuitorii țării, ca să facă legi, după chibzuința și nevoie, Domnitorul citește un «Mesagiu», o scrisoare, în care le spune cum stă țara, ce nevoi are, ce ar fi de făcut după gândul Său, pentru binele ei. Iar legiuitorii se sfătuesc între ei, se chibzuesc și răspund Domnitorului, dacă se învoesc cu cele spuse de El, și, după sciința lor, îl sfătuesc ori îl desfătuesc să facă vr'un lucru.

Aceste răspunsuri I-se aduc la palat, când e în Bucuresci. De astă dată, pe vremea când s'au adunat legiuitorii, El era la Plevna, și aici trebuia să I se aducă răspunsul. Dar vremea rea și ruperea podului de peste Dunăre, n'a dat răgaz de plecare celor ce aveau să ducă răspunsul.

Iar în răspuns spuneau legiuitorii, că se bucură și ei ca și țara întrégă, că óstea română sub cărmuirea cea cu minte a Domnitorului și-a făcut pe deplin datoria, că de acum neatîrnarea țării e lucru împlinit. Mai spuneau, că țara a jertfit tot ce-a putut, veselă și de bună-voe, pentru apărarea ei, că ea va sta cu credință pe lângă tron. Și făgăduiau legiuitorii, că vor face o lege, ca să dea

ajutóre văduvelor și orfanilor rămași căduți în rășboiū.

Peste ȃi, Domnitorul a cercetat spitalele. Apoi însoțit de Mitropolitul din Bucuresci, a plecat la gară, unde s'adunase lume mai multă de cât ieri urându-ı Domnului sănătate și bine.

La Golesci, Domnul s'a dat jos din tren și mergend la mormintul generalului Golesecu a pus pe mormint o corónă. Acest Golesecu a fost Român cu tótă inima, și s'a străduit pentru némul nostru și mult bine a simțit țara pe urmele lui. El a fost unul dintre cei trei bărbați, cari țineau stăpînirea țării nóstre, ca împlinitori ai Domniei, pe vremea când a fost adus Domn în țară Principele Carol. Golesecu murise cu câte-va ȃile înainte de asta, și Domnitorul ținea mult să-și dovedescă recunoscința și să arate că răsplătesce vredniciile ómenilor mari.

La gara Titu, Domnul a fost întîmpinat de soția Sa, Dómna Elisabeta, care nu-și vęduse soțul de patru luni. Câtă grije a dus și Ea, sciindu-și soțul departe în taberă, pe pămînt dușman și într'atâtea primejdii !

Și la Golesci și la Titu era adunată lume, iar gările erau împodobite de sərbătóre. In tot lungul drumului de la Măgurele până la Bucuresci, Domnitorul a vędut cu ochii Sęi bucuria mulțimii, și s'a încredințat Insuși cât de îngrijată a fost țara nóstră pentru viața Domnului și pentru isbînda armatelor.

Și Dumneȃu L'a adus îndărăt și pe El și pe armată, sęnețoși cu toții și cu isbînda smulsă din mâna dușmanilor noștri de vécuri.

Avea destul temeiū să fie mîndru Domnitorul

de atâta grije ce a dus-o țara; și putea să fie mândră țara că are un Domn așa de vitéz și o óste așa de voinică.

XXV.

Dar cea mai frumósă primire I s'a făcut în capitală, precum se și cuvine capitalei, căci are și mai multă putință.

Cât e de lung drumul de la palat până la gară, mulțimea adunată era așa de înglotită, că nu puteau străbate trásurile.

Din faptul ȓilei lumea începuse să furnice pe drumuri.

Casele erau numai stéguri și flori, drumurile numai podóbe, și ici colo porți triumfale cu slove de aur, spunênd numele redutelor și cetăților bătute de Români.

Era și ȓiua frumósă.

Cel care L-a primit când s'a dat jos diu tren, a fost primarul capitalei, care-î dete pâne și sare, urându-I de bună-sosire.

Iar Domnitorul i-a mulțămit, și a rugat apoi mulțimea să vie împreună cu El la Mitropolie, ca să mulțămescă lui Dumnezeu pentru tóte.

Domnitorul în trásură deschisă, alături cu Dómna, plecă la biserică. După el mulțimea, cu strigăte, cu musică, un nesfîrșit alaiu.

Pe cale, din tóte casele arunca mulțimea flori în trásura Domnitorului.

În piața teatrului, la fereastra unui hotel, stetea Osman-pașa, care s'opriase puțină vreme în București în drumul spre Rusia, unde avé să stea

ca robit. Domnitorul l-a cunoscut îndată, iar Osman s'a plecat cu umilință și a salutat pe Domnitor. Trăsura mergea la pas. Lumea se îngrămădea pe lângă trăsură, vădindu-și bucuria prin necontenite urale. Nu se pôte scrie ce-a fost atunci, așa de mare lucru a fost.

Vuetul mulțimii se îneca în cântecele clopotelor dela tóte bisericile din București și pe-deasupra tuturor s'auzea bubuitul tunurilor.

La Mitropolie Domnul a fost primit de Metropolitul și de toți arhieriei, în haine de sêrbători împărătesci. După sfînta slujbă, El a intrat în sala adunării deputaților, și suindu-se pe tron a vorbit legiuitorilor țării.

Printre alte vorbe ce le-a spus, a vorbit și de óste și a zis: «Multe greutăți, multe nevoi am avut de biruit. De șase luni încóce s'aũ petrecut lucruri mari și hotărîtóre. Locul Meũ, în împrejurări așa de grele, era în fruntea óstei care apăra moșia românescă, onórea și neatîrnarea ei. Scie țara întrégă, cum și-a făcut óstea datoria sa, cum a dus în plinire tótă nădejdea pusă într'însa, adevérind și nestrămutata Mea încredere în óstea țării... Sînt mândru că am fost în capul ei, pe când ea și-a vărsat sângele pentru neatîrnarea scumpei nóstre patrii. Dumnezeu să bine-cuvinteze România cea neatîrnată și de-apururi să întărească vitéza nóstră armată.»

Apoi președintele adunării legiuítóre i-a răspuns și între multe vorbe frumoșe l-a zis și acestea: «Fii bine cuvîntat în capitala României, Căpitane al óstei și Domn al țării, care ai făcut din vitéjia

Ta scut hotarelor și neatârnării țării, iar din virtuțile Tale o temelie neclintită a legilor».

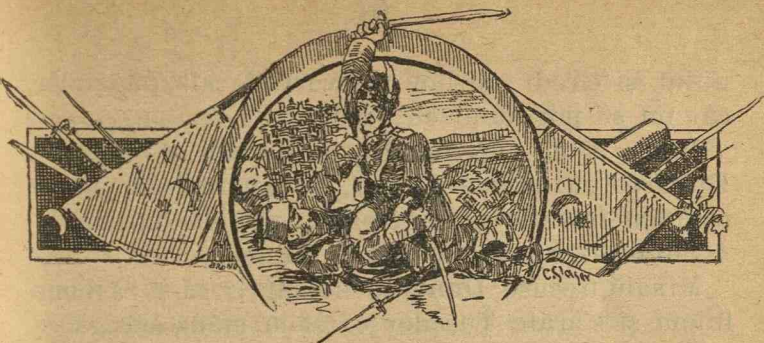
După acesta, Domnitorul, însoțit de mulțimea ce venise cu El, s'a întors la palat.

Séra a venit lumea cu facle și cu muzică la palat. Iar după aceea Domnul cu Dómna, aú ieșit cu trăsură și aú străbătut stradele, în vederea mulțimii care nu-și mai putea stăpâni bucuria.



Ó S T E A





1. TRECEREA DUNĂRII.

I.



S pun cărțile vechi ale némului nostru că într'o iarnă Mihaiū-Vitezul a trecut Dunărea pe la Nicopole, pe ghiată, și a năvălit cu oștile în țara turcescă.

A bătut întâiū cetatea Nicopolei și a pus steag românesc pe zidurile ei, a bătut Rusciucul, a aprins Drîstiorul, apoi s'a asvîrlit asupra țăriilor turcesci măi

din inima țării, a bătut Plevna și a cutreerat câmpiile Bulgariei, ducēnd spaimă și perire. A ajuns până la Vidin și l-a bătut ȃce ȃile de-arîndul. Iar cānd s'a întors, a adus cu el nenumărată mulțime de Turci robiți, și stēguri și tunuri de ale Sulta-

nului, și cireși de boi și averi de ale păgânilor, cât nu se pot numi cu numele.

Până la el nici un Domn Român nu trecuse Dunărea cu navală de oști, și nici de la el încóce n'a mai trecut-o nimeni până în zilele noastre.

Sunt patru sute de ani de atunci.

Mihaiu trecuse Dunărea numai ca să-și răsbune inima și s'arâte Turcilor că și cu mâna stângă se póte Românul lupta. Se lăudase adică Sultanul, că va trimete oști, cât frunza și iarba, să'nece Muntenia și să taie «drépta» lui Mihaiu, înțelegând puterea oștilor muntenești, — că sunt mâna dréptă a Domniei. Iar Mihaï a rîs și i-a răspuns, că se va lupta cu mâna stîngă și tot va răpune pe Turci. Vorba i se potrivea în două feluri, anume că după pierdarea oștilor, va ridica țara — mâna stângă a Domniei — și tot nu se va lăsa, și într'alt chip așa că Mihaiu, fiind stîngaciú de felul său, învîrtea sabia și securea cu stînga, și lui stînga îi era de priință în răsboiú, nu drépta.

Și s'aú potrivit lucrurile, din voia lui Dumneđeú, că după patru sute de ani Domnitorul Carol a trecut Dunărea să bată pe Turci cu amîndouë mânilé, și cu óstea și cu țara. Căci țara întregă s'a luptat la Plevna, nu numai cu gîndul și cu sufletul, ci și cu brațele. Dorobanțimea era țara ridicată 'n picióre.

Și s'a potrivit, că o parte din oștirea noastră tot pe la Nicopole a trecut Dunărea; și că pe Nicopole Româniú aú pus mai întaiú steag românesc, luând cetatea 'n stăpânire. Bătrînele ziduri ale Nicopolei vor fi cunoscut stégul românesc și-și vor fi adus aminte de vremea lui Mihaiú Vitézul!

Și par'că a fost lucru jurat, că Osman alergase tocmai la Plevna, într'un orășel care nu era cetate și la care nu se gândise nimeni pân'atunci, nici Turcii, nici Rușii. A fost întâmplătoare tăbărîrea lui Osman la Plevna, precum întâmplătoare a fost și vorba Domnului Carol despre ea înainte de începerea războiului.

Domnul Carol, adevărat, pre când se sfătuia într'odă cu Impăratul Rușilor și cu generalii săi, despre drumurile ce trebuia să apuce oștile rusești, a întins pe masă harta țării bulgărești și uitându-se mult pe ea, a pus degetul dintr'odată pe locul unde era scrisă Plevna. «Locul acesta să-l apucați de cu bună vreme, și să vă întăriți în Plevna».

A zîmbit Impăratul și s'a uitat mirat generalii de vorba Domnului Carol. Ce-î dase prin gând? Plevna nici cu întărire de ziduri nu era și nici oștire nu avea întrînsa, și locul pe acolo e strîmt, nu e pentru lupte și pentru înglotire de oști.

Dar mai spre iarnă, când era la Plevna războiul mare, și-a adus într'odă zi Țarul aminte și-a dat Domnitorului Carol: «Ne-ai profețit de Plevna. Ce bine era dacă Te-ascultam». Iar Domnitorul a răspuns că n'a profețit nimic, a vorbit întâmplător despre Plevna și că Insuși El s'a mirat pe urmă de vorba ce-a spus-o. Când s'a uitat pe hartă, a vădit că la Plevna se împreună multe drumuri mari, și, fără să știe cum, l-a împins gândul să zică vorbele ce le-a zis.

Orî cum vom socoti lucrurile, Plevna a fost scrisă în cartea sorții Românilor, dela începutul vieții noastre ca neam pe lume.

Ce ți-e scris pe frunte ți-e pus, și numele Plev-

neî de vécuri, de la nascerea némului român, ne-a fost pus pe frunte.

Dacă nu se isvodea Plevna în drumul Ruşilor, noi póte n'am fi trecut Dunărea şi nu ne-am fi răsboit, căci Ruşii ne tot opreaū cu răul, să nu ne amestecăm în răsboiū. Dar póte, tot am fi trecut. Limpede însă ca lumina sórelui rămâne lucru, că dacă n'ar fi răsărit Plevna să zăpăcască drumul Ruşilor, Ruşii nu ne-ar fi chemat într'ajutor.

Ne-a fost merit de sórtă să mai dăm odată ochi cu Plevna. Ne-a fost merit ca la Plevna să ne arătăm vitejia străveche, acolo să ne dovedim virtutea ostăşescă, din Plevna să ne smulgem neatîrnarea ţării şi libertatea neamului.

Mihaiū Viteazul a trecut Dunărea în grabă şi pe-un pod făcut de întîmplarea vremii. Dar când am trecut a doua óră peste Dunăre, am plecat cu chibzuială şi cu cumpăt şi ne-am făcut însine pod peste riū ca să plecăm temeinic. N'am alergat ca oştile lui Mihaiū, numai că să batem pe Turci şi să ne întórcem cu pradă; am alergat să răpunem jugul turcesc şi să ne întórcem cu drepturile vechi ale ţării, cu mărirea şi strălucirea puterii românesci pe care ne-o ţineaū Turcii zălogită.

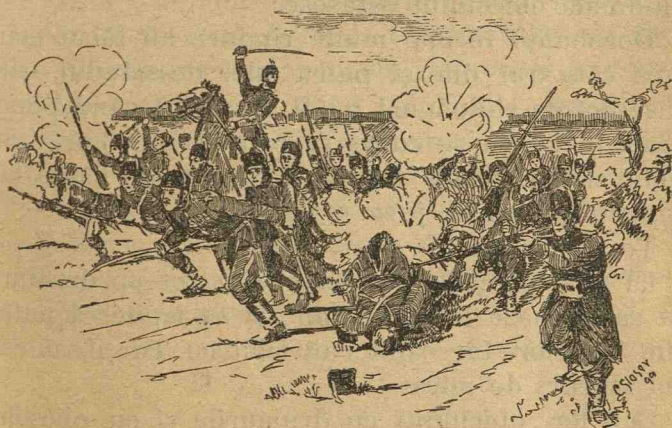
La Plevna, la Rahova, la Vidin ! Pe-acolo a fost drumul lui Mihaiū, tot pe-acolo a fost şi al strănepoţilor săi.

II.

Când s'aū adunat oştirile nóstre în primăvara anului 1877, aveam şase-zeci de mii de ómenî sub

steag cu o sută nouă-zeci de tunuri și cu douăsprezece mii de cai.

Aceștia au intrat de-adreptul în foc. La nevoie mai aveam vr'o patrusprezece mii de recruți, care s'au deprins cu armele totă vara, așa că'n toamnă erau gata să intre și ei în foc. Iar ca ôste de sprjin, care să vie pe urmă, aveam glótele în număr de vr'o treizeci și cincî de mii de ómeni. Dar de ele n'a fost nevoie.



Dorobanții dând năvală.

Eram peste o sută de mii de bărbați gata să intrăm în foc.

Pe lângă Dunăre, pân'a nu trece la Plevna, dorobanțimea s'a deprins repede cu traiul taberei, cu mișcările iuți și strașnic rînduite ale oștirilor.

Cât era ziua ei se luaă la întrecere să facă vînatóre de Turci. Ascunși prin trestișul bălților, pe după coline, pe după copaci, pândeau pe Turcii de peste Dunăre și-î luaă la ochi. Și le plăcea viața asta.

Țilnicile hărțueli cu Turcii îi făceau din Ți în Ți mai isteți, mai ageri și mai iscusiti în obiceiurile purtării de lupte. Iar alarmele nesfârșite îi deprinsese să fie iuți și gata de bătae.

Mare lucru aș dovedit dorobanții cu marșurile lor. Sătenii, cum erau deprinși să umble mult pe jos și să urce delurile, uimiseră pe străini cu trăinicia umbletului, mai ales că străinii credeau că pe dorobanți îi va obosi marșul făcut iute și cu rînduiala obiceiului ostășesc.

Dorobanții în mai multe rînduri, aș făcut marșuri câte trei Țile și patru Țile, de-arîndul, câte șasezeci de kilometri pe Ți. Iar apoi când poposeau, în loc să se culce, se prindeau la horă: câte-un cioban scotea fluerul și începea să cânte, iar regimentul întreg juca. *bozo*

Tot așa călărașii.

Ei aș fost, cât a ținut răsboiul, tot pe drumuri ca să vegheze împrejurimile și să ispitescă puterile Turcilor. Iar când s'aș isbit cu Turcii, aș făcut isprăvi de mirat.

Caii lor, obiceiuiți cu drumurile și cu obosela alergăturii, deprinși și cu fόμεa și neștiind ce e îngrijirea boerească, aș făcut de mare minciună profețiile răutăcioase ale străinilor.

La podul Hîrlețului, când s'aș luat călărașii cu roșiorii și cu Ulanii Rușilor după pedestrima turcescă, Ulanii erau în frunte cu roșiorii, că aveau cai buni, iar călărașii mai pe urmă. Și aș fugit cu toții după Turci, tăindu-i, dar caii Ulanilor, bine hrăniți și îngrijiți, de la un loc aș obosit, aș obosit și-aș roșiorilor, călărașii însă aș trecut în-

ainte și s'aũ ținut de Turci, multă vreme. Cine merge încet, merge mai departe !

Rușii numeau pe Călărași «Cercheji români» și-î alăturaũ în vitejie cu Cazacii. Nu se potriveau cu Cazacii la istețimea călăritului, dar erau una eu ei la alergătură; căci și unii și alți aveau cai țărănești și obicinuiți să fugă și flămîndi.

Călărașii nu luaũ șelele de pe cai cu săptămânile. Grăunțe nu prea aveau să le dea. Cum erau caii așa și stăpânii lor, răbdători peste măsură și trainici. Pe vremea ploilor la Plevna, călărașii dormeau pe pămîntul gol; biruiți de oboseală, petreceau frîul calului pe după mână și se culcau ici colo câte unul, îndesându-și gluga în cap până peste ochi, și adormeau ascultând cum bate ploia. Și petreceau noptea așa în ploie, și calul și călărașul, iar a doua-zi începeau alergătura.

Călărașii steteau încinși ziua și noptea, tot-dea-una gata să încalce și să plece, așa că Turcii n'aũ putut să-î lovescă fără veste nici-odată.

III.

Oștile aũ trecut Dunărea pe rînd, vreme de patru săptămâni.

După întăia înfrîngere a Rușilor la Plevna, aũ trecut pe la Nicopole șase regimente de pedestrimă și trei de călăreți, ca să ia în pază Nicopolea și să țină veghiate drumurile despre Vidin.

Cel dintăi regiment care a intrat în țara dușmanului a fost al cincelea de linie. Era regiment moldovenesc. După el aũ trecut dorobanții și călă-

rașii din Moldova-de-sus : botoșănenii, dorohoiinii, cei din Némțu și din Sucéva, din Bacău, din Roman, din Iași și din Văsluiu.

Ieșenii și Văsluienii a ținut pază cetății Nicopolei, iar ceilalți dorobanți și oșteni de linie s'au risipit prin văile Bulgariei până spre Plevna.

Rușii au fost bătuiți la Plevna, și ne-au cerut din nou ajutorul, în sporire de oști.

Atunci oștirile din Moldova-de-sus au înaintat până sub Plevna, iar în locul lor au trecut de peste Dunăre altă parte din armata noastră : dorobanțimea din Moldova-de-jos, cu călăreții ei. Au trecut anume cei din Fâlcii și din Tutova, gălățenii și tecucenii, și dorobanții rîmnicenii și brăilenii.

Pe lângă dorobanți au trecut și regimente de linie și tunuri.

La Plevna lucrurile se încurcă tot mai mult, și Rușii ne cerură a treia oră ajutorul. Atunci au trecut peste Dunăre și dorobanții din Muntenia-mare cu călăreții lor : teleormănenii, vlăscenii, bucureștenii și ilfovenii, cei dela Prahova și din Dîmbovița, din Ialomița și din Buzău.

Rîndul întâiu de oștire a Moldovenilor din țara de sus a trecut pe podul Rușilor dela Turnu-Măgurele. Asta a fost înainte de Proorocul Ilie.

Rîndul al doilea, al Moldovenilor din țara de jos a trecut tot pe la Nicopole cu vapoarele, după Proorocul Ilie la vr'o săptămână.

Iar al treilea rînd, al dorobanțimii din Muntenia-mare, cu călăreții ei și cu roșiorii, a trecut pe podul nostru, făcut la Corabia. Asta s'a întîmplat

la o lună, după trecerea celeialte oștiri, cam la o săptămână după Sfântă Măria-mare.

A patra parte din oștire a rămas în țară, de-alungul Dunării. Acésta era dorobănțimea și călărașii Oltenilor.

Răsboiul se petrecea în Bulgaria de-alungul Olteniei, iar Turcii puteau, bine și iute, să trecă în țară la noi. De aceea Olteniă au rămas să-și păzească țara.

În răsboiău au fost trimese mai întâi oștirile cele mai îndepărtate de câmpul luptei, Moldovenii de la Botoșani, apoi rînd pe rînd tot cele mai de aproape.

Dar nici Olteniă n'au stat tot în țară. Regimentele care intrau într'un foc cumplit al Turcilor și erau strivite și oboșite, se întorceau în țară luând locul Oltenilor, iar Olteniă plecau în locul lor. Așa că la urmă tótă dorobănțimea Oltenilor trecu dincolo de riū, asvîrlindu-se în foc, prospetă și întregă, când celelalte oștiri erau frînte de oboselă.

Pe atunci regimentele de dorobanți și de călărași erau mai puține de cât astăzi. Fie-care județ da câte un batalion de dorobanți și câte un stol de călărași.

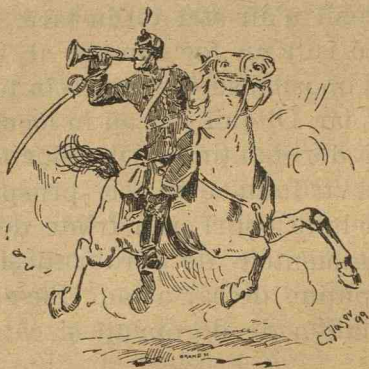
Unele regimente au intrat mai mult în foc, altele mai puțin; unele au făcut vitejiă mai lăudate, altele mai puțin lăudate. Acésta e numai o săritură a întîmplării.

Unele n'au avut prilej să le facă, altele n'au avut noroc.

Toți oșteniă noștri s'au purtat vitejesce. Toți au răbdat neajunsurile pricinuite de viață din taberă, cu aceeași vrednicie. În focul glónțelor dușmane, în

bălțile șanțurilor de adăpost, nóptea pe întunerec
ca 'n mormînt stînd străjeri prin pustietatea văi-
lor, în spital răniți, fără mîncare și fără foc pe
vreme de viscol — pretutindenî flăcării noastre, aū
avut aceeași inimă, ca și în zile liniștite. Zice Pe-
neș Curcanul :

Ne svîrcolim în sînge,
Nici unul însă, dragi copii,
Nici unul nu se plînge.



3. PEDESTRIMEA.

IV.



levna e un orașel bulgăresc pe râul Vidului, cale de o zi și jumătate, cu piciorule, de la Dunăre spre munți.

Când vorbim de ea, nu înțelegem orașul, ci tabăra întărită a lui Osman, de la vr'o șapte-opt sate. De-asupra acestor sate, redutele a-

șeșate cu măestrie, închideaū drumul prin văi.

De când pörtă ómenii răsbóie, tóte oștirile aū știut să-și facă șanțuri și taberi întărite, dar nu și-aū pus nădejdea numai în ele. Turcii însă s'aū obișnuit așa de mult cu ridicarea de adăposturi, în cât aū ajuns cu vremea nespus de iscusii în tréba asta. E o vorbă veche: De Turc să te temi când e după meterez.

Tăria cetățuilor nu stă atâta în pereții lor, cât în iscusința așezării. În trei zile, câte aū trecut de la sosirea lui Osman în Plevna până la venirea Rușilor asupra lui, Osman își făcuse în grabă

câte-va redute, așa de bine chibzuite, că Rușii au fost bătută de două ori una după alta la Plevna.

Apoi pe vremea înglotirii oștilor creștine la Plevna, Osman și-a tot făcut redute. Turcii săpaă cu atâta rîvnă, încât la urmă aveau peste trei-zeci de cetățuî legate între ele cu șanțuri adânci, pline de pedestrime. De nici o parte nu te puteai apropia de Plevna.

Redutele, închipuind cetățuî de pămînt, sînt așezate pe creste de déluri, ca să stăpînescă împrejurimea, mai ales pe rîpi și tot în locuri unde e greu de străbătut.

Plevnița era pe cîma unei rîpi. Valea de sub ea — vestita vale a Lacrimilor, cum au botezat-o flăcăii noștri — era largă, făr'adăpost, iar dealul din față repede și gol. Românii au trebuit să scobore délul din față, să trecă valea și să urce rîpa, ținându-se de buruieni și proptindu-se în pușcă, iar Turcii îi tot ochiau.

O redută la Smîrdan era tot pe-o rîpă, în malul rîului Delenca. Era iarna și rîul numai sloi. Dorobanții au trecut prin apă, și le era apa până la piept; ei țineaă pușca și geanta cu plumbii rădicată peste cap. Iar în vremea cât treceaă rîul, Turcii trăgeaă cu plumbii și cu obuzurile în grămadă.

Redutele au de jur împrejur un șanț adânc și larg. Pereții lor se ridica de-adreptul din șanț, așa că înălțimea pereților din fundul șanțului până pe cîmă e de câte cincî și șase metri. În șanț stau Turcii, cu baionetele rădicate în sus, după parapet stau pitiți cei ce trag cu pușca, de li se ved

numai fesurile și baionetele sclipind, iar mai jos în ferestruii făcute anume steteau gurile de tun.

Afară de șanțul acesta redutele aveau alte șanțuri, numite redanuri de la cincî-zeci pînă la 500 de pași departe.

Pe deal în fața redutei Turcii săpau gropi și le ascundeau cu frunze, ca să cadă năvălitorii unii peste alții, împiedecându-se de cei ce-au dat în grópă.

La Plevnița era pe rîpa Văii-Lacrimilor un tufiș. Turcii bănuind că Româniî vor năzui spre tufiș, ca spre un adăpost, l-au încurcat cu sîrmă legată de la o tufă la alta. Intr'adevăr Româniî au intrat în tufiș și n'au mai eșit, căci s'au încurcat în sîrme, și pînă se luptau să se descurce, Turcii i-au potopit cu obuzuri.

Locul din fața redutei, pe unde aveau să vie năvălitorii, dacă era prea jos îl ridicau Turcii cărînd pămînt pe el, așa ca să le fie cu îndemînă să tragă din redută în năvălitori: să-î pótă «rade» cum ziceau ai noștri.

Cóma șanțului celui de sub redută era făcută din două rînduri de gard, umplute cu pămînt. Pariî gardului erau lăsați lungi și ascuțiți pe deasupra pămîntului, și legați cu rînduri-rînduri de sîrmă cu ghimpî, așa că Româniî când voiau să sară în șanț, se'nțepau în pari, se împedeau în sîrmă și cădeau în baionetele Turcilor din șanț. Chiar Turcii îi trăgeau cu cîrligele în șanț, cum au făcut la Plevnița, și-î tăiau cu topórele.

Prin șanț se'ncegea bătaia piept la piept: trântă, isbituri cu patul puștiî, sugrumături și tóte chipurile morțiî. Turcii trebuiau dovediti: orî uciși orî fugăriți din șanț.

Pentru săritul în șanț și urcatul pe redute, Români duceau cu ei, în vremea năvalei, fașine, pământ în saci, sarcini de nuele, de strujeni de porumb și scări.

Fașinile și pământul îl asvîrleau în șanț ca să-l umplă, scările le lipeau de pereții redutei și se urcau. Atunci de pe parapet Turcii, plecați spre Români, îi străpungeau cu baionetele, îi isbeau cu topórele în cap, îi loveau cu patul puștii, și se răsturna Români cu scări cu tot în șanț.

Redutele înăuntru lor au adăposturi: de-a curmezisul lor pământul e lăsat întreg în formă de cruce, ca niște pereți groși care împart reduta în chip de odăi. Intr'acești pereți sînt săpate ganguri și'n ganguri ținea Turcii muniția, acolo dormeau pe timp de plóie.

Redutele au pe partea cea mai veghiată o gură, pe sub pământ, pe unde intră și ies Turcii în șanț și din șanț afară pe deal.

V.

Și s'au asvîrlit flăcăii noștri cu vitejescă urgie asupra redutelor și le-au smuls din mîna păgânilor.

Povestea răsboiului nostru e povestea cuceririi redutelor, căci lupte la larg n'am purtat cu Turcii ca'ntr'alte răsboie câte le-am avut cu ei. Tóte luptele au fost cu năvală dintr'o parte, nu cu isbire de oști dintr'amîndouă părțile.

Năvalele cele mai de căpetenie din tot răsboiul au fost la Grivița, la Plevnița, la Rahova și la Smârdan. Tóte s'au petrecut cam într'acelaș fel.

Grivița și Plevnița erau două redute spre răsărit dela Plevna. În ziua de 30 August au sărit toate puterile creștine, Ruși și Români de-odată, asupra redutelor lui Osman. Rușii asupra celor de la Miază-zi, iar noi asupra celor dela Răsărit.

Acastă năvală a tuturor oștirilor, a vr'o opt-zece de mii de ómeni, se numesce lupta cea mare. A fost cea dintâiu a tuturor oștirilor, și cea mai de pe urmă. Noi am cucerit Grivița, și-am fost bătuiți la Plevnița, iar Rușii au fost bătuiți pretutindeni.



O încăerare pe sub redută.

Au murit în ziua acésta vr'o două-spre-zece mii de Ruși și la vr'o mie de Români.

La Rahova s'au bătut Români târđiú în tómnă, cam pela sərbătórea Arhangelilor; iar la Smârdan în iarnă după Bobotéză.

Rahova avea vr'o patru redute; pe două le-au cucerit Români, iar dintr'altéle două au fugit Tur-

cii ducând cu ei tunurile. La Smârdan aũ fost trei redute, și pe tóte le-aũ cucerit ai noștri cu baioneta.

Maĩ multă mórte a fost la Grivița. Vînătorii batalionului al doilea, cu dorobanții botoșeneni, s'asvîrliră asupra redutei. Vînătorii în frunte ochind cu pușca, dorobanții maĩ în urmă alergând în șiruri strînse de companie, fără să tragă cu pușca. Turcii îi trăsneau din patru locuri.

La șanțul redutei un rînd de Turci stătea în picióre pe cóma șanțului, iar altul în șanț. Aceștia trageau printre piciórele celor ce steteau pe cómă. Tot așa pe parapetul redutei.

Potopiți de focul turcesc, ai noștri n'aũ apucat s'ajungă nici până la șanț. Se umpluse locul de morți. Români s'aũ dat îndărăt după o movilă.

După scurtă vreme aũ năvălit iară. Acum săriră și dorobanții din Roman și cu toții isbutiră să intre în redan, dar când aũ voit să iasă din el și să alerge spre redută, așa i-aũ pustiit de tare Turcii, că trebuiră să se dea iarăși îndărăt după movilă.

Turcii fugăriți din șanțuri, s'aũ întors în ele.

Acum săriră Români a treia óră, vînătorii, dorobanții din Botoșani și Dorohoi, cei din Roman și Băcău, ajutați și de regimentul al cincilea de linie.

Era prăpădenie negrăită. Români se împedeau de morții lor; se făcuse dealul roșu de sînge, și era un fum de pușcă de te 'neca, iar urletul tunurilor îți lua auđul. Cădeaũ ca frunzele ai noștri, dar alergau cât îi ținea răsufletul și-aũ intrat în redan și-aũ ieșit din el, și-ar fi ajuns la șanțul redutei, la luptă piept la piept, dacã nu le soseau Turcilor într'ajutor Harapii trimeși de Osman.

Și când s'aũ asvîrlit buzații de Harapi, cei ne-

grii ca tăciunele, aŭ rărit pe-ai noștri și i-aŭ dat îndărăt. Și iarăși s'aŭ adăpostit Moldovenii după movilă, acum striviți cu totul, numai apă de oboșiți. Muriseră vr'o patru sute dintre ei, și peste o mie parte zăceau ciunțiți, pe sub redută, parte se tîraŭ spre ambulanță.

Și nu s'aŭ lăsat. Aŭ sărit a patra óră. Acum porniseră și Rușii, să ocoléscă reduta. Și în sfîrșit aŭ răsbit printre morți și căduți lor, aŭ alungat pe Turci din redan, aŭ ajuns la șanțul redutei, aŭ sărit în el, și cum se umpluse șanțul de morți, aŭ pus scări și s'aŭ urcat pe redută, și-aŭ intrat în ea.

Ce-a fost acolo în redută, numai Dumnezeu o scie cu de-amănuntul.

Așa a fost la Grivița. La Smârdan tot așa, dar aici isbutiră ai noștri, două regimente de linie și dorobanții din Brăila și din Rîmnic, de la năvala din-tâiu. Ceii din redutele Rahovei n'aŭ așteptat lupta piept la piept: când aŭ văduț pe dorobanții din Ilfov și din Muscel că tot vin, aŭ fugit cu tunurile. Pe câți n'aŭ apucat să fugă i-aŭ ucis dorobanții.

La Grivița aŭ pus mîna Români pe patru tunuri și pe un stég. Turcii parte aŭ fugit parte aŭ murit în luptă, așa că Români n'aŭ prins Turci.

Aŭ prins mulți la Smârdan. În fie-care redută aŭ pus mîna ai noștri pe câte două tunuri — de tóte șése — și aŭ prins la vr'o mie de Turci, căci n'apucaseră să fugă, fiind copleșiți de tóte părțile. Când aŭ intrat Români în redute, aŭ găsit pe Turci într'un colț; își aruncaseră puștile și stînd în genunchi se rugău Aman, aman!

La Rahova prin redute n'aŭ prins Români nici Turci nici tunuri, căci fugiseră Turcii de cu vreme.

Dar i-aŭ prins Româniŭ a doua-ŭi la Hîrleŭ, cu tunurŭ cu tot, precum voiŭ povesti mai tîrŭiŭ. Voiseră Turciŭ să fugă la Vidin ŝi-aŭ încăput pe mâna dorobanŭilor din Mehedinŭi.

VI.

Am purtat însă ŝi lupte de apărare, adică Turciŭ aŭ fost cei ce aŭ năvălit, iar noi le-am ținut calea. Așa a fost la Grivița, la Hîrleŭ ŝi la Inova.

Precum aŭ sciut Româniŭ să dea năvală, tot așa s'aŭ priceput ŝi cum să ție piept.

După ce aŭ cucerit ai noștri Grivița, Marŭi séra, Turciŭ din Plevnița aŭ tot împrôscat pe Româniŭ cu plumbŭ ŝi cu ghiulele cât a fost nóptea de mare.

Miercurŭ diminéța, până'n ȝiuă, Turciŭ din Plevnița aŭ pornit cu multă putere asupra Griviței în care se aflaŭ Româniŭ abia de-aséră.

Veniră hoștesce, cu liniște ŝi cu umblet pe brâncŭ. Româniŭ obosiŭ de lupta de ieri veghiaŭ cu ochii de jumătate închiși, iar Turciŭ nădăjduiaŭ să-i isbescă pe neașteptate.

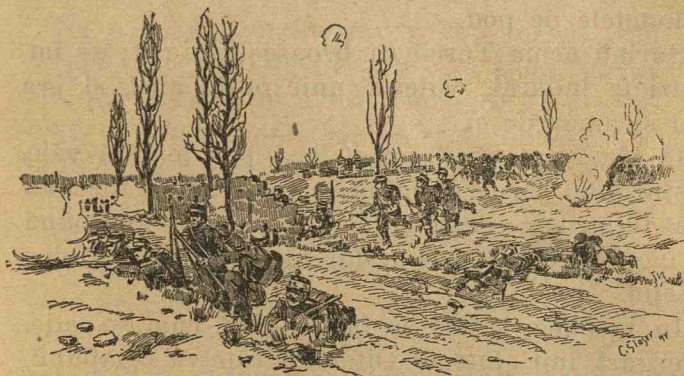
Dar nu le-a fost Turcilor de nici un folos umbletul. Româniŭ i-aŭ simŭit; aŭ sărit la arme ŝi i-aŭ primit cu plóie de plumbŭ. După vr'un cés de luptă Turciŭ, lăsând o mulŭime de morŭi pe câmpie, aŭ rupt-o la fugă.

De data asta am fost ŝi noi mulŭi, ŝi lauda ni se cuvine mai ales pentru veghiarea ŝi graba cu care am sărit la arme. Alt-fel însă a fost la Rahova, la podul Hîrleŭului. Aici Româniŭ erau numai o mână de ómenŭ, iar Turciŭ vr'o patru-cinci

mii și cu toate acestea n'aũ putut rupe printre ai noștri. La Hirleț am arătat și noi, că scim să batem cu puțini pe mulți.

Lucrul a fost așa. Turcii din Rahova, strîmto-rați din toate părțile de Români, aũ voit să fugă peste noapte la Vidin. Aveaũ un singur drum, peste apa Schitului.

Românii prin iscoditori aũ prins de veste că Turcii aũ gând de fugă, și aũ pus dincolo de rîu în capul podului un batalion de dorobanți, ca să le



Pe câmpia Inovei.

închidă calea. Totă noaptea aũ așteptat mehedințenii pe Turci. Se vede că Turcii bănuiau că Românii n'o să-ı lase să fugă în bună pace, de-aceea și-aũ ales vreme de fugă în faptul dimineții. Credeaũ, că vor găsi pe mehedințenii obosiți de nesomn și negătiți de năvală.

Mehedințenii își făcuseră șanțuri și steteaũ pitiți. Auđiseră de departe tropotul cailor și scârțitul

carelor, dar aũ lăsat pe Turci în pace până în capul podului. Atunci aũ început se descarge puscile.

Turcii deschiseră și ei focul și intrară pe pod. N'aveaũ altă cale; trebuiaũ să răsbească pe aici, și periaũ cu grămada și se tot îndeseaũ pe pod.

Ar fi fost vai de Olteni, dac'ar fi slăbit focul și dac'ar fi apucat Turcii să treacă podul.

Mai mult de un ceas s'aũ svîrcolit acolo. Nu s'aũ lăsat nici unii nici alții. În urmă mehedințenii vëdënd că Turcii aũ să-ı copleșescă, și-aũ luat inima în dinți și-aũ eșit din șanțuri. Aũ năvălit cu baionetele pe pod.

Săriaũ acum Turcii ca broascele în rîu; se imbulziaũ îndărăt, cădeaũ unii peste alții, și era vai și amar de ei.

O sëmă apucaseră să-și facă pod mai la vale, rësturnând carele cu făină în apă. Tunarii turci aũ luat tunurile pe brațe și le-aũ trecut prin apă până 'n piept. Vrednici oșteni, dar nu le-a fost de folos vitejia.

În vremea acésta se făcuse diuă cum se cade. Alergară într'ajutorul Oltenilor câte-va compănii, eșiră la iveală și călăreții noștri, iar tunurile începură să isbească în mulțimea de Turci care trecea peste podul făcut din care.

Din toată Turcimea nu s'aũ ales nici zece la un loc. Câți nu s'aũ înecat și n'aũ fost uciși de plumbi și de ghiulele, aũ ajuns pe mânilor călărașilor.

Românii aũ pus mâna pe mulți Turci, pe tunuri, pe puscă, pe vr'o sută cincî-deci de care cu făină și cu orez, cu plumbi și cu praf de pușcă, pe o mulțime de boi și de cai.

VII

Să vă spun acum ce a fost la Inova. Păţania de aici e învăţatură chiar şi pentru cei orbiţi de ură, că Românul se teme mai mult de ruşine de cât de mórte.

A doua zi după cucerirea redutelor şi a satului Smârdan, Turcii aũ venit de douë orĩ asupra Românilor, void să-ĩ alunge din sat şi să le smulgă redutele.

De rîndul dintaiũ era se ne mergicã rëu. Aĩ noştri eraũ puţinĩ şi aveaũ câte şapte plumbĩ de om, iar Turcii câte o sutã cincĩ-đeci fie-care. Şi veniaũ cu mare iuţime. Ce să facã Româniĩ? Puţinĩ eraũ, plumbĩ n'aveaũ. Românilor li se dase poruncã să nu tragã în Turci, ci să-ĩ aştepte pânã ce se vor apropia de ajuns şi apoi să sarã cu baioneta. Flăcãii însã nu şi-aũ putut ţine inima şi aũ tras de şese orĩ una după alta. S'aũ pomenit că mai aũ un singur plumb, iar Turcii le stricarã socotela : se opriserã la vr'o şese sute de paşi şi trăgeaũ cumplit spre Români. Nu s'apropiaũ, ca să intre în baionete, iar Românilor le era peste mână să iasă din adăposturi şi să alerge atãta drum prin plõia de gloanţe.

Atunci sosirã câte-va companiĩ de Români, ca să ajute cu plumbiĩ lor—tot câte şepťe de om !—celor din şanţuri. Turcii ne avënd de unde să scie, că aĩ noştri n'aũ plumbĩ, s'aũ speriat de companiile carĩ sosiserã şi aũ plecat îndãrãt.

De-ar fi avut aĩ noştri gloanţe, cum s'ar mai fi asvirlit după Turci şi i-ar fi luat la gónã cât e câmpia!

De rîndul al doilea Româniî aveaû plumbi din belşug, dar Turcii veniseră de patru orî mai mulţi cu tunurî şi cu mai multă îndrăsnélă. S'a încins o luptă de glónţe, în tótă legea. Turcii ne băteaû şi cu tunurile, şi mulţi Români pieriră apărând şanţurile lor.

Turcii se îndărătницеaû tot mai cu nădejde. Vidinul era aprópe, şi din el puteaû sosi în tótă clipa batolióne turcescî. Era rěu de noi.

Atunci săriră dorobanţiî şi din drépta şi din stînga, în cóstele Turcilor. Turcii, adunaţi la un loc, între trei focurî, se frămîntaû în loc, şi nu se lăsaû. Dar iată, că rėsăriră de odată călăraşii noştrii Suceveniî şi se 'ndesară în Turciî.

Isbiţi cu vîrtute din tóte părţile, Turcii apucară la fugă, petrecuţi de călăreţiî noştrii cari îi tot îndemnaû cu sabia să fugă mai iute.

Şi cu atâta spaimă fugeaû Turcii, că póte fug şi astăđi, dacă mai trăesc. Nu s'aû mai arătat nicăiri de atunci prin părţile Vidinului. Acésta a fost cea din urmă luptă a Românilor în tot rėsboiul.

VIII

Eû n'am de gând să vė povestesc nici tóte luptele, câte le-am purtat, nici pe rînd cum s'aû întâmplat. Vė spun aşa, când de ici când de colo câte o luptă, cum îmi vine în minte.

De alt-fel vrednicia oşténului nu s'arată numai în luptă şi în mergerea spre pieire, ci 'n multe altele. Imi aduc aminte de-o vrednicie a dorobanţilor, de

care s'a u mirat străinii. Anume: îndărătnicia cu care ținea u să nu-și piardă pușca.

La pușcă ținea u Românii mai mult decât la viață. E adevărat că în răsboi u singurul sprijin al soldatului e armă, singura sa mântuire, și de aceea o prețuesce așa de mult.

Dorobanții, însă, erau peste măsură de îndărătnici, când era vorba să-și dea pușca. Când căpitanul Crăcalia a luat din mâna unui dorobanț pușca și a început să înainteze trăgând, dorobanțul



La redutele Rahovei.

s'a ținut după căpitan, cu neîncredere și cu vădită mâhnire. Dorobanțul a fost rănit; dar abia ținându-se, mergea înainte, să-și vadă sôrta puscii. Iar când a cădut căpitanul ucis, dorobanțul i-a smuls pușca și a cădut grămadă jos, dându'și sufletul. Voia să moară cu pușca în mână.

Răniții, cari își trăgeau sufletul, se târau după pușca lor, pe care o scăpaseră. Și cea mai gro-

zăvă durere a lor era, să-î ducă la ambulanță fără pușcă. Se împotriveau să fie ridicați din locul unde căzuseră dacă n'aveau pușca în mână. Și, întinsi pe targă, murind, ei se gâlceveau cu sanitarii: aceștia cereau să lase pușca pe câmpie — căci îi împiedica în umbletul lor—orî să le-o dea lor în spate. Răniții se împotriviau, strîngînd pușca în brațe; nu voiau nici măcar s'o pue alături de ei, pe targă.

Cei ce se puteau tîri singuri pînă la ambulanță treceau întîi pe la comandanți, ca sa le dea în sîmă pușca. Voiau să fie sciut de toți, că ei n'au asvirlit arma și că și-au făcut datoria. S'a întîmplat de multe ori, că în corturile ambulanței sosia cîte un soldat, așa de greu rănit, în cît cădea lungit și fără răsuflet la piciorle doctorului, și abia putînd să dică: «Uite pușca mea domnule doctor», muria gemînd. Iar pe câmpul de luptă, cînd se întîmpla ca ai noștri să se retragă, fără să-și pótă culege morții și răniții, cei căduți se rugau de cunoscuții orî de prietenii lor cari erau teferi, să le ia puscile: «du și pușca mea, și spune-î căpitanului a cui e, să nu creadă că am lăsat-o în mîna Turcilor». Era destul de jalnic lucru pentru ostașii cari se retrăgeau, să lase pe frații lor răniți pe câmpie, nesocotindu-le rugările să-î ia cu dînșii. Le făceau atîta bine, că le luaș puscile.

Și așa s'a făcut, că noi am perdut în răsboi puține puscî. «Trebue să dau sîmă de ea, că e a stăpînirii», zise la Vidin un soldat, care zăcea pe cîmp, cu amîndouă mîinile ciuntite din umeri, fără pușcă — i-o luaseră Turcii—și nu se plîngea de durerile peirii care îl năpădea, ci de lipsa puscii.

Ale lor nu și le pierdeaŭ, dar de-ale Turcilor aduceaŭ destule. Era mare vitejie pentru ei să smulgă pușca Turcului, și cel ce smulgea mai multe, era mai cu vază în companie. Unii erau cuprinși de lăcomia să mērgă în foc numai anume ca să smulgă puscă turcescă și să le arate tovarășilor. Mare riset a fost la Smârdan, când un doboranț s'a întors din luptă cu vr'o două-zeci de fesuri. «Cum Dumnezeu le-ai adunat tu pe-atâtea?» l-a întrebat un căpitan. «Mi-aŭ luat pușca; și ca să nu dică aștia, că nici n'am fost în foc, am adunat fesuri de turci morți, ca s'arat c'am fost la peire».

Odată, la Grivița, un căprar, după ce s'a văduț fără pușcă, s'a repețit la un ofițer turec, pe care-l vedu mai întâiu, și punēndu-i piedică l-a trântit și l-a sugrumat.

La apel căprarul n'avea pușcă, dar în schimb avea două revolvere și peste brîu era încins cu o sabie de ofițer turcesc.

Chipiurile și căciulele și le perdeaŭ mai des. Era lesne să le cađă chipiul ori în vâlmășeală, ori fiind asvîrlit de câte un glonț, și nu era cuminte lucru să zăbovesci căutându-l. Mai ales în vâlmășagul luptei piept la piept, până să te pleci după chipiū, dai vreme dușmanului să-ți sfărîme capul cu patul puscii. Perderea chipiului nici nu se băga în seamă.

S'a întâmplat la al doilea atac al Griviței, că un soldat rănit la picior se dete de-o parte și stând pe un rēzor s'a descălțat de-o cismă, ca să caute rana, apoi și de ceealaltă, cređēndu-se rănit la amēndouē piciórele. În vremea aceasta Româniū fură împinși îndărăt. În grabă, soldatul n'a apucat să se încalțe și a început să fugă desculț. Acesta e

singurul soldat care și-a pierdut în timpul luptei cismele, iar pățania lui rămase de vorbă, și toți cunosceaă «locul unde și-a perdut ăla cismele».

VIII

Dar știu și altă vrednicie, care alături cu ascultarea și cu iscusința sunt temelia puterii oștirilor, și pe care au dovedit-o oșteniile noastre, mai ales dorobanții. Acesta e ținerea unul la altul.

E adevărat că e mai aproape cămașa de cât surmanul, și când ești ajuns la rău te gândești întâiu la tine și apoi la alții.

Dar să te gândești numai la tine și te bucuri că tu scapi, primejduind pe alții și lăsându-i în strîmtóre, asta nu e nici omenesce nici creștinesce.

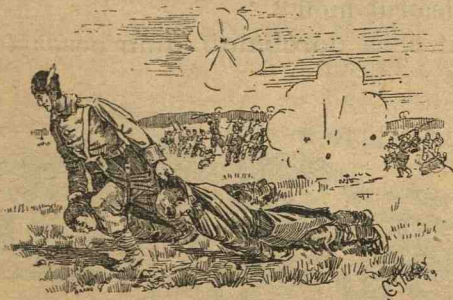
La Plevnița s'a întâmplat în ziua luptei celei mari, că un dorobanț rănit la picior, dar încă în putere să umble schiopătând, a dat în drum de alți doi dorobanți care se luptau cu mórtea. El gândea, că dacă i-ar duce la ambulanță în grabă, póte și-ar veni ómenii în fire.

Dar din urmă veniau gloanțele turcesci. Zăbava era cu primejdie, el obosit și slab, iar Bași-buzucii eșiseră din reductă ca să omóre pe Români căduți pe dél.

Ce s'o mai fi gândit, nu știu. Dar a apucat de gulerul hainei pe cei căduți, unul dincoace și altul dincolo, și a început să-i tărăe după el. Și-i șueraă gloanțele pe la urechi. El ar fi putut să scape, fugind ori tîrîndu-se pe brânci, dar îi era de cei doi.

În urmă l'a isbit un glonț și el cădu mort. Sa-

nitarii l-au găsit acolo întins între ceialalți doi, morți și ei. Și atâta de tare își încheștase mâinile în haina fărtașilor, în cât nimeni n'a fost în stare să i-le deschidă și au trebuit să taie hainele pe lângă pumni încheștați, ca să-l pôtă descurca. Și l-au îngropat așa, cu pumni strînși, avënd în fiecare pumn câte o bucățică de haină.



De pe dél la ambulanță.

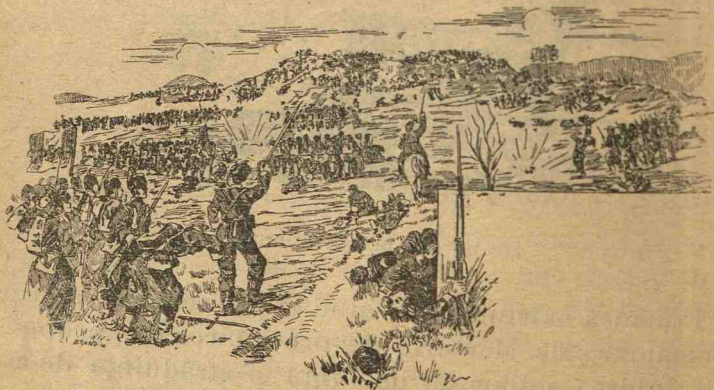
Frumósă mărturie o să aibă el pe ceealaltă lume, în mâinile sale. Mărturie despre iubirea de-apropé-lui, iubirea soților săi de luptă și străduința de-a sări pentru altul.

Pildă înălțătoře de inimă a fost purtarea dorobanșilor în răsboi, când era vorba să nu se lase unul pe altul la rău. V'ași putea spune multe întimplări, care să stea mărturie în fața lumii, cât de alipit e Românul cu inima de soții săi.

Spuneaū doctorii străini, veniți de prin lume ca să vadă răsboiul, că în viața lor n'aū să uite pe dorobanșii care erau aduși de sanitari la ambulante. Care dorobanș cum intra în cort, se uita în-

tâiu împrejur să vadă cine dintre-ai lor e rănit. Apoi începea să întrebe pe doctori, cum îi merge cu rana lui Ion și lui Petre și lui Pavel, că sînt din satul lui și i-a vădut cădînd. Intr'un târziu de tot, după ce se plîngea și se tînguia de sôrtea tuturor pe cîți îi cunosea, într'un târziu se gîndia și la sine și întinđînd piciorul cu osul strivit de o ghiulea, ȃcea înduioșat : Ia veđi, domnule doctor, ce e cu piciorul meu ?

Adevărat e, că dorobanții dintr'aceeași compa-



Pe délul Plevniței.

nie erau mai toți rude între ei. Unchiul era alături cu nepotul, nașul umăr la umăr cu finul, cuscru lîngă cumetru, cumnații la un loc, dincolo la un loc doi veri, doi vecini cu casa în sat, prietini din copilărie și cunoscuți cu toții. Era frumoșă oștea dorobanților, și nicăeri în oștirile străine nu s'a întîmplat să fie o potrivire așa de fericită a oștenilor, ca la noi.

Și e lucru de înțeles, că dorobanții țineau unii la

alții mai alt-fel decât oșteniî de linie, cari de cele mai multe ori erau adunați cu furca, precum se întâmplă pretutindenî în oștirile de linie, unul fiind dela Răsărit și altul de la Apus.

Cu lacrimile în ochi povestea un doctor român, ce-a vădut el odată la Grivița.

Înainte de luptă se tot plângea un dorobanț cătră altul, mai tînăr, că a visat rău de câteva nopți și că scie de-a bună seamă că va fi ucis în luptă. Cel mai tînăr îi dicea : Nu mai fi copil ! Fă-ți suflet și nu te lua după visurî. Pe timpul luptei s'a întâmplat că un Harap sări cu baioneta spre dorobanțul cel ce-și visase mórtea, și era gata să-l străpungă, dar atunci dorobanțul cel tînăr s'asvîrli spre Harap răsturnându-l pe spate cu o isbitură din patul pușcii. Intr'aceiași clipă însă, el fu isbit cu baioneta de alt Ture în spate de-asupra șelelor, și cădu fără simțirî.

Când l'aũ adus la ambulante, doctorul vėdu că bietul dorobanț e pierdut, și că mare lucru de va trăi câteva ceasurî. Și spune doctorul : «Când și-a deschis ochiî, m'a întrebat, trăgėndu-și sufletul : ce e cu dorobanțul cutare, a murit în luptă ori trăesce ? Intreba de cel ce visase că va muri. Eũ nu sciam nimic, dar i-am rėspuns că e viũ și tėfěr — cu tóte că, după scirile de mai tırziũ, el era mort pe cãmpul de luptă — și atunci s'a liniștit omul. Eũ mor, domnule doctor, dice el, știũ eũ bine că mor, dar îmi pare bine că am scãpat de mórte pe bietul om, că era să-l străpungă Harapul ! Eũ sînt flăcãv, el om însurat și are copii și era să-î rămână copiii pe drumurî. Îmi pare bine că trăesce, dice flăcãul și — muri.

El muria, și se bucura de vieața altuia, să ferică că a mântuit cu mórtea sa pe altul!

M'am întristat că doctorul nu scia să-mă spue numele acestu dorobanț. Era din Mușcel, atâta scie. Vrednic a fost flăcăul acesta să fie pomenit prin tóte cărțile némului nostru, ca vecinic să-î rămâie numele și fapta de laudă și de pildă cât or vecui Români pe lume.

IX.

In răsboiú dușmanul ți-e dușman numai câtă vreme are armă și se apără. Indată ce asvîre arma și se dă prins, orî după ce-a cădút rănit și se luptă cu durerile orî póte cu mórtea, trebuie să ai milă de el, ca de orî-ce om. Nu e creștinesce să-l batjocorescî orî să-l omorî.

In fierbințéla mâniei, se întîmplă că soldații omóră fără milă pe dușmanii care se dau robî și chiar pe răniții cari se svîrcolesc în țărînă. Dar mânia e una, și volnicia e alta.

In răsboiú se jócă sórta cu ómenii, și se póte ca biruitorul de ađi să fie biruit mâne. Iar dacă ești rănit, și'n loc de apă dușmanul îți dă o lovitură cu patul puscii, și'n loc să te ajute să te ridici, te străpunge cu sabia, e acésta lucru de om? Ce-ți dorescî să nu ți se întîmple, să bagî de sé-mă să nu se întîmple nicî altuia.

Turcii s'aú purtat neomenesce cu noi. Și-aú bătut joc de cei morți ai noștri, maî ales la Plevnița unde ne-aú biruit de trei orî, rămânênd cei răniți în puterea lor. Aú tăiat cu topórele pe maiorii

Șonțu și Nicolae Ion, pe căpitaniî Năstase și Mă-răcinénu, iar pe câți soldați i-or fi tăiat așa, după mórte, Dumneđeũ scie.

Impușcaũ în glumă, luându-se la întrecere, pe rănițiî noștri, cari zăceaũ pe sub redutele lor; trimiteaũ pe Bași-buzucî să omóre pe biețiî Români cari rămâneũ pe délurî cu glónțele 'n ei, pe cei ciuntiți de vii de ghiulele. Pe cei prinși îi batjocuriaũ, îi omoraũ de vii, îi dumicaũ bucăți. Pe un oficer rus în Plevna l-aũ pus să fugă, după ce i-aũ spintecat burta, și rîdeaũ cu hohot cum se împiedeca omul în mațele ce-î curgeaũ din el.

După lupta cea mare aũ rămas morțiî noștriî în prėjma bătaii puscilor turcesci vr'o trei sęptămâni, de se umpluse văzduhul de miros greũ și s'adunaseră corbiî munților ca un nor pe câmpie. Turcii nu lăsaũ pe sanitarî noștri să se apropie de redute ca să culégă morțiî, și împușcaũ și în sanitarî și 'n doctorî. Pentru acęsta ne-am plâns tuturor stăpînirilor, ca să vadă lumea cine sunt Turcii.

De géba a scris Domnitorul nostru lui Osman, să lase pe sanitarî s'adune morțiî. Osman a răspuns, că nu póte, de témă ca nu cumva sanitarî apropiindu-se de redute să-î ispitéscă din ochi așezarea și puterea reduteilor.

Numai după ce s'aũ îmbolnăvit Turcii de miros greũ și n'aũ putut să mai trăiască în putređirea cărnurilor, s'a îndurat Osman să ne dea voe să îngropăm morțiî.

Asta a fost o pată pe numele cel strălucit al lui Osman. Vitéz om și cuminte, dar la suflet tot păgân.

Turcii se lăudaũ într'o vreme ca aũ în Plevna vr'o trei sute de flăcăi de-aî noștri prinși în răs-

tîmpuri. Dar cînd a  intrat o tirile n stre în Plevna, n'au găsit nici un Român. Se vede că pe to i   sf r sise de  ile Osman.

Noi am fost cu totul alt-fel. In aprinderea m niei a  mai alunecat  i-ai no tri să-  piardă cum-p tul. Intr'  reductă la Sm rdan, flăcăii am ri i de r ul ce li-l făcuse focul turcesc, s'au năpustit pe Turcii cari  i  asv rliser  armele  i steteau în genunchi cer nd iertare,  i i-au străpuns cu bationetele. Dar îndată ce  i-au luat s ma, s'au oprit.

Sanitarii no tri aduna  de pe c mpie tot cu aceea i inimă pe Turci ca  i pe Români,  i i duceau în spate la ambulan e,  i culca  într'acela  pat  i le da aceea i m nc ri. Doctorii c uta  pe Turci ca  i pe Români,  i nici nu le r s ria g ndul în cap să facă deosebire între ei  i-ai no tri.

A a e creștinesce.

Turcii scia  bine ce fac ei cu ai no tri  i s'astepta  s'  pată tot a a. Se  mpotrivia  din răsputeri să fie duși de Români la ambulan e.

După c derea Plevnei, pe  esul dintre ora  și Vid, doctorii no tri găsiră un oficer ture scăldat în s nge, tăvălindu-se de dureri pe zăpadă. A  voit să-l rădice  i să-l ducă la spital, dar oficerul ture se  mpotrivia  i răcnea par'că ar fi fost dus la junghiere,  i în gróza lui se prindea cu m na de zăpadă ca să nu-l ridice ai no tri.

Pe dealul Bucovei, tot într'aceea i  i, căi-va oficeri v  ur  pe un doroban   in nd de m nec  pe un Turc tr ntit jos. S'apropiară de el, cre nd că bate pe Turc.

«Nu-l bat» răspunse dorobanțul, fer sc -m  Dum-

nețeș de păcat! Dimpotrivă, vrea să-l duc cu binele, la ambulanță, că e rănit, și nu vrea de loc.



Turcul s'a ridicat în genunchi. Era bătrîn, de vr'o șase-zeci de ani, cu barba albă peste piept, și plângea și ținea mâinile împreunate, rugându-se în limba lui să nu-l omóre. Aî noștri i-aŭ vorbit blând, că dóră va pricepe că nu-î va face nimeni ni-

mica alta de cât binele, și-î arătaŭ că-î vor lega rana din care curgea sânge. Turcul tremura din tot trupul și se ruga tot mai văcărindu-se. Un oficer îi dete o țigară, semn că Româniî nu-î voesce rēul; dar Turcul n'a voit să primescă țigara.

Și Româniî făceaŭ tot așa, când cădeaŭ în mâ-nile Turcilor, dar ei sciaŭ la ce se duc. Era alta.

Pe prinșiî turciî îi aveam în milă și'n cinste. Cei robiți la Plevna mulțumeaŭ lui Dumnezeu, că aŭ ajuns robii noștri. Oficerii români aŭ dat oficerilor turci loc în corturile lor, steteaŭ de vorbă prietenesce cu ei. Iar dorobanțiî împărțiaŭ lemnele de foc, pânea și tutunul cu soldațiî turci.

Un doctor povestese o întâmplare frumoasă, pe care a vėdut-o la Turnu-Măgurele. Prinșiî turci erau pe o câmpie, păziți de dorobanți, și n'aveaŭ voe să trecă peste un anumit loc. Dorobanțiî aveaŭ

porunca să împusce de-adreptul orî pe cine ar încerca să trecă. Intr'o zi un soldat turc a vădut un muc de țigară aruncat dincolo de linie, și a dat să trecă linia să-l rădice.

Doctorul a înlemnit, știind ca dorobanțul are porunca să tragă. Dar flăcăul nostru în loc să pue pușca la ochi, s'a plecat și, rădicând un băț care-î era din întîmplare la picióre, a amenințat cu bățul pe Turc, ca un părinte pe un fiu neascultător. Iar Turcul s'a dat îndărăt, înțelegînd amenințarea acésta așa de blîndă și de omenescă.

Afară de Turcii prinși de noi, în luptele de la Rahova și Smîrdan, ni s'aũ mai dat vr'o zece miî dintre cei prinși la Plevna, iar de vr'o trei orî pe atâția li s'aũ cuvenit Rușilor. Prinșii găzduiți de noi, pînă după încheierea păcii, aũ dus-o așa de bine, în cât plîngeaũ la plecare și mulți nici n'aũ plecat de loc în țara lor.



3. TUNARII ȘI SĂPĂTORII.



X

Cu două lucruri am întrecut noi pe Ruși în război. Cu tunurile și cu iscusința adăpostirii.

Rușii aveau multe tunuri la Plevna, pôte și de cincî orî mai multe, dar mai slabe la faptură și mai scurte la bătaia ghiulelei. Nicî nu țineaū eî la tunuri.

După obiceiul de război al lor, Rușii n'au răbdarea să tot lovască pe dușman cu ghiulele. Indată ce-l vîd, sar pe el cu baioneta.

Și la Plevna aū voit să sară așa, chiar a doua și după împreunarea oștirilor noastre cu ale lor. De gēba le spunea Domnitorul

nostru că redutele sunt prea tari ca să le iaî cu iureșul, că vitejia și îndrăsnēla năvălirii e fără

folos când ai să te urci pe ziduri, în focul pedestrimii dușmane. Cu mare greu a putut să-le abată gândul de năvală cu pripă. Și așa redutele au fost bătute cu tunurile trei zile, iar a patra zi tot s'a dat năvală, după placul Rușilor.

E adevărat, că la năvală ei sunt iscusiți și se duc orbesce. S'a învătă așa, poate, unde au oștiri mari și biruesc pe potrivnic cu mulțimea.

A rămas însă dovedit la Plevna, că mulțimea și năvala nu aduc nici un bine, când dușmanul se scie adăposti cu iscusință.

Noi am avut tunuri mai trainice, cu bătaie mai lungă. Ne erau la fel cu ale Turcilor. Și trăgeau bine Turcii. Dar se vede că având obuzurile cumpărate de mult, le-au ținut fără nici o grijă și li s'a stricat, așa că abea jumătate din ele luaă foc,

Domnitorul nostru își pusese tot sufletul să aibă tunuri bune, iar oștea tunarilor să-i fie alésă. Și se și uitaă Rușii cu cōda ochiului la tunarii noștri: flăcării toți voinicii și isteți la umbletul cu tunurile, caii puternici, îngrijiți și bine deprinși cu manevrarea, hamurile tari și frumoșe, iar tunurile de cea mai bună schijă. Apoi oficerii, toți până la unul, destoinici și cu învătătură de prin școalele ostășești ale străinilor.

La Vidin odată, Turcii au tras cu tunul de mai multe ori spre adăposturile noastre de la Calafat. Ai noștri au tăcut, dar unul dintre oficeri, mai mult în glumă, a țintit cu tunul drept în gura unui tun turcesc și a tras. Tunul turcesc s'a sfărîmat, iar Turcii și-au scos tunurile de unde le aveau și s'a ascuns.

Și la Smârdan s'a petrecut una tot așa, a doua

și după cucerirea satului. Turcii se întorsese cu multă urgie asupra adăposturilor noastre. Nu trebuia mult și ne-ar fi biruit. Se dase poruncă tunarilor noștri să-și mântue tunurile și să fugă.

Atunci un oficer, bun ochitor, întorse tunul și ținti în gura unui tun turcesc care sta mai îndrăsneț în fața Românilor.

A nemerit drept în gură; tunul a sărit țândări în toate părțile, tunarii și caii aș sburat spre cer. Acest lucru atâta spaimă a băgat în Turci, că și-au adunat companiile și-au rupt-o la fugă.

La Vadin, în redută, erau mulți Turci și, când aș văcut că vin Români, aș sărit cu toții pe parapet. Ne-a fi dat mult de lucru până să-i alunghăm. Dar un tun de-al nostru așa de bine a fost îndreptat în redută, că la a doua împușcătură obuzul a nemerit în grămada cu iarba de pușcă, din mijlocul redutei. Mulți Turci aș sărit în aer, cu pământ și cu lemne în amestec, iar ceialalți aș fugit.

Tunarii noștri aș avut mult de lucru. Aprópe patru luni s'aș tot gâlcevit cu Turcii de peste Dunăre, până să începă răsboiul în tótă legea. Iar la Plevna alte trei luni aș tot bătut spre redute.

Tunarii își făceau șanțuri adânci și largi; din pământul scos din șanț își ridicau parapeturi cu ferestruți pentru țevile tunurilor. Prin șanț dormeau făcăii și caii, își țineau hainele și munițiunile.

Când ești departe, cunoscă după fum de unde vine ghiuléua. Intăi veđi un norișor de fum alb care se rădică, apoi după vr'o două clipe și mai mult, auđi bubuitura. Obuzul, când se atinge de pământ, oră să sparge de-adreptul oră se învîr-

tesce ca o sfârléză și scurmă pământul dintâiu, și apoi plesnesce asvîrlindu-și aschiile și pământul scurmat în toate părțile. Omenii isbiți de pământul scurmat sau de aschiile obuzului mor, cad răniți ori numai îmbătați de cap, după cum au fost de aproape și după cât de tare au fost isbiți. Pe cei mai de aproape aschiile mari îi rup în două și-i asvîrl cât colo, le taie picioroale, îi ciuntesce.



In bătaia obuzurilor.

Pentru tunuri e mare primejdie să stea pe câmp deschis, în bătaia tunurilor vrășmașului. Ghiuléua străină ori omóră tunarii și caii, ori le fărîmă, sau numai le strică roțile și atunci, neputând să fie duse, ele cad în mâna dușmanului.

Indrăsnéță purtare a avut căpitanul Hertel pe délurile Griviței la 27 August, când Vaslueții și Ieșeni s'aú asvîrlit asupra redanului din fața Griviței.

Căpitanul vrênd să ajute pe dorobanți a alergat cu tunurile tot după ei pe dél, stând și trăgând spre redute, și iarăși plecând. Turcii din re-

dute aũ lăsat pe dorobanți în pace și aũ ochit cu tunurile spre tunurile nôstre, ne-aũ omorît toți caii, toți flăcăii, ne-aũ stricat roțile tunurilor și pe Herțel l-aũ trîntit la pămînt.

Atunci a venit cu alte tunuri căpitanul Lupașcu în góna cailor și stînd și el pe délul deschis, a tras spre Turci. Dorobanții aũ cucerit redanul, iar Lupașcu a alergat în urmă cu tunurile în redan și s'a adăpostit.

Pentru fapta lor, Impăratul Rușilor a trimes tuturor tunarilor câți aũ rămas vii, câte o cruce de-a sfîntului Gheorghe.

XI.

Tunarii își duceau tunurile într'un dél unde-va, și după ce băteau adăpostirile turcești cele mai apropiete și alungaũ pe Turci, și-le duceau pe altă cómă mai apropiată, și tot așa înaintaũ dintr'un loc într'altul spre inima puterii lui Osman. Eraũ pe multe déluri risipiți cu tunurile.

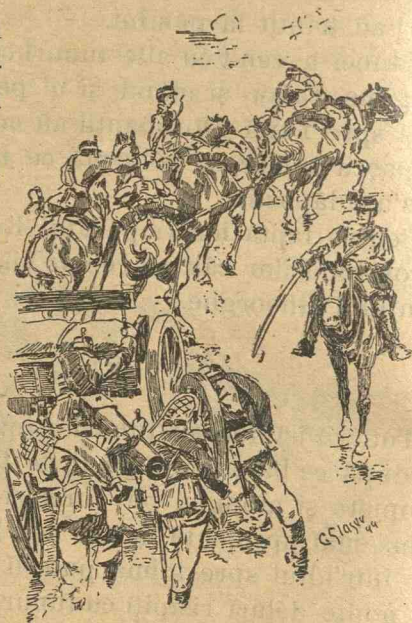
De multe orî săreaũ Turcii din redute cu tunurile asupra unei baterii românești și atâta o împroșcaũ, pîna ce siliaũ pe ai noștri să-și schimbe adăpostul într'altă parte mai scutită.

Schimbările de adăposturi le făceaũ nóptea, căci ziua îi vedeaũ Turcii și-î isbeaũ.

Ce greutate pe bieții ómenî! Rătăciaũ prin întunerec scoborînd văile și suind délurile, umblând în liniște ca să nu fie simțiți. Și se înămoleaũ tunurile pe déluri, caii nu puteaũ să le urnescă și flăcăii trebuiaũ să pue umërul. Ba se mai răsturnaũ tunurile și trebuiaũ ridicate pe brațe.

Și tótă munca asta o făceau pe plóie, pe ninsóre cu viscol, pe ger și'n puterea noptii!

Șanțurile de adăpost și le mai săpaú și ȓiua, căci n'apucaú să le isprăvéscă nóptea. Și săpaú mereú, iar pe de-asupra lor șueraú fără conținire plumbii, víjiaú obuzele. Dacă vr'un flăcăú ieșia, din întâmplare, numai cu un pas de sub acoperișul adăpostului, îl vedeaí căđênd isbit de glonț. Une ori câte un obuz cădea în șanț, scurma pământul și plesnea. Atunci toți flăcăii se împrăștiaú, căutând scăpare.

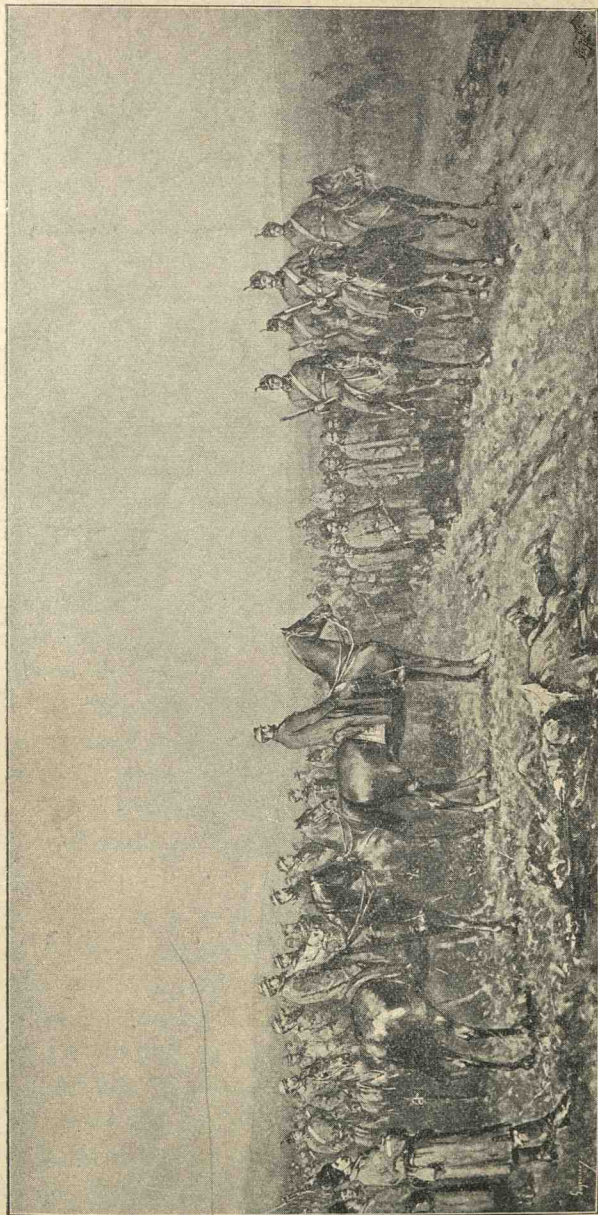


Pe délurile Plevnei.

Când își închipuește cetitorul tótă viața acésta neliniștită a tunarilor, gândesc că i se sbîrlește părul de câtă jale și liniște posomorită o fi fost prin bateriile nóstre. Și n'a fost jale de loc.

Povestește un sergent, care a fost rănit în șanț de o spărtură de obuz:

«Ne-am obicînuít iute-iute cu viața acésta. Tótă ȓiua steteam la tunurí ochind, și vorbeam de câte în lună și în sóre, ca și când n'am fi avut pe Turcí



Defilarea prizonierilor turci pe dinaintea Domnitorului
(După tabloul lui N. Grigorescu).

în față. Ochiam, dam foc, aduceam ghiulelele, fără să ne gândim la plumbii ce veniau.

Dar nici nu-î auđiam. Și ne șuerau peste cap par'că era plin vėzduhul de șerpă. Câte odată ȃi-
cea vr'unul: ia ascultă, mă, cum șueră! Și noi în-
cepeam să rıdem cu hohote. Ne înveseliam de su-
netul ghiulelelor. Numaı când venia câte un obuz
vijiind iute și pătrundėndu-te până'n öse cu zuză-
itul seü, ne plecam capetele fără voe, chipul ca să
ne ferim.

Când ochia oficerul și eșia ghiuleaua, nu ne pu-
team răbda să nu scótem capul peste parapet, ca
să vedem ce ispravă am făcut. Și când o vedeam
că isbesce în vr'un colț de parapet și asvırle pă-
mınt în redută, auđiai pe câte unul: Eı, na-vė, pi-
laf, Turcilor! și rıdeam cu toții. Iar când obuzul
nostru făcea zăpăcėlă orı spaimă între Turci, ne
tăvăliam de rıs.

Și așa, cât era ȃiua ne țineam de drăciı, par'că
eram anume puși să dăm cu tunul ca s'avem de
ce rıde. Și ne luam la întrecere cu tunurile, să scó-
tem pe ale Turcilor din adăpostire, și ce hohot era
când vedeam pe Turci sărind în vėzduh isbiți de
obuzurı.

Se întımpla și prin baterii câte una. Odată, mai
în marginea șanțului stetea un flăcău ținėnd doi
caı de căpestre. Și s'a întımplat să vie un obuz
și să cadă toemaı lângă flăcău, și spărturile obu-
zului aü omorıt și pe soldat și pe caı, împărțin-
du-ı bucățele și asvırlindu-ı în lături.

Dar asta nu ne strica inima. Ingropam pe cel
mort și ne apucam de rıs.

Ni se întımplau și lucrurı de care trebuia să

rîdî. Era unul dintre noi, un Vlăscean, tótă ziua cu luleaua 'n dinţi. Intr'o zi, singur scie cum, ajunsese mai în margine, şi atunci şşş! vine un glonţ şi-î asvîrle luleaua din gură, spărgându-i-o. «Ei uite-te, comedia dracului» dîse el, mîhnit, «acù cine să-mî dea mie o lulea?»

Iar ceialaltî ne strîmbam de rîs, cãci Vlăsceanul nu se gîndea la mórtea care-î trecuse pe sub nas, ci numai la lulea şi se uita la hîrburi, scărpinându-se în cefă.

Tunarii dîceaû obuzului purcica. Vorba asta a iscodit-o un sergent, Costache Popescu, la Calafat. Era glumeţ, şi de cîte ori venia ghiuleaua aşa de jos, în cât lua cu puterea vîntului chipiurile flăcăilor din cap, el striga: De ce n'ai prins-o, mă! Şi cînd venia altă ghiulea şi flăcăii se plecaû vîrîndu-şi capul în piept, le dîcea: Măi pe vine, băeţi, cã ne înghite purcica.

Dar într'o zi a venit «purcica» şi s'a oprit în Popescu. Vîjăise o ghiulea peste baterie şi Popescu tocmai dîsesese unuî voluntar de lângă el: ia întinde mîna şi-o prinde cã e minge! cînd sosi un obuz şi rupsé pe Popescu în douë, de peste piept, asvîrlindu-î capul la drépta şi trupul la stînga.

El a fost cel dintâiu care a murit dintre tunarii. El cunosceaû toţi în regiment, şi vorbă lui cu «purcica» a rëmas de poveste.

XII.

Iar iscusinţa Romînului de-a se adăposti în faţa duşmanului este o firéscă urmare a deşteptăciunii sale.

Domnitorul nostru, înainte de-a fi Domn al Românilor, măi văduse răsbóie și pricepea multe meșteșuguri istețe întru ale purtării luptelor. El se strădui să aibă, pe lângă artilerie bună, și oșteni pricepuți la ridicarea de întăriri și săpături de adăpost.

Când am intrat în răsboi, aveam o oștire de geniū măi bună și măi istétă decât a Rușilor.

Și măi aveam un lucru bun. Toți pedestrașii și tunarii aveaū pe lângă armă și câte-o sapă. Pentru asta ne batjocureaū Rușii, zicând că Româniū merg să se bată cu sapele. Dar la Plevna, într'adevăr cu sapele ne-am bătut, iar Rușii aū dat din colț în colț să-și aducă și ei sape.

Rușii aū stat multă vreme fără adăpostiri la Plevna, în bătaia pușcilor și a tunurilor. În ziua luptei celei mari, generalul Scobelef care trecuse cu cazacii Dunărea în not, cucerise o redută și câteva déluri dela Turci. Dar în urmă scoși din redută, Rușii rămăseseră de-odată pe délul deschis: înainte nu puteaū merge de focul plumbilor, îndărăt era și măi rău căci ajungeaū tot măi în focul drept al Turcilor, iar adăpostire n'aveaū.

Atunci, în gróza peririi, aū simțit și Rușii, care e binele pe care l'aū urmărit Româniū cu sapa lor. Rușii parte adunaū pe morții lor și făceaū din ei zid după care se adăpostiaū—și aveaū destui, căci periră peste șapte mii de Ruși acolo — parte se trudeaū să sape cu tesacurile un șanț cât-de-cât, și scoteaū pământul cu capacul bidónelor. Săpaū oficerii cu săbiile, scormoniaū flăcăii cu unghiile pământul, ca să intre în pământ.

Acest lucru nu li se putea întâmpla Românilor.

Ei, îndată ce nu puteau să mai înainteze de foc și nu puteau orî nu voiau să se dea îndărăt, își săpau cât ai bate din palme un șanț; asvîrleau pămîntul ca un parapet, și culcați pe pînțele orî în genunchi ochiaș spre Turci. Erau isteți în săpare, căci se deprindeau în vreme de pace cu asta.

Când le venia bine, ieșeau de-odată din șanț cu Ura! și s'asvîrleau spre dușman, iarăși făceau în grabă un șanț și se adăpostiau, și tot așa s'apropiau de redute din asvîrlitură în asvîrlitură. Iar dacă n'aveau noroc de isbîndă, când era la retragere nu rămăneau deschiși cu totul, căci tot așa adăpostindu-se din loc în loc, se întorceau în bună pace.

În ziua luptei celei mari, după ce toate oștirile creștine au fost împinse îndărăt de Turci, ele aveau porunca să stea apropiate de dușman.

Și au stat. Pe când Rușii se feriau de plumbii, ce le șuerau pe la urechi, plecându-se orî dând capul acù la dreapta acù la stînga, Români steteau, în șanțuri și mânia focului turcesc nu le strica nimic.

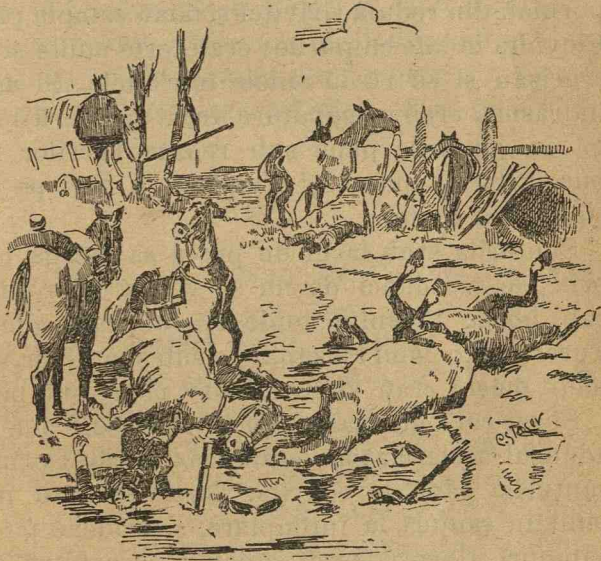
La vr'o câteva zile după luptă, Marele Duce cu mulți generali ruși a alergat pe deluri să vadă cum sta oștirile. Când a văzut pe Români adăpostiți așa de bine, iar pe Ruși stînd pe loc deschis orî prin porumb, a scris Domnitorului nostru: «Dă poruncă Rușilor să-și facă și ei neîntârziat adăposturi ca Români».

Dar Rușii n'aveau sape.

De trei lucruri pe care le-au făcut Români cu sapa, s'au mirat străinii și ne-au făcut laudă: redutele noastre și drumurile acoperite, șanțurile de apropiere spre Plevnița și bordeele de locuit.

Români pe partea lor și-au săpat redute mari,

în fața redutelor turcesci, cu parapeturi înalte, cu șanțuri împrejur și cu locuri de așezat tunurile. Indoită menire aveau redutele : să fie loc de scutire și de adăpost Românilor câtă vreme pândesc pe dușman, și loc de împotrivire în ziua când Osman ar încerca să iasă la larg și să fugă din Plevna.



In tabăra lui Osman

Aveam vr'o trei-zeci de redute, măi mari și măi mici, împrăștiate pe déluri ca nisce suliți în cóstele lui Osman. Tóte își aveau numele lor : Carol, Tudor, Craiova, Bucuresci, Transilvania, Bucovina, și așa măi încolo.

Iar redutele erau legate cu drumuri ascunse, parte cu șanțuri. Drumul ascuns era neteșit fru-

mos, ca să pótă umbla măi cu înlesnire tunurile, iar spre partea Turcilor avea parapete de pămînt, înalt, încât ascundea și pe călăreț.

Aceste tóte erau tot așa de cu pricepere așezate și cu temeiu făcute, ca și ale Turcilor.

Iar șanțurile de apropiere și le săpaseră Români pe câmpia dintre Grivița lor și Plevnița. Aceste porniau din reduta Griviței și tăiau câmpia până la Plevnița în tóte chipurile; erau forte multe și se încrușau și se vîrau unele într'altel. Și așa de îndrăsneți erau cu săpătura, încât ajunseră să mērgă cu șanțurile până sub reduta Turcilor ca să pue iarbă de pușcă și s'asvîrlă 'n nori pe Turci cu redută cu tot.

Șanțurile erau largi de putea să mērgă un car prin ele, și adânci de nu se vedea călărețul. Iar sub pótele Plevniței unde era un șanț adânc al Turcilor, Români au săpat pe sub șanțul lor, așa că bieții ómeni erau vîrîți la șase metri sub pămînt.

Și cu câtă greutate săpau! N'aveau aer întru adâncul acela, iar pămîntul trebuia cărat prin tóte șanțurile până la Grivița. Turcii trăgeau necontenit în șanțuri, la întîmplare, și ucideau pe mulți săpători. Uneori Turcii săpau și ei șanțuri, în calea nóstră, ca să ne taie șanțul, și se întîmpla să dea șanțul lor în șanțul nostru. Atunci Români trebuiau să închidă șanțul acolo și să-l abată în altă parte.

Și trebuiau să sape în liniște ca să nu-î audă Turcii. Și era noroiu în șanțuri, și apă, măi târziu zlóta. Le putredea cismele în picioare, le degerau degetele, și săpau înainte. Străinii își duceau mâna la cap de mirare, căci șanțurile românesci nu

dovedeaŭ numai pricepere, ci și dragoste de muncă și îndelungă răbdare.

Iar bordee de locuit și-au săpat în toamnă. Când a dat frigul iernii, i-a găsit pe toți adăpostiți în pământ. Și le-au prins nespus de bine bordeele, mai ales că lipsiaŭ lemnele de foc împrejurul Plevnei.

Maî la urmă și-au adus și Rușii sape și și-au făcut și ei bordee. Și-au făcut și câteva întăriri în chip de redute, dar nici pe dede parte nu se potriveaŭ cu ale Românilor. Iar șanțuri de apropiere spre redutele turcesci n'aŭ săpat nicăiri.

XIII.

În ziua ieșirii lui Osman din Plevna, redutele noastre și șanțurile de apropiere ne-au răsplătit cu neprețuită răsplată truda săpăturii lor.

Ele și numai ele aŭ fost pricina, că noi am fost pe urma lui Osman înaintea Rușilor, că cea dintâiŭ ôste care a intrat în Plevna a fost românească și că Osman s'a dat prins unui general român.

Noi cu redutele noastre steteam piept la piept cu Turcii, iar Grivița ne era în mijlocul redutelelor turcesci. Când și-a adunat Osman oștirile de prin redute, îngrămădindu-le pe șesul Plevnei ca să ia largul, Româniî fiind aprópe aŭ sărit după Osman, asvîrlindu-se întâiŭ în Plevna și apoi pe șesul orașului, în spatele oștirii turcesci.

Româniî din Grivița încă de cu séră aŭ băgat de sémă că Turcii și-au scos tunurile din ferestruile Plevniței. Tótă lumea s'aștepta dintr'o di într'alta să vadă pe Osman ieșind cu oștirile și încercând

să străbată printre batalioanele creștine. Și-acum, vădând Românii că Turcii și-au dus tunurile din Plevnița, au dat scire tuturor Românilor și Rușilor.

Dar în Plevnița s'au vădut totă noaptea focurile strajerilor ca și într'alte nopți, s'au aușit obicei-nuitele strigări ale oficerilor care cercetau străjile. Era o apucătură a lui Osman : vr'o câți-va ómení, făceaú focuri și sgomote, ca să amăgescă pe Români.

Peste nópte le-a venit veste celor din Grivița ca Românii dintr'alte redute au vădut și ei cum și-au scos Turcii tunurile din redute. Mai despre ȕiuă veni alt rînd de vestí, că anume călăreții noștri de peste Vid au vădut mai spre séră pedestrime turcésca adunându-se în șesul Plevnei, că au vădut care încárcate scoborînd spre Vid și că mulțime mare de ómení să îngrămădesc spre rîu.

Iar Românii din redutele lor cele apropiate de Opanez, au aușit totă nópteá sgomot în șesul Plevnei, ca de mare mulțime ce s'adună ; totă nópteá au aușit pe Turci cum își aruncă un pod de bârne peste Vid și lucréză cu zor.

Osman, într'adevăr, ieși a doua ȕi din Plevna, cu totă puterea oștilor. Avé de gând să spargă óstea Rușilor de pe șesul de dincolo de Vid ; iar, dacá nu i-ar fi fost cu isbândă, gândia să se întórcă îndărăt în redute.

A plecat din faptul ȕilei, dar numai cu jumătate oștirea. Altă jumătate o lăsase în redutele de la Crișin, în fața Rușilor, și la Opanez în fața Românilor, ca să împiedice pe creștini de-a scobóri în șesul Plevnei după el.

Ruși de la Crișin până în ȕiuă au sărit asupra

redutelor turcesci, creșându-le góle. Tot așa Români asupra Opanezului. Dar găsind multă putere de Turci în redute s'aú încăerat la luptă cumplită, și Ruși și-ai noștri.

În vremea acésta Osman trecuse Vidul, și asvirându-se pe Ruși de pe șes, i-a bătut. N'a putut însă să le rupă șirurile întregii oștiri. Întimplându-se apoi, ca Osman să fie rănit la picior și să cadă de pe cal, oștirea lui s'a dat îndărăt. Osman i dete poruncă să alerge spre Plevna și să intre iarăș în redute. Insuși el venia într'o trăsură în fruntea bataliónelor.

Dar în Plevna, în oraș erau Români, pe drumul Plevnei spre Vid scoboraú batalióne românesci!

Al noștri din Grivița aú trimes și ei până în diuă pe un sergent cu vr'o zece flăcăi să vadă ce e în Plevnița. Flăcăii s'aú apropiat pe brânci. Nimeni din redută n'a tras în ei. Aú ajuns sub parapetele redutei, aú ocolit-o, aú intrat pe gura ei, și Plevnița, turbata Plevnița, care i-a îngrozit trei luni de zile, era gólă.

Repede ies bataliónele nóstre din Grivița și lăsând strajă destul de tare în Plevnița, sar asupra Bucovei, a redutelor din marginea Plevnei. Bat și ucid și prind pe Turci din ele, și fiind așa de aprópe, intră în Plevna. Lasă un batalion în oraș, iar ceialaltă plécă pe urmele lui Osman peste rîu.

Și pe când se 'ntorcea Osman cu gândul să intre iarăș în Plevna sa, în redutele de pe déluri, dá cu ochii de óstea românescă care înainta spre el. Atunci vėđend că totul s'a isprăvit, se 'ntórse repede iarăș spre rîu, și ajungend la o căscióră de pe malul apei, a trimes un oficer la Români ca să

le spue să înceteze focul, căci el cu tótă oștirea se dă prins.

Generalul nostru Cerchez a dat mai întâi ochi cu Osman. Intr'un târziu a sosit și generalii ruși, de peste Vid. Atunci Rușii și cu Români a conținut focul, iar soldații turci și-a asvîrlit puscile și s'a dat prinși.

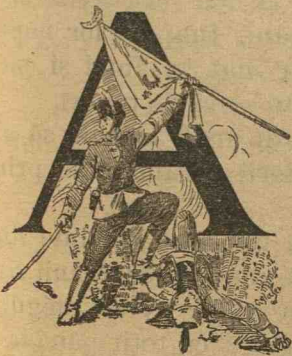
E lucru adevărat, că dacă Români n'ar fi intrat în Plevna și n'ar fi tăiat drumul lui Osman, nici atunci Osman n'ar fi fost mântuit, căci strîmătorat de oștirile Rușilor care îl împingea de peste Vid, el ar fi fost bătut în oraș. Veđi bine, că numai cu multă perire de ómeni. Și chiar de ar fi intrat iarăși în redute, n'ar mai fi putut să se ție de cât vr'o ți două. I se stricase tot rostul.

Dar așa cum a fost, a fost mai bine. Nu s'a mai făcut perire de ómeni și vărsare de sînge, și s'a isprăvit greul și amarul mai de vreme. Iar partea noastră de laudă nu ne-o lăsăm tăgăduită : fapta, că Români a pus mai întâi piciorul în Plevna, n'a fost o întîmplare.



4 APĚRAREA STĚGURILOR

XIV.



șă e scris în cartea soldatului :

Dacă vr'un flăcău se'ntorce din luptă fără pușcă, rușinea e numai a lui, dacă s'ar întorce fără puscă un regiment întreg, numai a regimentului e rușinea pățită.

Dar când un regiment se'ntorce fără stég, rușinea e

a oștirii întregi și a țării. Semnele de mândrie și de mărire ale oștilor sunt stégurile lor.

Când aș plecat dorobanții la răsboi, diceau străinii cari nu ne iubiau, că la cea dintâi izbire cu dușmanii când va fi încăerare pentru stég, dorobanții vor asvîrli stégul și vor rupe-o la fugă.

Póte, nu credeaș nici ei cele spuse. Puținei la minte și împăenjeniți la vedere trebuiauș să fie străinii, dacă ar fi cređut cu mâna pe inimă, că noi Români suntem un neam adunat de pe gârlă și nu știm ce e mândria și cinstea.

N'am cerut să ne cređă pe cuvînt. Am dovedit
 Întăiū la redanul Griviței a treia ȓi după s
 rea oștilor nōstre la Plevna. Căđuserăm ca
 tr'un pom, nici vreme n'avuserăm să ne odihni
 puțin, și-am și intrat în foc.

Tunurile nōstre băteaū Grivița, iar pedestrii
 sta ascunsă prin văi, așteptănd năvala. Dar Tu
 dintr'un redan ochiaū cāt era ȓiua în tunarii noș
 așa că într'o vreme ni-ī alungară de unde stăte

Atunci Domnitorul a dat poruncă dorobanți
 din Vasluī și din Iași să s'asvîrlă asupra redanu
 și să scōtă pe Turci din el. Nu era trēbă ușc
 In redan erau mulți păgāni, înapoia lor năpr
 nica redută a Griviței, iar mai în fund și pe
 lături alte redute cu multe guri de tunuri.

Era ca și cum dorobanți ar fi trebuit să s'
 vîrlă drept în mijlocul puterii păgāne și să prin
 rădăcinī acolo.

Văslueniī plecară rupti în douē. Inainte flăc
 răsleți și trăgēnd cu pușca, după ei companiī str
 se, cu baioneta întinsă. In mijloc aveau stēgul.

Prin plōia de glōnțe rāsbiră cu toți pānă la
 dan. Aici se încinse luptă voinicēscă, piept la pie
 Se dovedeau cu baionetele, cu patul pușciī,
 dințiī, cū sugrumătura, cu trānta, cu piedica
 cu tōte de cāte își aduceau aminte.

Turciī se îngrāmădiseră asupra stēgului. Se ve
 că și ei credeaū, că pe stēguri romānesci puī t
 așa de lesne māna ca pe un băț din gard. Și v
 iaū să ne facă de rușine tocmai de la început.

Apărătorii stēgului aū fost trîntiți la pāmī
 cāt ai bate în palme. Sergentul-major Alecu A
 xandrescu a căđut cu capul crāpat de un top

Stégul era în mâna lui. Peste el se făcuseră cu toții o clae peste grămadă, ca să smulgă stégul. După multă svîrcolire sergentul Scărlătescu smulse stégul și ieși la larg.

Flăcăii noștrii alergau și se îndeseau pe lângă el. Turcii să asvîrliră din nou; Scărlătescu cađu străpuns cu baioneta, și iarăși se făcură cu toții clae pe grămadă, și iarăși mântuiră dorobanții stégul.

În vremea svîrcolirilor de aici, sergentul Dumitru Pungă dete cu ochii de un oficer turc, mitel și slab, care se tot asvîrlea cu ai seï spre stég, resturnând cu fie care foc de revolver câte un Român. Pungă se asvîrle la oficer, îl prinde de peste mijloc, așa cum după horă prind flăcăii pe fete și le ridică în sus, îl sucesce odată în drépta și odată în stînga și înălțându-l cât capul îl asvîrli de o piatră ce era acolo, frângându-l de peste mijloc. Și acolo a rămas oficerul. Dar și bietului Pungă atâta i-a fost, că tot într'aceeași clipă i-a tras un Turc cu patul puscii în cefă și l-a culcat de veci.

Turcii mai slăbiră, căci trebuiaă să-și apere șanțul în care începuseră dorobanții să intre. Atunci vr'o dece flăcăi de ai noștrii se făcură rôtă pe lângă stég, și fie-care se năzuia să-l ție el în mână, așa că toți erau cu mâna stîngă pe prăjina stégului, iar cu drépta se apărau.

Așa își mântuiră dorobanții stégul. În urmă intrară cu stég cu tot în redan, căci Turcii după ce căzură ca frunzele și se vedură coplesiți de voinicii noștri, se deteră îndărăt în reduta Grivitei, improșcând de acolo pe Români cu glónțe.

Redanul a rămas al nostru. La spatele lui s'au

aședat temeinic tunurile noastre și acolo aș rămas, ca un ghimpe în ochii Turcilor, până la sfârșitul Plevnei. Acesta era locul numit prin cărți «la movilă».

Domnitorului nostru, când a auzit ce bine s'aș purtat dorobanșii, îi crescua inima. În tabăra românească s'aș înveselit cu toșii. Acesta a fost cea dintâiu luptă a Românilor, botezul de sânge, și cu câtă isbândă!

Impăratul Rușilor a trimis cincizeci de cruci de ale sfântului-Gheorghe, ca să li se împartă celor mai viteji dintre dorobanșii și dintre tunari. Iar Domnul Carol a decorat stégul regimentului și printr'un ordin de și l-a lăudat cu mare laudă și l-a dat ca pildă tuturor regimentelor.

Aș fost Văsluenii dorobanșii aceștia — regimentul 13 — și de aceea poetul Alexandri spune că Peneș Curcanul cel vestit a fost din Vaslui. Sciți cum începe poesia:

Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul dece.

Căți or fi trăind dintre ei, să aibă parte de tot binele, și de-or fi cetind cartea acesta, să se bucure că vitejia lor o să fie vecinic pomenită prin cărțile némului nostru.

XV.

Dar povestea cu stégul dorobanșilor din Teleorman?

Era la Plevnița, într'o Vineri, cu o săptămână

înainte de Sfînta-Paraschiva. Dorobanții din Te-leorman, amestecați cu puștinele din Vlașca, s'as-vîrliră asupra redutei.

Acésta era a treia încercare ca s'o cucerim. O is-bise Șonțu și Mărăcineanu, în ȕiua luptei celei mari, apoi Nicolae Ion la o săptămână după aceea.

Nici de data asta n'am avut noroc. Cu tóte că mai intraseră în foc alte două regimente, Turcii îngrămădindu-și tóte puterile asupra nóstră, ne-au împins îndărăt.

Pe căpitanul Gănescu l-au tras Turcii cu căngile în șanț la ei și l-au tăiat cu topoarele. Tot așa pe locotenentul Lemnea. Oficerii nóștri s'așternură câmpului, răniți.

Intr'o vreme, aprópe de șanțul redutei, sergen-tul Ilie Petcu ajunsese cu stégul regimentului într'un loc primejduit. Ceii ce apărau steagul să ră-riseră. Și, iată, vine o schijă de obuz și răstórnă pe Petcu. Nu era mort, și ținea strîns în mână prăjina streagului. Dar numai prăjina, căci spăr-tura obuzului lovise stégul, rupendu-i prăjina sus de tot, tocmai sub pânză.

Stégul asvîrlit de puterea obuzului a sburat departe și a căzut pe cóma șanțului turcesc.

Turcii nu se mai uitaú după steagurile nóstre, dar acuma, vedêndu-l pe acesta cădút lângă ei, s'aú repeđit să-l apuce. Ceii din șanț aú întins câr-ligele după el, iar un Turc mai apropiat întinsese mîna să-l tragă în șanț.

«Stégul, stégul!» strigară dorobanții, speriați că-l pierd. Atunci sergentul Tóder Hristea s'as-vîrli de-odată spre stég, și chibzuind că n'o să-l pótă nici smulge așa de iute din mîna Turcului,

nică să-l apuce înaintea lui, s'a trîntit cât era de lung peste stég, acoperindul cu trupul.

Turcul care întinsese mâna, buimăcit de întîmplarea acésta, și-a tras mâna repede îndărăt, căci Hristea i-o prinsese sub piept.

L'au lovit Turcii pe Hristea cu cârligele în cap, dar el s'a rădicat repede și strigînd: «E la mine copii!», a arătat dorobanților steagul. «După stég băieți» mai zise el și săriră cu toții înainte, înflăcăriți de vitejia iutelui sergent.

Și mai era de gîndit, să pótă Turcii smulge stéguri din mâni de voinici așa de sprinteni și de inimoși ca Hristea?

În tot răsboiul noi n'am pierdut nică un steag. Nu erau flăcăii noștri așa de slabi, ca să aducă țării atâta rușine.

Dar de la Turci am smuls multe steaguri. Și după semnele vitejiei noastre, le-am fi smuls și mai multe, dară nu le avea. Osman dase poruncă regimentelor din Plevna, să-și îngrópe stégurile, oră să le ardă mai bine, numai să nu cadă în mâna dușmanilor. Când s'a dat Osman prins, ne-a închinat și câte-va stéguri, singurele pe care le avea. Iar la Vidin, când s'a închinat cetatea ne-am ales și cu vr'o câte-va stéguri.

Dar pe două, le-am dobîndit cu puterea și cu vitejia, în luptă, le-am smuls din mâni de bărbați voinici, nu le-am găsit închinat și asvîrlite jos înaintea noastră.

Iar întîmplarea smulgerii lor a fost așa.

Pe unul, mai mic l'a scos din mâna unui Cerechez roșiorul Petre Mohor. Întîlnindu-se într'o di un escadron de călărași, pe câmpia Etropolului,

cu o cétă de Cerchezi călări, s'aũ isbit cu iuþime și-aũ început să se taie cu săbiile. Se vede că Cerchezii erau anume trimeși cu stégul, să-l ducă undeva.

Aĩ noștri aũ pus pe fugă pe Cerchezi. In toiul isbirii lor, Cerchezul, care purta stégul înfășurat pe umeri, a dat să fugă înainte ca să mîntue stégul. Câþi-va călărași i-aũ ieșit înainte, iar Mohor și-a repeðit calul spre Cerchez. Acesta a isbit calul lui Mohor cu sabia peste ochi, dar și Mohor a isbit pe Cerchez în umër și a pus mîna pe prăjina stégului.

Caii se ridicară în douë picioare. Mohor lăsase frîul pe cômă și cu o mînă trăgea stégul, cu alta isbea românesce pe Cerchez. Acesta ținea frîul cu dinþii, strîngea într'o mînă stégul și cu alta trăgea focuri de revolver. Și s'aũ învălmășit acolo amendoi, și'n urmă Mohor smulse stégul, iar Cerchezul primind câte-va de cheltuială, a rupt-o la fugă.

Cu celalalt stég a fost lucru mai încurcat. Acesta era și mai vrednic să te ostenești pentru el.

Era un stég mare, de mătase verde, cu ciucuri de aur, și cu aurituri pe mărgini. La mijloc avea semnul legii turcesci, luna în chip de secere, cusută cu fir de aur, iar împrejurul ei erau slove turcesci cu învățături din biblia lui Mohamet, tôte de aur. Era vechiũ, și după marginele cam destrămate se vedea, că era purtat prin multe răsboie.

Când aũ intrat, dup'a patra năvală, vînătorii și dorobanþii în Grivița, stégul era în redută. După ce vëðură Turcii, că s'a sfîrșit cu ei și că e pierdută reduta, aũ fugit spre Plevnița și spre tabera

de la Bucov. In zapăcéla lor, aũ întârziat cu stégul, neducându-l la adăpost de cu bună vreme.

Se făcuse un vălmășag de nespus în ređută. Românii intraũ, Rușii năvăleau, Turcii parte se împotriveau, parte răsbeau pîntre ai noștri să fugă. Te îneca fumul de pușcă, și ređuta era plină de morți.

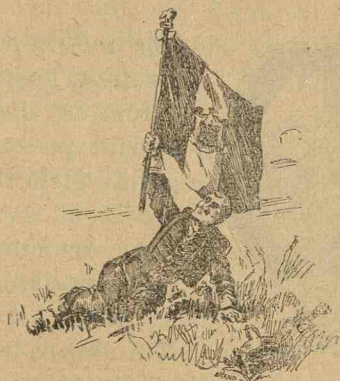
Intr'acel amestec de ómeni, vînătorul Ion Grigore dá cu ochii de Turcul care purta stégul. Turcul năzuind spre-un colț de ređută, ca să iasă la larg, alunecă și căđu. Unii spun, că ar fi fost asvîrlit de pe parapet, de ai noștri. Vînătorul, cu baióneta pe pușcă s'asvîrlì spre Turc să-l străpungă; Turcul, un om de vre-o patruzeci de ani, înalt și puternic de te înflora, se întórse liniștit spre Român și dete de câte va orì foc cu revolverul.

N'a nemerit, iar Ion Grigore îl străpunse cu baióneta pe sub furca pieptului. Până ce să apuce Grigore Ion să smulgă stégul din mâna Turcului, l'ar fi străpuns Turcii care sosiră, dacă n'ar fi sărit într'ajutor alți voi vînători, un căprar și un sergent. Unul dintre Turci pusese mâna pe stég, în vreme ce celalalt ținea drumul vînătorilor.

Turcul care apucase stégul spunea mai târziu — căci a fost prins — că dacă ar fi apucat în mână stégul, avea de gând să-l ascundă sub manta și să sară peste parapet. Dar, din nefericirea lui, Turcul cel rănit nu lăsa stégul din mână, nici chiar tovarășului său.

Vînătorii aũ trîntit pămîntului pe amîndoii Turcii, pe unul mort, pe altul rănit. Apoi aũ tras un glonț în capul Turcului cu stégul, i-aũ descleștat mâna și-aũ luat stégul.

A doua zi maiorul vânătorilor, Candiano, cu tustrei vânătorii au dus stégul și l'au aruncat la picioarele Domnitorului. Iar Domnitorul le-a mulțumit cu mare laudă. Insuși împăratul Rușilor se 'nveseli cu inimă de smulgerea acestui stég.



5. CĂLĂREȚII.

XXI



intr'un început rostul călăreților noștri la Plevna a fost să deschidă drumurile pedestrimii, alungând cetele de Turci. Mai târziu au avut să țină în pază drumurile noastre să cutreere lăturile și să le veghieze, iar drumurile Turcilor să le încurce, împed

când sosirea oștirilor ajutătoare și a carelor cu munițiuni în Plevna.

De două ori i-au sosit lui Osman oști într'ajutor.

Intâiu, zece mii de oameni, aduși de un pașă, cumnat al Sultanului, venind de pe drumul Sofiei. Óstea a intrat nesupărată de nimeni în Plevna, căci drumul Sofiei era dincolo de râul Vidului, iar pe-acolo nu era pedestrimă creștină.

Două drumuri mari erau dincolo de Vid: spre Sofia, la deal, și spre Rahova către Dunăre. Amîndouă erau în mâna Turcilor. Și vedură creștinii, că până ce vor fi deschise drumurile acestea, îi vor tot sosi ajutóre lui Osman, și că împresurarea e fără folos numai pe o parte a Plevnei.

Atunci călărimea Rușilor s'a îndesuit pe drumul Sofiei, iar roșiorii și o parte din călărașii noștri pe drumul Rahovei, ca să-l închidă.

Pașa, cumnatul Sultanului, își făcuse însă redate tari pe drumul Sofiei, la Teliș și la Dubnic, și lăsase în ele la vre-o dece mii de ómenii, ca să-și apere și să-și veghieze drumul. Și a pornit a doua óră pașa, aducând óste lui Osman și o nenumărată mulțime de care cu fâină, cu plumbi, cu de tóte. Și l-a hărțuit călărimea Rușilor, isbindu-l pe de tóte părțile, dar s'a apărat vitejesce Turcul și, sprijinit și de redatele din drum, a intrat în Plevna.

Ar fi adus oștire și de-a treia óră, dacă nu s'ar fi gândit creștinii să trecă peste rîu pedestri-me, să bată întâiū redatele cari apărau drumul, și apoi să s'asvîrlă cu tunuri și cu baionete în calea pașei. Intre pedestri-me trecută aū fost vr'o câte-va bataliÓne de Români, pe lângă Ruși. Și s'a făcut luptă mare la Dubnic și la Teliș, și aū cucerit creștinii redatele prinđend pe Turcii din ele. Mare vitejie aū arătat Români la Dubnic, și multă laudă li se cuvine.

După asta a început să se înglotéscă pedestri-me creștină dincolo de rîu, împresurând Plevna și pe partea aceea. Și n'a mai putut Osman să priméscă ajutore de-afară, și de-aci înainte a fost închis cu totul.

Roșiorii și călărașii, care erau pe drumul Rahovei, aū luat în stăpînire tótă partea locului și aū tot isbit îndărăt stolurile de Cerchezii care se țineaū pe acolo.

Aū prins de câte-va orii convoiuri de care cu fâină și cu plumbi, pornite spre Plevna, aū prins

și cireți de boi. Roșiorii și călărași s'aũ tot îndepãrtat de Plevna, iar în urmă împreunându-se cu pușintica oștire de dorobanți care era pe lângã Dunãre aũ tot înaintat, cãlãrimea cu pedestrimea, ajungẽnd pãnã la Rahova, și s'aũ apucat s'o batã.

De aci înainte s'a schimbat rostul cãlãrimii noastre, cãci oștirea care a cucerit Rahova nu s'a mãi întors la Plevna ci a tot mers înainte spre Vidin și a fãcut rãsboiul pe lângã Dunãre, neamestecatã cu Rușii. De la Rahova începe rãsboiul nostru curat romãnesc.

Oștirea acẽsta era ajutatã de peste Dunãre de oștirea de strajã din tabãra Calafatului. Dar era pușinticã, iar de la Plevna nu se putea rupe altã oștirea ca sã-i vie într'ajutor. A înaintat însã încet încet, bătẽnd pe Turci. Iar dupã ce a cãzut Plevna, tãtã oștirea nãstrã — afarã de cãte-va regimente care aũ adus pe robiții turci în țarã — a plecat de la Plevna la Vidin ca sã-l batã.

De la Rahova înainte, cãt a ținut rãsboiul, cãlãrașii și roșiorii parte aũ iscodit drumurile și locurile, cale de o ți înainteã pedestrimei, parte aũ stat pe lângã pedestrime și 'i-a dat ajutor în lupte. Ciocniri cu cãlãreții turci aũ avut mãi în tãte țilele, dar fãrã perdere de ómeni, cãci Turcii nu prea se întindeaũ la vorbã și fugeaũ.

Luptã mãi cu vîrtute aũ purtat la podul Hîrlețului și la Smãrdan. Despre ele v'am povestit mãi înainte, la luptele pedestrimii.

O parte din cãlãrași a rãmas tot la Plevna pãnã la cãderea ei, ca sã fie alergãtori cu porunci de la o tabãrã la alta. Dintre roșiorii a stat la

Plevna, pînă la sfîrșit, numai un escadron care ținea pază Domnului Carol și-L însoțea pretutindenî.

XVII.

Lupte mari, ca'ntr'alte răsboie, n'aũ purtat călăreții noștri, din pricină că răsboiul nu s'a petrecut la largul câmpiilor, ci tot pe délurî și prin văi pe la redute. A fost răsboiũ de tunurî și de baionete.

Lupte mai mici aũ purtat destule, iar ciocniri cu stoluri mărunte și răslețe aũ avut în tóte dîilele. Acestea aũ fost așa de multe, încât nu le-ași isprăvi nici într'o sêptemână dacă m'ași apuca să le înșir.

Iar eũ n'am nici loc nici gînd să scriũ poveștea luptelor.

Dacă m'ați întreba cum s'a purtat călăreții noștri în luptă, v'ași spune numai o singură întîmplare, aceea a lui Petre Mohor, când a smuls la Cnéja un stég turcesc. V'am povestit intîmplarea când am vorbit despre stégurî. Așa s'aũ purtat în luptă călăreții noștri pretutindenî : aũ fugărit pe Turci, și le-aũ smuls stégurile.

Iar dacă m'ați întreba cum s'aũ purtat ca alergători cu sciri și cu porunci și ca ajutători ai pedestrimii, apoi ascultați o poveste.

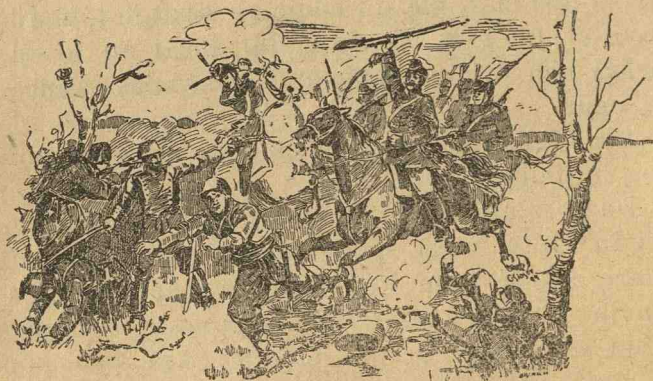
În vremea unei lupte pe sub délurile Rahovei, un colonel, care cârmuia lupta, avea mare zor să trimetă o poruncă unor companii cari se băteau într'altă parte.

El a trimes un călăraș. Acesta trebuind să trecă pe loc deschis pe sub focul plumbilor turcesci, n'a

scăpat de mórte. L-a văduț însuși colonelul cum a căduț mort de pe cal. Iar calul a apucat câmpii speriat de sgomot.

Colonelul a trimes alt călăraș. Acestuia îi împușcară Turcii calul, și bietul om rănit și el la frunte a căduț sub cal.

Trimețend pe-al treila călăraș, colonelul îi zise: Fă ce scii, dar să ducă porunca! E nevoie mare, și ne potopesc Turcii, dacă nu dăm de scire companiilor ce trebuie să facă.



La podul Hîrlețului.

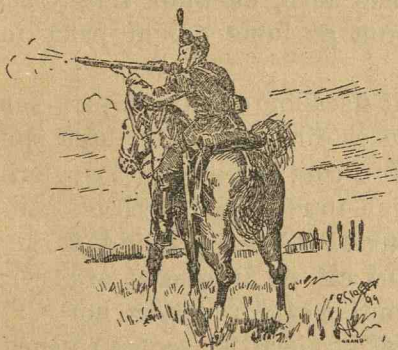
Călărașul a dat pintenă calului și a plecat. Când a ajuns în bătaia pușcilor turcesci, el a descălicat, a dat calului drumul și s'a întins pe pământ. Aî noștri s'aú uitat după el, cum se tîra furișându-se de la o piatră la alta, adăpostindu-se mereú, cum aștepta să trecă peste el unda de plumbi.—căci Turcii îl luaseră la ochi — și cum sărea de-odată asvîrlindu-se după alt adăpost, cum se făcea brósca pe după răzóre. In urmă l'aú pierdut din vedere.

După vr'o două ceasuri, când își pierduseră cu toții nădejdea să-l mai vadă, iată-l că sosese. Se tîrîse în cote și în genunchi atâta drum, în cât i-se rupse mantaua și tunica și-i curgea sânge din cote și din genunchi. Iar când a ajuns la colonel, a căzut jos și n'a putut să vorbească de oboselă și a arătat numai cu mâna spre cingătorea brîului unde avea ascunsă hârtia pe care i-o dase ca răspuns un căpitan.

Asta va să zică credință și împlinire a datoriei.

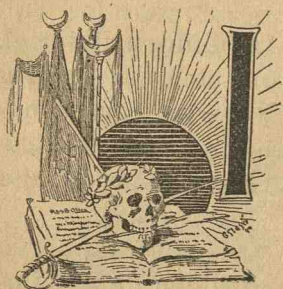
Pe pîeptul unui asemenea om stașu așa de frumos crucile Virtuții militare. Nu scim, care e numele acestui călăraș, căci vrednic este să-l scie totă suflarea românească și să-l pomenim în toate zilele vieții noastre.

Nu e nimic așa de frumos pe lume ca ținerea credinței, și mai vrednic nu e nimic de cât împlinirea datoriei tale. Iar călărașul acesta să ne fie pildă tuturor.



6. TABĚRA PLEVNEĬ.

XVIII.



Inchipuindu-mă viața flăcăilor noștri prin șanțurile Plevnei, îmi aduc aminte de vorba din bătrâni: Să nu dai, Dómne, omului cât póte răbda.

Cine ar avea vreme și pricepere destulă să scrie mai cu deamănuntul, cât de mult aũ răbdat Româniĩ prin șanțurĩ și prin redute, ar înspăimînta lumea cu spusele lui. Dacă n'aș scĩ pe Român cu sufletul așa de trainic și de pornit să sufere tóte greutateile pentru binele țării, eũ unul n'aș crede odată cu capul că sunt pe lume ómenĩ până într'atâta de răbdători.

Schimbul flăcăilor de strajă prin șanțurile înaintate se făcea diminéța. Iată, după spusele unuia care a vėduť, cum își petreceau strajerii 'n șanțurĩ.

Ploua ȓiua întrėgă. Străjerii n'aveau nici un fel de adăpostire. Până către amiaȓi flăcăiĩ nu simțiau obosélă. Orĩ cât de întunecat era cerul, tot mai străbătea puțină căldură pĩntre norĩ.

La amiaȓi străjerii își scoteau pânea și pastrama, trăgeau o înghițitură de țuică și mâncau. Le

era frig la picióre că stăteau în apă până în glesne, dar tot se mai simțiau vii. Mai tropoteau din picióre, săriau, mai strângeau din umeri, și cu ochii aprinși pânneau pe Turcii de după parapet, iar mâna ^{rece} înfierbîntată simțea o ^{caldă} răcore plăcută stând pe țeava ^{rece} a puscii. ^{caldura}

Maî spre séră începea să bată vîntul ascuțit și rece. Flăcăii cu obrajii vineți și cu buzele roșii, începeau să simță frigul străbătîndu-î. Cu cât s'apropia nóptea, vîntul rece și umed despre Marea Négră șuera tot mai jalnic și mai cu putere și înghieța aerul. Plóia începea să rîpăe de-odată cu sosirea noptii; picuriî mari și grei, asvîrliți de vînt isbeau pe oșteni în față și-î siliau să-și închidă ochii.

Apa curge acum șiróie de pe fețele oștenilor; mantaua prinde umezélă, făcîndu-se tot mai grea. Un fior de frig cutremură pe flăcăi și le străbate pîna în măduva óselor. Eî simt cum începe să le alunece apa pe piept și pe spate, și fără voe pun mînila pe mantaua și pe cămașa de la piept, silindu-se în nescire se îndepărteze de piele vestmîntul ud. Dar nu le ajută nimic.

În sfîrșit apa se prelinge de-alungul mantalei și curge ca un pîrîu. Flăcăii simt apa de pe gît cum li se scurge de-alungul spatelor, o simt pe piept și pe trupul întreg, pîna ce-ajunge în cisme și în opinci, iar plóia se vărsa cu găléta și vîntul urlă prin văi șuerînd despicat pe cómele parapetelor. E nópte cu totul.

Biețiî străjeri, ținînd pușca între genunchi, își desamorțesc mînila înghiețate, frecîndu-le; sar prin baltă pîna în genunchi și jócă. E vremea cinei.

Dar pînea lor din traistă, străbătută de apă, e numai un aluat, iar pastrama e môle ca o cîrpă. Iar degetele le sunt așa de înghiețate în cât flăcăii de sila durerii cînd le îndoesc, își lasă pastrama nemîncată.

Din vreme în vreme s'aude unde-va în depărtarea serii urletul unui tun, orî răpăituri de pușcă. Iar cînd se întorce vîntul, străbat pînă în șanțuri sunete de marșuri răsboinice, orî de horă căci în tabără cântă musicile în fie-care séră.

Aceste sunete, venite ca de pe altă lume, mai întăresc sufletul flăcăilor. Ei par'că tot mai simt o rêmășiță de viață omenescă în ei, auđind tunuri și frînturi de cîntece, și vëđënd împrejur focurile mărunte ce sclicesc în depărtare ca nisce ochi de lupi: înainte focurile din tabăra dușmană și la spate focurile taberei lor.

Dar trupul din ce în ce li se întepenesce, plóia și vîntul par'că tot sporesc, rînd pe rînd se sting focurile din taberi și de-odată se revarsă asupra lor o întunecime ca a mormîntului. Nu se mai aude nimic împrejur, de cât plóia și vîntul, și sufletul bieților ómeni se topesce 'n ei și începe să le fie urît și se simt par'că îngropați de vii orî asvîrliți unde-va la marginea pămîntului, despărțiți de tótă lumea.

Și nóptea e lungă, e lungă, e fără sfîrșit. Și nu s'aude nici bătae de césornic, nici cîntec de cocoș nici strigăt de om, ca să mai curme lungimea vremei și s'o măsóre. Tremurînd din tot trupul și dărdăind cu dinții, străjerii veghiază ast-fel o nópte întrégă.

In sfîrșit, pe de-asupra délurilor se ivesce alba

strălucire a zorilor aducătoare de mîntuire. Dar pînă la mîntuire mai este de trecut cea mai cumplită vreme a străjuirii. Înainte de răsăritul sórelui frigul e în tótă puterea lui. Nimic nu póte să mai încăldéscă trupul înghiețat al flăcăilor, nici restul de țuică din ploscă. Iar cînd sosesc la ei oștenii ca să-î schimbe, îi găsesc tremurând ca scuturați de friguri, cu ochii fără strălucire, tulburi și abia putendu-î să-î deschidă. Și fața le e suptă, vînată verde, și buzele fără sînge. Abia pot să vorbéscă, și slabi ei se tîrăsc prin șanțuri, cu genunchii îndoiiți, frânți de obosélă și ca ieșiți din morminte.

Se duc încet spre tabără, ca să se odihnéscă. Iar locul lor îl iaú alți flăcăi, ca să sufere aceleași chinuri pân' a doua zi.

XIX.

Aș vrea să vă povestesc, câte le sciú, și despre casa și masa oștenilor noștri pe vremea răsboiului. Așa vine vorba, casa și masa. Dacă-ai întreba pe cei ce-aú făcut răsboiul, cum le-a mers cu masa și cu casa, ar isbucni în hohote de rîs și ți-ar răspunde: bine!

Așa răspunde și sergentul din poesia lui Alexandri.

Il întîlnesce pe drumul Vasluiului un regiment rusesc, care mergea la Plevna. Colonelul stă de vorbă cu el:

«De unde vii, creștine?»

«Vin tocmai de la Plevna. — «Cum e pe-acolo? — «Bine!»

Și tot așa a răspuns un dorobanț rănit la braț

de-o baionetă, intrând în ambulanța de la Grivița: I-ați bătut pe Turci? a întrebat doctorul. «Bătut!» răspunse flăcăul. Și ce-e pe-acolo prin vale? — «Ce să fie! Iad și prăpădenie, numai fum și sânge, dar încolo, bine și pace».

Ce-o fi înțeles el cu binele și pacea lui, nu știu. Dar dacă și la Plevna a fost bine, apoi mare lucru trebuie să fie atunci când o 'ncepe Românul să spue că e rău.

Până ce a fost vreme bună și caldă, oștenii noștri nici nu s'aũ gândit la adăposturi. Dormiaũ pe pământul gol, așternându-și mantaua. După ce-a dat frigul, cam de pe la Sfântul Dumitru, cei din tabăra Plevnei aũ început să-și facă bordee.

Călătorul care s'apropia de Plevna, pe drumul ce ducea spre tabără, vedea pe deluri și pe văi numai bordee și mantale întinse la sóre, dacă era vremea bună, și cunoscea după aceste, că acolo e tabără. Dar fum nu se vedea mai nici odată. Oștirea nu prea avea lemne de foc. Câte păduri aũ fost pe lângă Plevna s'aũ isprăvit cu vremea; și vă puteți gândi, ce belșug de lemne de foc era în tabără, când ele trebuiaũ aduse tocmai din munții Muscelului, scoborîte pe Olt, trecute peste Dunăre și duse la Plevna.

Dar și fără foc, cei din bordee tot eraũ adăpostiți măcar de vînt și de plóe. Și acei ce eraũ cu schimbul prin redute aveaũ puțină adăpostire, căci în redute aveaũ săpate bordee, unde-și țineaũ muniția, și 'n ele era loc și de ei.

Cei din oștirea de pază, care trebuiaũ să stea gata de luptă în tótă vremea, căci puteaũ să iasă Turcii și să isbescă taberile, o duceaũ rău. În toiul

iernii, pe vremea nesfârșitelor ploii, au trăit mai tot în corturi, și cu toate că își săpau șanțuri pe lângă cort ca să nu curgă apa pe sub ei, dormeau tot uși de plôe.

Iar cei din oștirea de strajă, care stăteau prin șanțuri și prin gropi ca anteposturi, n'aveau nici un fel de adăpostire, și n'aveau nici măcar voie să facă foc.

A fost urită și grozavă iarna răsboiului. Până la Sfântul Dumitru a fost cald, și de-odată au început ploile cu nemiluita și-a plouat ziua și noaptea vr'o patru săptămâni. Până în ziua căderii Plevnei tot plôe a fost. Noaptea de Duminecă spre Luni — că într'o Luni a căzut Plevna — a început să ningă. Era cea dintâi ninsore; se domolise gerul și aerul era uscat. Osman de vr'o zece zile se tot străduia să iasă din Plevna, dar îl ținea vremea cea rea pe loc. Luni, însă, și-a găsit vreme potrivită și a eșit.

Când au văzut oștenii noștri zăpada, de bucurie se tăvăleau prin ninsore ca niște copii și chiotău, căci se îngroziseră de atâta plôe și moină.

De aici înainte altă vreme proustă. Se pornise un viscol turbat, cum nu s'a văzut prin Bulgaria de vr'o trei-zeci de ani. Și ninge mereu.

Pe vremea viscolului tabăra de la Plevna era spartă. De oștenii noștri era acum și mai rău: îi apucase viscolul pe drumuri, pe unii mergând spre Vidin, pe alții aducând robiții turci în țară.

Rău fără sémén a dat însă de capul Rușilor care apucaseră să trecă peste munții Balcanilor în toiul iernei. S'au prăpădit pe cόμεle munților oștiri întregi, cu decile de miș au murit Rușii în-

gropați în zăpadă, degerați și căzuți prin prăpăstii. S'aŭ prăpăstuit atunci vr'o cincideci de tunuri ca cai cu tot; și ce-aŭ pățit, aŭ Rușii s'o spue și morților.

XX.

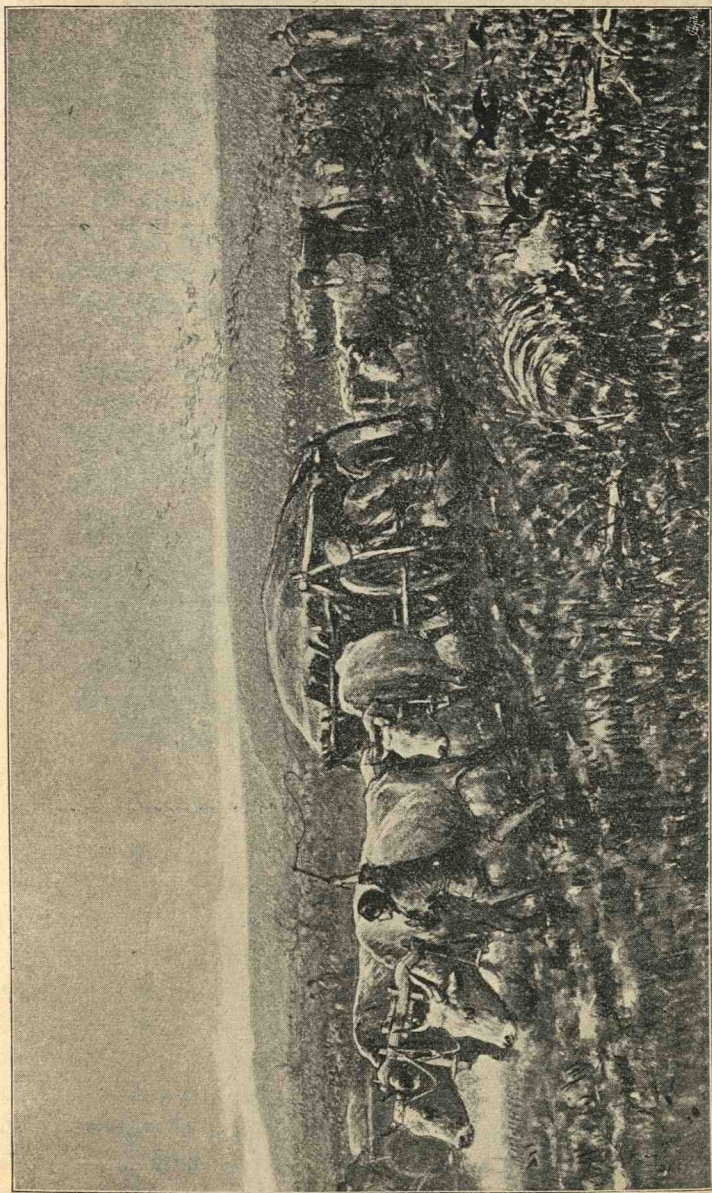
Orî cât s'ar fi străduit guvernul și țara, hrană de ajuns pentru oștenii noștri n'a putut să trimetă din două pricini mari: ôstea ne era în țara străină, săracă și fără drumuri, iar la mijloc Dunărea, și apoi viscoalele și troianele de zăpadă ale iernii.

Vîntul a rupt odată podul de peste Dunăre. Atunci oștirea a rămas vr'o două săptămâni fără hrană.

Iar acolo prin Bulgaria puteai să pieri cu bani în mână. Satele erau pustiite de Turci, însiși Bulgarii periaŭ de fôme și cât erau țilele lui Dumnezeu cerșetoreaŭ prin tabără, mulți fugiți de Turci cum i-a apucat vremea, desculți și numai în cămașă pe gerul iernii.

Dela Turnu-Măgurele e drum de-o zi cu trăsura până la Plevna. Carele cu doi boi făceaŭ câte două și trei zile, din pricina îmbulzelii ce era, căci ziua și nóptea nu se liniștea drumul. Asta pe vreme bună. Pe vreme rea să ferescă Dumnezeu! Câți boi n'aŭ perit, ba câți ómenî, de greutatea vremii și a drumului. Se fuduliseră și Rușii, să nu ne primescă tovarășii dintru început, și cu asta aŭ împins răsboiul până în iarnă.

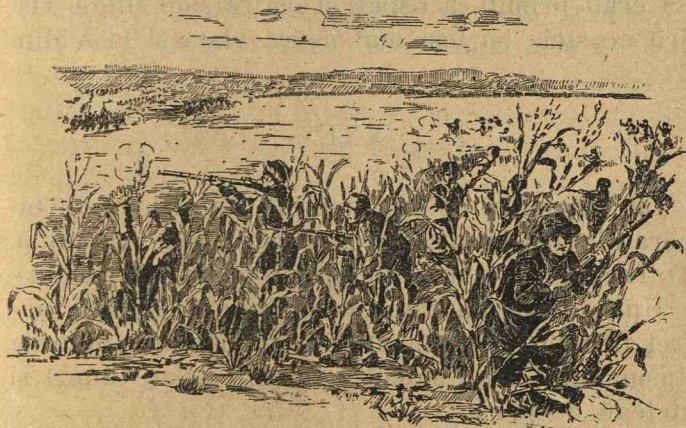
Până a fost podul peste Dunăre întreg și vremea bună, oștenii noștrii aveaŭ obicinuita hrană



Pe drumul Plevnei: Un convoiu de munitii.

din casarmă. Mai la început găsiau și prin satele dimprejur de-ale mîncării.

Cei ce erau ascunși prin șanțuri, orî erau străjeri apropiați de tot de linia focului turcesc, erau siliți să mănânce numai pâne și pastramă, orî brînză. Aū fost și vremuri, cînd pe ici pe colo pe dëlurî mai depărtate de tabără, oștenii aū mîncat ڟile întregi numai porumb copt pe jëratec.



Prin porumbiști la Plevna.

Prin-prejurul Plevnei erau multe porumbiști. Se vede că Osman dase porunca să nu se culégă porumbul, ca să-l aibă la ڟilele cele grele din urmă, căci pe la Sfîntu-Dumitru porumbul era încă necules pe dëlurile dintre Plevna și redute.

Eraū isteți de alt-fel Românii și mai puneau mîna pe vite de-ale lui Osman. S'a întîmplat nu odată că tunarii aū adus cu obuzurile berbecii și oile Turcilor în tabăra noastră. Vedeau tunarii bună-ora vr'un cîrd de berbeci, pe care-i păscău pe

vr'un dél soldații turci, și aruncau obuzuri dincolo de cîrd. Berbecii se speriau și apucau spre tabăra noastră. Și dacă apucau de la un loc spre altă parte, îi cîrmuiau așa de bine cu obuzurile, că-î aduceau frumușel până unde erau înglotiți ai noștri.

Dorobanții porniți asupra Rahovei și a Vidinului au dus-o mai bine. Treceau pe lîngă Dunăre tot prin sate românesce năpustiite de Turci și neajunse până acum de oștiri, și găsiau să cumpere de tóte. Ba erau primiți ca óspeți și ca frați de sînge. Oștirii acesteia i-a fost mai ușóră viața și la Vidin.

XXI.

Liniștiți și în odihnă deplină nu steteau în tabăra Plevnei decât cei prea obosiți, după vr'o luptă. Toți ceialalți aveau de îndeplinit fel de fel de lucrări.

Unii cutreierau împrejurimile, orî căutând nutreț pentru ei și pentru vite, orî ispitind puterile dușmanului. Alții săpau șanțuri, aședau tunuri și steteau de pază.

N'aveau apă de bėut și trebuiau să sape fîntăni adînci și largi, n'aveau lemne de foc și se furișau pe sub plumbii turcesci prin păduri.

Unii săpau drumuri ascunse peste déluri și prin văi, de la o tabără la alta, de se încrucișau drumurile ca o pînză de paiajen, așa că puteai alerga de la o tabără la alta pe drumuri scurte și bune.

Tóte erau drumuri acoperite și cereau săpătură multă. Lucrul acesta, al drumurilor acoperite, e așa.

Vrënd să mergi de la o tabără la alta fie prin

vale, fie pe dél, cauți să fii scutit de plumbii și de ghiulelele Turcilor. Iar Turcii cu atâta iscusință își aședaseră redutele, în cât nicăiri împrejurul Plevnei nu erai scutit de bătaia lor.

Români s'apară decî drumuri cu scutiri de pămînt. Câte 'ntr'un loc adînci, ca pînă în brîu, câte 'ntr'un loc mai puțin adîncite, unde era vr'un răzor ori vr'o ridicătură de pămînt. Iar din pămîntul săpat făcea părete spre partea Turcilor.

Pe după păretele acesta se duceau oștenii în bună voe dintr'un loc într'altul. Păretele rădicat era așa de înalt că și pe un călăreț îl acoperea scutindu-l de plumbii turcesci. Iar de larg și de neted drumul era așa făcut, că puteau să mērgă pe el tunurile și căruțele cu muniție, ori cu raniți.

În ȃilele din urmă ale Plevnei, când s'așteptau Români și Ruși din ȃi în ȃi să vadă pe Osman ieșind la larg, pe drumurile aceste au făcut oștirile nesfîrșite marșuri de la o tabără la alta, ca să le încerce lungimea. Nu se scia adică, pe care parte va ieși Osman cu oștile. Dar nu putea să iasă peste déluri, ci numai strecurându-se de-alungul vr'unei văi, și erau șese văi la Plevna pe unde și-ar fi putut străcura oștile.

De-aceea tótă oștirea creștinilor s'a împărțit în șase tabere mari, păzind gurile văilor. Dar era vorba, ca ori prin care vale va porni Osman cu ai săi, tóte oștirile creștine să s'adune acolo în calea lui, din tóte celelalte cincî guri de văi.

De-aceea oștile nóstre au tot făcut încercări. Astă-ȃi își închipuia, că Osman iese pe valea dinspre Răsărit, și tóte oștile din cele cincî văi

s'adunaŭ acolo. Mâne își închipuiaŭ că iese prin valea despre Apus. Și așa, prin toate șase văile.

Orî prin care vale ar fi ieșit Osman, ai noștri sciaŭ și césurile și minutele în care vor sosi celelalte oșți creștine, ca să se împreune: cea din drépta în patru césuri, cea din stînga în două și jumătate și așa mai departe.

Dar când a fost la adecă, în ziua ieșirii lui Osman din Plevna, n'a fost nevoie să s'adune oștile nóstre la un singur loc. S'a întîmplat alt-fel, din pricina noastră a Românilor. Osman, adecă, ieșise pe valea cea mai largă, pe soșea, pe unde era mai departe de tabăra noastră, peste rîul Vidului.

Noi, în loc să alergăm ocolind délurile, ca să ne împreunăm cu Rușii de dincolo de rîu, ca să stăm în fața lui Osman, ne-am luat de-adreptul pe urmele lui; am intrat în orașul Plevnei și i-am închis cărările. Osman, bătut de Ruși s'a dat îndărăt peste rîu ca să intre iarăși în Plevna. Dar a dat de noi. Și așa, bătut în spate de Români și în față de Ruși, el a închinat stégurile și s'a dat rob.



5. OFICERII ȘI OSTAȘII.

XXII.



a Plevnița căpitanul Nicolae V. Mărăcineanu, dase năvală, peste Valea Lacrimilor, deodată cu dorobanții lui Șonțu.

Când a pornit din vale cu flăcăii, le-a ȝis: «Să ve țineți tot după mine, co-

pii! Să nu ve dați nici un pas îndărăt» și apucând pușca din mâna unui flăcău, i-o ținti acestuia drept în frunte: «Când veți simți că eũ mă ferese de focul dușman și că mă codese să fiũ tot în capul vostru, de pe-acum ve poruncesc, să-mĩ puneți așa pușca în frunte și să mă isbiți cu glonțul unde mi-a pus popa mirul».

Și s'a dus Mărăcineanu tot în fruntea flăcăilor și așa de orbesce s'a vîrît printre obuzuri și plumbi, încât Turcii de ciudă l-au tăiat cu topórele și i-au asvîrlit carnea peste companiile nóstre.

Iar maĩorul Șonțu, după ce le-a spus că nu mor toți care plécã în luptã, ȝise: «Dacã v'aș putea scãpa de mórte, bãieți, aș vrea să mor eũ, maĩorul vostru, pentru voi toți, să mor de-o mie de ori», și vedënd că a întristat pe flăcăi, adaogã: «Dacã mă veți ve-

dea murind, nu v \ddot{e} p \ddot{e} erde \ddot{t} i firea, merge \ddot{t} i \dot{I} nainte cu c \dot{a} pitanii! \dot{S} i de-or muri \dot{s} i ei, ave \ddot{t} i locotenentii, \dot{s} i mai bine s \dot{a} muri \ddot{t} i cu to \ddot{t} ii, de c \dot{a} t s \dot{a} v \ddot{e} da \ddot{t} i \dot{I} nd \dot{a} rat!»

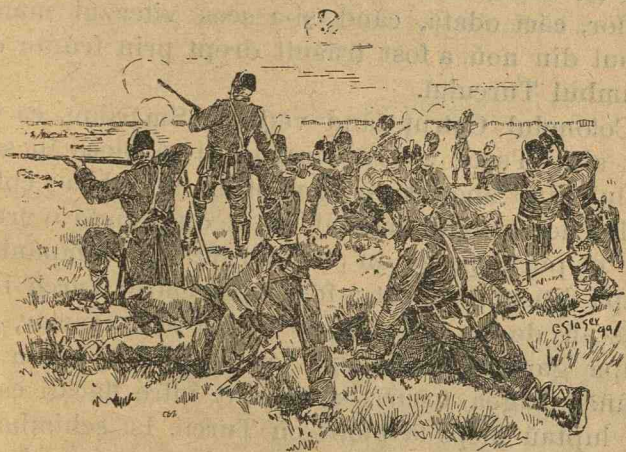
\dot{S} on \dot{t} u \dot{I} \dot{s} i tot c \dot{a} nta m \ddot{o} rtea; \dot{s} i parc \dot{a} a prorocit, c \dot{a} ci a murit \dot{s} i el, a \ddot{u} c \dot{a} du \ddot{t} to \ddot{t} i patru c \dot{a} pitanii lui, a \ddot{u} perit to \ddot{t} i locotenentii, \dot{s} i fl \dot{a} c \dot{a} ii s' \dot{a} u b \dot{a} tut c \dot{a} rmui \ddot{t} i numai de sergen \ddot{t} i \dot{s} i de c \dot{a} prari.

C \dot{a} pitanul Ion N \dot{a} stase, la a doua n \dot{a} val \dot{a} de la Plevni \dot{t} a, c \dot{a} nd v \ddot{e} du pe doroban \ddot{t} ii din Suc \dot{e} va c \dot{a} merg spre foc cu inima \dot{I} ndoit \dot{a} , \dot{I} \dot{s} i sc \ddot{o} se chipiul \dot{s} i \dot{I} ntinse sabia spre ei. «S \dot{a} ias \dot{a} cine vrea dintre voi, c \dot{a} - \dot{I} dau chipiul \dot{s} i sabia, s \dot{a} fie \dot{I} n locul me \ddot{u} . \dot{S} i dac' \ddot{o} dice el, s \dot{a} mergem \dot{I} nd \dot{a} rat, \dot{I} nd \dot{a} rat s \dot{a} mergem, c \dot{a} e \ddot{u} m \ddot{e} supui \ddot{u} !» Doroban \ddot{t} ii, ru \dot{s} ina \ddot{t} i \dot{s} i \dot{I} nfl \dot{a} c \dot{a} ra \ddot{t} i tot deodat \dot{a} , strigar \dot{a} : Ura! S \dot{a} tr \dot{a} -iasc \dot{a} c \dot{a} pitanul \dot{s} i p \dot{a} rintele nostru! \dot{s} i alergar \dot{a} cu at \dot{a} ta urgie \dot{I} n foc, \dot{I} nc \dot{a} t \dot{s} i pe mai \ddot{o} urul lor Ion Niculae \dot{s} i pe c \dot{a} pitanul N \dot{a} stase, \dot{I} i t \dot{a} iar \dot{a} de ciud \dot{a} Turcii cu top \ddot{o} rele.

Oficerii a \ddot{u} dat pild \dot{a} o \dot{s} tenilor alerg \dot{a} nd tot \dot{I} n fruntea lor. De multe or \ddot{I} singuri \dot{I} \dot{s} i cerea \ddot{u} de la c \dot{a} rmuitorii luptelor, locul cel mai primejdios. Mai \ddot{o} urul Giurescu al doroban \ddot{t} ilor din Muscel, c \dot{a} nd s' \dot{a} dat n \dot{a} val \dot{a} la Rahova, a cerut singur s \dot{a} i-se dea comanda celor ce vor intra mai \dot{I} nt \dot{a} i \ddot{u} \dot{I} n foc. \dot{S} i i-s' \dot{a} dat. Mai \ddot{o} urul a chiotit de bucurie \dot{s} i ridic \dot{a} nd chipiul, a strigat: «F \dot{a} ce \ddot{t} i-v \ddot{e} cruce, copi \ddot{I} , \dot{s} i dup \dot{a} mine!» \dot{S} i a mers tot \dot{I} n frunte, tot vesel \dot{s} i \dot{I} nsufle \ddot{t} it, p \dot{a} na ce-a murit isbit de glon \ddot{t} .

La a doua n \dot{a} val \dot{a} la Plevni \dot{t} a c \dot{a} pitanul Bogdan al v \dot{I} n \dot{a} torilor a mers de bun \dot{a} -voe la m \ddot{o} rte. Era oficer de ord \ddot{o} nan \ddot{t} \dot{a} ; Domnitorul \dot{I} l trimisese pe

câmpul luptei ca să-î aducă sciri. Dar căpitanul vădând lupta, a uitat de ce-a venit. «Ce frumos e când plécă voinicii în luptă!» zise el, și se alipi de un batalion, cerënd voe mai-marilor să mērgă și el în foc. A mers, în rînd cu compania cea din frunte, dar a venit un obuz și l-a isbit, sfâșiindu-î pantecele. Domnitorul îl iubea, căci era oficer vrednic, și alergând la ambulanță ca să-l vadă, i-a pus



In fruntea companiei.

Insuși pe piept Stéua României. Bietul căpitan a murit peste nópte.

Tot într'aceiași ți, într'acelaș loc, alt oficer de ordonanță, locotenentul Călinescu s'a alipit de un batalion și a plecat în foc, cu năvălitorii. Pe el l-a isbit un glonț în frunte.

Când vedeau că e primejdie mare și că flăcăii și-au pierdut inima, oficerii s'asvîrleau între soldați, luaū pușca din mâna vr'unui cădūt și mergeau

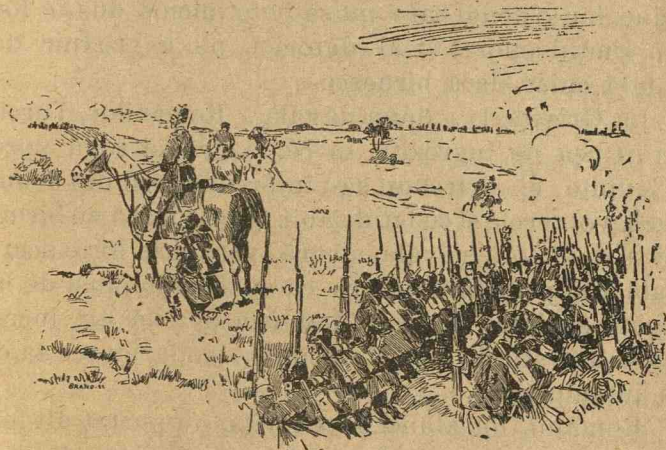
împuşcând, alături cu ei. După ce a murit Şonţu, căpitanul Cracalia, şi de mânie pe Turci şi ca să îmbărbăteze pe dorobanţi, a luat o puşcă şi, intrând în linia oştenilor de rînd, a început să tragă focuri. Tot aşa făcu maiorul Ene, al dorobanţilor din Ilfov, la Rahova. Stînd într'un şanţ de adăpost, el trăgea cu puşca spre Turci şi-şi tot scoatea capul, să vadă pe unde-î sunt dorobanţii şi ce fac. Se vede, că un Turc din reductă a pândit pe maior, căci odată, când şi-a scos viteazul maior capul din nou, a fost trăsnet drept prin frunte de plumbul Turcului.

Colonelul Cotruţ când vădu la Smârdan, că în sat sînt Turci, voi să încalece şi să plece în sat. Calul fiind speriat de sgomot, se tot isbea; colonelul dete calului drumul, să se ducă unde o vrea, iar el porni pe jos în pas alergător cu companiile după dînsul. Prin sat a fost luptă mare; Turcii împuşcau de pe ferestre, de prin podul caselor, de după garduri. Colonelul tot pe jos, cu puşca în mână, trăgea focuri, amestecat între flăcăii care se luptau piept la piept cu Turcii. Işi schimbase numai chipul, cu al unui gornist, ca să nu-l cunoască Turcii.

XXIII.

De obicei, oficerii noştri îşi îmbărbătau companiile cu vorbele: tot înainte copii! Vorbele maiorului Ene aū rămas de poveste. El era moldovean, şi striga: Puilor, daţi de tot! Muntenii nu erau obicinuiţi cu aceste vorbe, dar le-aū priceput şi-aū dat de tot.

Ar trebui să înșir pe toți oficerii noștri, dac'ăș vrea să fiu deplin cu spusele. Toți s'au purtat vitejese, iar cum au știut ei să móră pentru binele țării, o puteți vedea dintr'o singură pildă, a locotenentului Chivu Stănescu. Era la Plevnița. Flăcăii potopiți de focul redutei mergeau înainte cam îngroziți. De-odată, Stănescu își simte fluierul piciorului străbătut de-un glonț. «Mergeți numai înainte, că v'ajung și eu» țise oștenilor, și aședându-se jos își scóse cisma și-și legă rana cu batista.



Gata de năvală.

Apoi încălțându-se plecă înainte. Schiopăta, nu se putea ține pe picioré; dar vedea, că dacă s'ar opri ori s'ar întórce la spital, compania ar șovăi. Și se tot duse înainte, dar de la o vreme sângele, curgând din rană, a umplut cisma și-a început să se scurgă gălgăind peste turétcă. Locotenentul era galben ca morții, iar ai săi îl rugară să se întórca. N'a voit.

Dar în urmă a venit un glonț din ređută și l-a așternut câmpului.

Și așa au făcut mai mulți oficeri. Despre oștenii de rînd nu e nici o nevoie să vă spun : ei au mers la mörte ca la horă.

Mare bucurie simte 'n sufletul său tot Românul, când se gîndesce cât de inimoși au fost oștenii noștri în răsboi.

Nu e rușine mai amară pe lume de cât a oștenui care fuge de luptă. Onórea și simțul datoriei sînt cele mai scumpe lucruri pentru orî și cine, iar oștenui care nu se bate inimos, dus în foc de simțul onórei și al datoriei, nu e vrednic de laudă chiar dacă biruesce.

La Grivița, la a doua năvală a Românilor, Turcii erau așa de îngroziți, în cât voră să fugă spre Plevnița, și au trebuit să-î întórcă oficerii din drum cu revolverele și cu latul săbii. Și cu tóte că au biruit și a doua óră năvala nóstră, vrednicia lor e scurtată rěu prin întîmplarea că au fost împinși de la spate să intre în foc. Când faci de silă un lucru care are sfirșit bun și vrednic, lauda nu e a ta ci a întâmplării.

Românii, tot atunci la Grivița, s'a purtat alt-fel. După întăia năvală fără isbândă, în loc să stea pe loc, au sărit a doua óră.

Iar după ce au pătimit a doua óră, și oficerii nu mai îndrăsneau să céră flăcăilor să mai intre odată în foc, însiși dorobanții au cerut oficerilor să-î mai ducă odată spre ređută.

I-au dus, și-au fost iarăși bătui. Flăcării, răniți și fără puteri, zăceau acum prin iarba, trăgându-și sufletul. Muriseră jumătate dintre ei. Dar când a

început maiorul Candiano să le spue, că pornesc Rușii asupra redutei și că au să-i facă de rușine, flăcăii s'adunară pe lângă maior. «Păi, n'o să-î lăsăm!» strigaŭ flăcăii și cu cât vorbea mai înflăcărat maiorul, cu atâta se sporea numărul vînătorilor și al dorobanșilor pe lângă el. Ei se rînduiră de bună voe în șiruri; veniră de bună-voe ómenî dintr'alte regimente de dorobanși și se lipiră de cei ce stăteau gata să plece în foc.

N'a fost numai acum odată, că oștenii noștri au cerut din voia lor să mERGă la peire. Când s'a dat năvala a doua la Plevnița, au fost rînduite două bataliÓne ca s'o isbESCă. Era puțin. Atunci un oficer a trecut prin tabERă și a întrebat, dacă se găsesc ómenî, cari să mERGă de bună voe asupra Plevniței. Și au sărit din tÓte regimentele flăcăii și s'au găsit gata să plece în foc. Atâția se îmbiară, în cât oficerii n'au putut să-î primESCă pe toți și-au ales numai pe cei mai sprinteni.

Dorobanșii lui Șonțu, la Plevnița, când au dat cu ochii de Valea-Lacrimilor, s'au îngrozit, și sterERă dintr'odată pe loc, fără suflare. Maiorul, a îngălbenit de spaima că-î vor fugi dorobanșii îndărăt. Și în cutremurul acestui gând, a strigat zăpăcit: «Mă, băeți, mă lăsați la mÓrte singur?» Și cum începe o rÓtă împedecată, când îi scoți pie-dica, să se învîrtă dintr'o dată, așa s'a mișcat întregă dorobanșimea și-a început s'alerge după maior.

La Smirdan, flăcăii îngroziți de lupta de prin redute, nu prea voiau să intre în sat, ca să alunge pe Turci. Colonelul Cotruț le dișe: «Așteptați, să ne alunge Turcii pe noi de prin sate?»

Apucați-le înainte!» și flăcăii s'au luat în fuga după colonel.

Dar, în deobște oștenii noștri n'au așteptat multe îndemnuri cu vorba de la oficeri. Săriau din pornirea lor. Așa cum e Românul vesel din fire și pornit pe rîsete, era de-ajuns une-orî numai câte o vorbă veselă, spusă cu liniște în clipa unei primejdii mari, ca să înbărbăteze pe flăcăi. La podul Novoselului dorobanții începură să șovăiască, po-



La redutele Smîrdanului.

topiți de focul Turcilor, cari stăteau ca un zid. Vădînd că nu pot rîsbi, ai noștri slăbiseră focul, și le slăbise și îngerul. Atunci un sergent din frunte, strigă: «Bre, dar al dracului își apără pilaful!» și dorobanții începură să ridă, deteră năvală cu vîrtute, alungînd pe Turci.

Pe șesul de la Siliștióră, când trecură oștile peste Dunăre, flăcăii ascultau vorbele preotului cu frunțile plecate și duși pe gânduri. Atunci, la vorbele

preotului:.... «Turcii sunt numai ómenî, mor și ei», sergentul Constantinel Taerel, și se de odată: «Păi, lasă părinte, că avem noi ac de cojocul lor», flăcăii începură să rîdă, și inima le veni la loc.

XXIV.

Și e vrednică de laudă și de amintire străne-poților năzuința Românului de-a sări singur, fără poruncă și fără rugare, unde pòte să facă binele și să-și arate vitejia.

Li s'a întîmplat și flăcăilor noștri să-și piardă une-orî firea, când aũ fost loviți fără veste, orî când aũ vèdut prea mulți dușmanî în fața lor, cum aũ pățit-o la Grivița când aũ sărit asupra lor ca răsăriți din pămînt Harapiũ, orî când n'aũ avut plumbi și-aũ stat cu mînile gòle în fața pușcilor turcești, ca pe câmpia Smîrdanului. Dorobanții lui Șonțu și-aũ pierdut firea când aũ vèdut între ei și reductă Valea Lacrimilor, de care nici nu bănuiaũ.

Dar nici o dată nu s'aũ dat îndărăt. Precum am spus, după o clipită dorobanții lui Șonțu și-aũ venit în fire și aũ dat înainte; la Smîrdan în șanțurî, când aũ venit Turcii să'ı alunge, baețiî fără plumbi, aũ stat unde erau și Turcii nu i-aũ putut scòte. La Grivița, adevărat, s'aũ dat flăcăii de trei orî îndărăt, dar nu de frică și cu gîndul să se vadă cât mai îndelungați cu drumul de dușman; s'aũ dat îndărăt de multă perire, dar aũ sărit iarăși și iarăși, și aũ bătut reducta.

Străiniî, care aũ vèdut rèsboiul nostru, aũ seos

vorba, că «Românul scie să móră». Asta însemnéză vitejie și nepăsare de mórte.

Iar nepăsarea de mórte e o vrednicie mare a soldatului.

E adevărat că dorobanțul, care avea nevastă și copii acasă, se ducea în bătae cu inimă mai grea de cât soldatul de linie care era flăcău. Dar intrat o dată în focul glónțelor, el nu se mai gândea acasă la copii, și nici la el, ci numai la Turci.

Cată să spunem, că într'acest războiū s'aū luptat trei feluri de soldați, la fel de nepăsători de mórte. Turcul stă în foc și nu se mișcă, nu atâta că are inimă multă, ci mai ales că are o neclintită credință în ursită, și scie că de ceea ce e scris nu scapă. Iar legea Turcilor e îndușmănită cu a noastră când e vorba de războiū. Hristos ne-a legat de suflet pacea și ferirea de războie, dar Mohamed al Turcilor a propovăduit silnicia armelor și războiul. Turcul merge orbiș în luptă și móre, căci așa vrea Dumneđeū. În luptă Turcul e mai tare când se apără: stă neclintit în plóia de plumbi și nici ochii nu și-i mișcă.

Rusul e slab când se apără, dar e tare la năvală. Atunci pune capul în piept, pare că n'ar voi să vază de unde vine mórtea, și cu baioneta pe pușcă se duce orbiș, nici nu se uită unde calcă. Dar nici el nu merge la mórte pentru că are inimă multă, ci pentru că așa cere porunca. Rușii sunt vestiți de ascultători în războie, și e sciut că s'asvirl fără nici un rost spre peire, fiind-că li s'a poruncit așa: alérgă și mor, căci așa vreaū oficerii.

E frumos să mori ca Turcul, că așa vrea Dumneđeū și legea, orī ca Rusul, că așa vrea Tarul

și porunca. Dar mai frumos e să mori, când ești deplin luminat în sufletul tău, că așa vrea țara ta și binele ei.

Românii pentru țară s'aũ bătut.

Și s'aũ bătut cu inimă. Nu o zic eũ, ca să pară că-mi laud flăcăii némului nostru. Aũ zis-o alții, străini veniți de prin lume, generali purtați prin rësboie și cari pricep ce e oșténul. Nu s'a bătut Románul mai bine de cât Turcul și de cât Rusul, e adevărat, dar e destulă laudă pentru noi că s'a bătut tot așa de bine ca și ei. Noi eram numai ucenici, duși la cel dintăiũ rësboiũ, și nu ne-aũ întrecut întru nimica meșterii într'ale rësboielor, cei care vëduseră multe încăerări de ómenii și a-veaũ nume de luptători destoinici.

Tóte luptele pedestrimii nóstre sunt pilde de vitejie : cum aũ alergat dorobanții lui Șonțu în prăpastia plină de Turci, cum aũ alergat flăcăii lui Mărăcineanu peste Valea-Lacrănilor, cum aũ năvălit Moldovenii lui Nicolae Ion spre aceiași ređută, cum aũ sărit vînătorii ploesceni asupra Griviței, cum aũ ținut piept Mehedințenii la podul Hirlețului mulțimii celei mari de Turci, cum s'aũ bătut flăcăii piept la piept prin satul Smîrdanului și cum aũ sfărîmat oștirile lui Osman la Opanez.

Cu nimic nu puteaĩ să opresci pe Român, ca să nu meargă înainte. Pe căpitanul Mărăcineanu, când s'asvîrlea orbesce printre baionete, un sergent îl tot smulgea dintre Turci și-l domolea. În urmă sergentul căđu străpuns de baionete, pe când trăgea de mână pe căpitan ; căpitanul se uită la sergent cum cade, și'n loc să se turbure, își mușcă numai buzele și se duse înainte.

Așa erau oficerii, așa oștenii. A spus o vorbă mare căpitanul Bogdan, pe când își îndemna flăcăii să iasă și să dea năvală: Nu era vreme potrivită de eșire, căci ploua focul mai des de cât grindina, și ca să-și îndemne băeții, căpitanul eși repede din șanț: «După mine copii, că se teme și mórtea de voi!» Adevérul e că mórtea totuși nu se temea de ei, dar nici ei nu se temeau de mórte!

La o depártare de câte-va sute de pași de reduta Grivița, era cealaltă a Turcilor, Plevnița. Dorobanții eșeau din redută pe câmp, steteau în bătaia redutei turcesci, cu fața spre Turci și cu mâinile întinse, și strigau: «Dați păgânilor!» Iar Turcii începeau s'asvîrlă plumbii, în vreme ce dorobanții steteau nemișcați în plóia de glónțe. Unii cădeau morți; acest lucru nu împiedica pe ceilalți să stea mai departe în glónțe.

Acéstă era o petrecere pentru dorobanți. Se plictiseau în redută. Ca «să mai rîdă nițel», unii ieșeau pe parapet și se uitau la cei ce-și puneau pieptul drept țintă Turcilor.



8. INTRAREA OȘTILOR ÎN BUCUREȘCI

XXV.



apta vitejescă cea din urmă a Românilor a fost lupta dela Smîrdan, într'o Miercuri, la o săptămînă după Bobotéză în anul 1878. După cucerirea Smîr-

danului, oștile noastre s'au gătit să bată Vidinul, dar în vremea aceea le-a sosit știrea că Rușii au făcut pace cu Turcii.

Oștile turcești au ieșit în bună pace din Vidin, iar în locul lor au intrat regimente românesce.

Așa s'a isprăvit războiul. Din Vidin au tras Turcii lui Osman cea dintâiu ghiulea asupra noastră, iar noi, prin voia întîmplării, cea din urmă ghiulea de tun asupra Vidinului am tras-o.

O parte din oștirile noastre a mai rămas de-a lungul Dunării, prin cetățile turcesce ca să ție pază. Mulțimea oștirilor însă trecuse Dunărea în Oltenia și sta acolo îngrămădită.

Cu toate că se încheiase pacea, tot mai era pu-

țină temere, că lucrurile nu s'aũ potolit de tot. Așa e, când arde o casă; după ce s'a stins focul și nu se vede flacăra nicăiri, mai iese încă fum din bârnele umeđite de apă.

Cam pe la Rusaliĩ, Domnitorul a plecat în Oltenia, ca să vadă cum staũ oștirile cu sănătatea și cu aședarea lor în tabără.

A găsit pe voinicii noștri sănătoși. La Plevna se îmbolnăviseră mulți, de asprimile vremii și de oboselă multă, dar acum se îndreptaseră, în aerul țării lor și depărtați de neajunsuri și de griji.

Eraũ veselii flăcăii, cu tóte că trecuse anul de mult, de când și-aũ părăsit casele și-aũ plecat la perire. Le era dor de casă, mai ales dorobanților, care aveaũ neveste și copii și-și lăsaseră plugul în brazdă, și le era grijă de puținica avere pe care-aũ lăsat-o în știrea Domnului și 'n sēma nevestelor.

Lăngeđiaũ bieții ómenii de dorul câmpiilor și-al satelor. Trecuse timpul plugăritului, sosise timpul sapei și-al cósei, și pentru ei plugarii era mare chin să stea pe loc în corturile taberii, când țipa plugul și plângea cósă ruginind pe dup' o grindă. Incalte, anul trecut a fost mișcare, aũ fost lupte, și aveaũ cu ce să-și petrecă vremea, pândind Turcii de prin redute și sārind prin șanțuri vrășmașe cu baioneta pe pușcă. Orĩ cum, de cât să stai așa pe loc, dacă nu poți fi la largul tău pe lângă boi și la cósă, tot e mai bine în răsboiũ, că-ți mai uiți de casă și-apoi știi că faci ceva și pentru binele óre-cuĩ.

După ce-a trecut pe rĩnd prin tóte locurile unde se găsea îngrămădită oștirea, Domnitorul a tre-

cut Dunărea la Vidin. El, după căderea Plevnei, n'a putut să plece cu oștirea către Vidin. Stase pe câmpul de luptă vr'o șase luni și s'a gândit numai la óste, dar era nevoie de El în țară, căci El n'are numai o grijă singură, a óstei. De-aceea voia acum să vadă locurile, pe unde s'aũ bătut vitejii săi flăcăi.

Domnitorul a cercetat cetatea și cu multă băgare de sémă s'a uitat la puternicile întăriri de ziduri, de șanțuri, de turnuri și la tótă tária cea de nespus a Vidinului.

A plecat apoi la satul Smârdan și a trecut pretutindenı pe unde a înaintat oștirea nóstră biruind, a intrat prin redutele turcesci, prin șanțurile lor — tóte góle acum, și pustiı — și s'a uitat pe unde aũ lovit tunurile, și pe unde s'a dat lupta. Iar oficerii, care luaseră parte la luptă, îi tălmăceaũ : pe-aici aũ venit Româniı, pe-aici aũ ieșit Turciı să-ı întîmpine, colo a perit cutare oficer, prin valea ceea aũ fugit Turciı, prin cealaltă s'aũ întors.

Satul Smârdan era pustiit rău. Se cunosceaũ urmele crâncenei periri, ce a cutreerat satul. Se vedeaũ urmele glónțelor în pereții caselor ; mai vedeaı case arse, multe cu ușele sparte și cu gémurile sfărimate.

De la Smârdan a plecat de-a lungul Dunării pe la cetățile și redutele pe care le-aũ cucerit Româniı, la Lom-Palanca, Cibru și Arcer, la Rahova.

A cercetat și aici délurile pe unde s'aũ luptat Româniı, și a pus o corónă pe mormîntul vitézu-lui maior Giurescu care a cădut la Rahova.

Din Rahova Domnitorul a trecut la Turnu-Măgurele și s'a întors în Bucuresci.

Acestea s'aũ întîmplat, cum am spus, cam pe la Ruşalii.

Oştirea a mai stat sub arme, în Oltenia, până la sêrbătoreea Schimbării la faţă. Atunci, potolite fiind cu totul încurcăturile răsboiului, dorobanţilor şi călăraşilor li s'a dat drumul spre vetrele lor, iar cealaltă oştire a plecat prin oraşele unde ţinea garnisonă. Intrarea triumfală a oşteii în Bucureşti s'a amânat însă până în toamnă.

XXVI.

Pe câmpia Bănesii să ridicase un altar, împodobit cu florî şi cu arme.

Pe câmpie cât era de mare, se vedeau numai oşteni îmbrăcaţi de sêrbătore. Era mare şi de mult aşteptată ziua când oştirea biruitoare a Românilor avea să între cu sunete de trâmbiţe şi de chimvale în capitala ţării. Nespuse de multă lume s'adunase pe mărginile câmpiei, ca să fie de faţă la sêrbătorirea armatei.

La dreapta altarului se aflau vr'o câte-va sute de oşteni răniţi în răsboi, aduşi anume ca să mERGă în fruntea oştirii. Acéstă vrenicie li s'ar fi cuvenit morţilor noştrii de pe câmpiile Bulgariei, dacă ar fi fost cu putinţă. Dar erau morţi de un an acuma şi erau departe în pămînt străin.

Lângă răniţi steteau şese sergenţi voinici, fiecare purtând câte un stég turcesc, smuls de flăcăii noştrii pe câmpul luptelor. Iar lângă ei stetea un regiment de dorobanţi, alcătuit din câte o mână de

flăcăi din toate cele șasesprezece regimente de dorobanți, cari au luat parte în război.

Frumos amestec de Români! Într'acelaș regiment flăcăii din Oltenia cu cei din fundul Moldovei și cei de la Dimbovița cu cei de la Prut, așa cum au intrat și în focul turcesc, amestecați după întâmplare. Erau dorobanții întregii Români, temelul puterii noastre.

Iar alături cu dorobanții erau săpătorii oștirii, oșteni de linie, vânători și tunari.

La dreapta altarului era un regiment de călărași alcătuit ca și al dorobanților din câte o mână de flăcăi din toate cele opt regimente de călărași care au cutreerat văile Bulgariei. Același amestec de oameni din toate colțurile țării.

Iar lângă călărași, erau cele două regimente de roșiori, alte regimente de linie și de tunari, și un pluton de oște de pe mare.

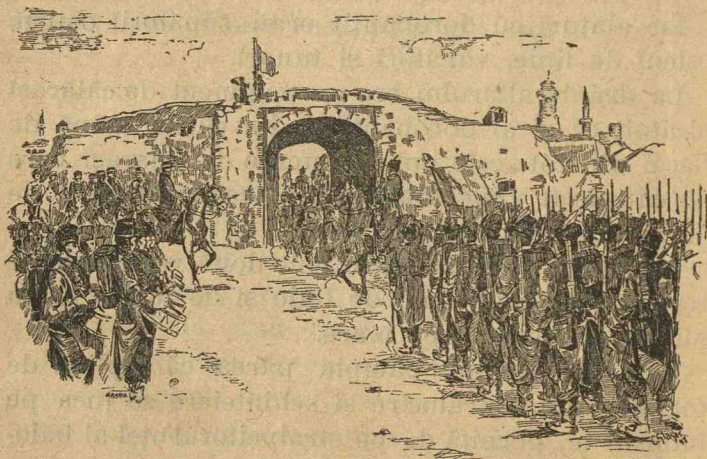
Era o zi senină. Câmpia părea că e plină de fulgere, atâta strălucire și schinteiere se juca pe întinsul ei, pornită de pe strălucitorul oțel al baionetelor și al coifurilor.

Puteam să fim mândri de oștirea noastră, vedând-o așa de voinică și de frumos îmbrăcată, mai ales știind-o cât de cu viteză purtare s'a întors din locul răpunerii de cap. Mulți dintre batrâni și dintre cei cu inimă mai aprópe, mulți vor fi plâns în ziua aceea, pe câmpia Bănesei, privind oștirea noastră. De câtă primejdie ne-a mântuit-o Dumnezeu!

Iar primejdia, de care a scăpat, era aci în fața ei, dar mută și rece. Erau tunurile turcesci. În jurul altarului steteau înșirate cele patruzeci și șase de tunuri smulse de-ai noștri din mâna Turcilor:

Tóte îndreptate cu țevile lor omorítóre spre oștire, așa ca'n vremea luptelor. Dar astăzi li-e gura fără glas, și biruitul nu mai are puterea să înspăimînte pe nimeni.

La amiață a sosit și Domnul Carol, călare și înconjurat de generali, și de-ai noștri și străini, iar alături Dómna Elisaveta în trăsură.



Intrarea Românilor în Vidin.

Cine a fost pe câmpie în clipele acelea, n'are să uite nici în mormînt vijelia de chiote ce aũ întîmpinat pe vítézul Domn. Tóte muzicele regimentelor începură să cânte de o-dată, toți flăcăii de sub arme ca dintr'o singură gură își chiotiră urarea lor, iar mulțimea de pe margini fremeta ca frémătul apelor mari.

Fiorî răsbiră prin mulțime, și vuetul despica vėzduhul până la Dumneđeũ.

Apoi trei archierei începură să slujescă la altar

sfința slujbă. Atunci din rîndurile oștirilor aŭ înaintat voinicesce patruzeci și trei de flăcăi cu cele patruzeci și trei de stéguri ale regimentelor noastre. Ei s'aŭ făcut o rôtă, avênd în mijloc altarul Domnului de sus și pe Domnul lor și al țării.

După sfîrșirea slujbei tôte stégurile aŭ trecut unul după altul pe dinaintea Domnitorului, și fiecare flăcău pleca stégul, iar Domnul însuși pune pe stég «Crucea trecerei Dunării», iar Dómnă pune o cunună de flori. Pe trei stéguri, pe-ale regimentelor care se bătuseră în prăpădenia de luptă la Smârdan, Domnitorul a pus în deosebî și alt semn de vitejie, «Stéua României».

Apoi muzicele tăcură, și Domnitorul vorbi oștenilor. El le zise cam acestea :

«Viteji flăcăi! Țara întrégă și capitala ei, împodobită cum n'a mai fost nicî odată, și cu tot sufletul pornită să vă resplatească vitejia de la Grivița și Plevna, de la Rahova și de la Smârdan, vă primesce astăđi ca pe voinici vrednici, că voi ați adus neatárnarea țării.

Mândriți-vă cu numele vostru de Român, și păstrați în sufletul vostru credința că sunteți tari și buni, și nu uitați că neamul nostru întreg vă respălătesce cu iubire și vă serbătorește fapta.

Să țineți la stégul țării ca la un lucru sfînt, așa cum ați ținut pe câmpul luptei! Sciu bine, că de acum orîcând va fi nevoie de brațul vostru, veți alerga cu inima întrégă și ca oșteni pe deplin. Nu uitați că inima Mea e cu voi, și că n'am altă fericire mai mare, de cât asta de astăđi, când pot să vă ȓic tuturor: Copii viteji, vă mulțumesc!

Acum, cu mândrie Mă pun în capul vostru, ca

să intrăm împreună în capitală, unde ne aşteptă cu neastâmpăr poporul, ca să vă mulţumescă şi el şi să vă arate de câtă iubire şi de câtă cinste sunteţi vrednici.»

XXVII.

Apoi, Domnitorul cu oştirea a plecat spre oraş. În fruntea tuturor mergeau gendarmii călări, apoi răniţii cu stégurile luate de la Turci, având în mijloc pe Domnul Carol cu generalii.

Indată după Domn veniaŭ cântând într'un singur glas musicile tuturor regimentelor, în fruntea celor cincî-deci şi două de bataliône de pedestrime. În urmă veniaŭ dorobanţii şi călăraşii cei amestecaţi, având în mijloc tunurile turcesci. Roşiorii încheiaŭ întreg şiragul.

Şi musicile cîntaŭ, şi stégurile regimentelor filfiaŭ pe de-asupra capetelor, ropoteaŭ scurt şi îndesat paşii flăcăilor, scîrţiaŭ rótele tunurilor şi era plină câmpia de strălucirea armelor.

Oştirea avea să trecă pe sub o pörtă, făcută anume, cum e obiceiul să se facă oştirilor biruitoare, înaltă, împodobită cu nepomenită mândrie, cu stéguri, cu slove de aur care spuneaŭ numele locurilor pe unde şi-aŭ lăsat Românii ósele, apărând ţara şi biruind păgânimea.

Când a fost în dreptul porţii, óstea a fost primită cu altă furtună de chiote, şi atîtea florî aŭ aruncat cei adunaţi peste flăcăi şi sub picioare în drumul lor, în cât drumul le-a fost numai o flóre.

Primarul capitalei s'a apropiat atunci de Dom-

nitor, aducându-I pâne și sare după obiceiul străbunilor, și L'a salutat cu vorbe frumoase, amintind cât de cu drag a sărit oștirea la hotare, câte lipsură și greutatea îndurat în țară străină. Cum s'a luptat și și-a vărsat sângele cu atâta bărbăție, că de acum înainte e neclintită sorta României și veghiată neatîrnarea ei.

A spus, că țara poate fi mândră de oștea sa, care a deșteptat din morți fala numelui românesc. Că toate acestea le-a făcut oștirea sub înțeleptă cărmuire a Domnitorului. Și apoi: «Grivița, Rahova, Smârdan vor spune vecinic de-acuma trecătorilor vitejia poporului român, pe care nu-l cunoseau destul de bine nici vecinii nici străinii. Acele locuri au arătat lumii, că brațele cari a purtat sapa, sciul pe câmpul de luptă să porțe și arma.»

Au mai vorbit apoi și alții.

Domnitorul, le-a mulțămît și le-a zis :

«In numele vitejilor oșteni, vă mulțumesc din totă inima pentru strălucita întâmpinare ce le-o faceți și pentru cuvintele cele pline de iubire de țară și de nēm, pe care le-ați spus.

Da, țara poate să fie mândră de fii săi. Cu încredere au mers în luptă, și ca voinici s'au întors. De-acu înainte să fie liniștită scumpa noastră țară: un popor care și-a vărsat sângele pentru neatîrnarea sa, va lupta cu virtute ca să trăinicască și să trăiască iubita noastră țară, cea de sine stătătoare.»

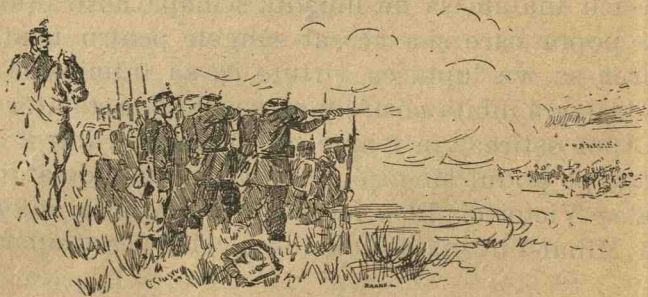
Apoi oștirea, în frunte cu Domnul, a intrat în oraș, pe podul Mogoșoiei, care s'a numit de-atunci Calea Victoriei. El a mers de-adreptul la statuia lui Mihai-Vitezul, a Domnului celui neastîmpărat

și dătător de spaimă Turcilor, și a pus o corónă de ștejar pe capul vitezului Domn.

De-aci apoi oștirea s'a împrăștiat prin oraș și de-acum a început serbarea mulțimii, au cântat musicile ostășesci și lăutarii prin toate piețele, s'au întins hori pretutindenți, și era o bucurie de negrăit. Câți părinți și frați și cunoscuți nu plîngeau acum de bucurie, că li-s'au isprăvit cu bine grija și temerea ce-o aveau pentru ai lor cei duși departe. Câtă bucurie avea țara întrégă, că li-s'a făcut și Românilor parte, cu puterea lui Dumnezeu, să-și vadă oștirile intrând cu biruință în capitală, lucru de care n'au avut ei parte mai mult de o sută de ani, iar cei bătrâni nici n'ar fi visat că pot să-l mai vadă în viața lor.

Domnitorului și flăcăilor noștrii le suntem datorii puterea și mărirea țării de astăzi.

Fala noastră este cumintele și chibzuitul nostru Domn, iar fala Domnului este oștirea cea viteză pe care El a dus-o cu atîta bărbăție în luptă. Iubire fără margini li se cuvine, iubire și recunoștință de-apururi, că din némul nostru au făcut un ném știut și din țara noastră țară de viteji.



T A R A



1. VRAJBA ÎNTRE NOÏ ȘI TURCÎ.

I



tuncî, când s'aũ adunat oștirile nstre, în primăvara anului 1876 — cu un an înainte de începerea rsboiului — nu sciam nici noi anumit ce încurcături va aduce vremea, și nu scia nimeni.

Se svonise încă din tmna anului trecut, că Rușii vor porni rsboiũ asupra Turcilor. Mai toți creștinii din împărăția turcsc să rsvrtir; iar Turcii, după obiceiul lor, aũ fost haini cu rsvrtiții. Pe Bulgari i-aũ spndurat cu grămada și i-aũ ars de vii; Pe Sîrbi iaũ bătut chiar și după ce ei cdur 'n genunchi cernd pace și iertare.

Ct aũ ținut rsclele acestea, noi am dus-o tot într'o grijă. De o parte Sîrbii și Bulgarii, trăitori în țara nstr, s'adunaũ pe ici pe colo, alcătuind bande, cu gndul să trécă vrșmșesce peste Dunăre asupra Turcilor. De altă parte, Sîrbi și Bul-

gari, însemnați pe răvașul Turcului, fugeau de frica morții în țară la noi. Și pe de-asupra Ruși, ațîțatori la răscolă, umblau prin satele noastre, îndemnând țărănimea să sară cu armele într'ajutorul Sîrbilor și Bulgarilor.

Turcii, sub cuvîntul că urmăresc pe răsvrățiții fugiți la noi, orî că voesc să împiedice alcătuirea de bande sîrbesci și bulgăresci, puteau să intre dintr'o ți într'altă în țara românească, revărsându-și oștile peste Dunăre.

Noi ne străduiam să fim curați și limpedi ca lumina sórelui. Nu dam nici un ajutor răsvrățiților de peste Dunăre, dimpotrivă alungam din țară pe cei ce voiau să ne tulbure liniștea, iar pe cei ce năzuiau de peste Dunăre la noi îi opream cu puterea să intre în țară.

Eram destul de amarîți, vędënd cumplita sórtă a creștinilor din Turcia. Dar nu puteam să le făcăm nimic într'ajutor. Noi aveam nevoie de liniște, și când ne aduceam aminte de câte a mai îndurat biata țară după urmele răsbóielor ni se îngrozea sufletul.

Ne era lesne și nouă să ne răsvătim, în rînd cu celelalte neamuri creștine. Răsvrătirile însă aduc tot-deauna neorînduială și sērăcie în țară, dacă nu sânge și foc. Iar de sânge și de omor ne era acru sufletul. Răsvrătirea noastră ar fi țintit la ștergerea birului ce-l plătiam Turcilor. Am mai încercat noi de multe orî lucrul acesta, iar sfîrșitul a fost că Turcii ne-aũ strîmtorat cu oștile și ne-aũ liniștit, mărindu-ne birul ca pedépsă pentru răscolă.

Era cu puțință s'o pățim și-acum așa. Cel slab nu duce frică numai dintr'o parte, și noi nu du-

ceam numai grija Turcilor. De un dușman, de Turc, ne-am fi scăpat mai de mult, dar am avut pe de lături alții cari ne vorbeau în gură cu Dumnezeu și la inimă cu dracul.

Și ast-fel de gróza pustiirii ce ne-ar fi ajuns după o răsvrătire neinsbândită, noi am stat pe loc. Se încređuseră în noi stăpânirile Europei și ne-aú scos cu de-asila din mâna Turcilor, înainte cu vr'o două-đeci de ani, și cum era să ne arătăm nevrednici de bunătatea stăpânirilor, ținându-ne de răsvrătiri și de certuri? Eram bun-bucuroși, că aveam puțință ne vedem în liniște de casa nóstră; ne dase Dumnezeu ómení cu minte luminată și cu suflet românesc, cari se luptau pentru bună starea țării, ne găsirăm un Domn chibzuit și temeinic la fapte. Și ne vedeam de trebile nóstre, pe câtă vreme țara turcescă ardea de focul răsvrătirilor.

II.

Românul, care din pățania lui a scos în lume dicătórea: «Tu-í dai lui bună ھیا, și el te înhață pe tine de chică», parcă s'a gândit la purtarea de-atunci a Turcilor cu noi. Eí chiar dintru 'nceput ne-aú arătat tóte chipurile dușmăniei, fără să le dăm măcar bănuială că ne trage inima să le facem răul. Noi nu sciam cum să le ieșim înainte cu plin și să le dăm doveđi că nu partinim pe creștinii răsvrătiți, iar Turcii în loc să se bucure, să luau după noi cu ciomagul.

În loc să ne dea ajutor, eí ne puneau piedici; când le ceream să ne sprijinescă întru depărtarea

răsboiului de hotarele lor, ei se străduiau să-l apropie.

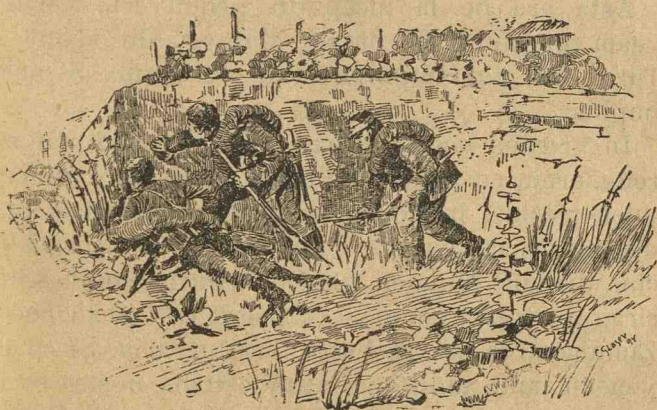
Au început apoi să-și bată joc de noi, și să ne facă de ocară. Incepură să ne numească țara «moșie a Sultanilor» — iar noi robii lipiți ai pământului — lucru tot așa de adevărat, ca și când ar fi spus că valea Călugărenilor, unde i-a potopit Mihaiu-Viteazul, e locul lor de rugăciune. Iar pe Domnitorul nostru Il socoteau ca pe un pașă de ai lor, căci I-au poruncit să plece cu oștile și să le împreune cu ale unui serdar turc, punându-se sub stăpânirea acestuia.

După ce făcurăm legămîntul cu Rușii, prin care statorniceam trecerea lor prin țară, oștirile noastre s'au dat îndărăt din calea Rușilor, așa ca să nu dea ochi unele cu altele. Prefecților și tuturor slujbașilor țării li s'au dat porunci să fie cuviincioși cu Rușii, ca și cu nisce drumeți, dar mai departe să n'aibă nici un amestec cu ei și să se porțe ca și cînd nici nu i-ar vedea. Asta o făceam, ca să înțelegă Turcii că nu ținem cu Rușii. Și ca să înțelegă și mai lămurit că vrem pacea și ne ferim chiar și de bănueli, Domnitorul nostru a poruncit oștirilor de pe marginea Dunării să se retragă spre inima țării, ca să nu întărităm pe Turci cu șederea oștirilor în vederea lor și ca să le tăiem bănuiala că pîndim la hotare vremea răsboiului.

Nici asta n'au voit s'o înțelegă. Ba ne au făcut-o și mai cu dinadinsul. Vădînd malul Dunării fără oștire, au început să trimetă cete de Bași-buzuci ca să ne aprindă satele, să ucidă pe bieții dorobanți de la pichete. Noptea veniau în luntri Cercheji, avînd peste bluze haine țărănesci, și uci-

deaŭ pe păstorii români de prin bălțile Dunării, le luaŭ turmele cu grămada, omoraŭ pe săteni și duceaŭ cu ei avutul țaranilor. Inaintaŭ cale de-un ceas înăuntru țării și aprindeaŭ bucatele de pe câmpie, spurcaŭ bisericile băgând în gróză lumea.

Cât eraŭ ȕilele de mari, pe Dunăre alergaŭ corăbii de răsboiŭ de-ale Turcilor, șuerând și umplând văile de vuet. Vasele încărcate cu grâu, cu



La pândă.

porumb și cu alte mărfuri de-ale proprietarilor români și de-ale negustorilor, se ascundeaŭ cu gróză prin porturile nóstre. Dar vapórele turceșci aŭ început să intre prin porturi, robind vasele române, și ducându-le în porturile turceșci. Pe câte nu le puteaŭ duce, le ungeaŭ cu petrol și le aprindeaŭ.

Orí cât de răbdátore să-ți fie firea, la vederea atátor răutățí trebuie să-ți pierđi cumpátul. Ne-am ținut firea, cu tóte acestea, și n'am sărit cu rěul.

Oștirea însă a scoborît de la munți iarăși la Dunăre și s'a întins de-alungul ei, stând mai îndesată în fața cetăților turcesci, ca să ne apere țara de Cerchezi și de Bașibuzuci. Tot odată s'a dat poruncă, să se concentreze fără preget toate oștirile noastre, din tus-patru contingentele, să s'adune milițiile, să se alcătuéscă gardă națională din cetățeni ca să apere orașele, să se pue în mișcare țara întregă ca în zile de primejdie.

Asta era pe la începutul primăverii. Noi n'aveam gânduri de bătaie, dar era de vădut, că Turcii ne vor împinge până la cuțite. Și ne-au împins.

În vremea acésta oștirile rusesci să adunau mereu-mereu, curgeau de pretutindenă spre Dunăre, unele trecură în Dobrogea, altele s'apucară la luptă din tunuri cu vapoarele turcesci care le ținea închis drumul Dunării, altele se întindeau nesfârșit șirag pe malul rîului, iar o sémă își făceau pod la Zimnicea ca să răsbéscă în Bulgaria. Și cu cât veneau mai multe, cu atîta oștirile noastre se îndesau spre Oltenia, împinse parcă de ale Rușilor

Ast-fel, pe la sărbătórea sfîntului Gheorghe, tot malul Dunării era numai o negură de oști. Cât e de lung malul de la Galați până la Giurgiú și înainte până la Zimnicea, erau numai Ruși, iar de la Zimnicea până la Turnu-Severin numai Români.

Noi stéteam numai de pază, ca să nu vie Cerchezi și bande de Turci să ne pustiască țara; și de strajă, ca să urmărim gândurile lui Osman din Vidin: dacă el ar fi încercat să-și trecă oștile în țară la noi, să-l dăm pe mîna Rușilor.

Noi n'am tras nici cu tunul nici cu puşca spre Turci decât numai la întâmplările de nópte, când încercau tâlhării turci să străbată pe furiş la noi.

III.

Ast-fel oştirile lui Osman, pe malul turcesc, şi-ale noastre dincóce de Dunăre, aũ stat multă vreme linişite.

Dar într'o Marţi — 26 Aprilie, a patra ȕi după sfântul-Gheorghe — o bubuitură puternică sgudui valea Dunării şi un nor de fum se ridică de pe zidurile Vidinului.

Osman-paşa trăsese cu tunul în Calafatul nostru. Oştirile române aũ înmărmurit. Ghiuléua lui Osman, asvirlită fără să-ı fi dat noi prilej, însemna duşmănie şi răsboiũ. Dar póte că Osman a tras cu tunul din greşelă, cređend că are oşti rusesci în faţă.

Ai noştri ridicară deci, cât putură de sus, stéguri românesci ca să le vadă Osman din Vidin,

Osman le-a văđut şi a tras a doua órá. Asta însemna că n'a greşit.

După a doua ghiulea ai noştri ridicară stéguri albe, semn al păcii şi al liniştei. Osman le-a văđut. dar a tras a treia órá şi-a aprins vama din Calafat.

A tras apoi a patra órá, lovind casarma noastră şi dărâmându-ı coperişul. Româniı îl lăsară să mai tragă odată, ca să se scie lămurit că nu ai noştri aũ început, ci Osman, şi că aũ răspuns numai după a cincea lovitură, cum cer legile răsboiului.

Osman a tras şi a cincia órá, şi-atunci un tun al nostru, din bateria numită Ştefan-cel-Mare, a

răspuns. Osman și-a îndesit loviturile, iar ai noștri au isbit tot mai cu nădejde, întâiu în corăbiile Turcilor, apoi în zidurile cetății, și-'n urmă asupra orașului, aprinzând câte-va case.

Ciudate întâmplări mai aduce vremea! Noi la Vidin am început războiul, aici am tras cel dintâiu foc; și după nouă luni de zile, după atâtea locuri străine bătute de noi, la Vidin am încheiat războiul, căci asupra lui am tras cel din urmă foc. Și apoi așa a fost scris, că ghiuleaua cea dintâiu, solu dușmăniei noastre, să fie din bateria ce poartă numele Domnului celui mai neîmpăcat dușman al Turcilor, a lui Ștefan Voievod.

Acesta a fost începutul. De-aci înainte Turcii au bătut cu tunurile neconținut malul nostru.

A doua zi, Miercuri, Turcii din Vidin au tăcut, dar au început într'altă parte, la Giurgiu.

A treia zi, Joi, au început cei din Turtucaia să ne bată Oltenița. Aici s'a întâmplat un lucru care arată necredința Turcului.

Era pe la amiazi, când au început să ne împrósce cu ghiulele, și se'ncinse o luptă crâncenă. Două corăbii turcesci s'apropiară pe lângă mal și isbiră pe de lături bateriile noastre, cari erau silite să ție piept și cu corăbiile și cu tunurile de peste riu. Tunurile noastre au dărâmat în Turtucaia mai multe case și-au aprins și-o biserică turcescă. Atunci ridicară Turcii pe cetate stégul alb al păcii, cerându-ne mila. Tunurile noastre și-au conținut focul. Dar, când au crezut Turcii că ne pot lovi pe neașteptate, săriră de-odată la tunuri deschizând asupra noastră un foc cu mult mai puternic decât mai înainte.

Supărați și mârniți de mișelia Turcilor, Româniî
 aũ trăsнит fără milă în Turtucaia, aprindênd alte
 case și pustiind așa de rău orașul, încât Turcii ri-
 dicară a doua oră stégul alb. Dar acum Româniî
 nu le-aũ dat cređemînt și-aũ bătut înainte cu tu-
 nurile până 'n nópte.

Aũ sărit și dorobanțiî cu pușcile, isbind în óstea
 turcésă de pe lîngă cetate. Aũ fost răniți atunci
 vr'o doi dorobanți: aceștia aũ fost cei dintâiũ Ro-
 mâniî în carnea cărora a intrat glonț dușmănesc.

Patru ȕile de-arîndul Turciiî din Turtucaia nu
 s'aũ astîmpărat de loc, trăgênd' cu multă mânie
 asupra Olteniței: ispitiaũ tăria oștirilor puse ca
 pază într'aceste două locuri.

Noi steteam temeinic și Turciiî n'aũ isprăvit ni-
 mic. De géba băteaũ cât era era ȕiua cu tunurile și
 cu pușcile; de géba căutară prilej, într'o nópte, să
 trecă în șase corăbiî oștire de-a lor la Smârda,
 venind tâlhăresce, de cătră ȕiua. Româniî auđiră
 sgomotul — de vėđut nu vedeaũ nimic—și i-aũ lă-
 sat pe Turciî să se apropie de mal, apoi aũ înce-
 put să trăsnească într'înșiî de-aprópe. Câți or fi ră-
 mas în Dunăre, Dumneđeũ scie, că nici la mal n'aũ
 ajuns corăbiile, nici locului nu steteră.

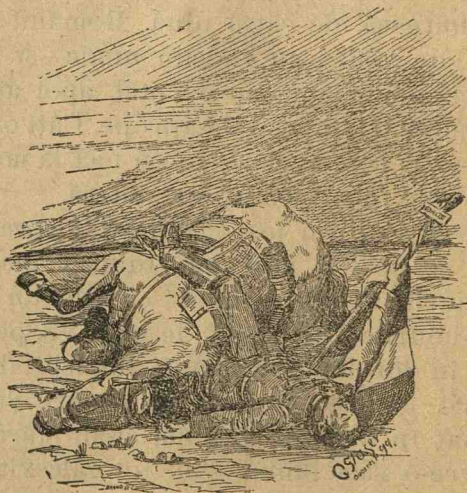
A cincia ȕi sosi din josul Dunării o corabie cât
 un munte, se opri la mijlocul rîului și începu să
 dea cu tunurile în noi, de-odată cu cele din cetate.
 Iar de pe délurile Turtucaiei, de prin vii, pedestri-
 mea ochia în dorobanți. Româniî, îndărjiți de-atâta
 foc, aũ sărit cu tótă puterea la tunuri. Șase tu-
 nurî aũ luat în primire corabia, și-aũ sfărâmat'o;
 iar altele vre-o șase tunuri s'aũ tot gâlcevit cu pe-
 destrimea Turcilor, și după vr'o cincî césuri, aũ

risipit-o. Iar celealte tunuri aũ bătut spre cetate și spre oraș, și după puțină vreme aprinseră cetatea. Mai în urmă aũ isbucnit flacări din oraș; iar Turcii vëdënd că Turtucaia arde, aũ încetat focul, și s'or fi gândit iarășî la stégul alb, dar aĩ noștri bătură înainte.



Un Harap

Tot în ȝiua asta o corabie turcëscă s'a apropiat de întăriturile nóstre de la Islaz și l'a isbit. Româniĩ aũ pus pe fugă corabia, sfărãmând-o. Aici la Islaz a murit, rupt în douë de un obuz, sergentul Florea Blejanul, dintre dorobanȝii dela pichet. El e cel dintâiũ oștén ucis în rësboiũ, cu el se începe șirul cel lung de morȝi, cari aũ mărturisit pe ceea lume libertatea Românilor și-aũ duș veste despre redeșteptarea nóstră.



2. NEATÎRNAREA.

IV.



a zece Maiu 1877, țara noastră s'a rostit neatîrnată. Acéstă zi, de zece Maiu, e cea mai mare și mai frumoasă dintre sêrbătorile neamului românesc. Ea are o întreită însemnătate, că trei lucruri mari și hotărîtore ale sortiî noastre s'au petrecut într'acéstă zi.

În vremile măririi noastre, stema domnescă a Românilor era purtată de Voevođi vrednici și cu iubire de neam. De pe capul lor trecea pe capul fiilor ce-i aveau, și era liniște în țară și stema noastră dătătoare de spaimă printre dușmani. Dar ne-au ajuns vremile urgiei păgânesci, când Turcii smulgeau cu de-asila coróna de pe capul Domnilor noștri, punênd-o pe capul cui le plăcea lor. Iar în urmă Turcii și-au făcut bătae de joc din coróna noastră; o svîrleau pe drumuri, și cine se scula mai de dimineță și punea mai în-tiiu mâna pe dînsa, acela ne stătea Domn.

Și se îngărameau asupra ei toți veneticii, și se împingeau și se certaui, și umblau în calea Sul-

tanilor cu șópte și cu bani, și se perîndaă a-
duși de vînturî la Domnia țării ca vremea rea cu
cea bună în ȓilele tómnai. Și din mîni rele a-
jungea Domnia în și mai rele mîni, și biata nó-
stră țară fugênd de plóie da de noróie și când
se credea scăpată de-un rêu, se pomenea cu ȓece
de noă isvodite.

Schimbarea Domnilor e bucuria nebunilor, și
două mutări de locuință te păgubesc ca și când
ți-ar fi ars casa o dată. Iar nouă ni se topise su-
fletul, cum ne tot ardea casa în cap prin mutarea
nesfîrșită a Domnilor. Și ne-am luptat și am aler-
gat, s'ajungem în rîndul stăpînirilor înțelepte și
s'avem domnie statornică. După unirea Munteniei
cu Moldova, sub domnul Cuza, am bătut la tóte
ușile Domnitorilor puternici din Europa, ca să ne
mântuie de rêuul schimbării Domnilor, să ne dea
temeinică aședare în scaun, și să ne vedem iarăși
stemele domniei, ca în veacurile vechi, trecênd la
mórtea tatălui de pe capul cãrunt pe tînerul cap
al fiului sêu. Căci numai atunci sînt stemele cin-
stite și iubite de țară și cu vrednicie purtate de
Domni, când de la tatăl cel străduitor să le lase
întregi și neștirbite fiului sêu, trec în liniște la
fiu, care de mic s'a obicinuit cu ele și le cunósce
ca odóre rămase din părinți și din strămoși. Dar
nu când sînt cu mânia asvîrlite în drum, rupte și
batjocorite de cel ce e silit să le lase, și ridicate
de jos cu hohotele de rîs ale celui ce se împie-
decă de ele.

Și nu eram noi neam așa de ticălos, ca să ne ur-
giséscă Dumneȓeu într'atâta de mult și așa de
multă vreme. Cu ajutorul Lui, și cu străduința

nóstră, ni s'a împlinit dorul și am întors vremurile vechi și păsurile sorții.

La 10 Maiu 1866 s'a urcat în scaunul domniei românesce Prințul Carol, ca Domn statornic și fără cîntire din partea Turcilor și cu aședămîntul că stemele domniei să trecă din tată la fiu. Nu ni L'a dat nimeni cu de-a sila; noi L-am ales de bună voie și după bună chibzuința noastră. Ne-am gândit, că dac'alegem Domn pe un om de-ai noștri, Român, îndreptăm numai pe jumătate răul, și că tot mai lăsăm o rămășiță de foc și de bătă, și că din schinteia mică s'aprinde focul mare, precum din puțină sămînță de bătă vine la urmă perirea.

Ca să nu dăm prilej, nici cât un fir de păr, să ne certăm iarăși noi de noi pentru Domnie, ne-am adus un Domn de neam străin. Și cu asta am pus sfîrșit tuturor nădejzilor trufașe și pornirilor nebune. Că de-am fi ales Domn român, s'ar fi pornit iarăș ca de-atâtea ori certurile aducătoare de ucidere între frați: mulți socotindu-se ori mai buni de cât Domnul, ori avînd mai multă dreptate după vr'un moș de-al stămoșului lor, să prindă scaunul țării, ori ascultînd de șoptele dușmanilor țării, ori făcînd numai ca ispititul care dice: de ce el, și nu eu?

Iar un Domn străin, dintr'o sămînție de ómeni puternici și stăpînitori de țări, ne sta pavăză puterii noastre. El avea putința să ne ajute nu numai cu mintea și cu sabia, dar și cu vaza sămînției sale, cu hotărîtorul cuvînt al ei, căci cine are rude tari, e tare însuși.

V.

Și așa, ziua de zece Maiu 1866, este pentru noi începutul Domniei românești statornice și trainice. Dar tot mai eram legați de Turci, prin legământ jurat, și nu eram într-o tôte, ci numai în multe, stăpâni de capul nostru.

Iar acum, după ce vremile aduseră încurcături și răsbóie, și după ce Turcii singuri și-au călcat jurământul și ne-au împins spre prăpastie, purtându-se cu noi nu cum trebuie să te porți cu ómeni legați de tine, ci cum te porți cu aceia pe cari vreai să-i rupi și să-i depărtezi de tine, noi am sărit să tăiem cu sabia funiile «cu cari ne legaseră Turcii de córne». Ne-au bătut cetățile, ne-au aprins satele, au tras cu tunurile în noi. După cea dintâi ghiulea asvirlită din Vidin, de Osman pașa, noi am fost în drept să ne călcăm jurământul, și să spunem lumii că nu mai voim s'avem cu Turcii nici în clin nici în mânec, că suntem de-atunci stăpâni peste faptele și voința noastră, stăpâni fără mărginire și pïedică nici dintr'o parte.

Dar am așteptat până în ziua de zece Maiu.

Intr'acéstă zi voiam să ne rostim neatîrnarea noastră, ca s'adăogăm acesteï zile o nouă strălucire, ca să ne fie îndoită sêrbătóre.

Și a și fost mare sêrbătóre a némului ziua când am vestit lumii ruptura noastră cu Turcii. Și de-apururi va fi sêrbătóre, cât va trăi suflare românească pe pămînt.

Cinci sute de ani am așteptat noi ziua acésta. Pentru ea s'au luptat marii Voivođi ai noștri, pen-

tru-ea s'a vărsat atâta sânge românesc prin toate văile țării, sute de ani. A sosit târziu această zi, dar a sosit măreță.

Intrégă țara a chiotit de bucurie, la vestea că vulturul românesc care stetea pân'acum întins pe țărână, ținuite având aripele cu sulii turcesci ca să fie ținut locul, în svêcolirea lui s'a smuls din sulii și, scuturând praful de pe aripă, s'a nălțat spre ceruri. În ziua de zece Maiu a fost veselie de-alungul țării, prin toate orașele și satele; iar în capitală însuflețirea a fost așa de mare, în cât, ascultând ce-ți spun ómenii, îți vine să crezi că toate fost aũ numai într'o poveste.

Era ziua suirii în scaun a Domnitorului. În răvărsatul zorilor tunurile începură să bubue cele 21 de lovituri ale sêrbătorilor. Toate drumurile erau numai stéguri și flori, și pretutindenă lume, și orașenii și mulțimea cea sosită de prin țară, s'aduna spre délurile Mitropoliei. Corpurile legiuitoare aveau să rostescă ruptura Românilor de Turci.

Și după ce s'aũ rostit Corpurile legiuitoare și-a ieșit Domnitorul în mijlocul mulțimii, s'a umplut văzduhul de vuet. Tunurile începură să bubue din nou, cel dintâiu cântec al libertății noastre cântat de tunuri; clopotele tuturor bisericilor începură să-și cânte rugăciunile, poporul adunat ura fericire Domnitorului și țării și fără sfârșit era chiotul lui, oștirea cutremura văzduhul cu urările ei, iar musicile militare își amestecau sunetele de mârș cu nesfârșitele glasuri de pretutindenă.

Și 'n vreme ce la Dunăre urlau tunurile românesci ducând spaïma prin cetățile turcesci și sguinduind liniștea văilor, alte tunuri, în capitală, vesteau

veselia și dăilele libertății. Iar Domnitorul nostru, în mijlocul oștenilor săi, toți în arme sclipitoare, rosti câte-va vorbe, aducându-le aminte, că, acum când Turcii cu Românii staū pîept la pîept, tótă țara se uită cu grije la oștire și numai în vitejia ei nădăjduesce mîntuire. Apoi le-a arătat stégul care era în mijlocul lor, legându-le de suflet neclintită iubire de neam și de țară și apărarea stégului. Apoi i-a îmbărbătat, să mērgă cu inima înainte, căci încurînd însuși El, căpetenia lor, îi va ajunge din urmă și se va duce 'n rēsboiū alătura cu dînșii.

VI.

Pe malul Dunărei la Siliștióra, lângă Corabia, se 'ntinde o câmpie largă și netedă. Podul pe care-l făcuseră oștirile nōstre ca să trecă Dunărea era răzemat cu un capăt tocmăi în câmpia acēsta.

Rînd pe rînd s'adunară pe câmpia Siliștiórei tóte regimentele cari aveau să trecă Dunărea și așteptaū diua plecării. Acēstă di era o Duminecă.

Sămbătă cât a ținut diua, preoții de prin satele vecine aū împărtășit cu sfintele taine pe soldați, i-aū îmbărbătat cu vorbe puternice și înălțătoare, să se lupte vitejesce, să n'aibă frică și să fie cu încredere în Dumnezeuul nēmului nostru și 'n Hristos cu al căruī trup și sînge să 'mpărtășiseră.

Nóptea de Sămbătă spre Duminecă aū petrecut-o soldații prin satele apropiate, prin corturi și pe câmpie. Până târđiū în nópte oficerii aū stat cu flăcăii, îmbărbătându-i și dāndu le sfaturī. Voinicii rōtă pe lângă focuri, aū stat de vorbă până 'n

zorii ȃilei, făcându-și unul altuia îndemnări spre bărbăție, rîdend de cei ce s'arătau îngrijați și împrietենindu-se mai mult unii cu alții, căci ori-șicum în fața unei primejdii ce vine, simți nevoie de-a te alipi și a căuta sprijin în semenii tăi.

A doua ȃi, Duminecă, oștile se 'nșirară 'n linii de-alungul șesului, bataliόne lāngă bataliόne și stoluri de călăreți lāngă stoluri. Era o ȃi frumoasă de August, senin și cald, și cāmpia sclipea 'n razele sόrelui de armele flăcăilor noștri.

Cāmpia era plină de lume, de țeranii și de țirgoveți, de preoți și de soldați, de femei și de copii. Erau părinții oștașilor, erau frații și rudele lor, erau prietenii și cunoscuții, erau nevestele și copiii lor.

Din văi și din cāmpie, din orașe, din sate și din creștetul munților veniseră Romānii, de pretutindenii, ca să vadă trecerea oștirii.

Țaranii de pe cāmpul Bărăganului erau în amestec cu cei de pe plaiurile Cāmpu-lungului, și cei din munții Gorjului și-ai Mehedinților se 'nvălmășeau cu ciobanii de pe culmile Vrancei. Femei în portul de pe valea Prahovei alături cu neveste de pe văile Birladului, furnicaū pe cāmpie p'ntre femei sosite din fundul codrilor de la Sucéva și de apele întunecate ale Oltului.

Mamele își căutaū fii, nevestele bărbații. Unele aduseră în trăiste merinde pentru ai lor, altele bani adunați cu multă trudă. Și toți și tóte alergau să-și ia rēmas bun de la ómenii cari plecaū póte ca să nu se mai întórcă nici odată.

Ici vedeaī o mamă, răzimată cu capul de pieptul băiatului ei, plāngend cu hohot și 'n durerea ei de mamă vedēndu-l mort de pe acum și iertāndu-l

ca pe cei îngropați. Dincolo vedeaî altă mamă mai cu suflet cum scóte din traista ei lucruri și le așeză în ranița flăcăului, ba o cămașe cusută cu flori, ba o batistă, ba fel de fel nimicuri pe care o inimă de mamă le crede de multă trebuință, mai ales într'o țară străină.

Dincolo un tată, bătrân și sprijinit pe cârje, își săruta băiatul și cu lacrimile 'n ochi îl desmerda pe frunte și iar îl săruta, dându-î povețe, par'că presimțind că unul din doi va muri în curînd și că n'au să se mai vadă. Iei un bărbat, voinic și 'n puterea vîrstei, îmbărbăta pe băiatul său care sta cu capul în pămînt, și-î dicea glumind: «Ia, tacî și fiî cu suflet, Ióne! Nu mor toți câți se duc la răsboi! Pórtă-te bine, și să-mî aduci un pistol turcesc, că mult aș mai da să mă ved cu unul!»

Dincolo în glótă alt bărbat își împinge femeia care se bocește într'una pe lângă copilul ei, stăruind cu vorba: «Mai astîmpără-te, femeie, nu strica inima băiatului cu bocetele tale! O să se întórea sănătos acasă și căprar!»

Pretutindenî vedeaî dorobanți, mai în vîrstă, strîngendu-și copii în brațe și desmierdându-î par'că să-î omóre; pretutindenî neveste cu copii 'n brațe, și cu bărbații lor de mână. Iei: «Pórtă te bine, Iléno! Și dacă o fi să nu mă mai întorc, ai milă de copii noștri!» Dincolo: «Rógă-te de frate-meu să te ajute și el să-ți adunî porumbul, și peste iarnă ajută-te cum te-o îndrepta Dumneđu!» Mai încolo glume: «Ei, căpitane! Să-mî aduci un fes ori trimete-mi-l cu telegraful!» — «Eheî! las' pe mine! O să mă veđi fumând cu ciubucul lui Os-

man, și când 'oiu' da cu próșca printre Turci, o să-î fugărese până în Țarigrad!»

Și pretutindenă lacrimi, amestecate cu rîsete, glume cu vorbe jalnice.

VII.

De odată trimbițile începură să sune, și soldații să-și ia locul în liniile lor înaintând până în mijlocul câmpiei, la loc larg, unde era ridicat altarul.

Un cort mare, împodobit cu frunze de stejar și cu stéguri, în mijloc cu un pristol pe care stetea evanghelia, potirul și semnele credinței creștinești, acesta era altarul. Imprejurul lui generalii oștirilor, sfetnicii țării și multă altă lume într'adins venită să vadă plecarea oștilor. Iar în fața cortului Domnitorul nostru, Căpetenia armatei române, înconjurat de oficerii povățuitori.

Episcopul Rîmnicului, Părintele Atanasie, ajutat de toți preoții regimentelor și de alți preoți de prin satele învecinate, făcù slujba dumnezească, cerînd ajutorul Domnului celui vecinic și-a tot puternic.

Apoi episcopul cuminecă pe toți oficerii superiori și pe oștenii cari nu se cuminecaseră încă. Apoi în sunetul trîmbișilor și-a musicilor militare se desfășurară stégurile regimentelor de curînd alcătuite, iar episcopul le botează și le stropi cu aiasmă. Apoi se desfășurară stégurile tuturor regimentelor vechi de pedestrime și toate fură bine-cuvîntate.

In urmă episcopul urmat de preoți bine-cuvîntă

podul, sfințindu-l, în cântecele de mărire ale chimvarelor și trîmbițelor, vorbi soldaților, îndemnându-i să-și facă datoria către țară și către nēm, îi bine-cuvîntă pe toți, urîndu-le cale bună, isbîndă și întorcere cu bine.

Și iarăși sunară trîmbițele, dînd cunoscutul lor semn, și iarăși se îndesară la loc bataliōnele și stolurile, și-atunci sosi călare Domnitorul în fața oștei întregi. Un chiot de bucurie isbucni din piepturile soldaților, un ura din mîi de guri, iar mulțimea de privitori de pe cîmpie a sporit acest chiot.

Domnitorul trecu în galop pe dinaintea tuturor bataliōnelor, apoi străbătu printre rînduri, și în urmă oprindu-se la mijloc, vorbi soldaților. El spuse cam acestea: Oștenî! Țara v'a chiebat sub stéguri, ca s'o apărați de urgia Turcilor care ne amenință că vor trece în țară la noi s'o pue sub sabie și foc. Ați alergat la stéguri, lăsându-vă casa și masa, așa cum se cuvine ómenilor care pricep că de la vrednicia lor atîrnă ființa nēmului românesc! Inainte dar, și lumea să ne judece de pe faptele nōstre! Ne vom bate alături cu Rușii, toți la un loc stînd sub porunca Mea! Pe unde-aũ trecut biruind strămoșii noștri, apărători ai legii străbune și-ai nēmului român, pe-acolo veți trece voi! Fiți bărbați! Și ajute-ne Dumneđeũ, să ne întorcem biruitori acasă, în țara nōstră, în țară liberă și înălțată prin vitejia vōstră!»

«Să ne-ajute Dumneđeũ!» strigară oștenî și popor.

Musicele militare începură să cînte marșuri, tobele începură să-și cînte ropotul, trîmbițele să sune ascuțit și puternic. Oficerii sburaũ pe cai în fruntea bataliōnelor, s'auđiră comande milităresci

apoî un râpăit puternic de pași, și oștirea începù să trecă podul.

Soldații cântau cântece vitejesci și-și scuturau chipiurile 'n aer, stégurile fâlfâiau pe de-asupra mulțimii ce se pierdea 'n depărtare pe pod. Apele Dunărei schinteaă în lumina sórelui, și ca fulgere albe sclipeau armele oștașilor, luciul oțel al săbiilor, al baionetelor și schija tunurilor.

Ce di mărătă! Trecuseră vécuri, întunecate vécuri de urgie asupra némului nostru, de când n'aú mai plecat oști românesci în sunete de trîmbiță, ca să înfrunte mânia dușmanului. Ném ales de Dumneđeú, dar năpăstuit de sórtă și asvîrlit de ursita cea neîngăduitóre în ghiarele peririi! Cât de viteji aú fost fiii tēi odată, cât de strălucite faptele lor! Și cum s'aú stins tóte, cum le-a cuprins negura uitării!

Dar acum s'a îndurat Dumneđeul Dreptății și al popórelor asuprite, reînviindu-ți din mormînt mărirea trecută și dându-ți puterea sa răsfiri negura vremilor, ca să te arăți puternic și voinic în lumina cea de veci a sórelui libertății.

Iată, flăcăii țării nóstre! Cu ce inimă bărbată se duc ca să-și arate puterea... Ei se duc, se duc!

Yar în urmă un murmur de glasuri, un freamet de guri, al celor rămași pe câmpie, al părinților, al fraților, al mamelor și soțiilor, cari însoțeau cu inima și cu ochii tînăra oștire. Iși mai trimeteau încă sărutări și urări, își mai luaú rămas bun de la ai lor, și cu ochii lăcrămați și cu inima înduioșată stăteau acolo nemișcați, urmărind bataliónele până ce trecură podul, până ce scoborîră de pe pod pe pămîntul dușmanilor, până ce se răsfirară

pe câmpie dincolo, până ce se strecurară pe după dealuri și periră în urmă din vedere, departe spre inima țării străine.

Sărmani flăcăi! Câți se vor întorce dintr'înșii acasă! Și sărmani părinți, câți dintre voi vor avea norocul să-și mai vadă copiii, și Dómnne în ce stare!

Dar fie ce-o fi! Ei sunt născuți pentru țara lor și țara i-a chemat. Și sînt Români, și Românul nu se teme de mórte, se teme de rușine. Acum, sunt acolo, unde e nevoie de brațe voinice, ca să-și apere drepturile și să restatornicéscă vremurile de mărire ale neamului nostru.

Dacă vor muri, îi vom plânge, dar nu ne va părea rău! Țara întrégă e cu ei, acolo, gândurile nóstre îi urmăresc, și inimile tuturor se rógă pentru dînșii. Dumneđeũ să le ajute!



3. ÎNCORDĂRILE NEAMULUI.

VIII.



ste hotărît după așezămîntul de baștină al țării, că nici Domnul, nici stăpînirea n'are voe și putință să pornescă răsboie ori să facă vre-un legămînt cu altă stăpînire dacă țara stă împotriva răsboiului și a legămîntului. Și iarăși, fără de scirea și de voia țării întregi, nici Domnul nici stăpînirea nu pot nici să pue biruri pe țară, nici să cheltuiască fie numai cinci parale din banii visteriei.

Și după cum steteau lucrurile în primă-vara anului 1877, țara avea să-și rostéscă un mare cuvînt al ei.

Domnitorul și stăpînirea hotărîseră să facem legămînt cu Rușii și să pornim răsboiul cu Turcii. Iar răsboiul cere cheltueli mari, și în visteria țării nu erau bani; trebuia să se pue biruri noi pe țară ca să avem cu ce purta răsboiul.

Dar n'a fost nimeni în țară, nimeni care să stea

măcar pe gânduri, ce să facă. Toți au sărit ca unul și s'au alipit de Domnitor și de stăpânire.

Când a venit Domnitorul în sfatul țării și-a întrebat dacă se învoiesce țara cu războiul, lumea întrégă a vădut atunci ce nu mai văduse de multă vreme la Români.

Toți legiuitorii țării, și cu ei de odată lumea adunată în sfat, săriră în picioare și, în pornirea sufletului lor, s'au rostit într'un glas, că tot ce va face Domnitorul și stăpânirea va fi bine făcut, și că țară, Domn și oște vor fi una.

Domnitorul dispese: «Trebue să cumpănim nevoile neamului, să nu ne abatem din drumul pe care au mers strămoșii noștri, să fim cu toții Români cu inima, și la nevoie, s'alergăm la brațul fiilor țării.»

Iar sfatul întreg a strigat: «Așa e Măria Ta! Vrem războiul, ca să mântuim neamul de jugul turcesc, și vom face ca strămoșii noștri cari trăiau tot în războie apărându-și țara!»

Iar când a disp Domnitorul: «Eū cred, că legiuitorii țării nu pot avea de cât un singur gând, o singură voință, o singură țintă: binele Mamei noastre a tuturor, binele României», atunci întreg sfatul a răspuns: «Măria Ta spuī Românilor, că ajutorul să și ni-l așteptăm dela îndurarea Dumnezeului părinților noștri și dela vrednicia fiilor țării, povățuiți fiind de înțelepciunea celor ce sunt în fruntea ei! Acesta e un strigăt dureros al inimii Măriei Tale, iar noi îl înțelegem și-l împărtășim! Și vom fi cu toții alături cu Măria Ta.»

Și iarăș a disp Domnitorul: «Cât pentru mine, fiți încredințați, că Imi voiū face datoria. Din ziua în care M'am suit pe tronul atitor Domni strălu-

ciți, gîndul lor e gîndul meu: să înalț România și să-i apăr drepturile. Fii bine încredințată, Țara Mea, că voiû alerga în fruntea tinerei și vrednicei oștiri și Imi voiû pune capul pentru împlinirea sfintei datorii.»

Și din noû aû răspuns legiuitorii țării, cu nesusă bucurie în suflet, dicînd: «Iți vom da Măriei Tale și stăpînirii tot sprijinul, și să nu Te îndoesci Măria Ta de asta, că vom fi cu sufletul întreg pentru dobîndirea drepturilor țării.»

Frumóse vorbe și din mult adînc al inimii pornite!

Apoi, sfatul țării a încuviințat legămîntul făcut cu Rușii și s'a rostit pentru ștergerea birului pe care-l dam Turcilor.

Cu ce negrăit chiot de veselie aû primit locuitorii țării vestea, că milionul de lei, pe care pînă acum îl plătiaû pe an Sultanului, va fi chîeltuit după gîndul de vécuri al Românilor. In loc să-l vîre Turcii în lățile lor, noi vom face cu leii birului plumbi ca să-i asvîrlim sub cóstele págânilor și să-i învêțăm minte cum aû plătit strămoșii noștri birul, pînă a nu cădea cu totul sub stăpînirea turcescă.

In urmă, sfatul țării a rostit vorba cea mai sfîntă dintre câte sunt după Dumneđeû și lege: neatîrnarea țării! De patru vécuri așteptam noi Româniî diua acésta, cum așteptă bolnavul contenirea junghiului, orî florile brumate rêsărirea sórelui.

Prin acésta, noi rupeam tóte legăturile cu Turcii, ne înapoiam drepturile vechi ale némului și ale țării. Nu le ceream: eram hotărîți și ne simțeam tari, să trecem peste Dunăre la Turci acasă

și să ne scótem drepturile cu puterea brațului. Ți-se Domnitorul odată către oștire : Când ești puternic și dreptatea e pe partea ta, cea mai mare înțelepciune e să fii îndrăsneț.

Iar dreptatea era pe partea noastră; puternici, cât ne trebuiã ca să prindem pe Turc de piept eram. Acum trebuiã să ne arãtãm și înțelepți.

Pentru purtarea chieftuelilor rësboiului, sfatul țării a încuviințat peste două-șeci și cincî de milioane. Iar când n'a mai fost cu putință să dea visteria banî, țara a împuternicit pe stăpânire să ia cu împrumut de unde va sci și va putea, că țara va plăti la urmă.

Și n'a fost mare nevoie de împrumuturi, căci țara singură a sărit într'ajutorul visteriei, adunând banî pentru oștire. Veți vedea mai târziu, când voiû ajunge cu povestea la ajutórele date de bunăvoie, cum aû alergat] cetățeniî să dea fiecare cât putea, și în chipul acesta s'aû adunat banî ca să purtãm rësboiul.

A fost o pildă frumoasă de trăinicie a neamului, de credință și de mândrie națională, că întreg neamul s'a rădicat de-odată : uniî apucând armele și trecînd în țara dușmanului, iar cei rëmași acasă rupînd bucățica de pâne în două și trimițînd-o jumătate celor ce se luptau. Săriaû părinții și frații, săreaû prietenii și cei cu iubire de țară, adunaû ban lângă ban și se făceaû luntre și punte ca să trimetă ce trebuie băeților noștri, bieții, ca să nu ducă lipsă în țară străină.

IX.

Înălțătore de inimă și dătătore de flori a fost pornirea sufletelor prin sate și prin orașe.

Când a străbătut prin toate colțurile țării veste că noi ne gătim de răsboi și că ne-am rupt de Turci, s'a cutremurat de bucurie totă suflarea românească. Grijele câte le-aduce răsboiul, au venit mai târziu; acum, la început, nimeni nu sta să-și facă socotela greutăților ce-aveau să ne împresore, iar când ne-au împresurat, le-am biruit cu bărbăție și cu inimă veselă.

Cei ce povestesc din vechițe despre Țările acelea, spun că se răscolise țara într'întregă, cum se răscolesce frunzișul pădurilor când bate vântul, și-ți venia să plângi de înduioșare când vedeai atâta suflet în țărani noștri.

Nu era o bucurie copilărească, în felul bucuriilor cari te cuprind fără veste și după scurtă vreme te lasă iarăș cum ai fost. Țara într'întregă își da séma destul de bine de drumul anevoios pe care voia să plece, măsura lungimea drumului și primejdiile lui. Dar era hotărîtă să plece și să se lupte cu greutățile, bucurându-se că are prilej să arate lumii cum scie să se lupte.

Întreg neamul nostru a tresărit într'o pornire de mânie, și rîdea și chiotea în mânia lui, căci vedea sosită ziua când își va răsbuna tot amarul adunat în suflet de vr'o patru sute de ani.

Mai frumoasă dovadă nu se pôte găsi în lumea asta de cât purtarea dorobanților și a călărașilor

în Țilele de atunci, dovadă de iubirea de țară a Românilor și de duhul vitejesc al lor.

Spuneau adecă rău-voitoriî noștri, că țăraniî de la plug — căci era primăvara — au să apuce codri când le va veni porunca să s'adune sub steaguri, că se vor respira ca fumul, ca să n'ai de unde să-i adunî.

Și-a fost cu totul alt-fel. S'au mirat străiniî de buna rînduială și de iuțela cu care s'au adunat dorobanții.

N'au apucat drumul spre codri, ci spre casarmă. Când a fost la apel, n'a lipsit nici unul, ba se adunară mai mulți de cât cei chemați. Veniseră de bunăvoe, nu câți-va, ci cu sutele. În opt-spre-dece Țile, de la trimesul poruncii să s'adune, toți dorobanții erau întruniți, îmbrăcați ostășesce și rînduiți în bataliône, par'că ar fi fost soldați de când lumea, și erau și porniți pe drum către Bucuresci.

În opt-spre-dece Țile! care cum a primit porunca și-a lăsat plugul în brazdă, și-a pus la cale în pripă gospodăria casei și-a plecat sub steag. «Sînt de minune Româniî aceștia, țăraniî» Țicea un general străin «și este vrednic să trăiască un neam ca ei, așa de grabnic și de gata pentru țară!» Și într'adevăr a fost de poveste în lume, că Domnitorul și-a alcătuit o mare parte din óste chiar pe vremea răsboiului!

Am spus, că s'adunaseră mai mulți de câți erau chemați. Din cei de prisos s'au alcătuit atunci în grabă alte opt regimente de dorobanți și unul de călărași — lucru de poveste în lume! — așa că în răsboiū a plecat de două ori mai multă țărănime de cât scia stăpânirea că putea să plece.

Tot așa de sprinteni ca țărani, și tot așa de gata să-și apere țara aș fost și țirgoveții.

Domnitorul când a plecat la Giurgiu și la Calafat a văduț cu ochii Sei cât de pornită era țara spre răsboi și cât de îmbucurată. Pretutindenii El a fost întâmpinat cu nespuse înălțare de inimă; locuitorii orașelor Il primiră cu chiote de veselie și țara întrégă Il încredința de ajutorul ei.

Se pornise de-alungul țării o suflare răsboinică și se însulețise neamul românesc.

Bătrânii povestiau tinerilor fapte vitejesci din strălucitele timpuri ale mării Românilor și le aprindeau sufletul, îndemnându-i la luptă.

Iar tinerii alergau de bună-voe să se înroleze. Cei mai bogați plecau la răsboi cu hainele și cu armele lor, cu cai și cu tot ce trebuie oștenului.

Alergară sub stéguri orășeni de totă mâna. Mulți meșteșugari își lăsară lucrul; negustori și ómeni de ai cărții, advocați, doctori și ingineri, cu toții își lăsară casa, plecând să înmulțescă numărul celor ce aveau să se lupte cu Turcii. Vrednicii aș fost cu toții, să le fie pomenit numele întru amintire de veci, dar câtă mărime de carte ni-ar trebui ca să-i cuprind pe toți! Sciți din povestea de mai înainte pe maiorul Candiano al vînătorilor, care a intrat în fruntea oștenilor în Grivița. El era om al legii și cărțurar, iar când s'a încins răsboiul și-a asvirlit cărțile de legi și a apucat sabia.

Prin toate satele și orașele s'a făcut de o-dată liniște și par'că s'ar fi oprit vremea în loc. Prin sate nu mai vedeai de cât femei, copii și bătrâni; cei tineri și bărbații în puterea vârstei plecaseră spre

Dunăre, ca să apere țara, și mulți trecură la Plevna ca să móră pentru țară.

Iar prin orașe tot așa. Numai slujbașii mai rămaseră, ca să nu să știrbescă rînduelile țării. Câți dintre orașeni în putere de a purta armele, nu plecară în tabără, oprîți de îndatoririle lor obștesci, aũ alcătuit garda națională, aũ stat sub arme ca să apere orașele, făcînd patrule și ținînd locul garnisónelor și al geandarmilor.

Și cum plecaseră grămadă cu toții la răsboiũ, ciobanul stetea în rînd cu cărturarul și meseriașul alături cu plugarul, boerul umăr la umăr cu muncitorul de prin cătun. Nu se uita nimeni că e bogat și din viță mare, ci mergea la pas cu o-pincarul, făcea marșuri nesfîrșite pe jos și dormia pe pămîntul gol.

În rîndurile óstei nu mai era deosebire de stare și de învătătură, toți erau una, și un singur gînd îi mîna pe toți: Patria și Dreptul meu!

Și ast-fel țara întrégă fiind sub stéguri, stégurile ducéu cu ele peste Dunăre nădejdea, dorul și sórta întregii suflări românesci.

X.

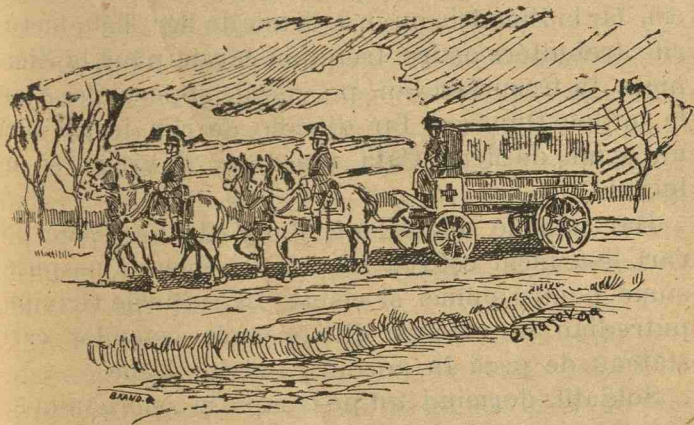
La fapta bună cei buni s'adună, mult pot puțini
banî împreună, ȕice un poet de-al nostru.

Rěsbóele se pórtă cu multă cheltuială. Oștirilor le trebuie hrană și îmbrăcăminte. Hrana și-o aduceaũ oștirile de la Plevna din țara nóstră, peste Dunăre.

După ce vînturile aũ rupt podul de peste Du-

năre, și după ce au dat viscoalele și ploile, soldații n'aveau nici pâne, nici fin pentru cai.

Își aduceau lemnul de foc de prin Muscel. Drumul din munții Muscelului, pe Olt până la Dunăre și de aici până la Plevna, ridica prețul lemnului până la 200 și 300 lei carul. Și câte care trebuiau pentru o oștire de 120.000 de oameni, vreme de luni întregi!



Trăsură de ambulanță.

În Plevna, după căderea ei, se vindea chilogramul de brânză românească cu 20 de lei, o oca de vin obicnuit cu șasesprezece lei.

Mai tare și de cât scumpetea se simția pierderea lucrurilor. În răsboiul soldații își pierd puștile, chi-piurile, își pierd caii. Un regiment întreg, rusesc, la Grivița și-a lăsat ranițele într'o vale și a plecat la luptă, dar fiind bătut s'a întors pe alt drum și astfel regimentul întreg a rămas fără ranițe. Altă dată două regimente întregi de Ulani au

rămas fără frîne: caii legați de pari bătuti în pământ, s'aũ speriat peste nópte de tun și și-aũ rupt frînele.

Pe drumurile noroióse din prejulul Plevnei erate sute și mi de caĩ morți, prăpădiți de vremea rea și de greutățile drumurilor.

Două lucruri aũ fost pricina că răsboiul nostru a fost așa de anevoios: Dunărea și lipsa drumurilor de fier. Podul peste Dunăre era la Zimnicia, iar la Zimnicia nu era drum de fier. Tóte lucrurile trebuitoare oștirii trebuiaũ cărate până la Zimnicia în trăsuri cu boi, pe viscole și pe plóie. Apoi la mijloc Dunărea. Iar dincolo de riu iarăși nici un drum de fier! Câtă pierdere de vreme și de lucruri!

Dar hainele soldaților! Marșurile nesfırșite pe cari le-a făcut oștirea nóstră aũ cheltuit nespuse sume pentru opinci și cisme. In șanțurile Griviței putređiaũ în câte-va ȝile cismele oștenilor cari stăteaũ de pază în noroiũ până în glesne.

Soldații, dormind tot pe câmpie și așternându-și mantalele vecinic ude, căci tot ploua și nu da sóre de loc, ar fi rupt și cincĩ rınduri de mantale, cât a ținut rėsboiul, dacă li s'ar fi dat. Și cu tóte acestea, bieții flăcăi își păstraũ mantalele sdrențuite. La Turnu-Măgurele, un dorobanț pe drum se întâlnește cu mai mulți oficeri. «De ce umbli așa?» ȝise un colonel, căci flăcăul era numai în cămașă, cu pantalonĩ rupți de tot; era pe la Crăciun și un ger de nesuferit. «Păi, trăiți dom'le colonel» respunse dorobanțul «am o manta, dar aia e de mare ținută. Acu sunt în mică ținută».

Iți crește inima, când citescĩ gazetele de pe vre-

mea aceea și veđi buna-voință cea multă a mulțimii de prin tóte părțile țării, cum săriaū cu toții să adune ce e de folos și de trebuință oștirilor.

Maī întâiū bani. Insuși Domnitorul a fost cel dintâiū, care a dat o sută de miī de lei, ca să se împartă ca adaogire de léfă oficerilor, căroro multe le trebuiaū ca se plece gătiți în răsboiū. Și pe urma Domnitorului aū venit alții, cei bogati, dând stăpânirii sume mari, ca să le întrebuinteze cum va afla maī cu cale.

Tóte județele aū votat pe întrecute anumite sume de bani pentru chieluelile răsboiului. Prin sate s'aū alcătuit societăți în frunte cu preoții ca se adune bani și haine pentru oștire. Era lucru ce te induioșa, vedēnd pe țeranī și pe muncitori dāndu-și din puțineii bani o parte pentru «băeții noștri» despre care povestiaū cu lacrămile în ochi cât de bine se luptă la Plevna.

Și ast-fel cu baniī câți îi avea visteria și cu acei ce s'adunaseră, ne-am potrivit lucrurile așa ca să avem cu ce purta răsboiul. Ne-aū dat și Rușiī maī la urmă câte-va milióne, câte le chieltuiseam sārind într'ajutorul lor, căci era pe buna dreptate să nu chieltuim noi când alergăm pentru alții.

Inima Romānului e darnicā, iar pe vremea răsboiului s'a vedut cât de multă inimă are Romānul când e vorba de țara sa.

Cei bogati cari aveaū putere aū dat oștirii cai și fin, orz și pae. S'aū vedut țeranī cari din doi cai trimeteaū unul stăpânirii. Numai de la țeranii de prin sate s'aū adunat vr'o șese miī de cai, dați de bunăvoe.

S'au adunat, din dărnicia țării, care și căruțe, hamuri și ștréngurî.

Veniau țeraniî la primărie, unul aducênd un căpêstru, altul un frîu orî o șea, și cereaŭ să fie scriși, că unul va aduce un car cu fîn, altul că va da două cămăși, altul pânză, altul atâtea chile de grîu. Și adunaŭ de-ale mâncării, făină și sare, unt și brînză, carne afumată; și aduceaŭ vesminte, care ce putea, unul opincî pentru dorobanți, altul albiturî, mănuși de iarnă, căciulî, cojôce, țôle pentru cai.

Bogații dedeaŭ cu rădicata: unul a dat de-odată cincî-deci de miî de chile de grîu; dedeaŭ panură de haîne, scândurî, lemne de foc, cumpêraŭ cu miile părechile de cisme și le trimeteaŭ la Plevna.

N'aș isprăvi o săptămână dacă le-aș înșira pe tôte. Și după cum e adevêrat, că la nefericire îți cunoscî prietenî, tot așa de adevêrat e, că în vreme de rêsboiŭ cunoscî inima neamurilor și puterea lor.

Iar nêmul nostru a dat dovadă de ce pôte. Și-a trimes oștirea în țară dușmană, și 'ntreg nêmul a purtat grije de fiiî sêi ca un părinte. Oștenîi umêr la umêr, ca să rêsbéscă, iar ai lor de a casă mână la mână, ca să-î ajute!

XI.

Drumul de le Nicopole până la Plevna trecea pe câmpii pustiite de oștirî și prin sate sărăcăciôse. Era un drum nespus de rêu. De géba căutară săpătorîi oștilor să-l îmbunătățescă, făcênd podurî de lemn peste ape, tăind délurî și străbătênd prin stâncî. Nespusa mulțime de trăsuri, cari

duceau în tabăra Plevnei lucruri pentru oștire, aș stricat drumul și mai tare.

Pân'a fost vreme bună, tot mai era de dus cu drumul. Pe vremea ploilor, și apoi în iarnă pe viscol, drumul spre Plevna era Iad. Pe marginile drumului erau numai căruțe stricate, cai și boi morți de greutatea drumului, chiar ómenii uciși de viscole și de ger.

Pe drumul acesta s'aú perindat sute și sute de mii de care și de căruțe. Era singurul drum și al nostru și al Rușilor, spre Plevna. Și câte trebuiaú unei oști de vr'o două sute mii de ómenii!

Când și-aú dus Rușii la Plevna tunurile de bătut cetăți, numai pentru aceste tunuri— de tóte numai șasesprezece — și pentru ghiulelele lor aú trebuit vr'o cincii mii de care, trase de vr'o patruzeci de mii de bivoli, căci la tot carul erau înjugați câte șase și opt bivoli.

Cincii luni de ȓile n'a fost liniște pe drumul Plevnei nici o clipită. Era un șirag de care de la Nicopole până la Plevna, ȓiua și nóptea. Neconținut treceau pahonții ruși, cu barbele lor sbîrlite și sêlbatece și cu straiele pestrice, cântând cântece de-ale neamului lor; neconținut treceau țeraniii români cu carele încărcate cu fel de fel de lucruri.

Drumul era tîrg întreg, ȓi și nópte. Ceii ce se întorceau cu carele góle să gâlceveau neconținut cu ceii ce mergeau spre Plevna, li se încurcau căruțele, li se răsturnaú închiđend calea. Și era vecinic sgot și scârțit și cêrtă și amestec de ómenii și de vite. Printre care răsbiaú batalióne plecate spre Plevna, ciređi de vite pentru oștire, drumeți pe

jos cari se duceau să-și vadă băeții orî frații în tabără, transporturi și răniți de la Plevna.

Iar carele erau de toate némurile, unele cu fîn, altele cu făină, altele cu cisme. Peste scândurile răsturnate dintr'un car se împedicaū carele cu doftorii, se prăvăliaū cutiile cu conserve, butóele cu vin, sacii cu sare, ghiulelele de tun. Și asta nici domo-
lire n'avea, nici sfîrșit.

Pentru cărătura lucrurilor trebuitoare oștirii n'avea stăpânirea destule trăsuri, cu toate că avea multe, și de-aceea țara întrégă s'a găsit singură gata să trimetă trăsuri. La început fie-care județ a dat câte 150 de trăsuri câte cu trei cai, și cu aceste cincî mii de trăsuri ale țării și cu câte le avea oștirea s'au putut căra cele dintâiu lucruri ale taberii.

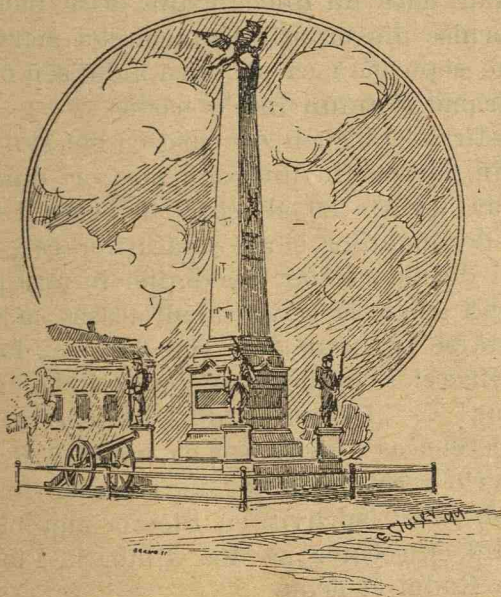
Maî târziu proprietarii bogați au dăruit stăpânirii și căruțe și vite de jug orî de ham; ba înșiși țeranii cari plecaū la «băeții lor» la Plevna ca să-
maî vadă, se legaū singuri să ducă în tabără orî plumbi orî alte lucruri pentru oștire. Un țaran bogat din Gorj avea un băiat în tabără, și când au început să s'adune pentru óste lucruri dăruite, el a đis: «din doi băeți am unul peste Dunăre, dau și bani, dau și doi cai pentru óste, și-mi trimet și carul să ducă ce e de dus».

N'a fost numai el singur așa. Au fost mulți, au fost toți cari aveaū putere. Țara întrégă era pornită să jeféscă totul și era frămîntată numai de o dorință: să înlesnéscă drumurile și traiul oștirii intrate în luptă. Fericit între ómenî și vrednic de viață e omul care seie să-și rupă din bucata sa de pâine, ca să o dea la ai săi, și nebiruit e neamul care se svîrcolesce și-și dá totul pentru binele țării.



Ión C. Brătianu.

Drumul Plevnei e un loc sfânt pentru Români. Pe el aș alergat oștenii noștri ca să smulgă drepturile țării; pe același drum s'aș întors cu biruință și cu laudă între neamuri oștirile românesce. El, tot el, ne-a arătat cât sciũ să jefescă Români pentru binele obștesc al neamului, și cine nu ne-a cunoscut



Monumentul vânătorilor din Ploesci.

și nu ne-a iubit, dac'ar fi stat numai o ȝi pe drumul Plevnei, ca să vadă cine se duce și cine se întorce, și-ar fi mutat gândul și ne-ar fi iubit. Ar fi vădu cum alergă Români, cu inima întrégă să-și dea banul, muncit cu sudórea feții, pentru haină și hrană

băiaților care se prăpădeau pe pământ dușman apărând țara.

Nesfârșit era pe drumul Plevnei șirul de bătrîni cărunți ca óea, porniți de prin văile Muscelului ori de pe câmpiile Vlascei, ca să-și vadă copii la Plevna și să le ducă în traistă câte ceva de acasă. Făceau pe jos bătrîni drum de câte zece zile, chiar dacă nu duceau alta decât bietul moș care pornise din munții Vrancei și-a mers tot pe jos două săptămâni, ca să ducă fiului său o bucată de pastramă și tutun într'o hârtie.

Și nesfârșit era șirul de care cu boi, și'n car puțintel fîn, iar pe fîn un copil mic, ori doi, iar pe lângă car nevasta cu alt copil în brațe. Erau nevestele dorobanților și ale călărașilor, cari duceau haine și de ale mîncării soldaților în țara păgînu-lui. «Cînd gîndesci că ai să vii acasă?» a întreat o nevestă pe bărbatu-său. «Intrebă și tu, fa, ca nebunii!» Zise el. De unde să știu eu? Cînd om isprăvi cu Plevna! « — Păi ce să ție! Radu e mărișor și m'ajut cu el acasă, zise iarăș ea, vorbind de băiatul lor de vr'o zece ani «dar dacă ți-e de folos aici, opresce-l, ca să isprăviți cu Plevna mai iute!» Ea, cu gîndul ei, socotea să dea ajutor la Plevna lăsînd pe Radul ei acolo.

XII.

Ioan Brătianu era cel dintâiu sfetnic al Domnitorului. După ce s'a încins răsboiul la Plevna, ministrul de răsboi de pe atunci, generalul Cernat, a fost chîemat de Domnitor să cârmuiască luptele. In locul lui a primit ministerul de răsboi Brătianu.

El era om iscusit la vorbă, bărbat chibzuit și cu gânduri înțelepte. Se încredea orbesce în puterea némului nostru și se sprijinia pe sufletul vrednic al Românilor.

Viața întrégă se svîrcolise pentru înălțarea țării noastre și pentru sporirea drepturilor ei. Și, precum am spus la începutul cărții, el se luptase din toate puterile se înduplece țara la războiu cu Turcii și sprijinea cu multă râvnă pe Domnitorul Carol în gândurile Sale.

Țara era pornită de mult pe drumul către neam-tîrnare, și vremurile o împingeaŭ spre o făptuire din care se ni s'alégă într'un fel o sórtă mai bună. Iar pe vremea răsboiului, țara ardea înfundat, și toți simțeaŭ că s'aproprie césul isbucnirii focului.

Iar Brătianu cu Domnitorul aŭ fost aceia cari aŭ tot răscolit focul, ca să isbucnescă flacăra mare, răsboiul din care am ieșit cu atâta laudă.

Brătianu își luase, cu isvodirea răsboiului nostru, mare răspundere asupra capului său.

Și a alergat pretutindenă și s'a făcut în patru, ca să fie toate bine și să ieșim din răsboiŭ cu isbândă.

Pe vremea cât a stat Domnitorul la Plevna, Brătianu a cârmuit țara și a văduț de toate nevoile ei. Din vreme în vreme se ducea la Plevna și se înțelegea cu Domnitorul despre câte și cum sunt de făcut, și-I arăta cum staŭ lucrurile în țară.

Iar aci, în țară se învîrtea pretutindenă, ca să le pue toate la cale și să le vadă toate.

Când plecaŭ oștiri din Craiova spre Dunăre, el era la Craiova ca să cerceteze, dacă oștenii aŭ haine de-ajuns, dacă aŭ hrană, dacă plécă gătiți în totă legea. Pe cei mai slabi de înger îi îm-

bărbăta cu vorbe puternice; celor negătiți cum se cade le aducea dintr'alte părți cele trebuitoare și sta cu ei până ce pornia.

Iar a doua ȕi era la Tîrgoviște, ca să fie de față la plecarea oștilor de-acolo. A treia ȕi era la București, ca să plece a patra ȕi cine scie unde.

L'a văduț lumea în multe dimineți pe când încă se lupta ȕiua cu nóptea, cum mergea pe jos la casarmă și pe la spitalele cu răniți, ca să vadă ce e pe-acolo. Sosea fără veste și se încredința de tóte cu ochii.

Și l'a văduț lumea pe drumul Calafatului, cu capul gol, cum mergea în fruntea unui convoi de care cu hrană.

A lui era grija cea mare, să aibă oștenii la Plevna haine și hrană destulă și la vreme, să aibă plumbi și arme, cai și nutreț pentru ei, lemne de foc și tóte câte sunt de trebuință unei taberi. La Plevna el intra prin șanțuri și prin redute, ca să vadă starea și sănătatea oștenilor, ca să scie cele lipsesce și ce nu.

Și nu era om mândru. Stetea de vorbă cu flăcăii și-ı bătea pe umăr, făcând glume cu ei.

Odată alergase tótă ȕiua prin tabără, și mai spre séră dând de câțiva oșteni din cei de strajă, i-a întrebat din vorbă în vorbă, cum o duc cu hrana. «Cam rău» zise unul. «N'am mâncat nimic de astă diminéță». Brătianu rîdend: «Ei, atunci tot o duceți bine. Eú o duc rău de tot, căci eú n'am mâncat de-aséră!» Intr'adevăr el nu mâncase tótă ȕiua nimic, căci nu găsise vreme.

Altădată, plecând într'o căruță dela Grivița spre Nicopole, spuse vizitiului, care era călăraș, să mâne mai iute că e grăbit. Călărașul a dat biciú cailor,

dar drumul fiind rău, trăsura sărea din grópă în grópă și până să prindă călărașul de veste, căruța s'a răsturnat și-a trântit pe Brătianu în șanț. Bietul călăraș de spaimă schimba fețe, dar Brătianu scuturându-se de noroiu îi zise: «Nu-î nimic băete. Zi mai bine, să dea Dumnezeu să cadă Plevna așa de iute, cât de iute măi trântit tu 'n șanț».

Intâlnind în tabără pe-un soldat îl întrebă: «Câți Turci ai prins tu, mă băete, pân'acum?» Soldatul: «Ehei! Nu e așa de ușor să-î prindî. Eū n'am prins nici unul.» — «Atunci dă-mî mie pușca și chipiul, să mă fac soldat în locul tău, că tu nu, ești om de óste». Dorobanțul, un mehedințen îndrăsneț, și care pricepea glumele, îi zise: «Ba D-ta nu ești de óste, ce să faci cu pușca?» — «Eū nu știu ce să fac cu ea» zise Brătianu, «dar uite, mă prind pe ce vrei, că atâția Turci câți ai prins tu, am să prind și eū!»

Alături cu Brătianu în guvern pe timpul când s'a început răsboiul, era alt bărbat vrednic, Mihail Cogălniceanu. Și el s'a străduit mult pentru drepturile noastre. Era om cu multă carte și iscusit întru purtarea condeifului, și a scris într'una arătând lumii ce nedreptăți ni se fac din partea Turcilor. Pe când voiniciī noștri se luptau cu baioneta, Cogălniceanu se lupta cu condeiful, dovedind pe protivniciī noștri cu puterea vorbelor scrise.

Iar după isprăvitul răsboiului, când rău-voitoriī noștri s'aū opintit să ne scurteze drepturile, nesocotindu-ne străduința și binefacerea, atunci Brătianu și Cogălniceanu aū alergat prin țări străine, pe la stăpâniri, ca să se plângă și să ne scótă la ivélă dreptul.

XIII.

O grijă mare a tuturor n murilor pornite în r s-boi , mai mare  i de c t grija de hrană  i de haine pentru solda i, e grija de r ni i  i de bolnavi. Mai mare, căci o t nului chiar obosit, tot se mai luptă cu f mea  i cu frigul  i le rabdă pe t te mai u or c nd e sănătos. Dar bolnavul  i r nitul are nevoie de-o  ngrijire deosebită. Nu po i lăsa nici pe un dușman să m ră fără luminare, dar încă pe un om de-al  r rii, care  i-a asv rlit viața în primedie pentru binele tuturor.

Pentru bolnavii  i r ni ii no tri s'a îngrijat  ara într'un chip mai presus de tótă lauda.

T te spi eriile din  ară s'a  grăbit cu dragă inimă să dea de bunăvoie doftorii, mai ales chinină  i lucruri trebuitoare la legatul rănilor. Chinina e de mare nevoie în tabără, căci b la care  mblă mai mult printre o teni sunt frigurile. Osman  n Plevna se pl ngea, că nici f mea nici gerul nu i-a am r t at ta sufletul, ca lipsa de chinină  i de sare:  i muriau ómenii  i vitele din pricina hranei nesărate,  i se prăpădeau bolnavii scutura i de friguri din lipsa chininei.

Doftoriile sunt scumpe, dar nu s'a găsit în țară nici un farmacist care să nu dea cu m nă largă tot felul de leacuri  i s'ajute în chipul acesta stăp nirea.

Iar doctorii de prin orașe  i-a  lăsat casa  i trebile lor  i-a  alergat de bunăvoie peste Dunăre la spitalele o tiri , ca să fie de ajutor doctorilor militari. Ei a  stat prin spitale, r bd nd gerul  i

lipsurile, cât a ținut războiul, fără nici o lăfă de la stăpânire, și s'a străduit ziua și noaptea să aline durerile bietilor flăcăi răniți și bolnavi.

Erau într'aceeași vreme câte zece mii de oșteni bolnavi, prin câte spitale erau peste Dunăre și în țară, și pentru atâția bolnavi trebuiau sute de doctori. N'am putut avea atâția; dar aceia, pe câți i-am avut, au alergat ca pentru mulți.

Peste Dunăre, pe pământul dușmanilor erau trei spitale ale oștirii și alte câte-va ținute cu cheltuiala ómenilor milostivi. Patru erau de-alungul taberii, la satul Grivița. În cel mai mare, al oștirii, încăpeau peste o mie de bolnavi; el era săpat în pământ ca bordeele, având odăi cu pereții de lut. Apoi alte două, ale oștirii erau pe drumul Plevni, către Nicopole, departe unul de altul. Peste toate era mai mare doctorul Davila.

În țară erau puține spitale de-ale oștirii. Erau însă multe, póte și peste trei sute, făcute cu cheltuiala ómenilor cu dare de mână și cu inimă milostivă.

Mai ales în Oltenia erau multe, pentru apropiere de țara dușmanului, căci pe rănit și pe bolnav nu-l poți duce cale îndelungată. În Turnu-Măgurele, fiind la capul podului peste Dunăre și cel dintâiu oraș românesc pe drumul de la Plevna spre București, erau cele mai multe spitale de-ale societăților și de-ale Crucei-roșii. Aceste erau potrivite anume pentru bolnavii cari trebuiau să zacă mai mult. În spitalele din tabără se țineau numai cei ce aveau nevoie să li se taie vr'un picior, vr'o mână, să li se scóță glónțele din carne. Dacă se mai întremau puțin erau trimiși la Mă-

gurele. De aci apoi mai târziu erau trimiși prin spitalele din țară, la Severin, la Craiova, Pitești ori București.

Mult bine și nespusă ajutorință, vrednică de pomenire din tată în fiu cât va fi neamul românesc, au avut răniții și bolnavii din partea dómnelor din țară.

Mulțime de dómne, bogate și din neam mare, alcătuiră societăți prin orașe, adunând bani și deschidând spitale.

Dómnele din Iași țineau cu cheltuiala lor un spital mare în tabăra de la Plevna, altul la T. Măgurele și unul în Iași. Tot așa făcuseră dómnele din București un spital la Turnu-Măgurele, dómnele din Ploesci unul în orașul lor. Chiar pe la sate înființaseră dómnele spitale mai mici, parte pe moșiile lor, parte prin sate.

Dómnele nu adunau numai bani, ci de toate câte trebuie bolnavilor: haine căldurose, plăpomî, albituri, scaune, pânză de legat rănile, ceaiu, vin, lucruri de-ale mâncării, iar celor ieșiți din spital le dădeau haine și bani de drum. Și cum erau dómne bogate, era prisos și belșug prin spitalele ținute de ele, așa că la urmă doctorii trebuiră să le róge să nu mai trimetă, cum trimeteau, plăpomî de mătase, haine de panură scumpă, vinuri scumpe și dulcețuri, nu pentru c'ar fi cheltuiala prea mare, dar fiind-că nu tot ce e scump e de folos.

Multe dintre dómne, în pornirea inimii lor miostive, îngrijau singure pe bolnavii din spitale. Le făceau ceaiul, le aduceau mâncarea, le citiau scrisorile venite de acasă și scriau altele către pă-



M. Kogăln ceanu

rinții răniților, înseși ele priveghiaū în bucătărie ce mâncări li-se fac bolnavilor.

XIV.

Crucea-roșie se numesce o societate a cărei țintă este ajutorarea răniților în răsbóie.

Un om bogat din Elveția a văđut odată un câmp de bătaie, pe care zăceaū miī și miī de luptătorī. Unii muriaū de sete și de scurgerea singelui, alții de obosélă și de fóme, căci o ți și o nópte ei zăcură fără de nici un ajutor.

Acel om avênd inimă milostivă și vedênd câtă ticăloșie e pe un câmp de luptă, a venit pe gândul să pue temelia unei societăți pentru ajutorarea răniților în lupte.

E adevărat că tóte oștirile, când plécă la răsbóiu, se îngrijesc să aibă doctori destui, să aibă căruțe de adus răniții, doftorii din de-ajuns și de tóte câte trebuie bolnavilor. Dar în lupte mari mor cu miile ómenii și, când răsbóiele sunt îndelungate, se îmbolnăvesc așa de mulți soldați, în cât tóte pregătirile oștirii sunt prea puține și neîndestulátore.

Și apoi în răsbóie căđuții și morții nu numără. Soldații cei sănătoși trebuie să mérgă înainte, așa că n'aū nici vreme nici voe să se mai gândescă la morți și la răniți. Iar aceștia rămân pe câmpie: răniții ca să móră, iar morții ca să putrezescă de-asupra pămîntului. Sanitarii și doctorii oștirii fac ce pot, dar sînt puțini și obosesc și ei.

Cu o înghițitură de apă și cu o bucățică de pâne

s'ar putea mântui de mörte mulți răniți de pe câmpii, dar nu e cine să le-o dea.

Societatea Crucea-roșie tocmai acest rău voesce să-l vindece. Indată ce se începe un răsboi, ea trimete doctori, doftorii, căruțe, mâncare, băuturi, paturi, haine și tot ce trebuie bolnavilor și răniților în luptă. Din puțintica avere ce-a isvodit-o dintr'un început elvețianul, astăzi averea Crucei-roșii este foarte mare. Mai toate stăpânirile din Europa sunt părtașe ale societății, și în toate țerile sunt ramuri de-ale ei. Cine voesce poate să dea pe lună o anumită sumă de bani pentru societate.

Societatea în vreme de răsboi dă ajutor de o potrivă amîndoror dușmanilor cari se bat. Semnul ei este o cruce roșie pe un stég alb; unde rădică ea un spital, își pune semnul. Ómenii ei pörtă semnul pe mâneca hainei. Iar semnul ei n'are nici un fel de supërare din partea nimăru.

Așa s'aũ înțeles stăpânirile între ele că dușmanii pot să-și facă orice rău, dar de spitale și de casele unde sunt răniți și morți să nu se atingă, iar pe câmpia luptei, sanitari și doftorii Crucei-roșii, sau ai oștirii — dacă aũ pe mâneca hainei semnul — pot să mērgă nesupărați până în rîndurile óstei dușmane, ca să culégă răniții și morții.

Și Turcii aũ fost părtași ai Crucei roșii, dar s'aũ rugat să li se dea voe, ca pe stégurile lor să nu fie cruce, ci luna în chip de secere.

Ei însă mai de multe ori aũ tras cu pușca în sanitari noștri, cari s'aũ apropiat de redute ca să culégă pe cei căduți. Dar pentru fapta asta neomenescă stăpânirile Europei aũ tras la răspundere pe Turci. Chiar și Osman la Plevna de vr'o câte-

va orî n'a lăsat pe sanitarii români și ruși să culégă pe cei căduți — sub cuvîntul că se teme să nu-i vadă aședarea și starea redutelor — dar și Osman a fost rău dojenit pentru acésta și multă necinste și-a adus asupra capului.

Noi nu numai că am ținut tot-deauna sémă de sanitarii turci și i-am lăsat în voie să-și caute răniții și morții — de și nu prea aveau obiceiul s'o facă—dar încă i-am scutit de muncă. Sanitarii noștri adunau fără nici o deosebire pe răniți, fie Turci, fie Români, și-i aduceau la spital.

Pe morții turci îi lăsam în pace, ca să și-i îngrópe Turcii după legea lor, și numai atunci îi adunam când Turcii nu se gândiau să și-i adune și-i lăsa să putredéscă.

În toate spitalele oștirii românesce erau tot dea-una bolnavi Turci și Ruși. O dată la ambulanța cea mare de la Grivița erau mai mulți Ruși de cât Români în spitalul nostru. Iar la Turnu-Măgurele au fost, mai spre iarnă, și de dece ori mai mulți Turci de cât Români.

Când s'a început răsboiul, Crucea-roșie din țara noastră a început să adune bani de la cei ce voiau să dea. Și s'au adunat în scurtă vreme peste o jumătate de milion de lei. Cu acești bani și cu alții adunați în urmă, Crucea-roșie a înființat două spitale în tabăra de la Plevna și unul la Turnu-Măgurele, și a mai ajutat cu bani și alte spitale.

Crucea-roșie dintr'alte țări ne-au trimes și ea puțintel ajutor, doftorii și doctori.

XV.

Veți fi sciind de prin cărți orî din povestire celor ce-au făcut răsboiul, că pe vremea când mii de Români zăceau prin spitale de isbitura glonțului turcesc, era o femeie din neam de regi, cu inimă de înger și cu sufletul întreg pornită spre mângâierea celor cu griji și spre alinarea celor cu dureri. Răniții o numeau «Mama lor», că ea cu milă de mamă îngrijea de răniți, și vrednică era de numele acesta, de cel mai frumos dintre câte le mai avea.

Era Principesa Elisaveta, Dómnă țării.

Precum a stat cu vitejésca mânia soțul Ei, Domnul Carol, în fruntea bărbaților răsboinici și-a cutremurat din temelie țăriile turcesci, așa Dómnă Elisaveta a stat în fruntea femeilor némului nostru, cu grijă de mamă înduioșată, ștergînd lacrimile și alinînd durerile mulțimii.

De câte orî sosea trenul aducînd răniți în București, Dómnă Elisaveta alerga la gară și însă-și primea pe răniți și trecea din vagon în vagon, îmbărbătîndu-i cu vorbe mîngăetóre, împărțindu-le bani și haine și pe mulți luîndu-i cu Sine, ca să le dea îngrijiri în spitalul înființat de Dînsa la Cotroceni.

La gară răniții erau primiți de multă mulțime adunată pe urmele Dómnăi. Și cântau muzicele marșuri răsboinice, iar lumea le ura sănătate răniților și le făcea tóte onorurile ce se fac vitejilor oșteni.

Cînd aú sosit cei dintâi răniți, Dómnă le-a eșit înainte la Târgoviște. Și plîngea par'car fi fost

într'aveva mamă acestor băieți. Și a venit până în Bucuresci, stând tot prin vagóne cu ei.

Încă de când s'a svonit că va fi răsboi, inima Dómnnei Elisaveta era îngrijată de sórta viitoare a celor ce vor suferi pentru țară. Iar după ce s'a încins răsboiul, atâta Și-a svîrcolit milostiva inimă și a alergat pentru cei răsbiți de suferință, încât s'a îmbolnăvit la urmă și a fost silită să zacă în pat, istovită de grijă și de trude. Și de-abea însă-nătoșată, Ea alergă din nou pe la spitale, cu tóte că doctorii îi opriră alergătura, și dintr'asta era să I se întórcă réul bólei.

A dat tot-de-auna pildă, iar după Ea tóte dómnele nóstre făceaũ asemeni. Și nu se sfiia să stea alături cu țarancele, cu mamele cari veneaũ să-și vadă fiii răniți, să stea alături cu ele la patul bolnavilor, vorbind cu ele, așa de prietenósă și de bună, în cât părea că se cunosc de când lumea și că Însăși e țarancă din sat, iar nu Dómnă a țării.

V'am povestit mai înainte, cum Dómna Elisaveta, însoțită de soțul Ei, de Domnitor, a mers la spitalul militar din Bucuresci și intrând într'o odaie unde zăcea un tunar rănit, Însăși i-a pus pe piept «Stéua României».

Când s'a auđit de cel-dintâiú Român care a perit în răsboiú ucis de o ghiulea de tun la Islaz, de sergentul Florea al Blejanului, Dómna Elisaveta a trimes o cunună de foii de stejar tăiate în bronz, să se așeze pe mormîntul celui dintâiú Român omorît de dușman. Acest Florea a început șirul cel așa de lung al morților căzuți pentru neartárnarea țării nóstre. Și pentru multă vreme îi va rămânea numele cioplit în piatra de pe mormînt

alături cu numele Dómnăi, căci scris e pe cunună: «Dómnă Elisaveta, sergentului Florea Blejan, mort pentru patrie».

Spitalul înființat de Dómnă, lângă palatul de la Cotroceni, a fost de poveste. Cei cari au avut norocul să fie îngrijiți în spitalul acesta, dacă mai trăesc își vor aduce aminte de el în toate zilele vieții lor. Aședarea și starea lor în spital nu se pôte a-



«Mama răniților».

răta cu vorbe, iar Dómnă le era mamă, într'adevăr mamă, cum n'ar fi așteptat nici de la mamele lor.

Mâncarea li-se da din bucătăria palatului; aceleași mâncări, care se pregăteau pentru Dómnă și pentru curte, erau și ale răniților. Iar îngrijitorii spitalului aveau porunca să aducă răniților ori-și ce-ar pofti să mănince și să bea, de ar fi fost ori cât de anevoios și de scump aceea-ce dorea.

Dómnă stătea cât era ziua printre răniți, iar cu Ea

alături multe dómne din Bucurescǐ, carǐ îngrijeaũ de rǎniþi ŝi, cȃnd era vr'unul greũ bolnav ŝi se lupta cu mórtea, Insaþi Dómna veghia noþile pe rĩnd cu dómnele celelalte la capul bolnavului.

Dómna aducea singurǎ doftoriile rǎniþilor ŝi le turna ĩn linguriþa, le potrivea lȃmȃia ŝi romul ĩn ceaiũ, ĩĩ ĩndemna sǎ mȃnȃnce cȃnd nu voiaũ, iar cȃnd soseaũ scrisori de acasǎ, Ea se aþeþa pe scaun ĩn faþa cȃte unui bolnav ŝi-ĩ citea scrisórea. Iar dacǎ voia rǎnitul sǎ rėspundǎ la scrisóre, Dómna aducea o mesciórǎ lȃngǎ pat, lua hȃrtie ŝi condeiu ŝi seria mamelor ŝi taþilor: rǎnitul spunea din gurǎ ce-avea de spus cuĩ seria, iar Dómna aþternea pe hirtie vorbele flȃcǎului. Ŝi sta Dómna cu condeiu gata, pȃnǎ ce sǎ se gȃndėscǎ rǎnitul ce sǎ mai zicǎ ĩn scrisóre, ŝi el iarǎþi spunea, ŝi Ea seria iarǎþi. Ŝi cȃnd el nu se pricepea cum se zicǎ mai bine, ĩl ĩnvȃþa Dómna, ŝi aþa se sfȃtuiaũ amĩndoĩ, cum sǎ serie.

XVI.

Dómna alerga ŝi pe la alte spitale din Bucurescǐ. Ŝi o cunoþceaũ toþi rǎniþii ŝi bolnavii, ŝi o iubeaũ, cȃci pentru toþi era de o potrivǎ de bunǎ ŝi de blȃndǎ. Un flȃcǎu dintr'un spital nu voia de loc sǎ ia doftoriile, fiind amare de tot, iar el cam ĩndǎrȃtnic. O ñi ĩntregǎ s'aũ trudit doctorii ca sǎ-l ĩnduplece, ŝi de géba. Mai spre sérǎ veni la spital Dómna. «Auzi, vine Dómna», ĩĩ ñise ĩndǎrȃtnicului un ĩngrijitor «o sǎ te certe cǎ nu ieĩ doftoriile». Bolnavul se ĩnȃlþǎ ĩn pat, cu multǎ grabǎ, ŝi zise: «Ia,

dă-mi într'o linguriță doftoria,» și o beu iute-iute.
«Să nu-î spuî nimic! că am să o beaŭ de acu».

Nu de cërta Eî se temeaŭ bolnaviî, că Ea nici nu șcia cum să-î certe, ci de supărarea Eî. Atâta bine le făcea și cu atâta iubire de mamă se purta cu eî, încât téma cea mai mare aîlor era să nu O supere.

Când s'apropria de patul lor și-î întreba cu ochi plini de lacrămi și cu nespusă blândețe a vorbelor, dacă li-e mai bine și ce le lipsesce, atunci bieților noștri flăcăi li se umplea gura de plîns și-I mulțumeaŭ și-I sărutaŭ mâinile și iarăși Iî mulțumeaŭ. Iar unii, cei fără mame, plângeaŭ cu hohote.

Numai o dată, o singură dată s'a întîmplat, că la patul unui bolnav n'a voit Dómna să mérgă vr'o trei zile de-arîndul, și se ferea de el. Era un bolnav pe mórte; se dusesese de bună-voe în rêsboiŭ și avea numai mamă, bătrînă și săracă, iar el singurul eî fiŭ. Simția băiatul că móre, și plângea într'una de jalea mă-seî. Și când a venit Dómna la patul lui, i-a spus de mă-sa și a început să plângă iarăși. Iar Dómna a stat ce a stat, îmbărbătându-l, dar de-odată a năpădit-o plânsul de se scuturaŭ hainele pe Ea. Iar el vădënd-O plângënd, a început să plângă și mai tare ca în pierdarea minții.

Era și Ea mamă; avusese o fetiță, pe Domnița Maria, iar Dumneđeŭ n'a voit să I-o lase ca să se bucure de ea. Și și-a adus Dómna aminte de copilul Eî cel mort — și n'avea pe alții — și s'a gândit la potrivirea dintre Ea și biata mamă a flăcăului, și nu Și-a putut stăpîni durerea.

Și n'a mai mers pe la patul bolnavului, ca să nu dea cu plânsul Eî pricină de plâns flăcăului și să-î facă rău, amărându-î puținele zile câte le mai

avea. Trei zile l-a ocolit, căci a patra și muri flăcăul. Și Însăși a scris mă-sei o scrisoare și i-a trimis un ajutor pe câte zile amărîte o fi mai trăit.

Celor însănătoșiți, când ieșeau din spital, Ea le da bani și de cheltuélă pe drum și și ca să ducă părinților acasă. Aceștia plângeau ca niște copii, când plecau, despărțindu-se de «Mama lor», iar acasă aveau ce povesti cu săptămânile despre Dómina Elisaveta, despre bunătatea inimei Ei. Iar mamele cele îngrijate cari își știau băeții departe în țară străină luptându-se orî zăcînd în luptă cu mórtea, bine-cuvîntau pe femeia care a fost mamă copiilor lor, și plângeau și cereau mila cerului asupra Dómei «care le-a mântuit copiii de mórte».

XVII.

Pentru răniți s'a îngrijit țara cu inimă deplină de creștin și de părinte. Dar mai aveam o grijă.

Era vorba de o răsplătire a oștenilor pentru pentru vrednicia lor. Ceî ce s'aũ întors sănătoși din răsboiũ, s'aũ găsit răsplătiți în deajuns prin dragostea nemărginită cu care i-a primit țara. Dar mai în deosebă aũ fost răsplătiți cu cea mai mare răsplată pe care și-o doresce singur vitézul: cu mulțumirea că și-aũ făcut datoria, că s'a dovedit lumii cine suntem și că lumea «Român zice, vitéz zice!»

Aceeași mulțămire aũ avut-o și ceî întorși schilodiți. Dar era creștinesce, să le înlesnim traiul d'acum înainte, căci se întórseră cu trupul neîntreg, iar ei mai toți erau plugari și meșteșugari.

Pentru oștenii ceî mai viteji se înființase o me-

dalie «Steaua României». Și după cum ai noștri se bătură cu toții vitejesce, o primiră mulți dintre ei. Iar cei ce o primiau, aveau dreptul la o pensie anuală pe tótă viața, și anume de câte 240 lei sergenții, câte 180 căprarii și câte 144 oșteni de rînd.

Tuturor celor schilodiți pe timpul răsboiului li s'a dat un ajutor pe tótă viața, plătit cu anul.

Iar pentru dorobanții și călărașii câți aũ luat parte la răsboiũ s'a făcut o lege, care-ĩ scutia pe tótă viața lor de anumite biruri, pe care ceialalți locuitori le plătesc. Apoi, după putința, li s'aũ dat pămînturi din moșiile țării, ca să întemeeze vetre de moșnean.

Oficerilor li s'a îmbunătățit léfa printr'o lege anumită. Iar acelor dintre oficeri, cari pătimiseră în răsboiũ și nu erau destoinici de ostășie, li s'aũ făcut tóte înlesnirile să intre în slujbe de-ale stăpînirii, avênd întâietate la ele.

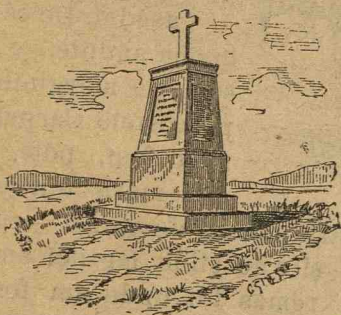
Iar morșilor pe câmpiile de luptă țara le a ridicat monumente, acolo în țară străină, ca să le fie numele și fapta lor de vecinică pomenire și să scie călătorii de prin lume, când vor trece pe-acolo și vor vedea monumentele, că în locul acela aũ perit Româniĩ apărându-și țara.

Insăși biserica pe care-a făcut-o Domnitorul la Grivița va fi un semn îndelung trăitor al urmelor nóstre prin țara dușmanilor. Astă-dĩ, pe unde ne-am luptat noi, nu e țară turcescă, ci bulgărescă. Cu răsboiul nostru le-am adus și Bulgarilor un bine fără margini, le-am mântuit țara de robie, iar pe ei i-am scos de-asupra nevoilor. Câtă vreme vor cânta clopotele bisericii din Grivița, Bulgariĩ, dacă nu sunt uitători ai binelui făcut, se vor închina

binecuvîntând ȕilele cînd dorobanȕii romîni sfîrîmau puterile turcescî. Pe preotul acestei biserici îl ȕinem noi cu a nîstră chîeltuială, ŕi acum.

Dacă plecî din Vidin spre Mîază-ȕi, ajungî după vr'un ceas de drum î marginea satului Smîrardan la cimitirele oŕtenilor romîni cîduȕi î lupta cea mîi crîncenă a nîstră la 13 Ianuarie 1878. Sunt doue cimitire, de-amîndoue pîrȕile drumului, îngrădite ŕi avînd fie-care la mijloc un monument. De-o parte sunt oficerii, de-oparte oŕtenii de rînd.

Iar pe dîlul Opanezului, unde s'aũ bîtat Romîni cu oŕtile lui Osman ŕi le-aũ robit pe tîte î ȕiua cîderii Plevnei, țara a ridicat un monument de piatră cioplită. Acolo pe crîsta unui deal stă monumentul ca un străjer neclintit la capul vitejilor cîduȕi pe deal, ca ŕi cînd ei ar dormi, iar el veghiază somnul lor ŕi ține pază ca să nu-î deŕtepte sgomotul lumii.



Monumentul de'a Opanez.

4. CORÓNA DE OȚEL.



rija cea dintâi și cea de pe urmă a marilor Voevođi, pe câți i-am avut noi de-alungul vremii, a fost întărirea némului nostru.

Némul românesc a fost și este ném statornic așeđat. De când își aduce lumea aminte, pe noi aicea ne scie, pe marginile Dunării și pe cóstele Carpaților. Acesta ne-a fost, póte, norocul cel mai mare dintre câte le-am

avut. Aũ răsărit némuri de-atunci — căci sînt două mii de ani — și s'aũ stins, iar noi am răsbit prin vécuri și-am rēmas tot unde am fost. Aũ venit peste noi limbă străine și-aũ căutat să ne înprăștie ori să ne împingă în lături, ca să-și facă loc, și póte că ne-aũ clintit vremelnicesce și ne-aũ revērsat pe de lături, dar pe cum apa valului isbit pe țerm se scurge iarăși la matcă, așa și noi ne-am întors la locul așeđării de baștină.



W. J. G. J.

Ant. Berni

Castelul Peleş

S'a adevărit cu noi vorba, că apa trece pietrele rămân.

Răul, care nu ne-a lăsat să ne întărim într'ajuns, a fost că aveam două domnii, a Munteniei și a Moldovei. Și eram împărțiți în fața dușmanilor.

Și răul s'a tot sporit, și'n urmă Turcii ne-au copleșit, așa că mai mult de-o sută de ani n'am avut nici Domn nici țară, căci țară ne era robită și Domnul un slujbaș al Turcilor.

Dar răul acesta ne-a deschis ochii și ne-a arătat primejdia. De când am început să răsufăm iarăș, cel dintâi gând ne-a fost Unirea Domniilor.

Strămoșii noștri or fi înțeles ei ce bine le-ar fi adus unirea Moldovei cu a Munteniei, dar pôte vremile și străduințele dușmanilor nu le-au îngăduit s'o facă. De-odată cu unirea țărilor surori noi am ajuns s'avem un Domn statornic ales de noi, nu trimes cu de-asila de Turci și de Ruși. Cel dintâiu Domn al Românilor uniți, vrednicul de amintire vecinică, Alexandru Ión Cuza, nu era într-o tôte pe voia stăpânilor, cari ne ținură parte în potrive Turcilor și ne-au ajutat să ne unim. Ele cereau să ne alegem un Prinț dintr'un ném de Domnitori străini. Atunci am ales pe Prințul Carol.

Némul nostru, unit fiind, s'a deșteptat tot mai mult, a prins puteri din an în an tot mai temeinice, și se simția tot mai în stare să fie volnic pe sórta lui. Domnia statornică ne-a adus o óste statornică; și ast-fel, bizuindu-ne pe trăinicia némului, pe Domn și pe óste, la 1877 când s'au încurcat Turcii iarăș în război cu Rușii, némul românesc s'a simțit tare în de-ajuns ca să scuture jugul robiei turcesci. Și ca să dovedim, că suntem

vrednici de libertate, am trimes oştirile noastre peste Dunăre să se măsore cu Turcii.

Răsboiul acesta a fost cea mai bărbătescă încordare a némului nostru, a némului întreg.

Am biruit pe Turci; am dovedit lumiî vrednicia noastră în zile de primejdie mare, și de-atunci sîntem liberi, stăpâni pe țară și pe faptele noastre. Nicî Turcul nicî Rusul, nicî nimenî pe lumea asta nu se mai pôte amesteca în trebile țării noastre, nimenî afară de Dumnezeu și de noi înșine nu e stăpân pe sórta Românilor.

La patru ani după răsboiû, la 1881 Domnia noastră a fost radicată în vaza lumiî și pusă alături cu stăpânirile străine cele de tréptă mijlocie. Că pân'atunci Domnia noastră era Principat, iar Domnitorul nostru era Prinț, saû Vodă. De la 1881 țara noastră e Regat, iar Domnitorul e Rege.

Rostul acestuî lucru e așa. Precum într'un sat, să dicem la un ospet, fruntașii satuluî, adecă acei mai cu vađa și mai cu carte orî din ném mai cinstit și mai cu dare de mână, staû în fruntea mesei, iar acei mai mijlocii cu starea staû pe la mijloc, cei mai codași staû mai către ușa, tot așa stăpânirile țarilor din lume. Când s'adună stăpânirile și când e să-și rostescă vorba, Imperații staû în fruntea mesii, Regii la mijloc, iar Prinții saû Voevođii și Ducii orî cum se mai numesc ei alt-fel staû mai în códă.

Până'naintea răsboiuluî noi nicî n'avém loc în casa unde erau adunate stăpânirile. Stăteam prin tindă ca slujitorii, căci eram robiții Turculuî, iar Turcul sta la masă ca stăpân și el vorbea în numele nostru. După ce prin răsboiû ne-am rostit

Domnirea neatîrnată de-a Turcului, am intrat în casa stăpînirilor și ni s'a dat loc mai de cătră ușă, căci Domnia ne era Principat. La 1881, stăpînirile cele mai cu putere, vîzîndu-ne vrednicia ne-au chîemat mai la mijlocul mesei.

Schimbîndu-ne felul Domniei statornice din Principat în Regat, ne-am schimbat întru cîtva și aședămîntul de baștină al țării, iar pentru Domnie nouă ne-a trebuit semn nou. Când s'a încoronat ca Rege la 1881, Domnul Carol, pîn'atunci Principe saŭ Voevod al Românilor, 'I s'a pus pe cap o coróna de Rege, făcută din oțel de tunuri de-ale Turcilor biruiți.

După aședămîntul țării, Regele nostru cîrmuesce țara cu ajutorul a opt sfetnici, pe cari și-i alege El după cum crede că cer nevoile nîmului și ale Domniei și cu ajutorul unui mare sfat al țării, cu Parlamentul. El e tot odată Căpetenia óstei Românilor.

De acu înainte Scaunul țării nîstre se va moșteni din tată în fiu, adecă fiul cel mare, întaiul născut,—fetele n'aŭ dreptul să domnéscă—va sta pe scaunul României după mórtea tatălui sîu. Așa spun legile țării.

Dar dintru început chiar, după voia lui Dumnezeu, s'a făcut o schimbare în legea moștenirii tronului. Domnitorul nostru n'a avut parte de copii — a avut numai o copilă, pe principesa Maria care a murit în vîrstă de trei ani. Și ast-fel scaunul țării nîstre i se cuvenia fratelui mai mare al Domnului, Prințului Leopold. Dar El n'a primit scaunul, lăsându-l fiului sîu Ferdinand.

El, decî, nepotul de frate al Domnitorului Carol,

e nădăjduitul urmaș în scaunul Domniei românesce după Carol I.

Precum fie-care om caută să-și întemeieze o vatră de moșnen, să ridice o casă pentru ai săi, așa și Domnul Carol și-a clădit castelul Peleş la Sinaia, ca să fie cuibul familiei Hohenzolern și vatra de moșneni ai celor din familia domnitore.

De-acu înainte numai ajutorul lui Dumnezeu să se reverse asupra némului și a țerei noastre, căci noi cei de astă-đi am pus o temelie neclintită Domniei românesce, ne-am svîrcolit să întărim némul, uniñdu-l sub un singur cap, pornindu-l pe calea Dreptății și a Luminii, și prin încordările noastre am făptuit așa de mărețe fapte în cât vor fi de vecinică pomenire prin cărți și ca un vecinic sóre vor străluci prin vécuri strănepoților noștri.

Numai de la cumințenia noastră a tuturor atîrnă de acum, pe lângă voia Celui-de-sus, sórta Românilor. Să ne încredem ca și pân'acum în puterile némului nostru și să fim gata de luptă și de jertfe când e vorba de țara în care zac înmormîntate ósele părinților noștri și, iubindu-ne uniñ pe alții, să adunăm tóte năzuințele vieții noastre în spre o singură țintă a némului întreg, spre ținta cea cuprinsă într'aceste patru vorbe:

PATRIA ȘI DREPTUL MEŪ!

